11. 4. 88

XV
BURSE[illegible]
T.I.P.II.
1785

N. I. S. 3.
P. S. N. 3.

INSTITUTIONUM MEDICINAE PRACTICAE

QUAS

Auditoribus ſuis praelegebat

JO. BAPT. BURSERIUS

DE KANILFELD.

VOL. I. PARS ALTERA.

MEDIOLANI. MDCCLXXXV.

Typis Imperialis Monaſterii S. Ambroſii Majoris,

BIBLIOTECA

PARS ALTERA.

DE FEBRIBUS CONTINUIS CONTINENTIBUS.

§. CXCIV.

CONTINUAS continentes* appellavimus (§. LXI.) eas febres, quae uno quaſi circuitu ſua ſtadia, ſive tempora percurrunt, & συνόχοι a Graecis dicuntur. Hinc *ſimplices*, ſive unius circuitus prae reliquis febrium generibus & videntur eſſe, & reputantur. Ita tamen earum continuitas accipienda eſt, ut non quovis tempore, una, eademque febris vis, atque eadem ſymptomatum intenſio urgeat, ſed in principio, & remiſſione morbi omnia mitiora ſint; graviora vero in augmento, & ſtatu, quemadmodum in aliis morbis fieri conſuevit. *Synochi.*

* Scire autem oportet, MORTONUM febres, quas alii *remittentes*, & ſynecheas vocant, *continentes* nominaſſe, nova ſane, & inſolita vocis uſurpatione; quod errore ne, an ſtudio fecerit, non ſatis liquet.

§. CXCV.

Quænam in his continuitas?

Non tamen putandum eſt, ut appoſite, rectèque monent TORTIUS (*a*), LIEUTAUDIUS (*b*), SAUVAGESIUS (*c*), HAENIUS (*d*), aliique optimi harum rerum judices, hujuſmodi febres ſine ulla omnino gravioris intenſionis viciſſitudine uſque ad finem procedere. Nam etſi neque, ut *Remittentes*, ſtatis quibuſdam horis manifeſto ingraveſcant & remittant, neque intermiſſionem habeant, ut *Intermittentes*; plerumque tamen matutino tempore non nihil deferveſcunt, ſive paullo lenius affligunt: a paſtu vero, vel poſt meridiem, vel ad ſolis occaſum, vel ex quacunque cauſſa evidenti, uti medela, animi affectibus, ſermone, vigilia paullatim & lente invaleſcunt, vel demum ex ipſa cauſſarum intenſione, aut ſymptomatum, accidentiumque accumulatione ſubinde & ſine ordine exacerbantur. Non ergo tantam in iis eſſe quiſquam credat continuitatis uniformitatem, ut nulla unquam remiſſio, nullumque incrementum obſervetur: nam uno, vel altero tempore mitius, aut gravius habent aegrotantes; ſed huiuſmodi variationes neque adeo manifeſtae, neque adeo conſtan-

tes, ordinataeque, ut in vere remittentibus, eſſe ſolent. Quod ſi probe animadvertiſſent illi, qui *continentis* vocabulum ſtrictim, & prout rigor ſignificatus exigit, ſumpſerunt, fortaſſe non dubitaſſent, an unquam (§. LXI.) hujuſmodi febres incidant, aut viſae a quopiam fuerint, cum licet rariores, non tamen clinicorum effugiant diligentiam (*e*).

(*a*) *Therap. ſpecial. l. 1. cap. VIII. p. 63.* (*b*) *Précis de Méd. livr. 1. ſect. 1. p. 2.* (*c*) *Noſol. method. cl. 2. ord. 1. charact. ord. & gen. 2.* (*d*) *De febr. diviſ. Diviſ. IV. ſchol. 1.* (*e*) Vid. SELLIUS *Rudiment. Pyretolog. Ord. 1. Gen. 1, p. 94. ſub. fin.* qui *propria obſervatione* exiſtere hujuſmodi febres cognovit.

§. CXCVI.

In hiſce ſanguinem praecipue affici, atque a ſtatu naturali peculiariter deſciſcere, pleriſque probabile viſum (*a*) eſt; quod tanta continuitas vix ſe poſſit ſuſtinere, niſi primarius ejus fomes in ipſo ſanguine inſideret; hinc has febres *venoſas* nuncupavit BALLONIUS (*b*), ut a *gaſtricis*, ſive fomitem in abdomine, aut inteſtinis habentibus eas diſtingueret. Fieri interdum poteſt, ut in ventre quidem fomitis origo ſit, ſed tanta jam copia in ſanguinem influxerit, quae ad febrilem aeſtum eodem tenore ad finem uſque morbi alendum valeat. Quae primo modo fit febris continens, dicitur *primaria*, ſive *eſſentialis*; quae ſecundo, *ſecundaria*.

Hinc intelligitur, qua ratione febris *intermittens*, aut *remittens* in *continentem*, quod ſaepe accidit, tranſmutari interdum poſſit.

(a) Vid. Sell. *l. c. ord. 1.* (b) *Oper. T. 1. L. 2. epidem. p. 78. edit. Thevart.*

§. CXCVII.

Si quis tamen velit, non ſemper in his (§. CXCIV.) ſanguinem vitiari, aut infici, neque in omnibus febrilem fomitem eidem ineſſe, ſed quandoque aliis in humoribus, & praeſertim in lymphatico latice, aliiſque in ſedibus eum contineri; imo etiam non raro nervos, & cerebrum, & reliquas ſolidas partes potiſſimum laborare, aut affici; non repugnabimus, dummodo tale vitium ponatur, a quo febrilis motus ita ſuſtentetur, ut continenter, & ſine notabilibus remiſſionibus ſuum curriculum abſolvat. Variae enim ephemerarum, & ſynochorum ſpecies, itemque lentae nervoſae, atque ectticae, quae ad continentes referri ſolent, uni ſanguini quacumque ratione vitiato non videntur tribui poſſe; quod jam veteribus ipſis fuit optime animadverſum, & proinde varia cauſſarum tum ratio, tum ſedes ſingulis adſignata eſt, ut in ſequentibus perſpectum fiet. Praecipua autem febrium genera, de quibus ſeorſum hic agendum erit, tamquam *continentium* ordine comprehenſis, ſunt *ephemera*,

ſynochus imputris, *ſynochus putris*, *Continens lenta maligna*, *nervoſa dicta*, atque *hectica*.

EPHEMERA.

§. CXCVIII.

Ephémera Graecis, *Diaria* noſtris eſt ea febris, quae unica acceſſione intra diem unum, ſive Nychthémerum, vel paullo amplius ſpatium terminatur. Suum enim curriculum abſolvit, modo ſeptem, modo duodecim, modo decem & octo, aut etiam quatuor & viginti horarum intervallo. Interdum quoque ad horas, quod ſummum eſt, triginta ſex extenditur. Quando intra hoſce terminos concluditur, *ſimplex*, & *legitima* pleriſque nominatur. Ulterius vero producta, ut tertio, aut quarto die tantummodo decedat, nomen *ephemeræ extenſæ*, ſeu *plurium dierum*, vel etiam *febris* ſimpliciter *continentis* apud quamplurimos obtinuit.

Quid ephemera.

Ephemera ſimplex, ſive legitima. Extenſa, ſive plurium dierum.

§. CXCIX.

Scire autem oportet, eam, cum diem unum excedit, non ſemper continentis in modum, nec ſemper una dumtaxat acceſſione decurrere, ſed quandoque remittentium more alias, atque alias ſucceſſive minores

Ephemera ſymptomatica remittens.

habere acceſſiones, donec ex toto finiatur; uti pluries a nobis compertum eſt. Sed, quando id evenit, plerumque ephemera *ſymptomatica* eſt, non *primaria*, & tunc potius ad remittentes febres referenda videtur. Si vero *primaria* fuerit, & tamen pluribus, ut dixi, acceſſionibus ad finem perducatur, quod interdum evenire etiam concedimus, tunc ea fortaſſe non inepte *duplicata*, aut *triplicata ephemera* dici poſſet.

Ephemera duplicata aut triplicata.

§. CC.

Cauſſa & ſigna.

Pura, & ſimplex ephemera fere ſemper a cauſſis movetur evidentibus, vigilia, mentis contentione, curis, moerore, ira, aeſtu ſolis, calore balnei, exercitatione, labore, laſſitudine, temulentia, repletione, inedia, nimia evacuatione, ſubito frigore, fumo carbonum, ſimilibuſque. Quod tamen, GALENO (*a*) judice, etſi ab ephemera inſeparabile ſit, aliis quoque febribus, quarum non paucae a cauſſa quadam evidenti ſaepe incipiunt, commune obſervatur. Juvenes, ut plurimum, ſanguineaque temperie praeditos, & ceterum ſanos, & bene ante habentes in primis adoriri ſolet. Non eam, inquit LOMMIUS (*b*) *cibi antecedit faſtidium; non ſpontanea corporis laſſitudo, ſed neque gravior ſomnus, multave oſcitatio, neque horror, aut frigus: verum repente tota ac-*

cedit, neque graviore incommodo, ubi jam eſſe cæpit, moleſta eſt; dolorem intelligo capitis, atque ventriculi, itemque nauſeam, æſtum, corporis inquietudinem, & hujuſmodi. Totum vero corpus ſuavi calore perfunditur, qualis *in ira percitis, aut vino farctis* percipi ſolet: ſuavitas enim caloris perpetuum, & proprium hujuſce febris ſignum (*c*) exiſtit. Cutis mollis, atque humida eſt. Arteriarum autem motus protinus magnus eſt, ſed modice celer, & frequens, nec vehemens, aequalior tamen, liberior cum mollitudine, & juſtioris ordinis, quam in prima ſtatim reliquarum febrium acceſſione eſſe conſuevit.

(*a*) *De differ. febr. lib.* 1. *cap.* 7. *text.* 2. (*b*) *Medicin. obſerv. l.* 1. *febr. diaria* (*c*) GALEN. *l. c.*

§. CCI.

Celeritas autem pulſus magis in diaſtole, quam in ſyſtole ſe prodit; quod minus arteriae vellicantur, ideoque minus celeriter contrahuntur. Parva enim cauſſa (*a*) eſt, quae arteriarum fibras irritat, atque ad conttactionem allicit. Urinam nihil, aut parum certe mutari in hac febre ajunt, excepta ea, quae in ejus fine prodit, quae aliquanto ſaturatior, & concocta eſſe perhibetur. At aliis inſeparabile, & proprium videtur primo ſtatim die eam concoqui. Non ſolvitur profuſis ſudoribus, ut febres intermittentes, ſed ſaepe aucta

Signa quaedam expenduntur.

ſolum inſenſibili perſpiratione; interdum copioſo halitu, & humido vapore, aut madore; interdum etiam ſudore, ſed minime multo. Hoc tamen nequaquam perpetuum eſt: non raro enim vidi febrim hujuſmodi largis ſudoribus, haemorrhagia narium, vomitu, aut alvi fluxu, itemque puſtulis circa labia enatis ſolutam.

(a) SCARDON *de cognoſc. & curand. morb. lib. 4. cap. 2. p. 65. in comment.* (b) GALEN. *l. c.*

§. CCII.

Quae varius contingant.

Neque perpetuum eſt, eam ſine horrore, & frigore repente, inopitatoque invadere: nam compertiſſimum habeo, non raro ab horrore, aut frigore ipſam exordiri; imo etiam cum dorſi, capitiſque dolore, nauſea, aut vomitu conjungi, quod praecipue evenit *ephemeræ extenſæ*, ſive *plurium dierum*, eique potiſſimum, quae aeſtivo tempore, & in quibuſdam anni conſtitutionibus quaſi populariter increbeſcit. Id etiam conſtantiſſimum, & pene ſolemne eſt in illa, quae eryſipelas exterius erupturum antecedit, quaeque ideo ephemera *eryſipelatoſa* a quibuſdam (a) appellatur. Quamquam, ut libere dicam, febris haec neque ſemper ephemerae modum ſervat, ideoque inepte a non nullis ad ephemeras (b) refertur, neque ad febres puras, & ſolitarias ſpectat, ſed potius ad morbos exanthematicos febriles,

de quibus ſingillatim, & ſeorſum alibi diſſerendum erit.

(*a*) SYDENHAM *obſervat. med. circa morb. acut. hiſtor. & curat. ſect. 6. cap. 6. p. 322. edit. Patav. 1700.* (*b*) VOGEL. *Gen. morb. cl. 1. Gen. 68.*, & *de cognoſc. & curand. præcip. human. corpor. affect.* §. XLVII.

§. CCIII.

Ceterum ubi ſine frigore, aut horrore aggreditur, facile hoc ipſo a febribus intermittentibus, & remittentibus diſtinguitur; quia hae fere ſemper a frigore, aut horrore inchoare ſolent. Verum ſi frigus, aut horror ejus initium faciant, tunc ſane non ita planum, atque expeditum eſt, eam ab illis, aut ab aliis *continentibus* certo internoſcere. Tunc vero ex ejus progreſſu dilucidanda res eſt. Nam ſi longior acceſſio fuerit, uti eſt, quando diem unum excedit, tum intermittentis, aut remittentis acceſſionem ſuo circuitu ſuperat. Synochos vero ob brevitatem non adaequat. Verum haec omnia plurimum variantur. Hinc ſaepe accidit, ut non niſi poſt ejus diſceſſum a reliquis diſcerni queat. Quare diariam omnem curaſſe facilius interdum eſt, quam noviſſe.

Quomodo ab intermittentibus & remittentibus diſtinguatur.

Item a ſynocho putri.

Prognoſis.

§. CCIV.

Hinc fere ſequitur, ut haec ipſa prius nocere poſſit, quam cognoſci. Plerumque tamen, ſi *pura* & *benigna* eſt, periculo vacat; non item *complicata*, & *maligna*, de quibus infra verba fient. Generatim bilioſos homines negotiis deditos facilius, & gravius occupat. Quando in *extenſæ* modum tranſcurrit, timor eſt, ne in ſynochum imputrem, aut putrem vergat. Primum cognoſcitur ex majore aeſtu, majoreque faciei rubore; alterum vero fieri, docente AVICENNA (*a*), ſignificant remiſſio ſine ſudore, aut madore, aut ſi cum ſudore fiat, ſine tamen *apyrexia*, atque *horripilatio*; pulſus inaequalis, celer, parvus, contractus; calor acer, & ſiccus; dolor capitis, ſi non defuerit, perſeverans; & omnia demum intenſiora ſymptomata: quamquam tunc dubitari licet, ephemerane ab initio fuerit, an ipſa jam ſynochus putris. Quod ſi cauſſae vehementius corpus afficiant, atque homo ſicciſſimo habitu ſit, diutiuſque febris, quam ejus natura ferat, protrahatur, in hecticam permutari eam poſſe, vetuſtiſſima opinio eſt. Id autem indicari dicunt a calore ad carpum, ſi manu tangatur, magno, a febri aſſidua,

Quando in Synochum ſimplicem aut putrem degenerat; aut in hecticam.

& continenter aequali, a caloris in omnibus membris poſt cibum incremento, a pulſu duro, parvo, ſed aequali, atque a reliquis deinceps hecticae indiciis. Verum hic quoque quaeri poteſt, utrum ephemera tunc tranſeat in hecticam, an vero ab initio jam hectica fuerit? HIPPOCRATES omnes febres, quae a bubonibus fiunt, *malas* appellavit, praeter *ephémeras*. Raro autem febris a bubonibus ephémerae inſtar occurrit. *Suppuratoria* enim eſſe ſolet, & per varios circuitus procedit, plus minus gravis, & longa, pro diverſa tumoris natura, ex quo oritur. Verum eſto ephémera. An quia a bubone, non ideo abſolute mala? Bubo malignus & peſtilens, ſi eam excitarit, quid erit ipſa lethalius? Limitanda ergo HIPPOCRATIS ſententia videtur.

(a) Lib. IV. Fen. 1. Tract. 1. cap. 8. (b) Aphoriſm. 55. ſect. IV.

§. CCV.

Ephémera pura, & primaria ab una, vel altera cauſſarum evidentium, quarum frequentiſſimas ſupra (§. CC.) jam tetigi, ſine ulla majori ſanguinis, humorumque labe praecedente, ut monet LUDWIGIUS (*a*), procreatur. Per eas quippe vel ſenſibilitas ſolum, vel irritabilitas ita concitatur, ut febrilis perturbatio non ingens, neque diu permanſura *Ætiologia.*

conſequatur; vel aliquid acre in ipſo ſanguine evolvitur, vel in eumdem infertur, vel id, quod excerni debuiſſet, retinetur in corpore, & tale eſt, ut alterutram, quam memoravi, vim * afficiat, ſed facile, & brevi e corpore emitti poſſit. Neque ex illis tantummodo cauſſis eam progigni crediderim, verum etiam ex ſanguinis copia, congeſtione, dolore, vulnere, contuſione, fractura, luxatione, partu laborioſo, difficultate catameniorum, lacte in mammis congeſto, tumoremque dolorificum inferente, catarrho, ſimilibuſque aliis; & tum ephémera erit *ſecundaria*, aut *ſymptomatica*, a pura illa, & legitima non parum diverſa. Non ergo ſemper ab inquinato ſanguine proficiſcitur, ut *excrementitia* haberi queat, quemadmodum nimis praepropere QUAESNEO (*b*) viſa eſt. Namque haud illico *excrementitiis* febribus adnumeranda eſt, quod nulla coctione, ut loquuntur, purulenta egeat, & cito, facileque ſolvatur; cum id potius cauſſae levitatem, & facilem emendationem, aut ablationem ſignificat, quam impuram *excrementitiamque* naturam.

Symptomatica.

(*a*) *Inſtit. Med. Clinic. P.* I. *cap.* I. §. CCXXXIX.

* Morbum ſpirituum ephemeram ex praeconcepta opinione crediderunt veteres. Hinc fortaſſe CEL. SCARDONA (*De cognoſc., & curand. morb. lib.* IV. *cap.* 2. *p.* 58. *& ſeq.*) ad eos acceſſit, cum ſcripſit, proximam ejus cauſſam eſſe ſpirituum concitationem. Id autem oſtendere putat animi pathemata, fumumque carbonum, aliaſ-

que hujuſmodi remotas cauſſas, quibus ipſa excitatur, & nervi in primis affici videntur. Verum non omnes cauſſae remotae in nervos agunt. Non immerito igitur, ut opinamur, poſitum & conſtitutum a nobis eſt, *ſenſibilitatem*, aut *irritabilitatem*, aut utramque vim in ephemera commoveri, ita tamen, ut inde orta febris non ingens ſit, & cito conquieſcat.

(*b*) *Des Fievr. contin.* T. 2. *p.* 349.

§. CCVI.

Ephemerarum differentiae non paucae reperiuntur apud auctores. Uſu non carent quaedam communes, quibus diſtinguuntur in *primarias*, *ſecundarias*, *ſymptomaticas*, *ſporadicas*, *epidemicas*, *benignas puras*, *complicatas*, *malignas*. Nec valde abſum, ut etiam in *putridas* diſtingui poſſint; nam non video, cur cum ſanguinis proclivitate quadam ad putreſcendum conjungi quandoque nequeant. Reliquae a cauſſis, quae eas moverint, ductae facile poſſunt omitti, cum cuilibet medico eas indaganti in mentem veniant *. Sic pariter illae quae a tempore, quo periodica quaſi, & de more redire ſolent, *menſtruae*, *bimeſtres*, *trimeſtres*, *annuae* dicuntur, notiſſimae videntur. Noſologi (*a*) inter ephemerae ſpecies collocant *febrem lacteam puerperarum*; quae tamen raro ephemera eſt, & cum plerumque remittentis typum habeat, alibi a nobis peculiariter deſcribetur. *Differentiae.*

ſucco limonum acidulata, vel decoctum hordei, vel foliorum Thée, vel florum ſambuci, vel emulſa, ut vocantur, ex ſeminibus frigidis. Si aeger ſanguine abundet, aut febris ex plethora orta ſit, quam tum *plethoricam* nominant noſtri (id vero cognoſcitur ex lauta victus ratione praecedente, ex liquorum vinoſorum largiore uſu, vita deſide, otio, temperamento ſanguineo, habitu corporis pleniore, conſuetarum excretionum defectu, faciei rubore, venarum plenitudine, calore totius corporis, vividiori arteriarum, temporalium in primis, pulſatione; ſpirandi aliqua difficultate, membrorum torpore, & gravitate, pulſu magno, & pleno) quam citiſſime ſanguinis copiam minuere oportet venae ſectione, tuncque praeſertim, cum doleat caput, aut timeri poſſit, ne febris ultra producatur; quod maxime uſuvenit, quando ſecunda jam die nullus ſudor prorumpit, nec febris miteſcit. Quo in caſu etiam iterari ſanguinis miſſio debet. Simili ferme modo curanda quoque eſt ephemera *extenſa*, itemque *ſymptomatica*, metum inflammationis (§ CCV.) afferens; non omiſſis interea, quae propius ad morbum primarium reſpiciunt. *Quando ſanguis mitti debeat.*

§. CCVIII.

Nec praetermitti poſſunt ea, quae ſaburram de ventriculo, aut inteſtinis excutiunt, ſi *Quando purgandum.*

febris a crapula, a vino, a repletione, a foecibus retentis ortum duxerit, quemadmodum id ex anamneſi, ſigniſque conjunctis facile innoteſcet. GALENUS (*a*) eos, qui balneo aſſueti ſunt, ubi febris jam deſierit, lavandos jubet; reliquias morbi, ſi quae ſuperſunt, balneum diſcutit, corpus humectat, & refrigerat. Hodie vero, cum rarior ſit balnei uſus, quiete, parciori victu, perſpirationis cura, & leni primarum viarum expiatione id praeſtamus. Atque haec de *ephemera benigna*, & *pura* intelligantur. Complicatae enim, aut malignae alia omnino ratio eſt. Et quidem quod ad complicatam attinet, prout cum ea complicantur alieni affectus, aut plures cauſſae eam excitant, varia etiam, atque aliena, inſolitaque phaenomena exhibet, quae aliquantulum etiam ipſam curationem, atque exitum variare poſſunt, quod in ſymptomaticis ephémeris (§. CCV. n.*) quae ad complicatam plerunque ſpectant, potiſſimum elucet.

Balneum.

(*a*) *De Art. curand. ad Glaucon. l. 1. p. 31. & 39 edit. Junt. in 8. Venet. 1542.*

EPHEMERA MALIGNA.

§. CCIX.

Quid ephemera maligna?

Malignam ephemeram voco eam, quae brevitate ſui curſus, & continuitate conti-

nenti ephémeras omnino adaequat; periculoſis vero ſymptomatibus longe ſuperat, utpote quae cauſſam habet venenatam, animalibus & vitalibus viribus infenſiorem, difficillime ſubigendam, & plerumque lethiferam. Prout vero cauſſa iſthaec vel ſponte in corpore gignitur, vel a communi aëris infectione dimanat, vel per miaſma contagioſum communicatur, ſic quoque vel *ſporadica* eſt, vel *epidemica*, vel a *contagio*. Rariſſimus quidem morbus eſt, cujus tamen non deſunt funeſtiſſima exempla. De *epidemica* igitur primum verba faciam, & praeſertim de ea vulgatiſſima ſpecie, quae *ephemera ſudatoria* a SAUVAGESIO (*a*) nuncupatur. *De epidemica.*

(*a*) *Noſolog. Method. cl. 2. Gen. 1. ſpec. 7.*

Ephemera ſudatoria epidemica*

§. CCX.

Morbus ab effuſis ſudoribus, qui eum comitantur, nomen obtinuit. In Anglia primum obſervari coepit, quoad novimus, anno 1483 inter milites HENRICI SEPTIMI apud portum Milfordienſem. Eodem quoque tempore Londini a die vigeſima ſecunda ſeptembris, uſque ad octobris finem caput extulit, ut narrat CAJUS ANGELUS. Denique quinquies aeſtiva ſemper tempeſtate Britanniam reviſit; primum ſcilicet anno 1485, ſive ut *Morbi hiſtoria.*

alii volunt, 1486, ſecundum anno 1506; tertium anno 1517, & tunc ingenti adeo clade, ut trium fere horarum ſpatio plures optimátum, plurimos plebejorum, imo in quibuſdam oppidis dimidiam incolarum partem deleverit. Quartum rediit anno 1528, tuncque aegri intra ſex horas vita exuebantur, Rege ipſo HENRICO OCTAVO in ſummum diſcrimen adducto, cum plurimi ex aulicis Proceribus interirent. Quintum, poſtquam anno 1529 totum Belgium, totam inferiorem Germaniam, Zelandiam, Brabantiam, Flandriam, Daniam, Norvegiam, Galliamque peragraſſet, iterum in Angliam cum multorum pernicie pedem intulit.

* *Synonyma*

Ephemera Britannica SCHENCKII, *obſerv. medic. p. 763. Sudor anglicus* WILLISII *Pharmacop. rational. P. 1. ſect. v. cap. 3. p. 473. Febris Anglica* RAYMUND. JO. FORTIS, *de Febrib. p. 333. Febris peſtilentialis contagioſa unius aiei* CAII ANGLI *de Ephem. Britan. Hydronoſus* FORESTI, *obſ. med. L. VI. obſer. 8. Hydropyreton, ſudor anglicus, & febris ſudatoria* SENNERTI *de febrib. l. IV cap. XV. Ephemera peſtilens, & contagioſa* FRACASTORII, *de Morb. contag. l. 2. cap. 5. Ephemera peſtilentialis quibuſdam, & præcipue* LIEUTAUDIO, *Précis de Médec. Pratiq. l. 1. p. 41. Sudoriferus morbus* BATAVIS. *La ſuette* GALLIS.

Diagnoſis.

§. CCXI.

Symptomata. Plerumque epidemice graſſatur ſingulari in aliqua regione poſt humidum, caliginoſum-

que coelum, tempore in primis aeſtivo, aut autumnali, ſoletque tres, vel quatuor menſes tantummodo perdurare. Incipit morbus a magna virium jactura, animique deliquiis. Interdum tremor ingens, & horror convellens antecedit, deinde acer ſubſequitur cutis mador, qui mox in ſudores profuſiſſimos, & continuos convertitur, ſaepe non prius deſituros, quam vita defecerit; quod ut plurimum intra quatuor & viginti horas contingit. Fere ſemper inſolitus adeſt interiorum partium aeſtus, atque ardor, ſitis inexplebilis, ingens cum deſperatione timor, anxietas ſumma praecordiorum, ventriculi aegritudo quaedam cardialgica, lumborumque dolor. Interdum accedit cephalalgia, cordis palpitatio, quae etiam morbo depulſo, remanere diu ſolet. Septima ab ingreſſu morbi hora omnia increſcunt. Tunc delirium ſupervenit, major virium dejectio, imo exſolutio, & profundiſſimus ſomnus. Hora decima quinta malum extremos habet labores. Rariſſime vomitus inſequitur, licet ſtomachum dolor vexet, quod in tanta ejus anxietate mirum eſt.

§. CCXII.

Pulſus jam ab initio celeritate, frequentia, inaequalitate febrem teſtatur; interdum etiam fit magnus, & vehemens. Reſpiratio cita eſt, *Qui pulſus, quae reſpiratio.*

atque anheloſa. Robuſtiores malum hoc praecipue adoritur; infantibus, ſenibus, pauperibuſque ſaepe parcit; reliquos ferme omnes & corripit, & enecat. Indigenae, etſi in exteras regiones emigrent, non tamen fuga incolumes ſervantur: advenae contra vix unquam media in epidemia hac lue infici viſi ſunt. Inſuper animadvertendum eſt, raro haemorrhagias aegrotantibus ſupervenire, neminemque ex iis, qui hac febre correpti ſunt, bubonibus, aut exanthématis obnoxium eſſe ſolere, & ſi quae in ſumma cute puſtulae erumpunt, morbillis ſimiles eſſe, rariſſimeque id accidere, iiſque dumtaxat, qui jam e morbo evaſerunt. Nam ſaepe per plures menſes nocturnis diſſluunt ſudoribus, unde cutis rubore ſuffunditur. Hinc aliquam ſimilitudinem habere videtur cum *febre miliari ſudatoria*, *vulgo la ſuette miliaire* SAUVAGESII (*a*), quamquam haec ab *ephemera ſudatoria* vere diſcrepat, quod puſtulas miliares citiſſime, & jam inter initia ad cutim propellit, atque ad ſeptimam, aut decimam quartam diem protrahitur.

Qui magis obnoxii.

Nulli bubones; nulla exanthemata.

(*a*) *Noſol. meth. cl. III. ord. I. Gen. V. ſpec. 8.*

Cauſſa.

§. CCXIII.

Probabile admodum videtur, ſubtiliſſimum, & ſummopere noxium venenum id eſſe, quod

Cauſſa peculiare virus.

morbum efficit. Fortaſſe aliquid in ipſo aëre incognitum, at venenatae indolis continetur, quomodocunque natum, aut a putridis terrae effluviis ſuppeditatum. Quod veroſimile redditur ab humida, & nebuloſa tempeſtate, quae morbum praecedere ſolet, atque a magna vi avium ſub arboribus, cum in Anglia lues haec deſaeviret, necatarum inventa, quae ſub alis abſceſſus ciceris magnitudine gerebant. Poteſt etiam virus iſtud corporibus, quin aliunde veniat, innaſci; nam praegreſſae humidae, & calidae tempeſtates; aëriſque conſtitutiones laxando ſolidas partes, perſpirationem cohibendo, humoreſque ad putredinem proclives reddendo ſic univerſam oeconomiam animalem pervertunt, ut aliquid intus gignatur, quod veneni inſtar agat, epidemicamque pernicioſiſſimam febrem invehat, non aliter ſolvendam, quam profuſo, & continuato ſudore, qui nimirum illud noxium, & ſubtiliſſimum venenum expellat.

Prognoſis.

§. CCXIV.

Saeviſſimum igitur malum eſt, & celerrime lethiferum, quippe quod, ubi primum in aliquam civitatem impetum facit, ſingulis diebus peſtis inſtar quingentos, aut ſexcentos occupat, & ferme omnes intra quatuor, &

viginti horas de medio tollit. Quidam intra ſex, vel ſeptem horas interimuntur, & ſi qui diem integram ſuperant, eos convalituros eſſe, plerumque licet ſperare. In tuto tamen res eſſe nequit, niſi elapſis viginti quatuor horis; ſed tunc etiam timori adhuc locus ſupereſt, ne aeger in eumdem morbum relabatur. Qui morbi vim eludunt, effugiuntque, aſſiduis pene, copioſiſque ſudoribus ſervantur: illi contra, quibus ſudores non ſatis diu manant, vel illico pereunt, vel in magnum diſcrimen adducti febre peſſimi moris ſubſequente periclitantur*. Sed id fortaſſe evenit iis, qui non *ephemera* hac, ſed alia febre mali moris, aliquid epidemicae conſtitutionis in ſe recondente correpti fuerint; quod neque novum, neque difficile omnino putaverim.

* LIEUTAUDIUS, (*Précis de Médec. l. 1. pag. 43.*) neſcio quo fundamento, ſcribit, non nullos ad diem quartam, ſeptimamque pervenire feliciter poſſe. Fatetur tamen ipſe, id rariſſimum eſſe. Nobis vero etiam ab *ephemeræ ſudatoriæ* natura omnino alienum videtur, cum *unius diei morbus* a CAJO ANGLO eſſe dicatur. Puto autem, LIEUTAUDIUM deceptum fuiſſe deſcriptione, quam evulgavit BOYERUS illius epidemicae febris, quae apud *Bellóvacos* ſaeviit anno 1750., aut alterius, de qua mentionem fecit VANDERMONDIUS in *Tomo XII. Diarii Medici*, quarum neutra fuit *ephemera ſudatoria*, ut mox infra animadvertam, licet pro tali habita fuerit.

Curatio.

§. CCXV.

Experientia edocemur, non alia quam ſpontanea cutis excretione malignum virus, unde hujuſmodi febris naſcitur, melius, certiuſque expelli. Sudores enim quocumque modo imminuti, abrupti, aut ſuppreſſi mortem certiſſime afferunt. Quapropter omni cura enitendum eſt, ut ſudor libere prodeat, diuque continuetur. Aegroti diligentiſſime a frigore arcendi ſunt. Si ſudores ſponte remittant, ſtragulis impoſitis, diaphoreticiſque medicamentis revocentur. Inter haec primis illis temporibus, quibus id morbi genus apparuit, celebrabantur hoc nomine Terra ſigillata, Bolus armena, Dictamnus, Carduus Benedictus, Zedoaria, Tormentilla, Nymphaea, Borrago, Aqua acetoſae, & ſcabioſae, aliaque hujus cenſus, quae non modo ſudoribus promovendis, ſed etiam malignitati perdomandae accommodata credebantur: quorum tamen non nulla hodie vix, ac ne vix quidem apud nos hujuſmodi laudem merentur. Neque ſudandi finis fiat, niſi viginti quatuor horis exactis. Tunc primum & ſtragula minuere, & ſudores quam diligentiſſime abſtergere, ſine periculo ut plurimum licere, ferunt. Interdum vero, praeſertim in robuſtioribus, ſudores,

Quomodo ſudor promoveri debeat.

Quando a ſudore ceſſandum ſit.

iterum, atque iterum, ad duodecimam uſque vicem ciere oportet; quod tum maxime neceſſarium ducitur, ubi venenum non ſatis expulſum videatur, morbuſque non ex toto deſiiſſe.

§. CCXVI.

Viribus quomodo conſulere oportet.

Sed inter ſudandum prudenter viribus proſpicere neceſſe eſt. Si hae languere ob ſudoris nimiam copiam incipiant, erigendae, reficiendaeque ſunt cardiacis, alexipharmacis, atque antiſepticis medicamentis, uti vino, ſucco mali citrei, granatorum, acetoſae, aliiſque in peſte, maligniſque morbis adhiberi ſolitis; ſudorque ita gubernari debet, ne ei aeger prorſus ſuccumbat. Obſervatum enim eſt, nimio ſudores eliciendi ſtudio, dum ſupra vires ſtragulis onerabantur aegri, magnam eorum partem ſuffocatam eſſe. Cardialgia quoque non parum negocii hoc in morbo faceſſit. Huic igitur occurrendum docet SAUVAGESTUS (*a*) aqua florum aurantiorum, cinnamomi hordeata, mero, confectione hyacinthina, aut Kermeſina, Theriaca, a quibus illud etiam boni praeſtatur, ut vires recreatae ſudori ferendo pares evadant. Acetum quoque, aquae theriacales, omniaque aceſcentia videntur hic eſſe convenientiſſima. Fortaſſe non male ceſſiſſent camphora, *liquor anodynus mineralis* HOFFMANNI, Moſchus, Spiritus

Cardialgia quibus jubetur.

Mindereri, aliaque hac aetate ſummopere celebrata.

(a) *L. c. ſub fin. capit. de ephemera.*

§. CCXVII.

Quod attinet ad ſanguinis miſſionem, noxia nunquam non deprehenſa haec eſt in hujuſ modi lue, nec ullo modo per ſe opportuna eſſe poſſe videtur. Neque audiendus eſt Boyerus, qui in ea conſtitutione, quae non multis ante annis Bellóvacos * miſere afflixit, venae ſectionem non parum profuiſſe narrat; nam idem auctor, re melius perpenſa, fateri poſtea debuit, morbum illum ab *ephemera ſudatoria* fuiſſe valde diverſum (a). Diſcrimen enimvero cuique patebit, ſi deſcriptio *ſudoris Anglici*, ſive *ephemerae ſudatoriae* conferatur cum deſcriptione morbi Bellovacorum, a Malovinio in *Hiſtoria morborum epidemicorum* &c. *Pariſiis obſervatorum* (b) typis edita. Catharſis quoque nullum locum invenit, niſi interdum in morbi fine, eoque jam ſuperato. Fortaſſe ingruente morbo non inutile fuiſſet leniter vomitum ciere. Notum enim eſt, quantum emetica morbidi fomitis partem ejicere in epidemicis, contagioſiſque morbis poſſint, quantumque ſudoribus promovendis faveant. Magni etiam intereſt, quo regimine diaetetico uti expediat. Generatim primis quinque ab ingreſſu morbi horis omnis potus

Nocet ſanguinis miſſio.

* *Beauvais.*

Catharſis non convenit.

Quid de emeſi ſentiendum.

proſcribendus eſt, poſt has concedi quidem poteſt; ſed loco alimenti ſit. A carnibus omnino aegri abſtineant, nec inter ſudandum ſomno, in quem proniſſimi ſunt, indulgere unquam ſinantur, nam niſi omni ſtudio evigilare cogantur, veterno obruti extinguuntur.

(*a*) Lieutaud. *ſynopſ. univerſ. Prax. med. l. 1. ſect. 1. ſudor. anglic. p. 31. edit. Patav. 1777.* Febris autem, quam anno 1750. Boyerus in Bellóvacis curavit, erat quoddam febris malignae putridae genus, cui nomen *miliaris ſudatoria* impoſitum fuit a Sauvagesio (*Noſol. method. cl. III. ſpec. 9*). A noſtra differt quoque ea, quam vidit, deſcripſitque anno 1759. Vandermondius (*Journal. de Méd. T. XII. p. 354.*). Nam erat & ipſa de genere miliarium, quae producebatur ad ſeptimam uſque diem, perperam vocata *la ſuette*. (*b*) *Hiſt. Acad. Roy. ann. 1747. p. 563.*

§. CCXVIII.

Nolo quidquam hic deſiderari eorum, quae ad regimen hujus acutiſſimi morbi conferre uſus comprobavit. En Polydori Virgilii in hanc rem ſaluberrima praecepta: *Poſt ægrotantium*, inquit ipſe, *plurima experimenta, & obſervationes, a juvantibus, & lædentibus factas, ita uſuvenit, ut remedium unicuique promptiſſimum inventum ſit, quod hujuſmodi eſt. Si quis interdiu ſudore corripiebatur, cum veſtitu protinus cubatum eat; ſi nocte & in lecto, tum quieſcat, nec ſe e loco moveat, uſque ad viginti quatuor horas exactas; interim ita ſe ſtragulis oneret, quo non provo-*

cetur ſudor, ſed ſua ſponte molliter ſtillet, cibi nihil capiat, ſi tamdiu famem tolerare poſſit, neque plus potionis conſuetæ, ac calefactæ hauriat, quam modice ſatis ſit ad ſitim extinguendam. Inter hanc curationem imprimis caveat, ne manum quidem, aut pedem ſuum refrigerandi, recreandique cauſſa extra ſtragula proferat, quod facere lethale eſt (*a*). Noſtrum nequaquam eſſe arbitror quidquam in hac regiminis ratione carpere, tamquam ad ſuperſtitionem uſque evecta; nec, quid hodie ſudoriferorum vituperatores dicturi ſint, ſollicite inquirere; cum una omnes reliqui voce affirment, in hac peſtilenti ephemera iſtud fuiſſe praeſentiſſimum auxilium, quemadmodum in quamplurimis morbis virulentis ab eorum exordio eſſe conſuevit, ut id quod noxium eſt, atque volatile, citiſſime evaporetur.

(*a*) WILLISIO referente *Pharmac. Rational. P. 1. ſect. 2. cap. III. pag. mihi 473. col. a.*

Ephemera ſudatoria ſporadica.

§. CCXIX.

Ephemera ſudatoria ſporadica.

Rariſſime hic morbus (§. CCX.) ſporadicus occurrit, vel ſaltem rariſſime, quod ſciam, apud medicos de eo mentio facta invenitur. Unus LIEUTAUDIUS memoriae prodidit, ſe in homine triginta annorum, qui *e levi morbo convaleſcens* laete Noſocomium *Verſalienſe*

deferere parabat, eumdem ſemel vidiſſe. Is enim in hunc *ſæviſſimum ſudorem* (hoc eſt, *ephemeram ſudatoriam*) *ſubito incidit, quo intra quatuordecim horas, variis fruſtra tentatis, raptus fuit* (*a*). Curatio *ſporadicæ* non erit abſimilis ab ea, quam ſupra (§. CCXV ad CCXVIII.) recenſui; donec experientia, & ratio meliorem, efficacioremque detexerit.

(*a*) *Synopſ. citat. l. 1. ſect. 1. p.* 31.

Ephemera gangrænoſa.

§. CCXX.

Ad ephemeram maglignam (§. CCIX.) reducenda quoque videtur rara quidem, ſed non ita, ut *ephemera ſudatoria* (§. CCX. & CCXIX.), ſpecies illa, quae ob gangraenam in aliqua exteriori parte citiſſime ſubſequentem, & praecipiti fato enecantem, *gangrænoſa* dici poteſt. Haec *ſporadica* eſſe ſolet, nunquam, quoad mihi hactenus licuit cognoſcere, epidemica. Primus omnium eam deſcripſit HIPPOCRATES brevi quidem, ut ſolet, at luculentiſſima hiſtoria (*a*). En ejus ipſiſſima verba: *Critoni in Thaſo pedis dolor incepit fortis a digito magno erecte ambulanti: decubuit eadem die, horridus, anxioſus, parum ſubcaleſactus; nocte deliravit. Secunda tumor per totum pedem, & circa talum ſubruber cum contenſione: phlyctænæ parvæ,*

Hippocratis deſcriptio.

nigræ: febris acuta: furebat: ab alvo autem ſincera, bilioſa, ſubmulta prodierunt: Obiit ſecunda die a principio *.

(*a*) *I. epid. ægr. IX.*

* Utor verſione, qua uſus eſt HIERON. MERCURIALIS in *Prælect. Piſan. in Epid. Hippocratis hiſtorias.*

§. CCXXI.

Galeni ad hunc locum commentatio.

GALENUS in commentario, quo hanc HIPPOCRATIS hiſtoriam (*a*) breviter explicat, malignum, & veneficum aliquid a natura in crus protruſum, unde dolor, tumor, & puſtulae nigrae orirentur, exiſtimat, ſed tanta copia, ut ea pars omne vitium recipere nequiverit; ideoque reliquum ad caput delatum deſipientiam, & mortem perpetraſſe. Non valde a GALENI ſententia abeſt Cl. MERCURIALIS, qui itidem venenum quoddam in corpore genitum arguit, quod pedem in primis occuparit, graviſſimumque dolorem, deinde gangraenoſas etiam phlyctaenas in eo procreaverit, & demum venenatos, putridoſque halitus ad praecordia, & cerebrum tranſmiſerit, atque illa, quae memoravimus, teterrima, exitioſaque ſymptomata induxerit. Utcunque res ſit, certum, ratumque habendum eſſe puto, febrem hoc malum *ephemeræ malignæ* in modum comitatam eſſe; incertum vero, ac dubium, an *primaria*, vel *ſymptomatica* exſtiterit, cum non ſatis ex hiſtoria

Mercurialis opinio.

conſtet, dolorne, an febris anteceſſerit; quamquam veroſimile ſit, eodem tempore, quo pes dolere coepit, etiam febrem acceſſiſſe; nam *decubuit eadem die* Crito & horruit *anxioſus, & parum ſubcalefactus*. Huc fortaſſe pertinet hiſtoria, quam PETRUS a CASTRO refert (*b*) de muliere quadam febre maligna correpta, quae *ſtatim ſecunda die* coepit *conqueri de acutiſſimo pollicis dextri pedis dolore, qui intra horas viginti quatuor aegrotantem de medio ſuſtulit*. Nulla quidem ibi mentio facta eſt de tumore, aut rubore loci affecti, ſed probabile videtur, ad dolorem gangraenam acceſſiſſe, & ſubitae mortis cauſſam fuiſſe; niſi illud hic accidiſſe quis velit, quod ſecundo epidemiorum, ſectione prima, narratur de *Temeni nepote*, cui *ex morbo forti ad digitum decubuit, qui cum non ſufficeret ad ſuſcipiendum, recurrit*, & *mortua eſt*. Sed Hippocraticae Critonis hiſtoriae multo ſimilior eſt illa, quam memoriae prodidit CAROLUS RICHA (*c*) hiſce verbis: Juriſconſultum *juxta Theatinorum domum, qua ad forum itur olitorium, febris a cœna prehendit; noctem laborioſam tranſegit. Poſtridie per totum pedem ad talum uſque tumor ſubruber, ac tenſus valde apparuit, cujus in centro atrum quid aderat, ac ſubnigrum. Inſania correptus eſt. Ex alvo mere bilioſa plurima proceſſere. Paullopoſt convulſionibus a capite ſubortis celeri facto interiit. Ingenii erat tetrici*

trici admodum, atroque vultu, absque hominum consortio omnino alienus ceu mysanthropos alter.

(a) *In prim. Epid. Hippocr. comment. III. N. 26.*
(b) *De febr. malign. punct. sect. 3. aph. XII. pag. 61.*
(c) *Constit. epid. Taurin. alter. Hist. 6. p. 43.*

§. CCXXII.

Si quis forte HIPPOCRATIS historiam, eique similem CAROLI RICHAE ad Erysipelatis quoddam genus spectare judicet, contra ac HIPPOCRATI ipsi, GALENO, MERCURIALI, aliisque commentatoribus visum est; omnem, ut spero, de erysipelate suspicionem auferet non absimilis observatio aegrotationis, quae nobilem quemdam virum immatura, & celerrima morte non pridem interemit. Morbi cum eo, de quo agimus, similitudo, & rara, malignaque ejus natura, paucis cognita, nec a medicis satis notata postulat, ut aliquanto fusius a nobis exponatur. Is quinquaginta tres annos natus, temperamento sanguineo, & bono corporis habitu praeditus, mediocriter carnosus, imaginandi vi, & mentis acie acutissima pollens, jam ab aliquot annis, postquam nimirum frigida, imo gelida, ut Cl. cujusdam Medici auctoritati pareret, sibi caput non semel asperfisset, queri coepit de quibusdam capitis incommodis, & praesertim de quadam ejus, ut dicebat, inanitate, & con-

Alia historia hippocratice similis.

Anamnesis.

fuſione, ob quam a lectione, & ſtudiis literarum, quibus aſſueverat, abſtinere cogebatur. Hinc vehementi angebatur metu incidendi aut in amentiam, aut in apoplexiam. Attamen diſerte, nitide, & copioſe, ſi quis alius, loquebatur, memoria admirabili valebat, & cum in conviviis, tum in conventibus nobilium hominum, acumine ingenii, idearum perſpicuitate, judicii praeſtantia, atque eloquii facili ubertate omnes in ſui admirationem trahebat. Ipſe tamen aſſeverabat, id a ſe quidem fieri, ſed non ſine ſumma animi contentione, atque indicibili totius mentis conatu. Ceterum bene appetebat, comedebat abunde, digerebat perfecte, naturaliter dejiciebat, ſomno tranquillo fruebatur, atque omnes vitae functiones recte obibat, ſic ut ſaniſſimum eum dixiſſes.

§. CCXXIII.

Continuatur anamneſis. Interim pulſus ei erant, prout mihi non ſemel viſi ſunt (nam me quoque pluries conſuluit) paullo frequentiores, duriuſculi, atque inaequales, plus minus pro majori, vel minori mentis perturbatione. Timorem vero deſipiendi, aut repente obeundi, quo aſſidue conflictabatur, augebat permoleſtus quidam tenſionis ſenſus, quem circa univerſum caput, intimumque cerebrum continenter percipere ſe dicebat. Quamobrem quotidie ſemel, iterum-

que, imo crebrius medicum aut ad ſe accerſebat, aut conveniebat ipſemet, ut cum eodem de ſua valetudine ageret; tantoque mortis, aut ſtultitiae pavore premebatur, ut longius a domo ſua abeſſe non auderet. Hac igitur triſti, & melancholica affectione occupatus nullo unquam modo induci potuit, ut longius iter in exteras regiones capeſſeret, quemadmodum pluries ei a Medicis, quos conſulebat, propoſitum, inculcatumque fuit; aut cum uxore, quae aetate, & ſpecie florebat, concumberet, aut paullo remotiora in loca, quam ſolebat, ſe ſe transferri ſineret.

§. CCXXIV.

Tandem menſe octobri an. 1779 proxime elapſi, poſtquam levem dolorem rheumatico ſimilem, qui collum, & ſcapulas corripuerat, ſoliſque frictionibus cito deceſſerat, eſſet conqueſtus, quadam die cum, nocte tranquillo ſomno tranſacta, e lecto conſueta hora, nempe decima ſexta italica, vel paullo ſerius ſurgeret, deambulans de uno in aliud cubiculum, repente ſenſit ſibi crus ſiniſtrum dolore quodam impeditum. Aderat de more Chirurgus; qui illico ſuram, nam in hac inſidere dolorem aſſerebat, diligenter ſpeculatus eſt, manibuſque etiam contrectavit, ut qua, atque unde doleret, detegeret. At ea & colore, & mollitudine omnino naturalis

Initium morbi.

Dolor in crure.

apparuit; contrectata nec magis ullibi doluit, nec ullam duritiam, ne quidem interiorem, aut altius abditam tangenti exhibuit. Idcirco Chirurgus, ne rem negligere videretur, totum crus manu aqua reginae Hungariae madida perfricuit, eumque utpote valde meticuloſum bono eſſe animo juſſit. Dolor autem levis ita fuit, ut impedimento non eſſet, quo minus pranſum, veluti conſueverat, apud amicum foras prodiret. Poſt prandium, in quo non defuit ei appetitus, dolor increvit. Ipſe etiam leviter inhorruit, & friguit. Hinc accitus Chirurgus (erat hora circiter vigeſima ſecunda italica) cum pulſum febrilem inveniſſet, videretque eum vix pedi affecto inſiſtere prae dolore poſſe, ſuaſor fuit, ut domum ſe transferendum curaret, ur in lectulo conquieſceret, medicumque, quoniam febricitabat, etiam conſuleret. Itaque nocte ingruente domum curru vectus eſt. Scalas vero nec deſcendere, nec aſcendere potuit. Neceſſe ideo fuit, ut a duobus famulis geſtaretur. Hi autem vehementer mirati ſunt corporis pondus, inſolitamque gravitatem. Aegro demum in lectulo repoſito, Medicus, & Chirurgus iterum crus inſpicere, contrectare, & rimari: ſed nihil in eo vitii deprehendunt. Suſpicantur idcirco dolorem iſtiuſmodi prodromum eſſe eryſipelatis erupturi. Quia vero dolor acerbior videbatur, cataplaſma emolliens, quo leniretur, admo-

Febris.

Suſpicio de Eryſipelate.

vendum interim cenſent. Hora quarta noctis juſculum tenue ſorbillavit coenae loco. Deinde doloris tormentum ita auctum eſt, ut ea taplaſma, quod moleſte, aegreque ferebatur, removendum fuerit. Non tamen, eo detracto, minuebatur. Interea ſitis magna acceſſit. Urinae rubrae, & quaſi ſanguineae prodiére. Nox ferme tota inſomnis, ac irrequieta fuit; nam horâ tantummodo decima, nempe paullo ante auroram inſequentis diei, Nob. vir aliquantulum conquieſcere coepit.

Nox irrequieta ob dolorem auctum, & febrem.

§. CCXXV.

Poſtero mane cum febris nequaquam remitteret; dolor acerbe excruciaret; ſura tota tumeret, & praedura eſſet; exſpectatum eryſipelas non appareret; & pulſus magnus, validus, duruſque inveniretur; Medicus injecto prius enemate, quo alvus exoneraretur, mittendum e brachio ſanguinem duxit. Detractae igitur decem unicae ſanguinis, qui non ſolum firmius concrevit, ſed cruſtam etiam inflammatoriam, ſive, ut vocant, pleuriticam exhibuit, valde craſſam, & conſpicuam. Circa meridiem accerſitur alius Chirurgus, aetate, doctrina, atque uſu probatiſſimus, ut dolens crus intueretur, ſuumque de morbi genere judicium ferret. Hic ruborem nullum exteriorem, qualis in eryſipelate eſſe ſolet, offendit, uti ab eo poſtea mi-

Tumor totius cruris praedurus.

Sanguis miſſus.

Accitus alius Chirurgus.

hi narratum fuit: contra vero invenit pedis articulum, tendinem Achillis, & musculos surae enormiter tumidos, tensos, duros; quod in erysipelate, morbo scilicet cutis, nequaquam videre est. Hinc conjecit, aliud morbi genus illud esse, quam putaretur; & quoniam aeger ex patre affectibus podagricis obnoxio natus erat, superioribusque diebus rheumatici cujusdam doloris ad collum, & scapulas indicia non defuerant, aliquid arthritici mali subesse judicavit. Quam ob rem auctor fuit, ut totum crus praedurum decocto emollienti, & discutienti, in quo sapo venetus solutus esset, calide foveretur, uti continuo factum fuit.

Suspicio arthritici morbi.

§. CCXXVI.

Hora vigesima prima ejusdem diei subfriguit toto corpore cum pulsibus depressis, & parvis. Exacerbari tunc febris credita est; verum hora vigesima tertia pulsus in eodem omnino depressionis statu pergebant, nec quidquam se se erexerant; quod sane fatiscentis naturae potius, quam novae accessionis effectum videbatur. Dolor cruris aliquantum minutus erat, tensio non nihil mollita; color vero dubius. Erant enim, quibus sublividus appareret, dum aliis, etiam non imperitis, non item. Si qua igitur coloris mutatio contigerat, vix haec distingui pote-

Signa imminentis gangraenae.

rat, ambiguaque videbatur. Hora quarta veſpertina incepit deſipere, & quodammodo furere; tentabat enim e lecto exilire, anxius, irrequietus, anhelans. Pulſus, qui nunquam inter haec ſe ſe extulerant, parvi, obſcuri, inaequales, crebri multo magis evaſerant. Hora decima verſus novam lucem deteriora omnia cum pulſuum tanta imbecillitate, ut pene deficerent. Tunc color cruris manifeſte lividior; reſpiratio rara, anxia, difficilis; mens perturbata; ſingultus frequens proximum exitium indicabant. Brevi enimvero ſenſuum expers factus, aſphyctícus, ſtupidus, ad horam uſque decimam tertiam cum morte colluctatus, tandem obiit; die nimirum ſecunda ad finem properante, ex quo dolor inceperat; horis vero quadraginta circiter ab ingreſſu manifeſtiore febris, atque adaucto cruris dolore. Dum animam agebat, crus totum a pede ad coxéndicem uſque, ut a medico peritiſſimo, qui accitus huic tragoediae interfuit, accepi, ſtriis ſatis conſpicuis in longum porrectis, nigricantibus, & liveſcentibus notatum apparuit. Cuncta haec ex fide, & ſermone eorum, qui Nobili viro adſtiterunt, conſcripſi. Non enim potui ego, alibi occupatus, eidem praeſto eſſe.

Delirium.

Mors.

Cruris color nigricans.

§. CCXXVII.

An erysipelas malignum fuerit?

Praeceps adeo, atque inopinata pernicies magnae cunctis admirationi fuit; medicis vero, & chirurgis, qui in auxilium occurrerant, disceptandi causſam praebuit. Alii enim erysipelas malignum, quod cito in gangraenam abiisſet, accusabant: alii arthriticum humorem accerrimum, & fortasſe sua e sede ad interiora demum conversum. Nec facile decerni poterat, quorum potior esſet ratio. Nam abfuit cutis rubor roseus, qui erysipelatis proprius est, & contra non cutis, in qua erysipelas sedem habet, sed interiores, muscularesque partes doluerant, intumuerantque: & si qua gangraena insequuta est, prout nigricans cruris color ultimo visus indicabat, non ab erysipélate, cujus nullum, aut certe valde anceps indicium extiterat, profecta esſe videbatur. Arthritici porro humoris tanta interdum esſe potest malignitas, ut plurima, & lethalia mala, imo subitam mortem ab eo illatam saepius viderint clinici. Neque nobismet ipsis deficiunt exempla gangraenae, & sphaceli ab ejusmodi causſa progeniti. At nunquam antea arthritide laboraverat vir illustris, neque articuli solum, sed sura praecipue in eo affecta fuit, neque adeo praeceps gangraena arthriticos dolores, quando eos subsequitur, subsequi consuevit.

An metastasis arthritici humoris?

Quid vero de metáſtaſi arthritici humoris ſentiendum putem? Detumuit certe non nihil crus affectum, & praedurum; dolorque mitior evaſit ſecunda die ingruente ad veſperam. An metaſtaſeos id ſignum? Sed commune id quoque gangraenae naſcentis. Si vero cruris tumor, & dolor ex eo remiſit, ſubſeditque, quod illinc arthriticae materiae pars maxima receſſit, cur tamen crus nigricavit, cur gangraena foedatum?

§. CCXXVIII.

Affectio melancholica, qua jamdiu moerebat aegrotans, aliquam de atra bile in abdominis viſceribus coacervata, & demum repente mota, atque in circuitum acta ſuſpicionem creare poſſet. Certum ratumque eſt, atram bilem interdum tantam acritatem contrahere, ut veneni erodentis, corrumpentiſque naturam adepta peſſimas febres, & mortiferas, quocunque feratur, ſiſtaturque, partium ſiderationes facile inferat. At nulla in nob. viro coloris, aut habitus atrabilaris ſignificatio, nulla viſcerum abdominalium labes, nulla haerentis ſanguinis in iis indicia, nulli flatus, nulli borborygmi, nulla digeſtionis, reliquarumque functionum in imo ventre depravatio anteceſſerant, ut compertiſſimum mihi eſt. *An ab atra bile malum?*

quod perinde eſt, prout primaria, aut ſecundaria febris iſthaec videatur; quamquam interdum ita febris & dolor ſynchrona eſſe poſſunt, ut diſtinctioni huic nullus ſit locus; quo caſu ut primariam eam haberi licebit.

Curatio.

§. CCXXX.

In ſummo igitur iſto vitae diſcrimine, atque adeo celerrimo, lethiferoque morbo vix ſuppetit quod tantae opponas ruinae. Infenſiſſimum vitalibus, animalibuſque facultatibus venenum, irritabilitatem, ſenſibilitatemque deſtructurum, cuncta citiſſime corrumpens poſtulare videtur vel ſui correctionem, vel evacuationem, & ſimul mitigationem ſymptomatum. Correctio vero vix ſperanda eſt, cum neque peculiaris veneni natura nobis nota ſit, neque antidotum ullum habeamus, quo illud obtundi, aut immutari queat. Praeſtabit ergo quanta poſſumus velocitate ejus evacuationem moliri. GALENUS (*a*), & MERCURIALIS (*b*) in hujuſmodi calamitate non dubitant protinus ſanguinis miſſionem proponere. Ea enim tum a dolore, qui inflammationem ciere poteſt, tum a febris magnitudine videtur expoſci. Sed magna tamen opus eſt prudentia in adminiſtrando hoc artis praeſidio, ubi venenata, & maligna ſubeſt humoris natura, quae vitae viri-

Indicationes.

Sanguinis miſſio.

bus adeo adverſatur, gangraenamque, aut putrefactionem accelerat. Itaque ſi plethóra, ſi aetas, ſi corporis habitus, ſi pulſuum ratio, ſi vehemens febris, ſi dolor acutus, & reliqua conſentiant, ſanguinem utique mitti oportet, ſed protinus ab initio, & antequam putris corruptio praevaleat, & manu quidem ſuſpenſa, nec liberali. Ubi vero anceps mittendi ſanguinis indicatio eſt, tutior ejus detractio per cucurbitulas reputatur. Deinde leniter, ſi qua in primis viis ſaburrae ſuſpicio eſt, eccoprotico medicamento, aut clyſtere ſatis valido excutiatur. Parti autem, quae tumet, dolet, & tenditur, multoque magis ſi caleat, & rubeat, hirúdines admoveri poſſunt, ut quodammodo detumeſcat. Sin hoc non ſufficiat, crebris, altiſque inciſionibus pertundenda, ut veneno ad exeundum via paretur, atque avertatur gangraenae metus. Quod ſi, ut in *Critone*, jam nigrae veſiculae membrum foedarint, vitamque in eo emori doloris, & tumoris imminutio, coloriſque mutatio oſtenderint, neque ſcarificationes quidquam profecerint, MERCURIALIS modo memoratus ſpem omnem in ejus amputatione eſſe poſitam arbitratur. Verum, quando hoc crudele auxilii genus vitari non poteſt, maturandum ſtrenue eſt, antequam gangraenoſus humor totum corpus inficiat; nam eo infecto, ſupervacaneum, & prorſus inutile illud eſſet.

Cucurbitula.

Hirudines.

Scarificatio.

Amputatio membri.

§. CCXXXI.

Dum haec aguntur, curandum diligentiſſime, & citiſſime eſt, ut venenum, quodcunque fuerit, mitigetur, atque e corpore expellatur, ejuſque effecta teterrima inhibeantur. Itaque alexipharmacis, antiſepticiſque efficaciſſimis, & praecipue iis, quae ſudores provocant, mature uti convenit. In his eminent camphora, radix ſerpentariae virginianae, contrayervae, polygalae, cortex peruvianus, *elixir* vitrioli, ſpiritus MINDERERI, varia forma, & ſatis valida, ſed partitis vicibus data. Nec aliena ſunt volatilia, ut ſal volatile cornu cervi, viperarum, ſuccini, ſpiritus ſalis ammoniaci, & celebris illa compoſitio, quae conſtat ex ſpiritu ſalis ammoniaci cum calce parato, & oleo ſuccini intime commixtis, quae a LUCIO nomen habet. Horum actionem, & vim plurimum intereſt copioſo, crebro, temperanti, atque antiphlogiſtico potu, ſubacido nimirum, aperienti, & ni calido, egélido certe adjuvare, & perficere. Oportuniſſimum quoque puto ſtatim ab initio, in primis ſi vires langueant, extrorſum vim morbi cantharidibus brachiis, vel femoribus impoſitis avocare. Loco autem dolenti noxia ſunt, quae reprimunt, aut diſcutiunt, ob timorem metaſtaſeos. Ab his igitur probe cavere oportet. Sufficiet ergo dolori, tenſioni,

Alexipharmaca quaenam conveniant?

Volatilia.

& ſpaſmo leniendis aqua tepens cum lacte remixta, ex qua ſpongia, aut lintea expreſſa imponi, & ſubinde renovari poterunt. Plura temporis brevitas, acutiſſimuſque mali curſus ne cogitari quidem permittit, nedum fieri.

Ephemera a contagio, ſive a miaſmate putrido.

§. CCXXXII.

Haec edere paranti opportune mihi redduntur literae, quas ad me dedit Kalendis Maji hujuſce anni 1780. amiciſſimus, expertiſſimuſque Medicinae clinicae Profeſſor publicus, & Noſocomii militaris, quod Vindóbonae eſt, Medicus ordinarius, Cl. JACOBUS REINLEINIUS. In his, poſtquam de febre putridiſſima, quae in milites atrociter ſaeviit, quaeque ab eo ipſo evitari non potuit, certiorem me fecit, caſum mecum communicat cujuſdam puellae, quam *ephemera* maligna ex *peſtifero* propemodum *miaſmate*, ſive ex *contagio* (§. CCIX.) repente orta, & terrificis, inſolitiſque ſymptomatibus ſtipata e medio ſuſtulit. Exſcribam verba ipſa, quibus funeſtiſſimam hiſtoriam expreſſit: *Morbus ipſe*, inquit, *qui tot militibus adeo infenſus fuit tam quoad ſymptomata, quam quoad curam idem fuit, quem Authores febrim putridam appellant; dejectus neo-conductorum militum animus, noſtalgia auxerunt periculum; plu-*

Febris putrida militees epidemice affligens.

rimos rapuerunt recidivæ. De egregia infuſi florum Arnicæ virtute antiſeptica quotidiana experientia ſui convictus, & forte huic ego quoque vitam debeo, qui nec corticem peruvianum, nec camphoram, nec acida minera-

Servi ab ægrotis, ſive valetudinarii contagio correpti, quibus ſymptomatibus afficiebantur.

lia ferre potui. Formidabilem effectum, quem contagium hoc apud quoſdam milites, qui Infirmariorum, ut vocantur, munere fungebantur, præſtitit, ſilentio hic præterire non poſſum. Homines iſti ſani, robuſti (tot Hercules credidiſſes) ſimul & ſemel collabebantur; facies fuit ex flavo livida; oculi ſemimortui, excavati; naſus acuminatus, frons, & cutis rigida; extrema ſuperiora, & inferiora in principio pallida, paullopoſt frigida, ſucceſſive livida, nigra; pulſus debiliſſimus; reſpiratio ſumme anxia; vomitus continuus materiæ viridis, æruginoſæ, fœtidæ; lingua humida tremula, obſeſſa; ſitis pauca; alvus tarda, enematibus ſollicitata viridis, cadaver redolens; hypocondria tenſa; triſtitia ſumma. Sub finem tertiæ, quartæ, etiam ſextæ diei inter anxietates maximas, frequentia animi deliquia, & convulſiones ſecuta eſt mors. Puella ſedecim annorum, fortis, ſana, chirurgi filia, percupida videndi cadavera, ſæpe ingrediebatur locum, in quo cadavera ad humationem aſſervabantur. Hæc die quadam, dum ex eo loco, ubi cadavera erant diſpoſita, egrederetur, illico quaſi temulenta facta eſt, & ad ſuum cubi-

Hiſtoria ephemeræ contagio.

culum reverſa ſtatim inhorruit primum, deinde incaluit cum pulſu febrili, atque incepit vomere materiam viridem, æruginoſam, porraceam; paullo poſt aphóna evaſit, & levibus in principio, tandem enormibus toto corpore convulſionibus correpta fuit. Quidquid ori inditum eſt, ipſa aut non deglutivit, aut revomuit; enemata ipſa ſtatim dimiſit. Sanguis e vena detractus nihil vitii oſtendebat, ſi ſolito majorem denſitatem exceperis. Poſt viginti quatuor horas vocatus ipſam vidi cadaveris ſimillimam; pulſus vix erat ſenſibilis, tetanus maxillam inferiorem tenebat, convulſiones continuæ, dejectiones alvinæ involuntariæ mephitim cadavericam ſpirantes. Curavi ſubito applicari hirudines ad arterias temporales, & poſt aures, quæ aliquot uncias ſanguinis extraxerunt. Injecta fuere enemata repetita ex chamomilla cum largiori doſi camphoræ. Fuerunt etiam applicata ejuſmodi fomenta abdomini; nuchæ, & extremitatibus inferioribus veſicantia. Ut tetanus maxillæ inferioris ſolveretur, adhibita cataplaſmata emollientiſſima, camphora, & ſuccino permixta, ſed omnia incaſſum. Trigeſima ſexta ab invaſione hora expiravit. Chirurgorum, & Infirmariorum plurimi, qui, dum inſolitam illam debilitatem veneni jam ſuſcepti prænunciam animadverterunt, ſtatim quæſiverunt auxilium. Evacuata per datum emeticum materia viſcida, interdum bilioſa, & ſumpto poſt-

Mevt.

Quomodo contagione infecti curabantur.

poſtmodum per epicraſim ſpiritu MINDERERI *cum infuſo florum Arnicæ, ortoque inde copioſo ſudore periculum feliciter evaſerunt.* Hactenus praeclariſſimus REINLEINIUS. Ad hanc epheineram malignam a contagio, ſed peſtilenti, & lethifero oriundum referri poteſt primum peſtis genus, quod Maſſiliae an. 1720. immanem ſtragem edidit. Eo correpti inordinate horrebant, cum pulſu parvo, molli, raro, aut frequenti, inaequali, contracto, & depreſſo. Tanta vero erat capitis gravitas, ut aegre illud attollere poſſent, ſtupore, & turbatione affecti, veluti temulenti. Obtutus fixus, & obſcurata viſus acies terrorem, & deſperationem teſtabantur. His accedebant vox tarda, ſubinde interciſa, querula; lingua fere ſemper alba, demum ſicca, ſubrubra; facies pallida, plumbea, macilenta, cadaveris ſimilis, lipothymiae frequentiſſimae, anxietates ſummae, vires omnes dejectae, deliquia, ſopores, nauſeae, & vomitus. Qui ſic aegrotabant, ſpatio ut plurimum aliquot horarum, uniuſve noctis, vel diei, aut ad ſummum bidui, aut tridui deficiebant, viribus vitae omnino deſtituti, vel tremoribus, motibuſque convulſivis ſuffocati, quin extrorſum tumor ullus, aut exanthema ullum (*a*) erumperet.

(*a*) MURATOR. *Relazion. della Peſte di Marſiglia p. 4.* Item vid. deſcript. quam dederunt Med. Monſpell. CHICOYNEAU, VERNY, & SOULLIER.

§. CCXXXIII.

Curatio. Itaque quotieſcunque putridum contagium, ſive miaſma ſepticum hominem ingreditur, totumque nervorum ſyſtéma afficit, quantocius danda opera eſt, ut ſalivalis, gaſtricuſque latex, quem lues infecit, proximiori via expurgetur; & quidquid penitius corpus occupavit, cutis ſpiraculis emandetur, antiſepticiſque medicamentis corrigatur. Quare ea ipſa curatio convenit, quae venenatis, & contagioſis morbis adhiberi ſolet. Blandis nempe emeticis, poſt ſanguinem detractum in plethora ſumma, praemiſſis ad ſudorifera, antiſeptica, & leniter ſedantia properandum eſt, qualia ſunt ſpiritus Mindereri, acetum Bezoarticum, Aqua Teriacalis, Aqua Lucii, Theriaca, Diaſcordium Fracaſtorii, Mithridatium, ſuccus mali medici aqua dilutus, decocta rad. Contrayervae, Serpentariae Virginianae, Arnicae, florum Tiliae, Meliſſae, Sambuci, Camphora, Moſchus, & alia hujus generis pro circumſtantiarum, temperamenti, aetatis, ſexus, anni temporis ratione. Neque aliena ſunt omnia, quae revellentia dicuntur, uti cantharides, cuti de more, ut veſicam excitent, impoſitae, cucurbitulae ſcarificatae, frictiones, balnea pedum, ipſumque regimen diaphoreticum; quale REINLEINIUS utile (§. CCXXXII.) ad venenatos halitus cito e

corpore expellendos in aegrorum curatoribus expertus eſt. In illa Maſſilienſi ephemera peſtilenti (§. CCXXXII.), ut facile ex ejus deſcriptione patet, nullus erat ſanguinis miſſioni locus. Et, ſi cuiquam detractus fuit, paullo poſt is moriebatur. Emetica quoque, & cathartica fruſtra tentabantur, quin imo ſaepius exitium accelerabant. Neque cardiaca, & ſudorifera, ad quae tantummodo confugere ſolebant medici prudentiores, aliquid boni praeſtabant; ni fortaſſe interdum vitam aliquantulum producerent. Indomita adeo erat, invincibiliſque contages.

SYNOCHUS SIMPLEX * SIVE SYNOCHA.

§. CCXXXIV.

Synochus ſimplex, ſive *Synocha*, ut aliis vocatur, *ephemeræ extenſæ* valde affinis eſt, ſed aliquanto gravior, & longior. Ideo ephemeris a GALENO adnumeratur. Omnium breviſſima quatuor diebus, longiſſima vero ſeptem plerumque finitur. Illam *ſynocham legitimam*, hanc *extenſam*, quemadmodum de ephemera dictum eſt, diſtinctionis cauſſa appellandam cenſent non nulli (*a*). Utraque *ſynochus imputris*, nominatur, ut ab alio febris genere, quae *ſynochus putris* paſſim dicitur, apte diſtincteque ſejungeretur (*b*). Nullum enim humorem in illa putreſcre GALENUS,

Sinochus ſimplex eſt ephemeræ extenſe valde affinis.

Synocha legitima, & extenſa.

Cur imputris vocata?

veteresque qui eum sequuti sunt, putabant.

Cur simplex? Hinc etiam *synochus simplex* ab aliis dicta est. Quanquam vero febris haec continuitatem continentem exhibeat, tres tamen differentiae pro diversa incedendi ratione a Ve-

Ejus differentiae tres. teribus ei attribuuntur. Prima est *Homótona*, sive *Acmástica*, quae nempe a principio ad finem usque eumdem fere gradum servat: altera *Epacmástica*, sive *anabática*, quae ab ipso ingressu paullatim increscit, donec remittat, & desinat: tertia denique *Paracmastica*, quae post primam intensiorem accessionem gradatim, & sensim descrescit usque ad finem. At multis hujusmodi differentiae vi-

An fictitiae hujusmodi differentiae? dentur imaginationis figmenta. Ego tamen non ausim eas, ut fictitias, omnino rejicere, cum experientia didicerim, magnam esse huic febri procedendi varietatem, nihilque videatur repugnare, quo minus caussa febrim excitans aliquandiu eodem in gradu persistat, donec subigatur, vel aliquantulum successive evolvatur, motumque febrilem adaugeat, donec minuatur, atque e corpore secedat; vel sensim minuatur, ut demum stato tempore tota evanescat. Saepe enim post unum, vel alterum diem febris remittit, licet sub vesperam non nihil, ut reliquae continentes, intendatur, sed in dies levius, donec prorsus cesset. Proprium autem febris huiusce est a caussis manifestis oriri, continentis naturam habere, atque intra septem aut ad summum novem dies desinere.

* *Synonyma*

Synochus imputris GALENI, *Diff. febr. l. 2. Synochus ſimplex* RIVERII, *Prax. medic. l. XVII. ſec. 1. cap. 2. Continens non putrida* LOMMII, *obſerv. medic. p. 2. Synocha ſimplex* JUNCKERI, *Tab. 58. Febris continens, ſive Synocha* STAHLII *Caſual. min. caſ. 87. Synocha* SAUVAGESII, *Noſol. Method. claſſ. 2. gen. 2. Febris Synocha* VALCARENGHII, *De præcip. Febrib. §. XXIII. Febris acuta ſimplex* STÖRCKII, *Ann. Med. 2. menſ. Julio 1759. Febris continua ſimplex* LIEUTAUDII, *ſynopſ. l. 1. ſect. 1. Febris continua depuratoria, ſive defæcatoria* QUAESNAEI, *Traité des fievr. contin. T. 2. p. 354. Continens inflammatoria ſimplex* SELLII, *Pyretolog. method. rudiment. p. 103. Ephemera plurium dierum* QUORUMDAM. *Febris continens, ſive homótona, item ſeptimanaria* ALIORUM. Neque hic credas ſynonymorum finem eſſe. Tanta enim eſt hodie nomina pro lubitu innovandi licentia, atque intemperantia, ut, niſi aliquantum coërceatur, eorum numerus excreſcere demum debeat in immenſum, & plurimum memoriae & temporis requiratur ad ea ſola ſine ullo propemodum fructu perdiſcenda. Hinc nomina a Veteribus impoſita, & per plura jam ſecula a ſcriptoribus uſurpata, etſi interdum minus propria, retineo libentius. Nova enim, ut ut plerumque aptiora, ſaepe tamen barbariem ſapiunt, aut confuſionem pariunt, cauſſamque praebent priſcorum libros verſantibus, ut non intelligant, quibuſnam veterum haec recentia reſpondeant, aut morbum pro morbo decepti accipiant.

(*a*) VALCARENG. *l. c.* (*b*) GALEN. *l. c.* qui omnes febres *putres* vocavit, & eſſe credidit, praeter *ephemeras*, in quibus hanc quoque Synochum ponebat, & praeter hecticas, uti ſupra, ubi de diviſione febrium agebatur, animadverſum eſt.

Cauſſae.

§. CCXXXV.

Cauſſas eaſdem habet, quas *Ephemera* (§. CC.), ſed validius agentes, aut gravi-

ores, incidenteſque in corpus non quidem impurum, ſed ſanguine turgens, aut cholericum, aut ad efferveſcendum aliunde proclivius. Hinc ejus etiam ſymptomata fere conveniunt cum iis, quae in *ephemera* eſſe ſolent, hoc ſolum diſcrimine, quod *ephemera*, ut paullo ante tradidi, repente corripit, & brevi, ſi ultra viginti quatuor horas extendatur, mitior evadit, brevique remittit, neque adeo intenſum, ut ab initio, calorem comitem habet. Synochus contra lentiori paſſu, & veluti pedetentim ingreditur, atque in dies invaleſcit ad quartam uſque, ſi ſeptima die finienda ſit, inde paullatim decreſcit, & finitur. Raro evenit, ut diu in eodem gradu conſiſtat, donec tandem ex toto decedat. Si vero quarta die ſolvi debeat, haec omnia, uti patet, maturius contingunt. Quoniam vero eaedem omnino cauſſae utrique febri, ephemerae ſcilicet, & ſynocho ſimplici communes ſunt, ſed in ſynocho validius, diutiuſque quodammodo agentes; neceſſe eſt, ut ſymptomata eadem quoque in utraque, ſed in hac vehementiora conſequantur. Hinc factum eſt, ut a quibuſdam tam veterum, quam recentium ſynochus haec veluti ephemerae intenſior gradus, ſive productio ejus quaedam habeatur.

§. CCXXXVI.

Praeter illas ſynochi differentias, quas ſupra (§. CCXXXIV.) memoravimus, pro cauſſarum varietate, quae eam efficiunt, aliae etiam, atque aliae diſtinctiones oriuntur. Quare alia eſt *ſanguinea*, ſive *plethorica* *, alia *cholerica*, ſive *ardens ſine periodo* **, & ſic porro, ut de ephemera dictum eſt; itemque *primaria*, *ſymptomatica*, *ſecundaria*, *ſporadica*, *epidemica* eſſe poteſt, uti reliqui morbi, & iterum ſubdividi multifariam adhuc pro circumſtantiarum ratione. Ad hoc febris genus transferri ſolet *Synocha putrida* SENNERTI (*a*), quamquam hoc nomine non *Synocham* ſimplicem, ſed *Synochum* vere *putrem*, de qua poſtea dicam, expreſſerit. Non tamen is ego ſum, ut omnem a ſynocha putredinem, aut malignitatem ſemper abeſſe contendam. Quidni etiam putrida, & maligna eſſe poſſit? Rectius quidem praetermitti hic poſſunt quaedam aliae ſpecies, ut *ſcorbutica* LINDENII (*b*), catarrhalis HOFFMANNI, HENISCHII, & RIVERII (*c*), *tragœda* RAMAZZINII (*d*) aliaeque a SAUVAGESIO (*e*) commemoratae, utpote quae aut ad alios morbos, aut ad febres remittentes, intermittenteſve pertinent, non ad Synochos, ſive continentes.

Alia differentia.

* *Synonyma*
Synocha plethorica; ſynocha ſeptimo die ſoluta FRID.

HOFFMANNII *De febr. ſec. 2. cap. 1. & obſerv. 4. Spec. 1.* SAUVAGESII, *Noſol. Claſſ. 2. Gen. 11. Febris ſanguinis Avicen. T. 2. p. 43. Synocha ſimplex* FRID. HOFFMANNI *De febrib. p. 110. Synocha ſine putredine* SENNERTI, *De febr. l. 1. cap. 6. & l. 2. c. 10. Febris inflativa* HEURNII, *Sauvag. l. c.*

** *Synonyma*

Synocha ardens ſpec. 2. SAUVAGESII. *Synocha bilioſa* SENNERTI *De febr. l. 2. cap. 10. Synocha cauſodes* MANGETI *Biblioth. Medic. Synochus cauſonides* GILBERT. ANGLI *fol. 56. Cholerica febris* FRID. HOFFMANNI *de febrib. ſec. 2. cap. 2. obſ. 5. Synocha bilioſa* FERNELII, *Sennert. l. 1. cap. 6.*

(*a*) *De febr. l. 2. cap. XI.* Plerumque eam naſci autumat SENNERTUS ab impedita tranſpiratione, & ſanguine in venis, ut veteres loquuntur, putreſcente, ſive potius leviter inflammato. Nam ſanguis putreſcens apud ipſos idem eſt, ac phlogiſticus, ut poſtea videbimus. Eam vocat ipſe *putridarum ſimpliciſſimam* (non *ſynocharum*, ut male alii credunt; multa enim putridarum genera, ut alibi §. LVIII. monuimus, veteribus erant) *facillimamque curatu*. Duplicem putat eſſe, aliam *puram* & *legitimam*, aliam *notham* ſive *ſpuriam*. Illam raro ſeptimam diem excedere, hanc ad decimam quartam etiam extendi, coctioniſque ſigna in ea apparere. Itaque ad *Synochos putres* omnino ſpectat, vel ſi ad Synochum ſimplicem velis, profecto non differet a *ſynocha ſanguinea*, & *plethorica*.

(*b*) Deſcriptionem *Synochi ſcorbuticæ*, quam dedit SAUVAGESIUS, ſi conſulas; facile intelliges, vel ſymptomaticam eam fuiſſe, vel cum ſcorbuto complicatam, vel ob contagium a parentibus ſcorbuticis ſuſceptum a Synochi ſimplicis natura deſciviſſe, lethumque ob veram ſanguinis corruptionem die ſeptimo attuliſſe.

(*c*) SAUVAGESIUS unam, eamdemque febrim exiſtimavit *Synocham catarrhalem* HOFFMANNI cum *catarrho epidemico* HENISCHII, & cum *febre epidemica* ANONYMI *apud Riverium inter obſervat. addit. obſ. x.* & *cum catarrho* RIVERII *cent. 1. obſ. x.* Sed, ſi quid judico, non parum hujuſmodi morbi differunt inter ſe, & ſpeciatim a *Synocho ſimplici* valde diſtant. Singulorum deſcriptiones una ſimul comparentur. Deſcriptio febris epidemicae, quam FRID. HOFFMANNUS vocavit *Syno-*

cham compoſitam A. 1729. extat apud eumdem *l. de febrib. ſect. 2. cap. 1. obſerv. 7.* Si eam rite perpenderis, deprehendes, catarrhum epidemicum fuiſſe cum febre plus minus gravi conjunctum, aut ſi febrem malueris eum appellare, nequaquam, ſive durationis tempus, ſive typi rationem conſideres, febribus *continentibus* accenſendam eſſe. Nam ſaepe, quando gravior morbus erat, ad decimam quartam diem protendebatur, quod Synocho ſimplici minime convenit; & praeterea veſpertinis horis exacerbabatur, quod *quotidianis continuis remittentibus* proprium eſt: ut nihil dicam de exanthemate *miliari*, aut *petechiali*, quod in ea erumpebat non raro, exitioque erat. Nuper vir alioquin doctiſſimus ad continentium febrium claſſem retulit febrem catarrhalem HOFFMANNI, cum de ea ſermo incidiſſet. Sed puto non eum mentem intendiſſe ad haec HOFFMANNI verba: Fluxiones catarrhales *ad veſperam exacerbatæ caloris fecerunt incrementum, noctemque inquietam, donec decimo quarto ut plurimum die diſcederunt penitus.* Jure igitur, eo quod febris iſta veſperi ingraveſceret, noctemque moleſtiorem faceret, ad remittentes a nobis revocata eſt. *Synochus* vero *epidemica compoſita cum catarrho A. 1580.* G. HENISCHII deſcribitur in *Comment. in* ARETAEUM *pag.* 315. Haec quidem ratione durationis ad Synochum magis accedit, nam *quarto ut plurimum die, interdum, ſed raro, longius protrahebatur ad ſeptimum, & nonum diem.* Nulla vero ibi mentio fit de continuitate continenti, probabileque eſt, cum catarrhalis morbus eſſet, veſpere exacerbatum eſſe, & mane remiſſiones habuiſſe. Quam ob rem, ſi ad febres referendus ſit, ad remittentes procul dubio ſpectabit, non ad continentes. Adde, HOFFMANNI deſcriptionem non parum ab illa HENISCHII diſcrepare: atque adeo non unam, eamdemque morbi ſpeciem complecti. Potius cum HENISCHII morbo convenit *febris epidemica A. 1580*, quam *Anonymus* apud RIVERIUM deſcribit; quamquam hujus deſcriptio aliquantum ab illa HENISCHII deflectat, neque ita accurata, atque abſoluta ſit, ut de ſpecifica morbi natura aliquid decerni queat. Id unum certum, manifeſtumque eſt, utrumque morbum catarrhum epidemicum fuiſſe plus minus malignum, atque exitioſum. *Catarrhus* demum cum aliis ſymptomatibus a RIVERIO *cent. 1. obſ. x. deſcriptus* nulla febri ſtipabatur, ideoque nequaquam cum ſuperioribus confundi debet.

(*d*) RAMAZZINIUS (*conſtit. epid. urban. A. 1591.*) febres ab aeſtivo calore maxime genitas deſcripſit. *Febres* autem *iſtæ tertianæ intermittentes erant, ac ut plurimum exquiſitæ, & quæ die ſeptima, ac etiam citius, poſt unam, vel altera phlebotomiam per ſudorem judicabantur* (*§. XXXIV*). In ſequenti paragrapho febrem *tragœdam* Abderitarum ex LUCIANO commemorat, non quod ea, quam in illa conſtitutione Mutinenſi obſervaverat, tragoeda eſſet, ſed ut oſtenderet, immodicum aeſtum cauſſam ejus fuiſſe, ac proinde eſſe etiam poſſe febrium tunc regnantium, *aſpectu quidem terribilium, nec ſine mentis emotione, ſed quæ poſtea die ſeptima, oborto ſudore, poſt celebratam liberali manu phlebotomiam ſolverentur*. Febris igitur iſthaec RAMAZZINII erat tertiana intermittens, cum diatheſi inflammatoria fortaſſe complicata, aut cum ſanguinis nimia copia, & fervore conjuncta, nequaquam ad Synochos ſpectans. Jure etiam omitto *Speciem ſeptimam*, nempe *Synocham dolorum*, & *ſpeciem octavam*, ſive *Synocham cephalalgicam* D. RAZOUX, quas habet SAUVAGESIUS; nam febris quae *comitatur dolores, & phlogoſes* vulnerum, ambuſtionum, phlegmonum, bubonum ſuppurantium, tendinum punctorum, arthritidis, rheumatiſmi, nephralgiae, proctalgiae a mariſcis, aliorumque morborum nunquam continens eſt, ſed exacerbans, atque inaequaliter decurrens, interdum etiam intermittens: ideoque male ſynochis accenſetur. Nec quae atrocem *cephalalgiam* ex vermibus narium cava obſidentibus conſequebatur, a D. RAZOUX ita deſcribitur, ut Synocha fuiſſe dici poſſit. In ejus enim hiſtoria (*Journal de Médicin. T. IX. p.* 415.) nec de typo febris, nec de tempore, quo deſiit, quidquam prolatum eſt. Cur igitur *Synocha* ſymptomatica dicatur, cum ipſemet RAZOUX eam nomine non donaverit?

(*e*) *Noſol. method. l. c.*

§. CCXXXVII.

Pura, impura, anomala, & complicata.

Magni autem refert, utrum ſynochus haec (§. CCXXXIV.) ſit *ſimplex, pura, & vera*, an *impura, anomala*, aut *complicata*. Hinc

enim non ſolum ſymptomata, & procedendi ratio, verum etiam cura ipſa variantur. Simplex, & pura incipit plerumque ſine frigore, & ſine horrore. Totum corpus ſegneſcit, at quadam veluti laſſitudine fractum, aut contuſum videtur, atque aeſtuat. Succedit manifeſtior cutis mador. Caput vel dolet, vel gravius perſentitur. Facies praecipue tumet, rubet intenſius, & calet. Altior occupat ſomnus; multum arteriae temporum pulſant; reſpiratio magna ſubdifficiliſque eſt; pulſus plenus, vehemens, creber, & velox, at aequalis, molliſque, eo caſu excepto, in quo primae viae vitioſis ſuccis ſcateant, aut a vermibus infeſtentur. Tum enim, antequam ejiciantur, ſpaſmos excitant, unde pulſus parvus, duriuſculus, atque inaequalis efficitur. Sed tunc complicatum malum eſt. Urina a naturali non multum aliena eſſe conſuevit. Initio tamen, ut plurimum aquea, paullatim vero rubicunda, aut alba, craſſa, & turbida fit, praeſertim ubi febris attingit tertiam, aut quartam diem. Mador autem cutis, quem cito apparere diximus, ſenſim augetur adeo, ut remittente jam morbo, aut quavis ejus remiſſione in plenum ſudorem prorumpat. Interdum etiam ſi plethoricus, juveniſque ſit aeger, vel quarta, vel ſeptima die ſupervenire viſa eſt narium haemorrhagia, quae febri finem imponit. Quandoque ſola etiam inſenſibilis tranſpiratio id praeſtat. Nec rarum eſt, alvi fluxu morbum quoque feliciter ſolvi*. *Pura ſigna.*

* Synochus ſimplex, quem anno 1759. Julio menſe curavit cl. STÖRCKIUS (*Ann. Med. ſecund.*) ſic ſub *febris acutæ ſimplicis* titulo ab eo deſcribitur: *Symptomata* ejus *erant levia: exiguus ſolummodo capitis dolor, ſitis mediocris, ſicca tuſſicula, & febris admodum mitis obſervabantur. Lingua fuit plerumque alba, oculi vivaces, raro turbidi, reſpiratio naturali fere æqualis, cutis mollis. Alvus bonæ conſiſtentiæ, & coloris, fere quotidie ſponte prodiit. Urinæ ſub initium fuerunt rufæ; finiente tertio morbi die turbidæ, & quarto die poſuerunt ſedimentum copioſum, album, glutinoſum (quale calculo laborantibus commune eſt). Sæpiſſime quarto die ortus eſt copioſus ſudor per univerſum corpus, & deſiit tunc febris, & urinæ ſenſim naturales factæ ſunt. Si vero quarto die ſudor nullus obſervatus fuit, tunc urinæ continuarunt craſſum ponere ſedimentum, & ſeptimo die citra omnem ſenſibilem evacuationem ægri a febre liberati ſunt, & vires ſuas brevi recuperarunt. Ultra ſeptimum diem febris acuta ſimplex* (ſic vocat Synocham) *nunquam duravit. Tres tantum hoc menſe ægri fuerunt, quibus ſeptimo die miliaria alba eruperunt. Nihilominus & his eodem die febris ceſſavit; cæperunt redire vires; viguit appetitus, & omnis actio, & functio, uti iis, in quibus talia non contigerunt &c.* Scire autem licet, praecedente menſe Junio fuiſſe miliaria exanthemata morbum praecipuum, ſive *ſtationarium*; cumque conſtitutio epidemica ſemper morbis intercurrentibus aliquid ſuppeditet ſuae indolis, aut faciat, ut ſuccedentes morbi aliquid praecedentium in ſe retineant, nil mirum, ſi in hac Synochi ſpecie interdum miliaria eruperint, benigna, & ſalutaria; quamvis communiter a Synocho abeſſe ſoleant.

§. CCXXXVIII.

Atque haec quidem Synocho ſimplici, & purae communiora. Sunt tamen quaedam cuique propria. In *ſanguinea*, quae frequentius juvenes, viroſque plethoricos, & ſanguineis evacuationibus aſſuetos, quovis anni tempore, ſed praecipue verno, aut aeſtivo corripit,

Sanguinea ſigna juxta Hoffmannum.

graviora omnia eveniunt. Saepe ſanguis copioſius in caput, fauces, pectus, aut in abdominis viſcera irruens, congeſtiones quaſdam quaſi inflammatorias procreat; hinc manifeſtiora earum partium ſymptomata ſe produnt, uti turgidior, rubicundiorque facies, inſignior oculorum rubor, & lacrymatio, gravior capitis dolor, temporum pulſatio, vertigo, ſopor, interdumque mentis etiam aberratio; in faucibus deglutiendi aliqua difficultas; in ore ſitis, atque ariditas linguae. Si pulmones, & praecordia magis afficiantur, mox urgent pectoris anguſtia, difficilior, & crebrior reſpiratio, anxietas, cordis palpitatio, virium, animique dejectio. Quod ſi ventriculi vaſa ſanguis oppleat, nauſea, vomitus, aut vomendi cupiditas, & quandoque ſingultus accedunt. Similis congeſtio ſanguinis in inteſtinorum tunicis moleſtiſſimas inflationes facit, alvum adſtrictam, aut liquidam & foetidam; in meſentericis arteriis, & venae portae ramis dolorem fixum circa primam lumborum vertebram, decubitum inſuetum, jactationem, & ſi ſpinalis medulla petatur, torporem, languoremque artuum, aut etiam convulſiones, HOFFMANNO (*a*) referente, qui tamen multa ex praeconcepta opinione ſibi confinxiſſe videtur. Utcunque res ſit, *ſanguineam* detegunt temperamentum ſanguineum, & plethorae ſigna.

(*a*) *De febr. ſect. 2. cap. 1.*

§. CCXXXIX.

Cholericae signa.

In *Synocha cholericha*, ſive *ardente ſine periodo* (§. CCXXXVI.), quae accenditur tum, cum cauſſae (§. CCXXXV.) in biliоſum, ſive calidum & ſiccum corpus, alioquin ſanum inciderint, nullae quidem putredinis ex veterum mente in pulſu, aut urinis notae inveniuntur, verum calor acer in cute arida ferit manum tangentis, os amareſcit, appetitus dejcitur, ſitis, vigiliae, & capitis dolor magis excruciant. HOFFMANNUS his addit anxietates, aeſtum internum, crebras dejectiones, viribus infenſas, & quaſi animi defectionem inferentes*. Sed praecipua, & veluti pathognomonica ejus ſigna ſunt calor ardens, & ſitis ingens (*a*). In his enim ardentium omnium febrium natura ſita hodie a pleriſque reputatur. Diſtinguitur vero a febre *ardente periodica*, ſive *cum periodo*, quae ad intermittentes, aut remittentes ſpectat, quod nullas acceſſiones, & remiſſiones manifeſtas, & certas habeat. FERNELIUS, aliique in *Synocha* hujuſmodi bilem praeter modum effervеſcere, febremque movere opinantur. At FERNELII opinionem, ſi unquam admitti debeat, ita accipiendam rite monet SENNERTUS (*b*), ut non vera bilis hepatica, aut *excrementitia* pro hujuſce febris cauſſa intelligatur, ſed tenuior, calidior, atque acrior ſanguinis pars,

cui bilis etiam nomen veteres indidére; ſive, quod eodem recidit, ſanguis ipſe, qui in cholericis praeſertim, tenuior, fervidior, acriorque eſt, ex cauſſa evidenti efferveſcens.

* Suſpicor HOFFMANNUM hic falli; nam haec ſymptomata tum locum habent, cum a bilioſa in primis viis congeſta colluvie gignitur. Tunc febris bilioſa quidem eſt, non tamen continens, nec homótona, ſed periodice exacerbans, & remittens, ſic, ut ad Remittentium claſſem, ut gaſtricae omnes, omnino pertineat. At ſi unquam in Synocha bilioſi humores copia, aut qualitate peccantes primas vias obſideant, hi non ut cauſſa, ſed ut effecta ipſius febris habendi ſunt, aut, ut complicatio quaedam gaſtricae ſaburrae, cum febre ipſa conjunguntur, ſic ut eorum excretione morbus tantummodo minuatur.

(*a*) *Galen. 2. de method. cap. 1. & 9. cap. 3. & 5., de diff. feb. 2. cap. 2. & de crif. 2. cap. 6.* (*b*) *l. c.*

§. CCXL.

Varietas ſymptomatum unde?

Univerſim varietatem aliquam facit aut temperamentum, aut aetas, aut cacochymia, aut aëris conſtitutio, aut anni tempus, aut plurium cauſſarum complicatio; quorum ſi ratio habeatur, ſymptomatum, atque accidentium novitas, aut diverſitas Medicum nequaquam occupabit, neque in errorem adducet. Facile enim ipſe preſpiciet, quid cuique cauſſae, aut complicationi tribui debeat, quid proprium, quid inſolitum, quid acceſſorium morbo ſit. Plurimum autem refert noſſe, quinam morbi anteceſſerint, quaenam ſanguinis diatheſis praevaleat, quaenam morborum ge-

nera potiſſimum dominentur: nam omnes tum febres ſporadicae, aut intercurrentes, atque adeo ipſa ſynochus ſimplex antecedentium, aut concomitantium morborum naturam quodammodo induunt, aut aemulantur; quo fit, ut non parum earum ſymptomata diſcrepent, aut praeter propria cuique morbo, etiam aliena, atque inſolita ſe adjungant. Quapropter Synochus modo tuſſim, modo diarrhoeam, modo lateris dolorem, modo peticulas, modo exanthemata miliaria, aut alia hujuſmodi ſecum trahit, ut *catarrhalis*, aut *inflammatoriæ*, aut *gaſtricæ* aut *petechialis*, aut *miliaris* ſpeciem mentiatur. Sic, opinor, interpretandi ſunt ſcriptores, quando *Synochas* cum *peticulis*, aut *miliariis*, aliiſque morbis complicatas referunt. Atque hoc ſenſu *putrida*, aut *maligna* dici etiam poterit.

§. CCXLI.

Diſcrimen inter Synochum imputrem, & putrem.

Ceterum Synochus ſimplex diſtinguitur a *Synocho*, ut vocant, *putri*, quod poſterior haec diutius trahatur, aegros gravius ſymptomatum cumulo afficiat, functioneſque omnes evidentius, & pertinacius laedat, & quod vere *inflammatoria* ſit. Praeterea, ut animadvertit QUESNAEUS (*a*), Synochus putris incipit cum horrore, pulſu ſtatim contracto, profundo; inaequali, calore acri, mordaci, ardente, urinis tenuibus, flammeis, coloratis, inter-

interdum aqueis, & pallidis, diuque talibus. Item aliae febres in ipſo initio magnum horrorem, aut longius frigus plerumque excitant, ſed ſimul inter initia mitiores videntur, deinde ſenſim ingraveſcunt, donec ſummum gradum attingant. Contra Synocha imputris nullo, aut certe leviſſimo horrore aggreditur, & gravibus mox adſcitis Symptomatibus ſe prodit, caloremque generatim non acrem, niſi *cholericha* fuerit, comitem habet, qui calor ſemper ejuſdem tenoris eſt, & ſi unquam remittit, breviſſimam ejuſmodi remiſſionem eſſe, ex STAHLIO docet SAUVAGESIUS. Pulſus inſuper exhibet plerumque magnos, & plenos, niſi cum cacochylia primarum viarum, ut ſupra (§. CCXXXVII.) animadverſum eſt, forte complicetur, aut malignitatem recondat; (nam in malignis pulſus parvus, debilis, humilis, atque inaequalis eſſe conſueit) & ſummam virium laſſitudinem adjunctam plerumque habet. Malignitatem vero ipſa recondit, vel quod ex venenato principio oriatur, vel ea ſit aëris conſtitutio, quae malignos morbos gignit, unde eorum particeps & ipſa quodammodo fiat.

Complicata cum malignitate aut cacochylia.

(a) *Des Fievr. contin. T. 2. p. 294. 295.*

Prognoſis.

§. CCXLII.

Plerumque periculi expers eſt.

Synochus ſimplex plerumque ſalutaris eſt, quia Natura a ſuperfluis humoribus, inutilibuſque excrementis per ſudorem, urinas, vel alias excretiones, interdum etiam per ſolam auctam perſpirationem ſe ſe exonerare in ea annititur. Hinc a QUESNAEO (*a*) inter

Inter depurativas paſſim ponitur?

depuratorias, ſive *defæcatorias* ut ipſe vocat, collocatur, hoc eſt, inter eas febres, quae, quoniam a cauſſa facile per corporis emiſſaria ſine coctionis purulentae ſubſidio tranſmittenda profluunt, ideo *acriticæ* ab eodem dicuntur. Si plethora tamen fuerit inſignior, aut grave aliquod erratum vel ab aegro, vel a Me-

Quando periculum portendit.

dico admittatur, multa timeri poſſunt, quae nimia vaſorum plenitudo, aut vehemens ſanguinis motus inferre ſolent. Speciatim periculi plus habet, quam ephemera, eoque deterior eſt, quo craſſior, denſior, aut impurior ſanguis plethoram faciat, aut quo manifeſtior ſcorbutica labes, aut malignitas, aut alia prava complicatio cum ea copuletur. Neque diſcrimine prorſus vacat, cum *ardentis* naturam aſſumit; nam facile tum interiores partes inflammatione, aut gangraena corripi poſſunt, ni cita & apta medendi ratio ſuccurrat, aut in *hecticam*, ut docet GALENUS

(*b*), degenerat. In univerſum *impura*, & *maligna* ceteris pernicioſior eſt.

(*a*) *L. c. T. 2. p. 354.* (*b*) *De differ. febr. l. 1. cap. VIII.*

Curatio.

§. CCXLIII.

Saepe ſola Natura motu febrili ſe liberat. Cum enim, ut vere, ſapienterque ſcribit SAUVAGESIUS (*a*), hujuſce febris *principium*, *ſeu occaſio* ſit *ſanguis purus ut plurimum, ſed vel copioſus, vel ſero perſpirabili onuſtus, vel igneis particulis fœtus, vel leviter inſpiſſatus per moram*; *in primo caſu eum reſolvit natura in ſerum perſpirabile motu febrili excitato*; *in altero continuam ſeri ſecretionem tantum molitur*; *in tertio*, *potu per ſitim imperato ipſius fervorem extinguit*, *& dilatatis urinæ*, *& ſudoris viis* igneas *particulas exhalat*; *in quarto*, *ope caloris aucti viſcoſitatem minuit*. Jure igitur optimo monuit VALCARENGHIUS (*b*), *non aliter melius ſuo munere* fungi Medicum, *quam ſi naturæ ipſi præcipuum curationis opus committat*, *eos dumtaxat obices* (*ſi forte alicubi adſint*) *tollendo*, *qui nempe utiles hoſce motus alterare*, *vel arcere quomodocunque poſſint*; *in primis autem phlebotomiam*, *ſi de plethoricis agatur ægrotis*, *neceſſariam eſſe*, *atque tum maxi-*

Naturæ opus plerunque committendum.

me, quum ob excedentem ſanguinis copiam, & æſtum tumeſiunt plus æquo vaſa &c.

(a) Noſol. clas. 2. ord. 1. Gen. 2. (b) De præc. febr. ſpecim. pradic. §. XXIII. pag. 139.

§. CCXLIV.

Sanguinis miſſio.

Ubi igitur pulſus plenus, & magnus, aut durus, rubor faciei, & dolor capitis, aut gravitas, aut ſopor, aut defectus conſuetarum evacuationum, aut ſpirandi difficultas, aut alicubi imminens, aut facta ſanguinis congeſtio (§. CCXXXVIII) id auxilii poſtulant; vena in brachio ſecanda eſt, & pro ſymptomatum continuatione, aegri aetate, temperie & viribus ſanguinis miſſio repetenda; quod interdum, cum ingens plethora, aut diatheſis inflammatoria ſubſit, fieri debet tertia, aut quarta etiam vice. In ſynocho tamen *cholerica* ſanguinis miſſio cautius adminiſtranda eſt, ſolumque, ut aeſtus, fervorque contemperetur; quod una vel altera venae ſectione, ſi cetera conſentiant, praeſtari ſane poterit. Non enim largiorem & repetitam ſanguinis miſſionem cholerica diatheſis aut ſuſtinet, aut requirit. Ad caput quoque levandum ſaepe cucurbitulae cum ſcarificatione ſcapulis, & cervici admoventur utiliter. Pueris quoque, atque adoleſcentibus ſanguis mitti debet; ſed ſi aliqua de cauſſa in illis vena incidi nequeat, nec narium haemorrha-

Minus convenit cholericæ.

Cucurbitulæ.

gia opem ferat, tunc hirudines collo, & brachiis commode applicantur; idque infantibus praecipue convenit. *Hirudines.*

§. CCXLV.

Quod ſi arteriae capitis validius pulſent, facies, oculique tumeant; & rubore ſuffundantur, ſanguinis miſſione non juvante, aut e naribus guttae ſolum aliquot eruoris ſtillent, provocandus ejus uberior fluxus eſt vel ſcarificatione interiorum narium, ut aegyptiorum mos erat, vel culmo ſtramineo firmiori, vel calamo ſcriptorio in nares adacto: ſic enim ſanguine copioſius manante vaſa cerebri deplentur proximius, atque ejus inflammatio, aut delirium providentiſſime avertitur. Quo in caſu non nulli (ut ſectionem jugularium venarum, atque arteriótomen in temporibus praeteream) venas ſublinguales incidendas jubent: at hujuſmodi conſilium ab aliis minus tutum creditur, quod aliquando viderint, ſanguinem inde profluentem non facile ſiſti potuiſſe. Id autem haud timendum videtur, ſi ſectio prudenter inſtituatur, & nulla ſanguis diſſolutione putrida colliqueſcat. Si tamen mala fortuna plus ſanguinis, quam oportet, effluere pergat, linteolis duplicatis impoſitis, & digito compreſſis, aut gelida in ore detenta, aut ſtypticis admotis ſiſti poteſt.

Quando & quomodo ſanguis e naribus mitti poſſit?

Sectio ranarum.

Qua ratione compeſci ſanguis e raninis profluens?

§. CCXLVI.

Cacochylia purgationem poſcit.

Poſt primam, aut alteram ſanguinis miſſionem, fracto quodammodo febris impetu, diſquirere oportet, utrum in primis viis cacochylia exiſtat, quae purgatione egeat. Itaque, ſi aliquod in victu peccatum anteceſſit; ſi lingua albicat; ſi malus oris ſapor, pondus ventriculi, nauſea, aut vomitus ſaburram teſtentur; protinus cum primum febris deferbuerit, idoneo medicamento leniter alvus ducatur. Qua ratione id fieri debeat, quibus auxiliis, cautionibuſque, docet Therapeutice generalis, atque a nobis pluries alibi jam traditum eſt. Sales neutri prae ceteris blandiſſime alvum ſolvunt. In *Synocho cholericæ* praeferuntur ea, quae bilem leniter purgant, & ſimul ſanguinis fervorem mitigant, uti tamarindi, cremor tartari, ſerum lactis, & ſimilia ſubacida, aut facile aceſcentia. Raro émeſi opus eſt. Si quid vero purgationem vetet, aut nulla purgandi indicatio videatur, ſolis clyſteribus tunc alvus lenienda eſt.

§. CCXLVII.

Refrigerantia.

Ad aeſtum porro compeſcendum, lentoremque humorum attenuandum potui detur aqua vel ſimplex cum ſucco limonii, citrei, aurantii, ribeſiorum, vel emulſa ex ſeminibus frigi-

dis, vel ex hordeo, avena, gramine decocta, addito ſingulis hauſtibus nitri puri tantillo. Si ſucci modo memorati ad manum nequaquam ſint, aqua puriſſima acui poterit aceto, aut oxymelle. Quotieſcunque magna ſanguinis tenuitas, & raritas in ſuſpicionem venit, uti in Synocha *cholerica*, atque *ardenti* uſuvenit, nec fervor remediis modo propoſitis ſatis obtemperarit, potui aliquid ſpirituum acidorum vitrioli, ſulphuris, aut nitri adjicere opus eſt. HOFFMANNUS Veterum doctrinam amplexus hoc in caſu aquae frigidae largiorem potum ſuadet, & meritis ſane laudibus extollit.

Acida vegetabilia.

Acida foſſilia.

Aquae frigidae potus.

§. CCXLVIII.

Morbo jam remittente, ſi ſudor ſponte non prodeat, aut aegre, aut imperfecte prodeat, promovendus eſt potu tepido, aut calenti, praeſertim dilutis veronicae, cardui benedicti, ſcordii, florum ſambuci, tiliae, papaveris rhoeados, copioſe hauriendis. Neque, ſi cui magis arrident, folia vulgo *Thée* ab his excludi debent. Ad haec victus ratio accedat tenuis, humectans, & refrigerans. *Panatella*, ut vocant, & poma cocta bis in die dari poſſunt. Carnes, & parata ex iis jura nimium ſucculenta prorſus exulent. Hactenus de Synochae ſimplicis, & purioris curatione. Nunc aliquid de complicata & ma-

Ubi ſudor proliciendus.

Victus ratio.

Synochi complicatae curatio.

gis impura. Si cum ea catarrhus, vel pleuritis, vel diarrhoea, vel putredo, vel peticulae, vel miliaria, vel ſcorbutus complicentur, tum ea expedit experiri, quae hiſce morbis opportune adhiberi ſolent, e ſuis quaeque locis huc transferenda. In foetida gingivarum corruptione, metuque putridae ſanguinis diſſolutionis; poſt lenem alvi ductionem, mox antiſepticis, ſpiritu vitrioli acido in primis potui largius inſtillato, vino rubro ſubauſtero, cortice peruviano, aceto, ſucco aurantiorum, ſpiritu MINDERERI, aliiſque malo obſiſtendum eſt, ne cita morte, ut ſolet, hominem jugulet. Symptomatica, ſi qua quidem ſynochus vere talis eſt, curari debet, uti morbus primarius, unde fit, poſtulare conſuevit.

Synocha maligna.

§. CCXLIX.

Supra (§. CCXXXVI. CCXL.) non dubitavimus inter differentias hujuſce febris *Synocham malignam* recenſere. Ne vero dubitent alii, faciet primum QUESNAEI (*a*) auctoritas, qui certo ſtatuit, febrem Synochum imputrem interdum conjungi cum *accidentibus*, Symptomatibuſque ſpaſmodicis, ut putris, & *critica*, imo *maligna* videatur. Deinde cl. STÖRCKIUS omnem dubitationem tollere videtur referens, menſe octobri A. 1758, dum

febres miliares, & petechiales nondum graſſari deſiterant, (nam ſuperioribus menſibus frequentiſſimae fuerant) *plures ſimplici febre acuta*, id eſt Synocho imputri, correptos fuiſſe cum ſymptomatibus mitioribus, atque in pleriſque curam temperantem ſufficiſſe. Inter hos tamen duas foeminas vidit, in quibus *inſoliti tendinum ſubſultus per totum corpus illico ab initio morbi obſervabantur. Reliqua Symptomata*, ut ipſe narrare pergit, *ſimillima erant iis, quæ prodiitura exanthemata præſagiebant; etenim oculi erant turbidi, facies rubra, reſpiratio difficilis, inæqualis cum tuſſicula ſicca, & rara, præcordia erant anxia, caput, & lumbi vehementi dolore vexabantur. Hi tendinum ſubſultus ægras ſtatim in morbi principio debilitarunt, neque ullo remedio nervino, camphorato, aut opiato, aut cortice peruviano his junctо, aut veſicantibus ad moderamen redigi potuere. Pulſus fuit inæqualis, debilis, multum febrilis, lingua humida, glutine fuſco obducta, ſitis magna, mens ſubinde præſens, ſubinde turbata. Tendinum ſubſultus eadem vehementia ſemper durantes, demebant omnem ſomnum, & vires, atque morbum lethalem effecerunt. Remedia alexipharmaca excitarunt ſudorem debilitantem, & majora adhuc delira; lenia ſtimulantia ægras non mutarunt; ſola diluentia, refrigerantia frequentes lipothymias produxere. Unde una ex his ægris ſub ini-*

Störckii obſervationes binæ.

tium quarti diei inter tendinum ſubſultus, & convulſiones, apparentibus paucis petechiis, exſpiravit. Altera quarto die copioſas petechias habuit abſque ullo levamine, & ſub finem diei ſexti, exiſtentibus iiſdem Symptomatibus, orto horrore (b) obiit. En, ni fallor, luculentiſſimum exemplum *Synochæ malignæ* cum curationis, etſi infelicis, quam ei adhibuit expertiſſimus vir, ſpecimine. Quid vero in tanta temporis anguſtia, tantoque ſyſtematis nervoſi vitio ſperandum ſupererat?

(a) *l. c. T. 2. p. 360.* (b) *Ann. medic. 1. menſ. Octobr. 1758. p. 32. ed. Amſtelod.*

§. CCL.

Nova febris Sydenhamii perperam a Queſnæo Synocha maligna habetur.

Exemplum vero *Synochæ malignæ*, quod profert ex *Sydenhamio* (a) QESNAEUS, non videtur eamdem vim habere probabilitatis. Suſpicatur ſiquidem hujuſce generis fuiſſe *novam Febrim A.* 1685 a SYDENHAMIO deſcriptam; multiſque verbis oſtendere conatur, ejus deſcriptionem, etſi imperfectam, nulli magis morbo convenire, quam *Synocho imputri malignæ* (b). Verum quaecumque ſit illius natura, atque origo, de qua nihil hic definiendum arbitror, nullo modo ſynochis aequiparanda eſt; quia non ſolum manifeſtas quotidie, nocturno in primis tempore, acceſſiones habebat, tertianamque duplicem, aut quotidianam continuam referebat, verum etiam

non raro ex continua intermittens fiebat, & cortice peruviano tum vincebatur. Quod ut continuis remittentibus, ſive *Synechcis* maxime proprium eſt, ſic quam longiſſime a continentibus, ſive *Synochis* diſſentit.

(a) *Schedul. monitor. de Nov. febr. ingreſſ.* (b) *Des Fievr. contin. T. 2. ſect. 2. chap. 1. §. III. p. 360.*

§. CCLI.

Cur quædam febres perperam ad Synochas referantur.

Neque iis unquam aſſentiar, qui ad Synochi imputris genus redigunt febres variolarum, morbillorum, purpurae ſcarlatinae, eryſipelatis, aliaſque hujuſce ordinis; 1. quia morbi iſtiuſmodi nequaquam febribus accenſendi ſunt, ut alibi (§. LVI.) indicavimus; 2. quia febres, quae hoſce morbos exantematicos comitantur, aut antecedunt, continentium naturam minime obtinent, nullumque ſtatum typum habent, & ſi quem unquam aſſumunt, is omnino remittentium, atque exacerbantium morem ſequitur. Idem dictum velim de febribus, quarum cauſſa eſt peculiaris aliqua inflammatio. Hae perperam a quibuſdam Synocharum ſpecies habentur, dum e febrium numero, qui per ſe ingens jam eſt, nec alienis morbis augeri debet, omni jure expungendae (§. LIV.) videntur. Sic innumerabilis alioquin febrium cohors intra juſtos limites, quos natura conſtituit, coërcebitur.

SYNOCUS PUTRIS VETERUM *.

§. CCLII.

Ut ephemerae Synochus ſimplex, ſic Synocho ſimplici *Synochus putris* quam proxime accedit, utpote quae *ſine omni remiſſione, & intenſione periodica a principio ad finem uſque affligit* (*a*). Totum autem diſcrimen in eo ſitum eſt, quod haec, ut ait FERNELIUS (*b*), *cauſſas habet, quam ſimplex, validiores, quæ nempe non modo inflammationem, verum etiam putredinem accerſunt*. FERNELIO ſubſcribit NICOLAUS PISO (*c*), quando inquit: Synochus iſta *eſt continentium altera, in qua non modo ſanguis incaluit præter naturam, ut in Synocho priori* (id eſt ſimplici) *verum & computruit*. Quoniam vero hodie variae de *Synochi putris* natura & ſymptomatibus extant ſcriptorum opiniones, ut difficillimum ſit, quid hoc nomine intelligere debeamus, decernere: operae pretium erit, antequam in ea deſcribenda progrediar, excutere, quid veteres de hac febre, ejuſque cauſſa primum ſenſerint, quid deinde recentiores, ut planius iter ad veriorem ejuſdem indolem & charactérem aperiatur.

(*a*) SENNERT. *de febrib. l. 2. cap. XI.* (*b*) *Pathol. l. 4. cap. V.* (*c*) *De febrib. cogn. & curand. l. I. cap. IV.*

* *Synonyma.*

Synochus putris, vel putrida NIC. PISONIS *de febrib. cogn. & curand. l. 1. cap. 17. Synochus putrida* FERNELII *Pathol. l. 4. cap. 5. Synocha putrida* FORTIS *de febrib. &* SENNERTI *de febr. l. 2. cap. 11. Synochus putris, ſive febris continens* BELLINII *de febrib. opp. T. 1. p. 161. Synocha compoſita, quæ a veteribus Synochus putrida appellatur,* JUNCHERI *Tab. 58. Febris ſimplex continua* PASCOLI *de Feb. P. 2. cap. 9. Febris critica ſimplex* QUESNAEI *Des fiev. T. 2. p. 289. 294. Febris continua acuta, aut ardens, aut inflammatoria* BUCHANI *Med. Domeſt. T. 2. chap. 4. p. 64. Febris continua benigna ſporadica* LE ROY *Prem. Mémoir. ſur le fievr. aigües. Febris continua putrida* BOERHAAVII *de cognoſc. & curand. morb. §. 730. &* LIEUTAUDII *ſynopſ. l. 1. ſect. 1.*

§. CCLIII.

Synochi, ut altius rem ipſam repetam, ſive *continentes* (CXCIV.) febres ſunt eae, quas nullae certae acceſſiones, aut ſane exiguae admodum, exacerbant, aut diſtinguunt. Harum alias *imputres*, *putres* alias veteres vocaverunt. *Imputres*, quae ephemeras etiam tam ſimplices, quam extenſas, dummodo puras, complectuntur, brevi temporis ſpatio ad finem properant, & plerumque ab evidentibus cauſſis, aut a ſanguinis copia, aeſtuatione, aucto motu, aut retentis recrementis, aut immiſſis noxiis, atque alienis, facile tamen, & brevi, niſi malignitati jungantur, excernendis excitantur, nulla interim intercedente ſanguinis, reliquorumque humorum putredine. *Putres* vero illae a Veteribus habebantur, quae pari

Synochorum diſcrimen.

quidem continuitatis paſſu decurrunt, ſed graviora ſibi adſciſcunt ſymptomata, longioreque tempore producuntur; neque deſinunt, niſi coctione humorum, ut vocant, purulenta, utpote quae a ſanguine putreſcente (*a*), & praeter naturam effervescente oriri putabantur. A putredine igitur, quam a Synochis imputribus abeſſe communiter opinabantur, nomen accepere.

(*a*) SENNERT. *l. c.* PISO *l. c.* FERNEL. *l. c. & reliqui.*

§. CCLIV.

Argumenta quibus putreſcere ſanguinem ere-diderint.

Praecipua, quibus in hanc ſententiam adducerentur, argumenta erant potiſſimum duo, calor nempe peculiaris, quem in hac febre laborantibus manu percipiebant, & ſanguis e vena miſſus. Ille manum admotam acri quadam punctione mordebat, quae juxta ipſos non niſi a putredine eſſe poterat. Hic concreſcebat illico, & craſſa, flava, aut albida, & firma cruſta ut plurimum obtegebatur. Talem ſanguinem putridum, corruptum, aut purulentum dicebant. Quam porro longe a vero aberrarent, quantumque fallerentur, ille noverit, qui putredinem, corruptionemque in intima partium componentium, omniſque mixtionis reſolutione ſitam non ignoraverit. De putredinis deinde genere inter ipſos non conveniebat, imo diſceptabatur,

utrum ſanguis, ut ceteri humores, putreſcere intra vaſa poſſet. Plerique tamen in hac febre putreſcere ſanguinem poſſe affirmabant, ſed hoc *non ita accipiendum*, ac ſi *quaſi univerſus* putreſceret (*niſi forſan ad extremam corruptionem pervenerit, morbuſque lethalis ſit*), dum tantum partes quaſdam ejus, praecipue *ichoroſas* putreſcere, probabilius videbatur (*a*). Hinc non nulli hujuſmodi *putredinem in febribus ſalutaribus*, id eſt benignis, quales plerumque ſunt *Synochi*, exiſtimabant, *non* eſſe *perfectam*, *ſed imperfectam*, *& ſuppurationi ſimilem*; *perfectam* vero eſſe, ubi *febris* eſſet *pernicioſa*, ſive lethalis (*b*).

An perfecta aut imperfecta putredo ſit?

(*a*) SENNERT. *l. c.* FERNEL. *l. c.* (*b*) NIC. PISO *l. c.*

§. CCLV.

Addebant id confirmari coctione ipſa purulenta, cujus manifeſta indicia, morbo ad judicationem tendente, in ſputis, uriniſque apparebant: pus enim ipſum, quod & ſputa, & urinarum hypóſtaſis referre viderentur, putredinis opus eſſe, cenſebant. Alii vero, & inter hos nuperiores non pauci verae putredinis intus obortae non fallacia indicia in hac febre, quam putridam vocari jure credunt, deprehendere ſibi viſi ſunt, quod ſudor, urina, excrementa alvi, oriſque ha-

Alia argumenta.

litus in hujuſmodi aegrotis foetere ſoleant. Nec gangraenae, & ſphaceli, quibus interiores, exterioreſque corporis partes non raro in hac febre corripiuntur, obliti ſunt, ut melius ſuam de ſanguinis, humorumque putredine opinionem ſartam, tectamque ſervarent. Hactenus quid Synochi putris nomine intellexerint olim, intelligantque non nulli adhuc, paucis declaratum eſt. Dicam modo, quantum putridae febris vocem ii, qui a Veterum ſententia paullatim deſciverunt, extenderint.

§. CCLVI.

Putridae febris vocabulum quomodo extenſum.

Hac quippe febres omnes comprehenderunt, in quibus ſanguis vera putredine corrumpitur, & colliqueſcit, ſic, ut ſanguis e vena miſſus omnino diffluat, nec unquam, niſi aegre, concreſcat, aut in vaſis ipſis reſolutus immanes haemorrhagias, aliaſque immodicas, foetidiſſimaſque evacuationes pariat. Aliis vero putridae febres vocantur illae, quarum putridus fomes in primis tantum viis inſidére, paullatimque in ſanguinem invehi viſus eſt. Nec defuerunt, qui putridas eas dumtaxat dicendas velint, quae vulgo malignae vocantur; atque hi utriuſque generis ſupra expoſiti ſymptomata permiſcent, novumque pro arbitrio conficiunt. Hac tandem putridae febris denominatione alii ita abutuntur, ut

ut ubique putredinem ſibi imaginentur, fereque omnes aliquanto graviores febres putridarum cenſui adſcribere non dubitent.

§. CCLVII.

Verum, ut ad Veteres redeam, non ſine cauſſa inter ipſos diſceptatum eſt; quid putredinis verbo generatim intelligendum eſſet, & quando putredo, & quouſque in ſanguine humoribuſque locum haberet? Perſpiciebant enim, deſtructa ſanguinis, aliorumque humorum mixtione, reſolutiſque eorum elementis cum foetore inſequente, ut pleriſque placet, quae vera, & perfecta eſt putredo, vitam ſuperſtitem nullo modo eſſe poſſe. Neque enimvero ad priſtinam, perfectamque valetudinem corpus redire, veroſimile eſt, ſi ſemel ſanguis putrefactus reſtitui ad naturalem craſim, integritatemque nequeat, cum id putredinis naturae omnino repugnet. Quando igitur unquam fiat, ut perfecta putredine humores corrumpantur, quemadmodum in quibuſdam pernicioſiſſimis, & peſtilentibus morbis fortaſſe contingit, citiſſima, & inevitabilis mors hominem rapit. Foetet interdum vel ſaniſſimis oris halitus, foetent ſudores, alvi excrementa vehementer foetent, foetent etiam urinae, foetent ulcera cum exteriori aëre communicantia; imo animalia quaedam putidiſſimam * undique mephitim exalant. An inde

Difficultates, quae opponi poſſunt.

colliges, in hiſce corruptum eſſe ſanguinem per vaſa clauſa decurrentem, veraque putredine jam affectum?

* In America eſt vulpeculae quaedam ſpecies, vulgo *Zorro* ibi appellata, quae urinam tanti foetoris emittit, ut ea emiſſa Venatores teterrimo nidore arceat, aut remoretur. *Muſtela Putorius* LINNAEI vere foetidos exhalat odores tum maxime, cum irritatur. Italice *Puzzola*. *Muſtela Erminea* EJUSDEM omnium foetore ſuo infeſtiſſima eſt. Appoſite huc faciunt, quae habet HALLERUS (*Phyſiol. T. 2. lib. VI. ſect. 3. §. IX. & §. XIV.*) putredinem in ſanguine, quamdiu movetur in vaſis, nullam eſſe poſſe oſtendens. Sed praecipue legenda ſunt, quae peculiari opuſculo (*Conſiderazioni intorno alle malattie, dette volgarmente putride ec. Lucca 1781.*) complexus eſt Cl. FRANCISCUS VACCÀ BERLINGHERIUS P. Medic. Profeſſor in Lyceo Piſano, ut oſtendat, quam longe a vero diſtet hodierna de morbis putridis in dies invaleſcens ſententia. Hanc enim tot modis convellit, ut ſi non deſtruat penitus, ad anguſtiſſimos certe fines redigere, & cöercere videatur.

§. CCLVIII.

Continuantur objectationes.

Otio praeterea abutentis hominis eſſet, eos refellere, qui ex gangraenis, ſphaceliſque morbo ſupervenientibus, aut ex acrioris, mordicantiſque caloris ſenſu putridam, perfectamque ſanguinis corruptionem certo conjicere contendunt. Quis enim tam hoſpes in phyſiologicis eſſe queat, ut caloris, gangraenae, ſphacelique originem ſoli putredini acceptam referat? Nonne ſaepe putredo calorem, gangraenam, ſphacelumque, ut effectus conſequitur? Novum certe non eſt, neque inau-

ditum gangraenam, qua membra vita privantur, immodico ſaepe frigori ſuccedere. Quid tamen frigore ad arcendam putredinem valentius? Cadavere, aut membris corruptione emortuis quid frigidius, quid algentius (*)? Neque continuo putridam ſanguinis diſſolutionem licet accuſari ex crebris haemorrhagiis, aliiſque immodicis excretionibus, quamquam cum his eam copulari poſſe non inficiamur. Nam qui ex Pathologia didicerit, non uno, ſed multis modis ſanguinem e vaſis profundi, aliaſque ſecretiones, excretioneſve augeri poſſe, non eas quidem ſolius putredinis indices profitebitur. Neque demum conſtans, perpetuumque eſt malignas febres omnes cum putrida illa (§. CCLVI.) ſanguinis diſſolutione neceſſario conjungi, ut hae tantummodo putridae haberi debeant; neque contra cum eadem complicatae, proprie malignae ſemper vocandae videntur. Frequentius autem putridus fomes primis viis inſidet, ibique non modo poſſibilis, verum etiam manifeſtus febribus nomen, & cauſſam impertit; ſed in his non putreſcit ſanguis, ut in ſynochis perhibetur, nec febres ejuſmodi quidquam cum ſynochis putribus commune habent, quia remittentium naturam ſequuntur.

(*) *Corpus humanum*, inquit HALLERUS (*Phyſiol. l. VI. ſect. 3. §. IX.*) *integrum, artuſque gangraenoſus, quando putreſcit, tunc quidem calere deſiit, frigujque attigit circumjecti aëris: quamdiu vero calet idem, nunquam una computreſcit.* Non negat tamen idem vir doctiſſimus

in additamentis ad *lib. VI. pag. 304. lin. 14.* interdum in cadaveribus poſt morbos malignos *calorem vitali ſimilem*, *aut*, quod verius eſt, *paullo minorem diutiuſcule ſuperfuiſſe*. Sed quis hunc a putredine repetat, cum etiam in apoplecticis poſt mortem (PORTAL *apud Rozier 1774. mois Octobre*) obſervatus ſit? In ipſis fermentationibus, quae tamen in corpore animali locum non habent, quando maximae ſunt, calor non ultra gradum 75. *Therm. Far.* aſcendit; qui tamen minor eſt naturali calore, cujus menſura grad. 88. circiter perhibetur. Si igitur in corpore animali fermentationes contingerent, calorem efficerent multo minorem eo, qui in febre eſſe conſuevit. Quomodo ergo calor febrilis putridae humorum fermentationis indicium eſſe queat?

§. CCLIX.

Vera & perfecta putredo in Synocho putri nulla.

Itaque cum vera, & perfecta putredo ſanguinem totum corrumpens in vivente homine raro occurrat, & ſaepe, ubi corpori inſidet, imperfecta ſit, imo alia atque alia ejus ratio, ut ſupra oſtenſum eſt; multo minus in ſynocho putri videtur praeſto eſſe, licet a putredine nomen accipiat id mali genus. Symptomata enim praecipua, quae hujuſmodi febrim comitantur, nullo modo putridam ſanguinis diſſolutionem commonſtrant. Quin imo multa ex iis contrariam omnino naturam, ut videbimus paullopoſt, ſignificare videntur. Pulſus, calor, ſanguinis, quem veteres perperam vocabant corruptum & putridum, firma compáges, cruſta pleuritica, qua ſaepe contegitur, tantum abſunt, ut ſanguinem, reliquoſque humores putreſcentes oſtendant, ut potius inflammatoriam quamdam in ipſis diatheſim

evincant. Nec mirum eſt, Veteres talem ſanguinem corruptum & putridum eſſe credidiſſe, cum etiam in pleuritide, in angina, reliquiſque inflammationibus idem vitium agnoſcerent, & febrem inde ortam inter putridas collocare non dubitarent. Item Diatheſim ſanguinis inflammatoriam in ſynocho putri veteres poſuiſſe, argumento eſt medendi ratio, quam ipſi unanimi conſenſu adhibebant. Haec potiſſimum ſanguinis miſſione larga, & repetita innitebatur; quam certe nemo dixerit febri, cujus vera ſanguinis putredo cauſſa eſſet, opportunam, aut innoxiam fore. Praeterea in febribus epidemicis, malignis, exanthematicisque ſi quando mittendi ſanguinis oriretur dubitatio, ſolebant Galenici hac uti animadverſione, mittendum liberius, ſi cum vaſorum plenitudine putrida natura prevaleret malignitati; contra ſi malignitas putredini (*a*). Quî, quaeſo, quaeſtionem hac diſtinctionis lege dirimere potuiſſent, niſi pro putredine inflammatoriam ſanguinis diatheſim * accepiſſent?

(*a*) PETR. A CASTRO *de Febr. malign. punctiulari ſect. VI. aph. I. & VII.*

* BOERHAAVIUS etiam ſcripſit *Synochum putrem deberi cauſſis inflammatione ſimplici majoribus §. 730. Nota.* Monitum lectorem volo, quotieſcunque inveniat adhibitam a nobis putredinis vocem in poſterum, non veram, & perfectam ſanguinis putredinem, aut corruptionem a nobis ſumi, ſed imperfectam, & quamdam potius eorum ad colliqueſcendum proclivitatem. Sic quando febrem aliquam putridam nos vocabimus, eam, rogo,

intelligat, in qua ſanguis nimium diffluat, vixque cohaereat, & proinde ad putreſcendum paratiſſimus ſit.

§. CCLX.

Id ipſum, quod modo (§. CCLIX.) propoſui, manifeſte etiam ex GALENO (*a*) eruitur, qui omne dubium ſuſtulit, docens, putredinem humorum, quae fit in vaſis, ſimilem eſſe illi, quae in inflammationibus, abſceſſibus, & tuberculis offenditur, variamque eſſe, prout varia humoris natura, & major, vel minor eſt concoquendi eum vis, & potentia. Quod probe cognovit Cl. SWIETENIUS (*b*), animadvertens non hic Veteres eam putredinem, aut corruptionem intellexiſſe, quae in cadaveribus ſponte exoritur, ſed inſignem potius ſanguinis a naturali ſua craſi, aut, ut ait LUDWIGIUS (*c*), mixtione diſceſſum. In eadem ferme verſatur ſententia LIEUTAUDIUS (*d*), ſynocho putri talem ſanguinis tribuens depravationem, ut quidem ad alkaleſcendum pronior fiat, non vero putreſcat; negatque in ea reliquos etiam humores unquam putredinis notas acquirere, niſi tum, cum e corpore egreſſi calorem, motumque amittunt, aëriſque actioni ſubjiciuntur. Hinc nil magis rationi conſonum eſt, quam coctione, & quidem purulenta, ut febres inflammatoriae egent, hanc quoque febrem egere, ut quidquid ſanguinis, humorumque a naturali ſtatu deſcivit, permutetur, & pu-

ris, albi, concocti quaſi naturam acquirat, aptumque reddatur ad ſecretionem, excretionemque plus minus manifeſtam ſubeundam.

(a) GALENUS *De Different. Febr. lib. 1. cap. 6.* haec habet: Putredo *autem humorum, quæ fit in vaſis, ſimilis* putredini, *quæ in inflammationibus fit, & abſceſſibus, & aliis phymatis, duplex quidem genere eſt: ex permixtione autem duorum generum, alia tertia varia ſpecie exiſtit. Siquidem & mixtionis modi, quum alterum genus majoris, minoriſque ratione ſuperet, & ſuperetur, facile numerari non poſſunt. Sed ex duobus generibus alterum quidem fit ſupperante natura, alterum vero evicta. Superante quidem, ut per inflammationes, & phymatoſos tumores omnes,* pus: *in humoribus autem venarum, & arteriarum, id quod ſubſidet in urina proportione puri reſpondens. Atque hæc* putredo *non ſimpliciter* putredo *cenſetur, ſed etiam habet aliquid* concoctionis. *Manente enim adhuc coquendi facultate vaſorum, putreſcens tunc humor ad talem alterationem deducitur. Porro alia eſt* putredo concoquendi *facultate adeo debili, ut nulla mutatio ad benignum putreſcentis excrementi efficiatur. Quod fit interdum illa extreme debili: quamvis putreſcens humor ſit modice pravus. Interdum autem facultas ad extremam debilitatem minime deducitur; ſed humor extreme pravus exiſtit. Hujuſmodi excrementi* putredo *neque conſiſtentiam, neque colorem, neque odorem habet unum, ſed* putreſcens *humor ſemper ſecundum ſubſtantiam permutatur, ac variatur. Altera vero* putredo, *quam &* concoctionem *eſſe diximus, in unam ſpeciem* puris *ſemper mutatur, & colorem, & conſiſtentiam, & odorem. Ubi igitur natura ipſa omnino ſuperet,* pus optimum *gignitur, viſu candidum, ac craſſum, & ſibi ſimile undique, leve vero tangenti, ac minime fœtidum. Quod ſi velut ſemiputridum fuerit, tertium genus in tali mutatione (quod paullo ſupra diximus) conſiſtit. Porro diximus tale genus maxime multiplex eſſe. Nam quod magis, ac minus recipiat* concoctionem, *innumerabilis differentia eſt. Sæpe enim candidum effectum, aut fœtidum eſt, aut tenui conſiſtentia; quandoque vero non candidum, ſed lividum apparet, atque in omnibus his magis, & minus eſt infinitum. Ceterum quod in abſceſſibus* putredinis *differentiæ ſunt, tot in febribus ex putre-*

dine accenſis urinarum *formae exiſtunt. Optima enim urina, quae ex putreſcente humore adepto ex continenti vaſe* concoctionem *efficitur, candidum, leve, aequale, ac minime fœtidum ſedimentum habet. Peſſima vero, maxime contraria huic eſt. Ea vero, quae media eſt, quo magis alteri earum propinquet, tanto melior, aut deterior eſt. (b) Comm. in aph. Boerhaav. §. 730. (c) Inſtit. Med. Clinic. P. 1. cap. 1. §. 241. in not. (d) Synopſ. Univ. Prax. med. l. 1. ſect. 1. Febr. contin. putrid. p. mihi 13.*

§. CCLXI.

Definitio Synochi putris. Retento igitur vetere nomine (§. CCLII.) etſi non undequaque probando, dicimus, *Synochum putrem* peculiare, & diſtinctum febris genus eſſe, continentium more unica propemodum acceſſione, aut certe obſcuriſſimis remiſſionibus univerſum ſuum curſum abſolvens, inflammatoriae ſanguinis diatheſeos particeps, atque ideo gravitate ſymptomatum, & longiori plerumque duratione a ſuperioribus continentibus, quas modo expoſui, diverſum.

Differentiae. A pleriſque ei tribuuntur eaedem differentiae (§. CCXXXIV.) quae Synocho ſimplici tribui ſolent, quarum prima eſt, quando febris a principio ad finem aequaliter procedit; ſecunda, quando paullatim augetur; tertia, quando ſenſim decreſcit. At febrium reliquarum omnium tempora, quanquam vel ratione ſymptomatum, vel ratione cruditatis, & coctionis diſtinguantur, in Synocho tamen putri non tam ex ſymptomatum incremento, aut decremento, quam ex ſignis coctionis, quae in urinis praeſertim apparent, aeſtimanda videntur.

§. CCLXII.

Item Synochus putris, quemadmodum ſimplex, vel eſt *ſanguinea*, vel *bilioſa* ſive *cholericha* (§. CCXXXVI.), prout nimirum ſanguis purus, vel flava bilis in cauſſa eſt (*a*). Per flavam bilem hic RIVERIUS (*b*) intelligendam aperte judicat tenuiorem ſanguinis partem, & calidiorem, *quæ flavæ bilis naturam æmulatur*. A GALENO (*c*) & RIVERIO (*d*) *Bilioſa ardentibus*, ſive *Cauſis* febribus adnumeratur. *Ardentium* vero omnium, ut alibi adnotavimus (§. LV.), natura in eo poſita eſt, ut *calor ardens*, & *ſitis inextinguibilis*, quamvis aegri bibant, *perpetuo* eas comitentur (*e*). Sed hujuſmodi differentia a Symptomatibus deſumpta *accidentalis* eſt, veluti *accidentales* reputantur *colliquans*, *horrifica*, *aſsódes*, *elódes*, *ſyncopalis*, *epiala* aliaeque, ſi quae ſunt, quae in ſynochum putrem cadere unquam credantur.

(*a*) GALEN. 2. *de method. cap* 1. & 9. *method. cap.* 3. & 5. & *demum de Differ. febr. l.* 2. *cap.* 2. & 2. *de criſ. cap.* 6. (*b*) *Prax. med. lib.* XVII. *ſect.* 2. *cap.* 1. (*c*) 3. *epid. comm.* 3. *text.* 34. (*d*) *l. c.* (*e*) GALEN. & RIVER. *ibid.*

§. CCLXIII.

Praeter has differentias (§. CCLXI. CCLXII.) non alienae pariter a ſynocho putri ſunt illae omnes, quas ſupra (§. CCXXXVI. CCXXXVII. *Differentiae aliae.*

Cauſſae. CCXXXX.) commemoravimus. Hinc cauſſae omnino eaedem, quae ſynochum *ſimplicem*, pariunt etiam *putrem*, ſed vehementiores, & ſanguinem ipſum non ſolum motu, verum etiam craſi, & qualitate pervertentes; ſic, ut non ſola cutis excretio cohibita, ſed & vaſorum obſtructio, aut ſanguinis congeſtio, aut diatheſis phlogiſtica, ſive ut veteribus dicebatur, putredo accuſanda ſit.

Diagnoſis

§. CCLXIV.

Hiſtoria morbi. Antecedunt laſſitudo ſpontanea, corporis gravitas, ſomni turbulenti, aut vigiliae, appetitus deficiens, aut imminutus, atque alia, quae hominem non recte valere ſignificant. Incipit demum febris a frigore, vel horrore, quo ab imputribus plerumque diſtinguitur, & ad duas, imo tres hebdomadas produci ſolet, iiſdem prorſus ſymptomatibus ſtipata, quibus ſynocha ſimplex ſtipatur, ſed inſignioribus, & magis conſpicuis. Calor acrior eſt, vigiliae, capitis dolor, ſitis, inquietudo, aliaque vehementiora; pulſus non modo magnus, vehemens, celer, & frequens, verum etiam inaequalis, inordinatus, & quandoque durus; urina craſſa, & rubra, & ſine ſedimento. Et ſi *ſanguinea* fuerit, facile ſe ei adjungunt omnia, aut plura illorum, quae ſupra

(§. CCXXXVIII) ex HOFFMANNO fusius enumeravimus. Si vero *Synochus bilioſa* ſit, calor adhuc acrius adurit, & mordet; pulſus multo velocius, & crebrius micat; urina tenuis, acris, flammea, initio cruda, & nihil ſubſidens mingitur; ſitis ingens; lingua ſicca, arida, aſpera, nigricans; oris amaritudo, nauſea, vomitus bilioſi, dejectiones pallidae, agrypnia, interdum deſipientia, reſpiratio frequens, magna, difficilis ore aperto atque anhelante, inquietúdo, anxietas, & reliqua omnia vehementius divexant. Atque haec potiſſimum excandeſcunt acerbius in *ardente*, ſive *Cauſo legitima*, quam in *notha*, ſive *ſpuria*, quarum altera ideo ſeptimo die, altera decimo quarto finiri conſuevit. Interdum, praeſertim inter initia, pulſus non nihil depreſſior, & contractior eſt, in augmento quandoque celerrimus, & durus. Dolent artus, lumborumque regio. Vigilias non raro excipit delirium, aut ſopor. Rariſſime vero, & tunc ſolum, cum regimen calefaciens adhibitum perperam ſit, aut malignitas ſe addiderit, in ſumma cute efflorescunt peticulae. His igitur, ſed praecipue caloris acrimonia, & pulſus inaequalitate *Synochum putrem* ab *imputri* licet internoſcere. Qui vero plura, aut graviora ei attribuunt, videntur gaſtricas, petechiales, colliquantes, & malignas quaſque una confundere, & commiſcere.

§. CCLXV.

Discrimen inter Synochum putrem, & febres malignas, & gastricas.

Hinc patet, Synochos putres gradu tantummodo, & paullo longiore durationis tempore speciatim differre ab imputribus. Et quamvis symptomatum vehementia ad malignarum febrium interdum naturam propius accedant, & pro iis saepe a plerisque habeantur; attamen, si purae fuerint, ut advertit LIEUTAUDIUS, brevìori temporis spatio terminantur, minorem virium imbecillitatem comitem habent, & pulsum validiorem, & frequentiorem. Cerebri vero, nervorumque affectiones, quae in malignis, speciatim lentis nervosis tam continentibus, quam remittentibus perpetuo, & assidue tenent, mitiores in Synocho putri sunt, citiusque evanescunt, quotiescunque impura, maligna, aut complicata non fuerit. Praeterea in Synocho coctio, & crisis frequentissima est: contra in illis. A *Gastricis* porro, quas *putridas*, aut *biliosas* multi hodie vocant, maxime differt Synochus haec, quod in illis nausea, lingua alba, aut flava, pravus oris sapor, halitus foetens, ventris tumor, inflatio, borborygmi, diarrhoea, pulsus parvus, debilis, inaequalis, intermittens plerumque occurrant, & remittentium typus servetur.

Prognoſis.

§. CCLXVI.

Synochus putris, quoniam ex acutarum genere eſt, periculo non vacat, imprimis cum malignitatem, aut putridae liquationis notas praeſeferat. Facile autem a diatheſi inflammatoria, morbo provecto, ad diſſolutionem, & alkaleſcentiam declinat, in primis bilioſa, & inopportunis phlebotomiis curata. In univerſum *paracmaſtica* tutior, *acmaſtica* periculoſior, *epacmaſtica* periculoſiſſima cenſetur. Sic exquiſita, benigna, pura, rite curata felicioris exitus; contra non exquiſita, impura, complicata, maligna, ſaevis ſymptomatibus & virium imbecillitate comitata, diſcriminis plena exſiſtit. Si die ſeptima coctionis purulentae ſigna accedant, & nullus error committatur, ſalutariter decima quarta terminabitur. Si tardius coctio adveniat, ad vigeſimam primam, aut ultra protrahitur perfecta ſolutio. Nulla vero coctione apparente, facie aegri turgidula perſeverante, morbum fore longum, certi tum erimus. Urina quo rubicondior, & craſſior eſt inter initia, ceteris paribus eo tutior, & brevior morbus eſſe conſuevit. Si in ea coctionis ſigna cernantur, dum in reliquis cruditas, & ſymptomatum gravitas perſevérant, in primis, ſi vires lan-

gueant, periculum non leve imminet. Urina alba exitium portendit. Ubi febris ad finem vergit, ſi ſymptomata recrudeſcant, brevi deſitura eſt, nempe decima quarta die. Coctionem enim validius natura moliri videtur. Contra pulſus parvus, contractus, inaequalis, & ſpaſticae affectiones male ominantur. Vigiliae item pertinaces, reſpirationis difficultas, anxietas, delirium, hypochondriorum tenſio, & cruditatis indicia, mala. Synochus putris ardens, pura & legitima ut plurimum ſeptem; non pura, aut notha novem, undecim, aut quatuordecim diebus, quod ſupra innui, judicatur. Solvitur plerumque alvi dejectione, ſudore, vomitu, abſceſſu. Senibus etiam perſaepe lethalis eſt, ſicut iis, qui *Cauſo* corripiuntur, temperamento, aëre, annique tempore frigido exiſtente.

Curatio.

§. CCLXVII.

Sang. miſſio, & refrigerantia. Ut cauſſae hujuſce febris eadem fere ſunt, quae Synochi ſimplicis, ſic & curatio. Sanguinis copia, fervor, concitatior motus, diatheſis phlogiſtica, inflammationis periculum iteratam ſanguinis miſſionem expoſcunt. Veteres ea ita confidebant, ut ad leve animi deliquium uſque imperarent. Reliquum curationis diluentibus, & refrigerantibus perſi-

ciebant. In ſanguinis tamen miſſione, in diluentium, & refrigerantium uſu mediocritas quaedam obſervanda eſt, ne coctio purulenta, quae vividiori quodam febris motu, & calore indiget, impediatur. Quod praecipue menti alte defixum haereat, ubi febris *ardentis*, *bilioſae*, aut *malignae* mores induerit. Purgantia ab initio, niſi materia in primis viis turgeat, evitentur. Si forte tamen ſubita ad caput metáſtaſis acceſſerit, ex SYDENHAMII auctoritate, & fide, poſt ſanguinis miſſiones cathartica alternis diebus, atque ad tertiam uſque vicem iteranda praecipit SWIETENIUS. His enim, revulſione facta, feliciter aegri ſervari dicuntur. Coctione etiam peracta, ſi materies morbida lente, aut nullo modo excernatur, utiliter in uſum vocantur. Tunc gelidae quoque aquae potus mirifice febrim compeſcit, cunctantemque Naturam ad criticas excretiones ſollicitat. Delirio, ſopori, & dolori capitis ſuccurrunt cucurbitulae, hirudines, clyſmata, epiſpaſtica, balnea pedum, atque alia, quae revellunt. Quod ſi, ut interdum evenit, ad putridam liquationem (§. CCLXVI.) morbus deflectat, non modo ad acida valentiora, ſed etiam ad reliqua antiſeptica properandum eſt. Reliqua ex generali febris curatione (§. XLII), itemque ex ſupra (§. CCXLIII ad CCXLVIII.) propoſitis depromantur.

Cautelae.

Cathartico-rum uſus.

Revellentia.

§. CCLXVIII.

De Synocho putri, quae malignitatis notas habeat, aut quae impura, & complicata ſit, qualis plerumque epidemica (*) eſſe conſuevit, ex profeſſo, & diſtincte dicere ſuperſedeo, cum quae de Synocho ſimplici prolata ſunt, huc commode, apteque transferri etiam poſſint. Jo. COYTTARUS (*a*) morbum *peticularem*, ſive *petechias epidemicas* ann. 1557 deſcribens, utramque Synochum, brevem nimirum, ſive ſimplicem, & longiorem, ſive putrem, *purpuratam*, ut ipſe vocat, ſive *petechialem* ſe in iis offendiſſe ratus eſt. Nec mirum id ſane, cum hujuſmodi morbi exanthematici febriles cujuſque febris characterem facile mentiantur, quando epidemice graſſantur, & modo unum, modo aliud febrium genus pro temperamentorum, aetatum, ſexus, complicationum, cauſſarum, aliarumque circumſtantiarum diverſitate imitentur. Hinc ſi ad febrium claſſem redigantur, *febrem quidem continuam* in iis *eſſe, ſed nulli continuarum adſtrictam*, ſapienter, & jure optimo jam advertit PETRUS A CASTRO, *de febre maligna puncticulari epidemica* ſui temporis verba (*b*) faciens. Nec aliter profecto fieri poteſt, cum iſtiuſmodi morbi, ubi primarii ſunt, nequaquam ad febres pertineant; quod alibi monuimus.

Synochus tam ſimplex quam putris petechialis Coyttari.

(*) NICO-

(*) NICOLAUS RIGLERUS tradit hiſtoriam *Synochi putris anabaticæ malignæ*, imo *peſtilentis, epidemicæ*, & *contagioſæ cum diſſolutione humorum*, id eſt vere *putridæ*, cujus ſpecies ſequentes ipſe obſervavit: 1. *ſynochum putrem malignam ſine exanthematibus*. 2. *ſynochum putrem malignam exanthematicam*. 3. *complicatam cum bubonibus, carbunculis, anthracibus, ideoque peſtilentialem*. 4. *ſine his ut in pleriſque*. 5. *cum ſpiſſitudine aliquali ſanguinis phlogiſtica*. Vid. ejus *conſtitutio epidemica ann. 1775. 76. 78. 79. Vratislav. 1780.*

(a) *De Febre purpura epidemiali, & contagioſa c. 19. p. 166. & ſeq.* (b) *Sect. 1. aphor. 3. p. 3. ed. Patav. 1653.*

§. CCLXIX.

Complures aliae febrium ſpecies ad *Synochum putrem* a Noſologis revocantur, quae tamen hujuſce generis minime videntur. A LIEUTAUDIO ad hoc genus traducitur *febris depuratoria* A. 1661. 62. 63. 64. SYDENHAMII (*a*). Quod etiam fecit SAUVAGESIUS. Verum ejus deſcriptio nihil habet, quod Synocho conveniat, a qua ita diſcrepat, ut aequius ad remittentes puras, aut compoſitas, ſive proportionatas remittenda ſit, utpote quae multum, etſi continua, de intermittentium natura participabat, imo ſaepe in eas tranſmutabatur (*b*): quod verae, & purae *Synocho putri* nunquam contingit. Neque potiori jure ab eodem SAUVAGESIO (*c*) ut ſpecies hujuſce Synochi habentur *Febris continua epidemica ann. 1665 & 1666; Febris varioloſa ann. 1667. 68 & 69; Dyſenterica; pleuritica*, aliaeque a SYDENHAMIO deſcriptae, cum levi negotio, quicunque

Species Synochi perperam habitae.

Error Sauvageſii.

earum hiſtorias pervolverit, comperire poſſit, vel non ſatis patere ex imperfecta, & deficienti earum deſcriptione, cujuſnam generis eae fuerint, vel a Synochis alieniſſimas fuiſſe, vel ad alios, quam ad febres, morbos omnino propius acceſſiſſe. Multo minus inter Synochos locandae ſunt *ſpecies 12*, ſive *ſoporoſa* GUARINONII, 13., ſive *Scorbutica* SENNERTI, & 14, ſive *putrida miliaris ann.* 1754. GERARDI apud VANDERMOND. *Diar. med.* 1756 *p.* 311. a SAUVAGESIO indicatae quidem, ſed non ſatis, ut par erat, expenſae. Omnes enim hae a continentium indole, & charactere quam longiſſime diſtant. *Febris* item *catarrhalis putrida* anni 1768. Moſcuae epidemice graſſata, MERTENSIO (*d*) viſa eſt *Synochus putris* cum *febre intercurrente catarrhali* conjuncta. Fortaſſe, ſi vere ad *Synochum putrem Veterum* ſpectabat, *malignæ* quaedam ſpecies illa fuit. Ex deſcriptione tamen, quam edidit MERTENSIUS, videtur fuiſſe *febris gaſtrica maligna* cum *catarrho* complicata, quae certe a ſynochis alieniſſima eſt, utpote *remittentium* naturam referens, aut exanthematicis morbis febrilibus tantum adnumeranda, cum peticulas, & miliaria ſibi perpetuo aſſociaret. Verius ad *Synochum putrem*, ſed *malignam* referenda eſt *Maligna febris ſuperante humido* RAYM. JO. FORTIS, cujus hiſtoriam tradit Auctor in libro *de Febribus, & morbis mulierum* (*e*).

(a) *Synopſ. Univerſ. Prax. Med. Lib. 1. ſect. 1. cap. de Feb. contin. putrid.* (b) *Obſerv. Medic. circa morb. acut. ſect. 1. cap. 3. & 4. & ſect. V. cap. VI.* quo ultimo loco ait: *notatu dignum eſſe autumo, quod cum febris hæc* (nempe depuratoria) *quæ ab illa conſtitutione pendebat, qua intermittentes cæteris prædominabantur (ſi vel diutius perſiſteret, vel æger nimis evacuationibus fuerit exhauſtus) ſubinde in intermittentium caſtra de facili tranſiret; iſtæ febres, quæ ſequentes faneſtabant annos, etiamſi diutiſſime cruciarent, rariſſime tamen Intermittentes fierent, indicio ſatis manifeſto, eam febrem continuam* (depuratoriam videlicet) *atque intermittentes iſtas vel natura quadantenus convenire, vel non multum ab invicem abhorrere.* (c) *Noſolog. l. c. Gen. 3.* (d) *Obſerv. medic. de febrib. putrid. P. I. cap. 1. p. 1. & p. 12.* (e) *Pag. 281. ed. Patav.*

FEBRIS LENTA NERVOSA, MALIGNA PASSIM DICTA *.

§. CCLXX.

Quam plerique Medicorum ad noſtra uſque tempora peculiari nomine, & ſpeciatim *Malignam* appellare ſoliti fuére, eam Angli *lentam nervoſam* nominare non ita pridem coeperunt. Eſt autem febris continentis genus, quod ultra duas, aut tres hebdomadas extenditur cum calore, urina, & pulſu, quod ad crebritatem, ſanorum quaſi ſimilibus, corporis interim totius viribus valde languentibus. *Nervoſa* ex eo dicitur, quod nervos, & cerebrum potiſſimum afficere videatur; *lenta* vero, quod lento, & tardo fere paſſu incedat, proſerpatque, ſic, ut unum & viginti dies plerumque praetergrediens, ad *acu-*

tos morbos ex *decidentia* ſaepiſſime pertineat. *Malignam* autem, & *mali moris* antehac Clinici paſſim appellarunt, quod ſub bona caloris, pulſus, atque urinae ſpecie aegrum quaſi clanculum decipit, & vix ſuſpicantem terrificis mox advocatis, exſertiſque ſymptomatibus, ſopore videlicet, delirio, cardialgia, exanthematibus, nervorum diſtentionibus, aliiſque brevi enecat, dum ab initio levis, placida, benigna, & periculi expers credebatur.

* *Synonyma.*

Febris peſtilens FRACASTORII, *De morb. contagioſis lib. 2. cap. 4. Febris maligna cacoethes, ſeu mali moris* BELLINII, *de febrib. p. 265. ed. Venet. Febris lenta, ſive hectica nervoſa ann. 1661.* WILLISII, *de Morb. convulſiv. cap. VIII. Febris maligna* FIZESII, *Traité des Fievr. chap. VI. Febris lenta nervoſa* HUXHAMII, *de febr. cap. VI. &* ANGLORUM. *Febris maligna lenta* VOGELII *de cogn. & curand. morb. §. 56. Febris maligna in ſpecie Auctorum* VOLPRECHTI, *Diſs. de febr. nervoſ. ejuſque genuina indole Gotting. 1767. ſub præſid.* VOGELII. *Febris maligna, ut vocatur Pariſiis,* LORRY, *de Melancholi. T. 1. p. 117. Febris peſſimi moris ann. 1711.* MORGAGNII, *De ſed. & cauſs. morb. Epiſt. VII. artic. 16. Febris maligna Cl.* QUARINII, *Method. medend. febr. cap. V. Febris lenta, aut nervoſa* BUCHANII, *Medec. Domeſtiq. T. 2. chap. 8. Febris putrida nervoſa ann. 1770* MERTENSII, *obſerv. med. P. 1. cap. 3. Febris lenta acuta, ſive nervoſa* DE MEZA. *Compend. Med. Pract. Faſc. I. cap. X. Typhus,* (a) SAUVAGES. *Noſol. cl. 2. Gen. 4. ſpec. 2.*

(a) Nullam rationem SAUVAGESIO, cur hanc febrem pro *Typho primæ & ſecundæ ſpeciei*, quarum meminit Auctor *de Intern. affect.* apud HIPPOCRATEM, fuiſſe putat VOGELIUS loco citato. *Si enim*, inquit, *a præmagna imbecillitate receſſeris, quam* HIPPOCRATES *adſcribit ſuis Typhis, nihil commune habent cum noſtra febre, ſeque in primis ingenti ardore, & brevtori duratione*

ab hac diſtinguunt. Nec fallitur. Nam prima ſpecies maxime diſcrepat a febre nervoſa, quia ſtatim *febres fortes tenent, & calor acutus &c.* & quia *pauci effugiunt, & corripit tempore æſtatis, cum canis ſydus oritur, bile per corpus commota*, & quia morbus brevis eſſe ſolet, nempe ſeptem vel quatuordecim ut plurimum dierum. Et ſi unquam longius trahatur, diem vigeſimam quartam non excedit. Neque eſſe poteſt ſecunda ſpecies, quia *febris tertiana, aut quartana in principio* oboritur, & *dolor fortis* in capite conſiſtit, *aliquando etiam in toto corpore intermittens; & vomit ſalivam, & frequenter eructat, & oculorum regiones dolet, & facies albeſcit, & tumor in pedes deſcendit*, & demum, quia *quandoque totum corpus intumeſcit*.

§. CCLXXI.

Ut vero clarius hujuſce febris innoteſcat facies, tradam modo eorum omnium, quae ipſam antecedunt, comitantur, & ſubſequuntur, hiſtoriam. Qui in eam pronus eſt, incipit primum non belle ſe habere, toedio affici, nulla amplius re delectari, & quodammodo quid velid, aut optet, prorſus neſcire. Interea leves quaſdam caloris, & frigoris ſubitas, incertaſque patitur vicisſitudines, quae in primis caput, & faciem afficiunt; de laſſitudine, qualem percipiunt labore feſſi, conqueritur, ſed adhuc obambulat, licet oſcitans, & torpore inſolito languens. Haec autem accidunt, praeſertim ubi ſponte morbus exoritur, nec aliunde per contagium infunditur. Tunc enim velocius eſt mali initium, & progreſſio. Poſt haec mox accedit quando major, quando minor in capite pon- *Hiſtoria morbi*.

deris ſenſus, interdum dolor, vertigo, temporum conſtrictio, animi deſponſio, praecordiorumque oppreſſio inſolita. Paullo poſt ſe his jungunt nauſea, & ciborum omnium faſtidium ſine ulla ſitis moleſtia, aut potus cupiditate, & ſaepe cum crebro ad vomendum incitamento, quo plerumque nihil ejicitur, aut ſi aliquid, id parum phlegmatis inſipidi tantum eſt. Quandoque haec omnia per aliquot horas ceſſant, evaneſcuntque, brevi tamen gravius inſurrectura, praeſertim adveſperaſcente die: nempe caput tum magis, magiſque gravatur, incaleſcitque; mens obnubilatur, pulſus crebriores, celeriores ſque fiunt, ſed languidi ſemper, atque inordinati, cum quibus conjungi ſolet quaedam ſpirandi difficultas, ac pectoris anguſtia, atque oppreſſio; magnus ſaepe ſtupor, aut obſcurus dolor, & quidam frigoris ſenſus poſteriorem capitis partem tenet, aut dolor gravans ſinciput etiam circa futúram coronalem occupat. Utraque enim doloris ſpecies propria fere eſt cujuſque febris lentae nervoſae, & plerumque aliquem deſipientiae gradum comitem habet. Calor autem ut plurimum mitis eſt, neque facile excandeſcit. Attamen interdum volae manuum fervent, aut caput vaporibus calidis, facieſque rubore crebro ſuffunditur, dum interea pedes, atque extrema frigeſcunt.

§. CCLXXII.

Quinque aut ſex dies in hac valetudinis ambiguitate verſatur homo, pallidus, torpidus, membris quaſi fractus, non omnino aegrotans, nec tamen ſanus, nec quietus, ſed plerumque inſomnis, & vigil; & quamquam adſtantibus ſomno ipſe indulgere videatur, idem tamen conſtantiſſime aſſevérat, ſe nullo modo dormire poſſe. Neminem autem ex his arbitror falſum dicere. Nam aeger ſaepe ita quieſcit, & clauſis oculis dormientis imaginem exhibet, ut negari nequeat, eum reapſe dormire. Ipſe vero ſibi non dormire videtur, quia ejus menti tot ſpectra, & tot idearum ſimulacra perpetuo obverſantur inter dormiendum, ut vigilare omnino ſe credat. Pulſus toto hoc morbi ſtadio celer eſt, debilis, ac inaequalis, quandoque fluctuans, quandoque tardus, rarus, itemque intermittens; ſubinde concitatior micat, modo ſedatur, atque ordinatus, aequaliſque evadit, & ſic alternatim variatur. Nec diverſa vultus ipſius ratio eſt, nam crebro hic & repente calore quodam, qui vaporis inſtar aſcendit, rubeſcit; & paullo poſt pallet, & albicat. Quo fit, ut ſaepe pro affectione hypochondriaca, aut hyſterica morbus a minus peritis accipiatur. *Stadii primi finis.*

§. CCLXXIII.

Secundum ſtadium. Hinc malum in dies augeſcit, jam loqui aut moveri piget, & tandem lecto aeger defigitur, nec ſatis poteſt exponere, quo modo ſe habeat. Nihil ipſe poſtulat, ne potum quidem, atque interrogatus aliquid, vix quaerenti novit apte, & diſtincte reſpondere. Jam tendines ſubſiliunt; manus, & lingua tremunt. Haec muco albido obducta non valde inareſcit; niſi in medio, ubi fuſca apparet, & ſicca. Tandem aliena ſubinde obloquitur, & leviter inſanit, ſine tamen furore. Tenuem, ut plurimum, urinam emittit, modo limpidam, modo vappae inſtar, aut cereviſiae turbidae ſimilem, & lenteſcentem, non raro etiam ſubnigram, ſubinde craſſiorem, farina quaſi inſperſa, & ſubſidente, aut ſine lege ſurſum, deorſumque vagante. Inter haec ſanguis e vena miſſus aut naturalis invenitur, aut tenui pellicula tectus, ſed craſſamento laxo & nigro, parum cohaerenti. Interdum etiam ad liqueſcendum pronior eſt, & ſero turbido copioſo ſcatet.

§. CCLXXIV.

Tertium ſtadium. Circa ſeptimam, aut octavam, ex quo aeger lectulo ſe tradidit, omnia ingraveſcunt. Genae magis rubent, & manuum volae ma-

gis calent. Gravitas, & dolor capitis acerbius vexant; accedunt vertigines, tinnitus, & ſuſurrus aurium, quo fere perpetuo obſtrepente mens ipſa moleſte afficitur, & non leviter perturbatur; non ita tamen, ut delirium vehemens ſequatur, cum plerumque ejus loco ſit quaedam idearum, cogitationum, actionumque inde pendentium perverſio, & confuſio. Hinc fere aeger ſecum obmurmurat, & verba quaſi mutilata, & difficilia intellectu profert. Id praecipue evenit in ſomno, aut quando e ſomno expergiſcitur; tunc enim mens magis laborat, & obfuſcata apparet, ſed brevi poſt ad ſe redire conſuevit, non tamen diu ſibi conſtat. Pectoris oppreſſio, virium languor & defectio ita increſcunt, ut animi deliquia & Syncope, praeſertim cum e lectulo aeger ſurgere nitatur, eum corripiant; nam tunc ſudore frigido frons, & manuum dorſum madent, atque animus deficit. Lingua, quae antea humida, albidaque cernebatur, jam areſcit, rubet, & finditur, & quaſi mali punici corticem colore imitatur, medio in primis ſpatio, dum utroque ex latere muco flavo ſordeſcit. Ubi ea ex ore producitur, tremula, atque inſtabilis eſt; interim licet ipſa cum labiis ſicceſcat, vix tamen ulla ſitis urget. Calorem vero in ea aerem, & permoleſtum queritur ſaepe aeger.

§. CCLXXV.

Quartum ſtadium.

Nona, decima, aut duodecima die ſudores breves, ac inaequales, aut etiam profuſiores, & repentini emanant, ſed viſcidi, frigidi, & glutinoſi, in primis extrema corporis occupantes. Saepe alvi dejectiones crudae, liquidae, aquoſae ſuperveniunt. Univerſim ſudor, alvique fluxus colliquantes ſunt, viribuſque infenſi. Non raro tamen mador quidam tepens, totam cutim perfundens utilis eſſe conſuevit, uti & lenis diarrhoea, quae delirium, & comatoſos affectus diſcutit plerumque. Circa hoc morbi ſtadium Natura praecipue deficit, extrema frigent, ungues pallent, & livent, pulſus parvi, & celeres ita fiunt, ut vix percipi, & numerari poſſint, etſi antea lenti, rari, tardi, aut intermittentes fuerint; aut ita fluctuant, vacillant, interciduntque, ut mortem in propinquo eſſe diceres. Aegri ſtupidi jacent, & ferme ſenſibus orbantur. Strepitu, & lucis appulſu, quo ab initio plurimum percellebantur, vix tunc emoventur. Delirium paullatim excipitur profundo ſopore, & brevi perpetuo ſomno. Excrementa alvi, urina, & lacrymae ſponte, atque inſcio, nolenteque aegro profluunt, proximamque vitae diſſolutionem portendunt. Tremores vero, tendinumque ſubſultus ſpaſmum ſaepe univerſi corporis immi-

nentem ſignificant, quo vitae filum cito abrumpatur. Alterutro enim ex his modis, poſtquam quatuordecim, octodecim, aut viginti dies, imo multo etiam plures languerint aegri, tandem pereunt.

§. CCLXXVI.

Interdum ſtragula palpant prius, inanes imagines conſectantur, obmuteſcunt voce faucibus haerente, faciem cadaveris exprimunt, perpetua, & frigida ſuſpiria emittunt de pectore, plerumque mortis proximae indicio. Non nulli etſi antea animo forti, & magno eſſent, ſubito terrore, & deſperatione corripiuntur, nec ſomno indulgere volunt, cum mortem, tum mentis perturbationem, quam dormientes ſubire credunt, aut experiuntur, evitaturi. Quandoque puſtulae, & maculae diverſi generis in ſumma cute apparent; inter quas interdum peticulae fuſcae, lividae, atrae *, & vibices corpus defoedant. Non raro Parótides, aut abſceſſus aurium, aliarumque partium ſuperveniunt. Nec deſunt aphthae albae, rubrae, depaſcentes, nigrae, gangraenoſae labiis, linguae, faucibus infeſtae, praeſertim ubi febris cum diſſolutione putrida humorum copulatur, & peſtilentialis, & contagioſa eſt. Interdum ad os ſacrum, & nates vis morbi convertitur, atque ibi poſt brevem ruborem, dolorem, tumoremque cu-

Quædam ſymptomata non perpetua.

tis, ſuppoſitaeque partes gangraena ſicca, aut humida, plus minus alta, nigreſcunt, & vita privantur, & foetent. Plerumque, niſi morbus maligniſſimus ſit, in longum trahitur, & ad quadraginta uſque dies, imo etiam ultra interdum aegros languere cogit, quorum non nullis, etiam poſt febrem devictam, mens per aliquod tempus aberrat, donec paullatim reſipiſcat.

* Cl. PRINGLIUS (*Malatt. delle Armat. P. 3. cap. 6. pag. 220. 221.*) non diſſitetur & ipſe magnam eſſe affinitatem inter febrem *malignam in ſpecie dictam*, & lentam nervoſam. Nam utrique, inquit, communia ſunt pulſus languidus, urina pallida, ſudores non critici, obfuſcatio mentis, virium lapſus, ſpirituum oppreſſio, artuum tremor, ſive nervorum. Diſcriminantur vero, ut ipſe putat, quod nervoſa febris minime a cauſſa putrida gignantur, & quod miliaria exanthemata, non peticulas ad cutim propellat. Verum alterutrum falſum eſt. Multiplex enim febris nervoſae origo eſt; atque interdum, ut *contagioſa*, *noſocomialis*, *nautica*, *carceraria*, de quibus poſtea, ex miaſmate putrido naſcitur. Miliaria vero non perpetuo in ea erumpunt, (alias miliaris morbus eſſet) ſed interdum tantum; nec ab ea quandoque peticulae verae abſunt, ut ſaepe vidimus.

§. CCLXXVII.

Continuitate continenti *Synocho putri* affinis eſt, ſed ab ea diſcernitur per ſigna, quae alibi jam (§. CCLXVII.) recenſuimus. A morbo petechiali, ſive a peticulis, ſive, ut alii vocant, a febre *putrida maligna petechiali* diſcrepat, quod haec poſterior vehementiori aggrediatur impetu, quod horro-

res & calores cum majores, tum longiores excitet; quod pulſus, praeſertim inter initia, duriores, & magis tenſos exhibeat; quod capitis dolorem, vertigines, nauſeas, & vomitus, etiam in ipſo morbi ingreſſu afferat intenſiores; quod tempora, imo orbitas ipſas dolor veluti fixus affligat; quod oculi graves, flavi, aut rubri appareant; quod arteriae temporum vehementer vibrent cum frequenti aurium tinnitu; quod ſingulis diebus, ut remittentes, exacerbationes habeat; quod carotides in augmento validius pulſent, licet quae in carpo ſunt arteriae tardius, & placidius moveantur; quod animi deliquia, ſpirituumque dejectio citius, magiſque, etſi nulla immodica praeceſſerit evacuatio, & pulſus ſatis validus videatur, infeſtent; & demum quod reſpiratio ut plurimum laborioſior, inaequaliorque ſit, & ſaepe dolorem, ſuſpiria, aut ſingultum comitem habeat. Praeterea a peticulis, reliquiſque exanthematicis morbis *febris lenta nervoſa* differt, quod plerumque peticulae, & exanthemata miliaria, quando in ea oriuntur, regimini calefacienti debeantur, & quando etiam ſponte prodeunt, in ſtatu potiſſimum morbi, aut circa ejus finem erumpere ſoleant; nec perpetuo, nec quovis in aegrotante ſe exſerant; dum contra in febre petechiali vera, & primaria, & reliquis exanthematicis morbis peticulae, miliaria, variolae, morbil-

li, &c. ſi regulares ſint, ante morbi ſtatum, & protinus primis diebus prodeant, & nunquam, cum primarium morbum afficiunt, abſint. Facile etiam a *gaſtricis malignis* febribus diſtinguitur, quod illae manifeſtioribus acceſſionibus, remiſſionibuſque varientur, nec tantam continuitatis aequalitatem oſtendant, & manifeſtiora cacochyliae in primis viis indicia exhibeant.

§. CCLXXVIII.

Quinam magis eidem obnoxii.

Aggreditur haec febris homines ut plurimum laxioris texturae, nervis debilibus, ſanguine tenuiori, aquoſiorique praeditos; quos vel nimiae evacuationes exhauſerunt, vel triſtitia, aut immodicae vigiliae, & ſtudia aſſidua, laboreſque infirmarunt, vel alimenta cruda ac inſalubria, vel potus aquoſi, impuri, corruptive repleverunt, aut diu aër craſſus, vitiatuſque circumcinxit, vel ptyaliſmus, aut alvi ſolutio, aut nimia venus enervavit. Quando ex hujuſmodi cauſſis oritur & ſparſim aliquos tantum ſingulares homines inficit, *ſpontanea*, & *ſporadica* eſt; videturque non tantum a nimia ſolidarum partium laxitate cum tenuiori ſanguinis craſi conjuncta, verum etiam a lymphatico latice, copia, & lentore peccante, cerebrum ſpeciatim, & nervos obruente, & tandem, quia

Sporadica unde?

reſolvi nequit, putreſcente pendere. Idque vel ab ipſa comprobatur medendi ratione, quae cardiacis mitibus, attenuantibus, antiſepticis, leniterque ſtimulantibus feliciſſime ſolet perfici. His enim vis cordis, & nervorum excitatur, lentor lymphae reſolvitur, & quidquid corruptum eſt, evacuatur non modo per communes excretiones, verum etiam per eas, quas natura, atque ars novit ſibi aperire. Hinc plerumque omnibus ſimul evacuationibus, nimirum ſudore, ptyaliſmo, urina, diarrhoea, exanthematibus, abſceſſibus, imo interdum ulceribus arte excitatis, ipſique gangraenis opus eſt, ut noxius, depravatuſque humor e corpore ejiciatur. Raro enim coctione & criſi hujuſmodi febris ad finem perducitur. *Quot modis judicetur.*

§. CCLXXIX.

Quando vero communiores cauſſae plures eodem tempore afficiunt, populareſque morbum reddunt, *epidemica* tunc eſt, & pernicioſior. Quo in caſu, ni ſani ſibi caveant, facile ſuſcepto maligno, & nervis infenſiſſimo miaſmate in eandem incidunt. Tunc etiam *contagioſa* dicitur, quia per ſubtiliſſimos halitus, putridoſque vapores ab aegris manantes in adſidentes, inſervienteſque diffunditur. Interdum ex ſola mora in aëre putridis, morbidiſque effluviis ſcatente, ut in Noſocomiis ſaepe contingit, ipſa contrahitur. Tunc *Epidemica quando eſt?* *Contagioſa interdum.*

Quando ex putrido contagio? Noſocomialis quaenam ſit?

patet, eam eſſe ex *putrido contagio*, dicique poſſe *noſocomialem*, quamquam non omnis *noſocomialis* * ad hoc genus ſpectet. Notum etiam eſt, aërem non renovatum, in quo complures, frequenteſque vel ſaniſſimi homines diu clauſi detinentur, uti in navibus, & carceribus ſaepe fit; humanis halitibus atque effluviis ita corrumpi, ut veneni inſtar immiſſa animantia cito enecet, deſtructa nimirum nervorum, & cordis potentia. Febris ex hujuſmodi cauſſa orta, *lenta nervoſa* eſſe ſolet, & *nautica*; aut *carceraria* nuncupatur, & ſaepe adeo peſtifera eſt, ut contagione in vicinos, & ceteroquin ſaniſſimos ſola infectorum praeſentia perniciſſime propagetur, ut peſtis. In hiſce autem ſpeciebus, nempe in *epidemica*, in *contagioſa*, in *noſocomiali*, *nautica*, & *carceraria* uti cauſſa activior, & pernicioſior eſt, ſic celerior earum inceſſus, & quandoque minime lentus conſpicitur. Nec infrequens eſt, intra paucos dies tunc aegros interimi, contra ac in hoc morbo fieri ſoleat, cum alias finem ſuum ſive bonum, ſive malum tardiſſime aſſequatur.

Nautica, & carceraria.

* *Noſocomialis* febris, quae ex contagione in Noſocomiis aegrorum putridis nidoribus repletis oboritur, plerumque *petechialis* eſt, & *remittens*, non *continens*, & *lenta nervoſa*, prout dicetur, ubi de peticulis ſpeciatim, ut morbo exanthematico febrili, agemus. Nobiſcum prope ſentit Cl. MONROUS (*Des Malad. des Hôpitaux militair.*) cui Febris maligna *Noſocomialis* dicta, & *petechialis* videntur unus, idemque morbus eſſe.

§. CCLXXX.

§. CCLXXX.

Non ſolum autem cauſſarum praecedentium diverſitas, earumque mitior, aut pravior natura, verum etiam Symptomatum minor, vel major pernicies hujuſmodi (§. CCLXXVIII. CCLXXIX.) differentias facit. Variat etiam non parum ejuſdem febris aſpectus pro temperamenti, habitus corporis, aetatis, ſexus, anni temporum, conſtitutionis, & morbi *ſtationarii*, ſive dominantis ratione; ad quae ſingula ſi animus advertatur, facile varietates, quas ſubit morbus, ſic, ut falſo natura diverſus haberi poſſit, quiſque non imperitus intelliget. Diſcrimen etiam aliquod affert inter initia praeſertim complicatio cauſſarum, aut morborum, prout nimirum febris cum diatheſi ſanguinis inflammatoria, rheumatica, catarrhali, aut cum ejuſdem ad liqueſcendum, putreſcendumque proclivitate, aut cum putrida, & verminoſa primarum viarum cacochylia conjungitur*. Hinc enim Symptomata alia, atque alia proficiſcuntur, quae minus peritis errandi occaſionem ſuppeditant. Hinc ſaepe profluunt tam varia, & diſcordia de eadem febre medicorum judicia. *Aliae differentiae.*

* Cl. SIMSIUS (*Malad. epidem. p. 167.*) nuper pluribus argumentis anniſus eſt oſtendere, febres *lentas* HUXHAMII, & Anglorum eſſe de genere *Gaſtricarum*, ſive earum febrium, quae fomitem in imo ventre habent. Sed ejus argumenta vix, ac ne vix quidem ali-

quid evincunt. Credo autem, virum alioquin perſpicaciſſimum in hujuſmodi errorem incidiſſe, quod in regione, quam incolit, ubi febres gaſtricae frequentiſſimae ſunt, ſaepe cacochylia gaſtrica non modo occurrat, quod humidis, paluſtribuſque locis commune eſt, verum etiam cum febribus lentis nervoſis complicetur, ideoque facile adductus ſit ad credendum, has quoque febres a gaſtrica cacochylia progenitas, id eſt, *gaſtricas* omnino eſſe.

Prognoſis.

§. CCLXXXI.

Maligna, & ſubdola febris natura ſemper dubium eventum reddit. In *ſporadica* & *ſpontanea*, ſi pura fuerit, vitae periculum quidem, ſed minus eſſe ſolet; majus in *epidemica*, & *contagioſa*; & maximum in *noſocomiali*, *nautica*, *aut carceraria*; itemque in illa, quae cum putrida ſanguinis diſſolutione complicatur, aut a venenato miáſmate originem habet. Ceterum ſi circa nonum, decimum, vel duodecimum a decubitu diem lingua humida fiat; ſi ſputa uberiora fluant; ſi alvus leviter laxetur, aut cutis leni madore humectetur, aut alterutra auris abſceſſum patiatur, aut puſtulae latae labia, aut nares occupent, ſperari licet aliquam bonam criſim. Contra ſi alvus immodice fluat, ſi ſudoribus corpus veluti colliquetur, unde crebrae animi defectiones impendeant; ſi lingua tremit, ſi extrema frigent, ſi pulſus fluctuat, aut vermicularis eſt, ſi tendines ſubſiliunt,

Signa fauſta.

Signa mala.

ſi viſus, aut auditus deperditur, ſi excrementa invito, aut inſcio aegro exeunt, jure timeri poteſt exitium (*a*). Eorum vero, qui ſubita deſperatione capiuntur, & nullis eriguntur promiſſis, ſervatum vidi fere neminem, aut certe pauciſſimos.

(*a*) BUCHAN *Médec. Domeſt. T. 2. chapit. 8.*

§. CCLXXXII.

Alia ſigna infauſta, & fauſta.

Speciatim ſudores breves, frigidi, aut circa collum, aut caput tantum manantes, mali: peſtiferum etiam eſt inter ſudores repente inhorreſcere. Dejectiones alvi moderatae non inutiles; immodicae, crudae, aquoſae noxiae; plumbeae, & lividae, etſi ſubinde deſiſtant, periculoſae. Stupor ſolus, aut debilitas non ſemper formidanda eſt; nam interdum ſurditas in cauſſa eſt, cur aegri ſtupidi videantur. Maculae rubrae, floridae, confertae, aut puſtulae miliares multae, turgidae ſi circa morbi ſtatum erumpant, ſeptima nimirum, nona, undecima, aut decima quarta, aut tardius, pro breviori, aut longiori febris curſu, non raro bonum eventum praemonſtrant, in primis quando ſaliva multa, & copioſa expuitur, aut urinae craſſae, & ſubſidentes ſimul prodeunt, & graviora ſymptomata minuuntur. Peticulae vero nigrae, atrae, aut vibices ut gangraenulas referunt, ſic ſubitam ſanguinis corruptionem, & vitae ingens pe-

riculum ſignificant. Puſtulae miliares tam albae, quam rubrae, copioſae aut morbificae materiae copiam, aut regiminis calefacientis effectum oſtendunt. Ne variolis quidem ipſis per regimen calidius expulſis melius habent aegrotantes; cum tamen variolae criticae dici poſſint, ſive rectius morbus primarius ſint, & proinde, pleniori eruptione facta, eorum ſaluti magis proviſum eſſe deberet. Non male ominantur aphthae albae, benignae, linguam & labia cingentes; contra vero nigrae, lividae, ad fauces protenſae. Surditas quoque atque aurium abſceſſus in fine morbi ſi ſuperveniant, ſpem aliquam faciunt; dummodo cetera reſpondeant. Nec rarum eſt, gangraena exteriorum partium, praecipue coccygis, & natium deletricem * morbi vim extrorſum bono aegri fato depoſitam indicari; quod tum factum cognoſcimus, cum ea apparente caput, pectuſque levatur, & febris minuitur. Sed potiſſimum pulſus amplior, validior, aequalior; reſpiratio facilior, liberior, placidior; cutis mollis, tepens, univerſim madida; ſpaſmorum ceſſatio bene ſperare jubent. Interdum etiam ad urinae vias, & veſicam defertur morbifica materies, unde urinae ſtrangurioſae, craſſae, aut purulentae redduntur; imo quandoque Iſcuria veſicalis enaſcitur, bono plerumque omine, licet cathetere extrahi urina debeat per aliquot dies, donec ſponte emitti poſſit. Quibus ſimilia

accidunt, plerique, ut jam HIPPOCRATES animadvertit (*a*), ſanantur.

* In morbis malignis, & contagioſis ſaepe natura ad exteriora propellit heterogeneum, & venenatum illud principium, quod morbum facit. Hinc circa Coccygem, os ſacrum, & nates, aut alias partes gangraena etiam gignitur, quae ſi morbum non ſolvit, perſaepe ſaltem minuit. Hoc in primis notavit QUESNAEUS, & cum eo non pauci ex Clinicis. Ego ipſe id pluries obſervavi. Nuper vero in *Conſtitutione* quadam *endemico-epidemica febrium malignarum*, quam egregie anno 1781 deſcripſit, & typis mutinenſibus evulgavit cl. BARALDIUS Medicus Corregienſis, id contigit ita crebro, ut ipſe ex ejuſmodi gangraenae apparitione proſperum ſemper eventum conjicere potuerit. Quae res etſi aliter ceſſit in febre epidemica, quae graſſata an. 1774 & 1775. Cunei eſt, in ejus tamen doctiſſima, atque omnibus numeris abſoluta Hiſtoria PETRUS LANTERIUS vir ſane exercitatiſſimus, & medicinae ſanioris peritiſſimus aſſevérat, gangraenam, quae veſicantium applicationi ſaepe ſuperveniebat, ſemper ſalutarem exſtitiſſe, quaſi necrotica morbi vis illuc confluxiſſet, liberis interioribus partibus relictis.

(*a*) *Epid. l. 1. & Gal. in comm. T. 4. edit. in 12. p. 124.*

Curatio.

§. CCLXXXIII.

Ex his facile proſpicitur, neque ſanguinis miſſionem, neque purgationem ab hujuſmodi morbo per ſe poſtulari; praeſertim in corporis habitu laxo, & debili praeditis, aut crudo, pravo, facile putreſcente victu utentibus, aut nimias evacuationes jam paſſis, aut moerore, ſtudiiſque confectis, aut aërem

impurum, infectumque respirantibus, ut plerique ii esse solent, qui huic febri sunt magis obnoxii. Multo minus sanguinem mitti licet in *epidemica*, *nautica*, *carceraria*, aut *nosocomiali*, aut a *putrido contagio* orta, aut sanguine ad dissolutionem jam prono. Nihilo tamen minus si plethora adsit, si vires vitae non omnino deficiant, si aetas, habitus, anni tempus, si pulsuum magnitudo consentiant, aut demum si cum *diathesi inflammatoria sanguinis* complicetur malum, incidi vena poterit, sed id ineunte solum morbo, & parca manu fiat. Nam saepe altera sanguinis missio, aut justo amplior prima, vires dejicit, & delirium accersit, aut jam praesens adauget. Eoque minus iteranda est, si sanguis primo eductus livescat, parum crassamenti, postquam refrixerit, relinquat, multum vero seri turbidi, aut fusci emittat, ut plerumque evenit.

Quid de sanguinis missione decernendum.

§. CCLXXXIV.

Tutius vero detrahitur cucurbitulis scarificatis, hisque multo certius levatur caput, imo & ipsa pectoris oppressio; nec quidquam mali ab earum iteratione consequitur; quod non ita facile de venae sectione dixeris. Cucurbitulis etiam in morbi augmento, & statu uti possumus, si delirium, aut coma urgeat. Nec carent utilitate hirudines temporibus,

Cucurbitulae tutiores.

Hirudines.

aut ano admotae. Poſt phlebotomiam, aut aliam quamcunque ſanguinis detractionem, ſi capitis dolor, aut vertigo non remittat, ſtatim pone utramque aurem duo *veſicantia* applicentur, nec ab eorum uſu deterreat ipſum morbi initium. *Veſicantia.*

§. CCLXXXV.

Ut virium ratio ſuſpectam ſanguinis miſſionem reddit, ſic eadem cauſſa purgationi adverſatur. Purgatio enim temere, & inconſulto, licet initio morbi, inſtituta ſaepe languorem ſummum, animi deliquia, alvi profluvium, aliaque funeſta ſymptomata afferre viſa eſt. Fieri tamen poteſt, ut medicamento aliquo, alvum lenienti, inter initia etiam opus ſit, quando nimirum ſaburra in primis viis turgeat, vires adhuc valeant, & nondum liquationis putridae timor, aut ſuſpicio locum habeat. Sed tunc cautiſſime & leniſſime alvus expianda eſt, enemate primum, deinde eccoprotico ex rhabarbaro, aut manna, aut tamarindis, prudenti, & circumſpecta manu dato. Id vero tum in primis opportune fit, cum febris nervoſa cacochyliae primarum viarum adjuncta eſt. Quam ob cauſſam *non ſine ratione*, inquit GORTERIUS (*a*), *egregii in arte viri curarunt febrem lentam, ſeu nervoſam dictam leni alvi ductione alterno die.* *Quid de purgatione ſentiendum.*

(*a*) *Exercitat. Med. quinta de Action. Viventium particular. §. XXII. inter Opuſc. varia Med. Theoretica.*

§. CCLXXXVI.

Emeſis praeſtantior.

At alvi ductione praeſtantior, utiliorque eſt *emeſis*; haec enim minus in ejuſmodi morbo naturam perturbat, quam *catharſis*; quin imo, ubi nauſea, pondus, & dolor ventriculi, atque alia cacochyliae ſigna adſunt, aut ex contagio, aut putridis halitibus, aut aëre miaſmate maligno infecto febris orta eſt, lene *emeticum* ſtatim inter initia reliquis remediis antecellit. Hoc enim citiſſime non modo pituitoſa, viſcida, aut biliaris ſaburra, aut quodvis putridum miaſma ſalivam, gaſtricoſque liquores inficiens educitur, verum etiam totum vaſorum Syſtema ita excutitur, ut quidquid lenti, & viſcidi in iis ſtagnat, aut haeret, e loco dimoveatur, atque in circuitum remeet. Leniſſime autem vomitus cietur pulvere, aut diluto radicis Ipecacuanhae, oxymelle ſcillitico, aut tartaro emetico in magna aquae copia ſoluto, & partitis vicibus propinato. Quivis vero vomendi conatus adjuvari debet potu aquae tepentis, aut juris tenuioris affatim hauſti, ut facilius vomitus feratur, quouſque ſatis materiae rejectum videatur. Et ſi indicia excitandi vomitus perſeverent deinceps, aut revertantur, nihilque obſtare reperiatur, emeticum iterare etiam licet. Non quaelibet tamen vomendi cupiditas, nauſea, aut vomitus emeticum

poſtulant; nam ſaepe a ſola nervorum ataxia, & ſpaſtica ventriculi affectione, aut ab ejus phlegmone, aut ab vehementiore ſanguinis motu, aut a dolore capitis intenſiore, ſimilibuſque cauſſis originem ducunt hujuſmodi ſymptomata, & tunc reliqua cacochyliam gaſtricam ſignificantia phaenomena omnino abſunt. Diligenter igitur diſquirere oportet, antequam vomitus cieatur, utrum primae viae ſordibus revera ſcateant, aut epidemicum miaſma, aut contagium intro ſuſceptum ſalivam, gaſtricoſque humores infecerit.

§. CCLXXXVII.

Cautelae in ciendo vomitu.

Antequam vero vomitus provocetur, magni intereſt cuncta attente conſiderare, an quidpiam occurrat, quod vomitionem vetet, quod ex Therapeutice generali ſciri poteſt; vaſorumque plenitudo, ſi ea inſignior fuerit, ſanguinis miſſione imminuta ſit oportet, & veſica pone aures per cantharides excitata, ne vomitu vaſa nimis turgida diſrumpantur, aut lentum, viſcidumque lymphae gluten altius in interiora cerebri propellatur, niſi depleta illa prius ſint, hoc vero aliorſum, extrorſumque prolectum. Abſoluta ſive *catharſi*, ſive *emeſi*, prout res poſtulaverit, ſi alvus pigra aut clauſa perſtet, ſollicitari tutiſſime poterit enemate ex lacte, ſaccharo, & ſale ſubter injecto, idque tertio quoque

die repeti toto morbi decurſu, quotieſcunque per ſe non reſpondeat.

§. CCLXXXVIII.

Quae obſervanda in uſu veſicantium.

Cantharidum extrinſecus adhibitarum tanta utilitas eſt, ut ulcera pone aures per illas excitata (§. CCLXXXIV.) aperta ſervari debeant, donec diſcuſſa penitus febris ſit. Itaque ubi ſiccari incipiunt, cantharidum pulvere iterum impoſito curandum eſt, ut recrudeſcant, & renoventur. Praeterea vel in ipſo morbi exordio, ſi caput gravius occupetur, deraſo occipiti emplaſtrum ex iiſdem cantharidibus conflatum, quod *veſicans* dicitur, apponi debet; nam hoc remedii genere delirium, quod imminet, aut ſuperventurum eſt, praecaveri ſolet. Nec inde aegri valde dolent, ſtupore nimium obruti. Ceterum quo magis hjuſmodi ulcera inflammantur, & dolent, & pus bonum, & copioſum fundunt, eo proſperiorem eventum pollicentur, & contra. In progreſſu quoque cantharides locum habent cum brachiis, aut femoribus, tum ſuris applicitae, ut veſicas excitent, ſi nempe vis vitae nimium langueat, mens torpeat, aut imminens peticularum eruptio anxietatem, difficilem reſpirationem, delirium, & pectoris gravitatem, quae peripneumoniae metum incutit, inducat. Sed haec ſymptomata a ſpaſtica potius fibrarum, nervorumque

affectione, quam ab inflammatione, aut sanguinis in pulmonibus congestione pendere solet. Tunc enimvero respiratio est quidem densa, inaequalis, suspiriosa, & per vices difficilis, non vero calida, nec cum tussi conjuncta, qualem peripneumonia infert. Pulsus item spasticae affectionis signa praebet, nam parvus, contractus, inaequalis, & celer percipitur. Quo in casu cavendum est a venae sectione, nisi certiora inflammationis indicia praesto fuerint. Spasticas quoque hujusmodi affectiones confirmant, sanguinisque emissionem rejiciunt urinae pallidae, aqueae, limpidae, copiosae, quae ut plurimum hanc febrim comitantur.

§. CCLXXXIX.

Cum igitur in hujusmodi febre vis irritabilis, & nervea potissimum torpeat, & vitalis humorum circuitus in primis circa encephalum quodammodo restitet, quid cantharidibus cuti admotis ad illam excitandam, atque ad hunc promovendum erit praestantius? quid accommodatius? Quid ad revellendum, extrorsumque avocandum expeditius? Attamen, ubi sanguis aut dissolutus jam sit, aut dissolutionem putridam maxime vergat, quod in primis morbo epidemice grassante, aut a putrido contagio profecto, atque ad statum progrediente evenire potissimum solet, non

Cautelae circa vesicantium usum.

temere tunc cantharidibus, quae putridam diſſolutionem augerent, uti licet; niſi per antiſeptica, atque acida fortiora, quae diſſolutioni huic frenum injiciunt, earum ſeptica, & diſſolvens vis contemperetur. Prudentis igitur, & circumſpecti medici tantum eſt validum hujuſmodi praeſidium opportune, ſalubriterque adhibere.

§. CCXC.

Indicationes praecipue, & generaliores

Ceterum tota curationis ratio eo collineare debet, quemadmodum experientia magnorum virorum (*a*) docuit, ut vires oppreſſae erigantur, & leni ſtimulo incitentur, humores diluantur, & ſanguini recens, ſaluberque ſuccus affundatur, qui acris, vitiatique locum ſubeat. Inter cardiaca, atque alexipharmaca aromatico ſtimulo praedita, quae huic febri praeſertim *ſporadicae*, & ſpontaneae conveniunt, quia attenuant, incidunt, & blande excitant, celebrantur radix Contrayervae, Scordium, Ruta, Angelica, Carduus Benedictus, ſales volatiles Succini, Cornu Cervi, liquor Cornu Cervi ſuccinatus, Tinctura Croci, Caſtorei, Succini, Camphora, Theriaca, Diaſcordium, confectio hyacinthina, pulvis contrayervae compoſitus, aliaque his ſimilia. Quaedam etiam ex his ataxiae nervorum, ſpaſticiſque affectionibus praeclare opitulantur. Camphora id quoque emolu-

Remedia illis accommodata.

menti praeſtare creditur, ut ſi cum Galbano, & Silphio commiſceatur, non ſolum egregie reſolvat, verum etiam ſomnum conciliet, atque adeo vigilias, deliriumque avertat, aut tollat. In horum tamen omnium uſu non modo ad temperiem, habitum, aetatem, ſexum, regionem, aliaſque circumſtantes res reſpiciendum eſt, ſed etiam temperamentum aliquod ſit, oportet, ne nimium humores exagitentur, & calefiant, aut praemature ſudores cieantur, praeſertim in morbi initio, atque augmento. Ex quorum altero calores, & rubores increbeſcerent, itemque peticulae, atque exanthemata miliaria cum anxietatibus, deliriis, pectoriſque oppreſſione conſequerentur. Ex altero ob nimiam humorum jacturam, viriumque exſolutionem tremores, tendinum ſubſultus, horrores, ſyncope, ſudor frigidus, & veternus eſſent timendi.

(*a*) Vid. SWIETEN. *in* BOERHAAV. §. 950.

§. CCXCI.

Simplicior autem medendi methodus, ſi unquam alibi, hic certe ſummopere commendanda eſt. Quo enim minus naturae opus arte perturbatur, quo blandioribus, tutioribuſque remediis oppugnatur malum, eo felicius, fauſtiuſque aegri ad priſtinam ſalutem reſtituuntur. Solo ſero Lactis per vinum Canarienſe parato in potum ordinarium utun-

Simpliciſſimo medendi ratio hic utilior.

tur quidam Clinicorum non incelebres. Alii fero lactis purificato addunt aliquid vini Rhenani, aut Auſtriaci albi, aut alterius cujuſque aciduli, atque auſteriuſculi. Aliis placent dilúta foliorum ſalviae, ſcordii, florum ſambuci, ſimiliumque plantarum temperatiorum; decocta aliis radicis ſcorzonerae, aut eryngii, aut cornu cervi, vel ptiſana ex hordeo, cichoreo, gramine. Quibus aliquid adjiciunt vel vini, vel aceti, & calide potanda jubent. Dum his impletur corpus, blandus plerumque ſudor ſubſequitur, per quem reſurgunt vires vitales, & ſubigitur, expelliturque de corpore noxium illud ſive ſponte natum, ſive per contagium receptum, ſive epidemice vagans, atque abſorptum, ſive ab aëre vaporibus venenatis infecto ſuppeditatum miaſma, quod omne hoc malum fecit.

§. CCXCII.

Circa potum monita.

De his (§. CCXCI.) igitur crebro, & liberaliter potandum eſt, ſed non tantum tamen, & non ita abunde, quantum in febribus vehementioribus, ardentibuſque, aut in peticulis ipſis, in quibus interdum febris in primis inter initia magis exardet, & pulſus validior, & durior eſſe conſuevit, niſi cum diatheſi inflammatoria morbus complicari videatur, aut cum aliis affectionibus, quae liberaliorem potum, atque aquoſiorem

exigunt. Raro aqua pura ſufficit, quae, niſi ſaccharo, aut ſucco aliquo ſaponaceo vegetabili acuatur, vix intime cum ſanguine commiſceri poteſt. Nec frigida, licet a multis plurimum laudetur, in hac febre danda eſt. Teſtatur enim HUXHAMIUS, frigidam bibentes, eam reddere per urinae vias limpidiſſimam, nullo modo mutatam, magno cum ipſorum detrimento. Sed hic quoque inſpicere oportet & regionem, & anni tempus, & temperamentum, & conſuetudinem, & reliqua, per quae interdum frigida calidae anteferenda ſit. Frigida in primis, ubi nullae diſſoluti ſanguinis notae cernuntur, fortaſſe minus convenit, ut in *ſporadica* plerumque, & ſpontanea; contra in *epidemica*, & *contagioſa*, ubi diſſolutio pene univerſi ſanguinis plerumque occurrit, non parum utilitatis poteſt afferre. Jus quoque pulli tenue, aut viperinum, tam uti remedium, quam uti alimentum reſtaurans ſubinde non nulli propinant, praeſertim remittente morbo, & viribus fatiſcentibus; quo nomine etiam Gelatinae cornu Cervi, decocta, aut juſcula panis, vulgo panatellae, addito vini tantillo, aut ſucco mali medici, aut aurei, aut citrei commendantur; quibus alendi ſaepe quidem, ſed paullatim, ſunt aegrotantes.

CCXCIII.

De ſymptomatis curandis.

Singularem porro conſiderationem varia ſymptomata requirunt. In primis in hac febre, ut ſupra narravimus, evacuationes cujuſcunque generis facile exceſſu peccant; quas tamen comprimere res plena diſcriminis eſt, quia peſſimae inde ſequuntur morbifici humoris ad interiora metaſtaſes. Si igitur moderatae fuerint, ſini; ſi immodicae, compeſci quidem debent, non vero penitus cohiberi. Saepe enim ſudori repente ſuppreſſo protinus ſuccedunt horrores convulſivi, pectoris oppreſſio, toedium, moeror, ſyncope, aliaque id genus graviſſima ſymptomata. Sic, fluxu alvi per adſtringentia cohibito, nauſeam, ſtomachi dolorem, colicos cruciatus, & deliria ſupervenire, certiſſimum eſt. Imo ipſa inuſta per cantharides ulcera juſto citius areſcere, non vacat periculo. Quare nova ſubinde induci expedit, ne naturae hoc utile evacuationis genus deficiat. Non enim canthárides ſtimuli tantum cauſſa proſunt, ſed etiam reſolutione, atque excretione pravi humoris, quam totis viribus tentandam docent puſtulae, quae ſponte in vigore, & ſtatu morbi erumpunt, atque ulcerantur, & quo ducere oporteat, patefaciunt. Quas ob cauſſas vitetur aëris frigidi ſubitus appulſus, lintea, aut induſia frigida, potiones

tiones gelidae, atque omnia quae actu, aut potentia, ut loquuntur, nimis refrigerant, aut reprimunt.

§. CCXCIV.

Itaque ſudores modum excedentes, non levantes, vires proſternentes, quoniam liquationem oſtendunt, prudenter compeſci poſſunt. Nihil ad id praeſtantius eſt vino rubro aut meráco, aut aqua dilúto; quo & ſudores reprimuntur, & vires inſtaurantur, & puſtularum eruptio, ſi ea praeſens ſit, promovetur. Ad hoc etiam valet Tinctura chinae chinae, interpoſita ſubinde Rhabarbari refracta doſi ad ſaburram e primis viis identidem educendam. Sic non modo ſiſtuntur ſudores, ſed etiam interdum fit, ut febris ipſa, quae ſub morbi finem remittens ſolet evadere, diſtinctiores habeat acceſſiones, cortice deinde peruviano validius dato extirpandas. Peculiari quadam Tinctura *, cum *Elixirii Vitrioli* guttis aliquot juxta *Pharmacopœam Londinenſem* eumdem in finem utebatur HUXHAMIUS. Diarrhoeam refrenat Theriaca Andromachi, aut Diaſcordium Fracaſtorii, aut clyſmata demulcentia. PROSPER ALPINUS teſtatum facit, fluxus alvi *colliquativos*, qui febribus malignis aegyptiorum ſuperveniunt, tutiſſime compeſci fructibus Berberum, atque his ſe ipſum curatum fuiſſe.

Sudoris ratio quae habenda.

* *Tinctura Huxhamii*

℞ *Cortic. Peruvian. optim. pulv. unc. ij. Flaved. aurant. unc. ij. & ſem. Rad. ſerpent. virgin. drachm. iij. Croci anglic. ſcrup. iv. Coccinell. ſcrup. ij. Spirit. vini unc. xx. f. ſ. a. Infuſio per dies tres, aut quatuor, deind. liquor coletur. Doſ. a drachm. j. ad unc. ſem. quavis quarta, ſexta, aut octava hora cum decem, aut viginti guttis Elixirii Vitrioli ex vino diluto, aut aqua idonea.*

§. CCXCV.

Nimia ſanguinis diſſolutioni quid opponendum.

At tanta eſt interdum ſanguinis diſſolutio in hac febre, praeſertim epidemica, aut a contagio orta, aut nautica, & carceraria, ut non ſolum niniis quibuſcunque evacuationibus cauſſam praebeat, verum etiam haemorrhagias, nigras dejectiones, gangraenas, vibices, atraſque peticulas corruptionis foetidae indices pariat. Tunc uno ore omnes clamitant ad acidos ſpiritus, & praecipue vitriolicos, utpote ſanguinis diſſolutionem, *alkaleſcentiamque* coërcentes eſſe quantocius properandum, voluntque largiori manu potui admiſcendos. Jure id quidem. Cum vero acidis ſpiritibus inſit facultas irritabilitatem cordis, atque arteriarum, quae in hujuſmodi malo propemodum extinguitur, deſtruendi; non temere, & ſine conſilio audienda eorum vox eſt *. Invertendum quidem principium putridum, aut alkalinum, cogendaque acidis ſanguinis nimia tenuitas eſt, verum ſimul languenti irritabilitati proſpiciendum; quod praeſtabitur ſi acidis adjiciantur alexipharma-

ca, aut antiſeptica leni ſtimulo aromatico praedita, ut fecit HUXHAMIUS in Tinctura modo laudata, aut factum videmus in *Elixirio* vitriolico, in quo Tinctura aromatica vitrioli oleo adjuncta utramque indicationem adimplet.

* Largiorem acidorum e foſſilibus uſum, quem non nulli effuſe laudant, dehortatur, & dilutiſſima tantummodo, & maxima cum circumſpectione uſurpanda jubet BARTHOLOMAEUS CAMILLUS DE BOISSIEU. *Mémoir. ſur les method. refraichiſſant., & echauffant. p. 56.*

§. CCXCVI.

Ubi aphthae totum os, imaſque fauces tenent, quod circa morbi ſtatum, aut paullo poſt plerumque evenit, aut ad oeſophagum, ventriculum, atque inteſtina porriguntur, unde deglutiendi difficultas, ſingultus, diarrhoea, & dyſenteria ſaepe permanant; tunc creberrime gargarizandum eſt ex aquis, quae & molliunt, & detergunt & vi antiſeptica pollent. In his aliquid ſpiritus ſalis tam acidi, quam dulcis inſtillari utiliſſime ſolet, & tunc praecipue, ubi gangraenoſae, & nigrae apparent. Dandum quoque, ſi alvus cita cum torminibus fatiget, modicum Rhabarbari, pulvere abſorbenti, atque aromatico contemperati. Interdum aphthae acerbiſſime dolent, ſomnumque omnem, aut quietem avertunt. Si ſedando dolori impar fuerit lac ore detentum, aut ſpirius vittrioli ex melle

Aphtis que medela.

roſaceo illitus, aut alia hujuſmodi, mihi quandoque feliciſſime ceſſit eas oblinire penicillo, quod in *ſaturni Balſamo* ſic dicto fuerat intinctum. Quando gargarizatione utimur, poſt quamlibet gargarizationem indatur ori paullulum mucilaginis ſeminum pſyllii, & cotoneorum, ſyrupo mororum, aut rubi idaei admixto, lenteque deglutiatur. Sic enim demulcentur, leniunturque ulcera, & citius faneſcunt. Deterſis etiam, purificatiſque ulcuſculis ſummopere prodeſt liquor Myrrhae per deliquium, aut ejus tinctura illinita.

§. CCXCVII.

In ſuffocationis metu ob mucum quid agendum.

Interdum magna pituitae vis in faucibus congeritur citam minitans ſuffocationem. Quod ubi incidit, lene emeticum remedio eſt. Mirum enim eſt, quam in quovis morbi ſtadio proſit hujuſmodi auxilium. SYDENHAMIUS eo aegros ſingulis momentis ſuffocationis periculo anxios, ſtupore obrutos, & ſpiritu fere ob fauces muco, aut viſcida ſaliva infarctas praecluſos quandoque feliciter liberavit (*a*). Non raro aegrotantes crebris lipothymiis, & languore ventriculi afficiuntur, & difficillime ad bibendum, etſi ſitiant, impelli poſſunt; quaſi hydrophobia laborarent. Sepe id a cacochylia ventriculum obruente proficiſcitur. Tunc dato cardiaco, multum confert una, vel altera poſt hora vomitum

Hydrophobia ſpuria qui curetur.

ciere, & ſic viſcidam ſaburram e ventriculo horum Symptomatum cauſſam (*b*) ejicere.

(*a*) *Variol. regular. an. 1667. 68. 69. Oper. p. 178.*
(*b*) CAROL. BARBEIRAC. *Medicamentor. conſtitut. p. 47.*

§. CCXCVIII.

Saepe, etſi non ſemper, ut jam dictum eſt, peticulae, aut puſtulae miliares in augmento, aut ſtatu morbi huic febri ſuperveniunt. Qocunque modo eruperint, ſive criticae, ſive non criticae, id eſt ſalutares, vel non ſalutares, ſemper corrupti, & putreſcentis, depravatique humoris aliquid extrorſum ferunt; eo tantum caſu excepto, in quo regimen calefaciens, & remedia nimium ſudorifera eas effecerint. Quando igitur naturae, non artis effecta ſunt, cavendum praeſertim ab aëre frigido eſt, & lenia porrigenda Cardiaca, ut naturae motus, & molimen leniſſime ſuſtineatur. Si enim aut frigore extrinſecus applicito, aut deficiente cordis vi intro repellantur, lethales ſaepe metaſtaſes impendent. Ubi maculae appareant nigrae, fuſcae, lividae, quae gangraenulas referunt, putridamque ſanguinis diſſolutionem oſtendunt, unde quandoque ſanioſae, & ſanguineae etiam dejectiones contingunt, aut cruor e vena miſſus diffluat, & difficillime concreſcat; tunc acidis, auſteriſque alexipharmacis opus eſt. Talia ſunt *Elixirium* Vi-

Peticulae, & Miliaria.

trioli, Spiritus Sulphuris, Tinctura roſarum vitriolata, ſuccus uvarum immaturarum, Cortex peruvianus, Radix ſerpentariae Virginianae, vinum rubrum cinnamomo, aut maci incocto, aliaque hujuſmodi.

§. CCXCIX.

Exanthemata intropulſa quid exigant.

Quod ſi caſu, aut frigore, aut incauta induſiorum mutatione, aut animi pathemate maculae peticulares, aut puſtulae miliares intro vertantur, atque ex eo caput, pectus, aut ſtomachus impetatur, delirium, convulſivi motus, ſpiritus difficultas, anxietas, ſingultus, cordis palpitatio, pulſus intermiſſio, aliaque teterrima ſymptomata ſaepe oboriuntur. Protinus tum in balneum calidum pedes demitti, aut crura pannis laneis ex aqua calenti expreſſis involvi, & foveri, aut totum corpus fricari, aut cucurbitulis ſiccis cutim laxari, plurimum confert, ut iterum ad exteriora morbidus humor revocetur. Eo reſpiciunt etiam canthàridum brachiis, aut ſuris applicatio, atque epiſpaſtica plantis pedum admota. Intrinſecus vero dilúta herbarum leniter diaphoreticarum, ſi calide ſorbillentur ſtragulis corpore aliquanto gravioribus contecto, non parum diaphoréſim, atque adeo exanthematum ad cutim propulſionem promovent. Hoc nomine in primis excellere dicuntur ſpiritus cornu cervi, aut

ejus liquor ſuccinatus, ſerpentaria Virginiana, Camphora, & Moſchus; quorum poſtrema nerveam etiam ſenſibilitatem, & ſpaſticas affectiones ſedando mira praeſtant. Sed Camphoram, ubi pulſus languidus, ſed mollis & aequalis eſt; Moſchum vero, ubi aliquantum durus, & tenſus, docet Cl. QUARINIUS (*a*) magis convenire, quia hic nervis amicior eſt, & minori ſtimulo in cor, quam camphora, aut minus permanenti agere reputatur. Si vero exanthematum receſſio febrem accenderit vehementiorem, cum pulſu valido, magno, & duro, facie rubra, aliiſque notis phlogiſticis, & diatheſis inflammatoria, quae aut anteceſſit, aut in conſtitutione praevalere videtur, reviviſcat, ceteris omnibus praeſtabit parca, & cita ſanguinis miſſio.

(*a*) *Method. med. Febr. cap. IV. p. 55.*

§. CCC.

Vigiliae quemodo occurrendum.

Interdum aegri, etiam ſine exanthematum ullo retroceſſu, anxii fiunt, exagitantur, agrypnia, aut comate vigili tentantur. Tunc non nulli continuo ad narcotica confugiunt. Sed prudentius ſe gerunt, qui in morbo, in quo cerebrum inſigniter afficitur, & nervea vis aut languet, aut maxime ad languendum propendet, mitiora prius experiuntur, & quae anodyna vocantur, quam opium habentia. Tutiſſima autem videntur liquor ano-

dynus *mineralis*, camphora, moſchus, emulſa ex ſeminibus frigidis, ſyrupus papaveris albi; &, ſi quando ad valentiora tranſire neceſſitas cogat, ea ſeligantur, quae opium quodammodo cicuratum continent, & leniter ſtimulantibus adjunctum, qualia ſunt Theriaca, Diaſcordium Fracaſtorii, atque his ſimilia.

§. CCCI.

Quando cum vermibus complicatur, quid requirat.

Vermibus, qui frequentiſſime hujuſce febris, praeſertim cum epidemice ſaevit, aut cum cacochylia primarum viarum jungitur, comites, ut ſupra notavimus, eſſe poſſunt, proſpiciendum quoque eſt. Hi autem, ubi in ventriculo, aut inteſtinis latent, ſymptomata omnia, uti nauſeam, lipothymias, vomitum, ſoporem, tremores, ſingultum, graviora, & pertinaciora reddunt, ſed praeterea crebras ac repentinas viciſſitudines, quae Medicum terreant, fugaces genarum rubores, ſomni perturbationes, narium pruritum, tormina, colicas, alvi fluxum, palpebrarum inter dormiendum diductionem, album oculi detectum relinquentes inferunt. Frequentiſſimum vero mihi viſum eſt vermium argumentum, fames inſolita, qua aegri ad edendum incitantur, & ſubitus pavor, quo dormientes repente evigilant. Quando igitur praeter haec ſigna vermium etiam dejectio eorum praeſentiam patefacit; quoties eccopro-

tica, clyſteres, acida foſſilia, quae vermibus infenſiſſima eſſe ſolent, non ſuffecerint; toties anthelminthicis reliquis locus dandus eſt, in quibus ſemen ſantonici experientia certiſſima comprobatum, & radix Valerianae ſylveſtris palmam merentur.

§. CCCII.

Aurium abceſſus & Parotides quomodo tractari debeant.

De aurium abſceſſu, & parotidibus ſupra (§. CCLXXVI) meminimus. Aures enim non raro in hiſce febribus dolore intus corripiuntur, ſuppurantur, atque abſcedunt, ut ex iis magna puris vis effundatur. Quando id incidit, ſi morbus remittat, caput levetur, coma diſcutiatur, mens reſipiſcat, & reliqua ſymptomata mitigentur; expeditiſſimum eſt judicare, morbificam materiam extrorſum ferri, interioreſque capitis partes liberari. Contra vero, ſi aurium dolor, morbo invaleſcente acceſſerit, nec ceſſent gravia ſymptomata, imo ſopor, delirum, ſtupor, nervorumque diſtentiones ingraveſcant, timeri tum poteſt, a cerebro, interioribuſque partibus ad exteriores uſque mali, inflammationis, ſuppurationiſque propagatio. Quorum alterum ut plerumque ſalutare eſt, ſic alterum perniciosum. In priore caſu expedit dolorem lenire lacte recenti tepido ſaepius injecto, & molliſſimis cataplaſmatis deſuper impoſitis; deinde pus aqua hordei ſimplici, aut leviter mellita

eluere, atque abſtergere, quouſque auris ſaneſcat. Raro aliis remediis opus eſt; quorum tamen plenior commemoratio habebitur, ubi de otalgia, auriumque vitiis diſſeretur. In poſteriore vero reſolutio procuranda, & quoad fieri poteſt, interiorum partium ſuppuratio avertenda eſt iis, quibus *cephalitidi*, aut *phrenitidi* occurrendum alibi praecepimus.

§. CCCIII.

Parotidum duplex genus.

Sed frequentius in hac febre aliiſque malignis, praeſertim epidemicis, abſceſſus fiunt circa aures, tumoreſque, qui pone eas, aut ſubter attolluntur, a parotide glandula de genere gonglomeratarum nomen accipiunt; quod ſupra (§. CCLXXVI) jam indicatum eſt. Neminem latere arbitror, parotidum duplex genus eſſe, primarium alterum, alterum ſecundarium; hocque poſterius hic loci intelligendum eſſe. Parotis igitur ſecundaria, de qua hic loquimur, febribus ſupervenit vel per *diádochen* ut vocant, ſive materiae morbificae a nobiliori ad ignobiliorem partem translationem, vel per *epigéneſim*, ſive propagationem morbi, aut novi ſymptomatis acceſſionem. Magni autem intereſt, primone, an ſecundo modo oriatur. Multiplici vero ratione parótis intumeſcit, ut habemus ex Pathologia. Generatim tamen tumet vel ob majorem humoris influxum, vel ejuſdem

lentorem, & denſitatem, vel vaſorum & totius compagis laxitatem, vel nervorum irritationem, vel humoris excernendi impedimentum, & ductuum excretoriorum obſtructionem, aut ſpaſmum. Nervorum autem irritatio frequentiſſima cauſſa eſt, quod multis in locis videtur innuere *Hippocrates* (*a*); nam nervea vis ut naturalibus ſecretionibus perficiendis plurimum confert, ſic alterata labefactandis, vitiandiſque cauſam praebet. Idcirco *convulſorio modo* cum HIPPOCRATE pleraſque fieri contendit PUJATUS (*b*).

(*a*) Vid. PUJAT. *de Morb. Naronian. ſect.* 2. *cap.* 12.
(*b*) *Ibid.*

§. CCCIV.

Hinc varius eſt parotidum exitus, nec ex Hippocraticis locis, aut aliorum ſcriptis quidquam certi hac ſuper re ſtatui poteſt. Ex his enim apparet, ſuppurationem, quam magni faciunt, & plerique exoptant, neque ad morbi judicationem neceſſariam eſſe, neque certo judicationem afferre. Nam ſaepe reſolutis parotidibus aegri convaleſcunt, & ſuppuratis pereunt. Communior opinio eſt, exortam parotidem, ſi febrem & dolores mitiget, ſalutarem fore, contra noxiam. Sed quandoque febris, quae antea remiſerat, paullopoſt vehementius exardeſcit, periculumque, quod abiiſſe videbatur, revertitur. *In*

Varius parotidum exitus.

universum, inquit DURETUS (*a*) *parotis speratabilem vitæ salutem non facit, quod sit abscessus* ἡμίρροπος, *neque* ἀντίρροπος, id est *affluxus dimidiati, nec morbo paris*. Cl. vero PUJATUS generatim parotides periculosas esse (*b*) praedicat, quod in eas tumentes lympha ingredi non potens ad cerebrum cum sanguine feratur, serosaque colluvie obruat, tumore deinde sic jugulares venas & fauces comprimat, ut sanguinis refluxus e capite praepediatur, spirandique, aut deglutiendi facultas cum summo vitae discrimine fatiscat.

(*a*) *in Coac. Hipp. n.* 110. (*b*) *L. c.*

§. CCCV.

Quae salutares, quae noxiae?

Ego vero, si libere quid sentio dicere liceat, putaverim in universum parotides, quae per *diadochen* fiunt, salutiferas esse, quae vero per *epigenesim*, & *convulsorio* modo superveniunt, aut Sympathicae sunt (§. CCCIII), plerumque noxias & lethales. Experientia etiam compertum saepe est, parotides, quae cito, id est *intra duodecim, vel viginti* horarum spatium *valde increscunt, & molles sunt instar tumoris flatulenti sive cum, sive absque inflammatione*, aut vehementem dolorem inferunt, pernicioſas semper extitisse: contra eas, quae statim ab initio durae, atque instar tendinis rigidae, ac oblongae erumpunt, & paullatim augentur,

& *tolerabili dolore* ſtipantur, ſalutem afferre conſueviſſe, *præcipue* ſi *accreſcendo duritiem illam aliquandiu* ſervaverint. At, ſi durae iſtae parotides *circulum quemdam diverſi coloris inſtar iridis* habeant, aut rubicundae, lividae, aut nigrae fiant, malum indicium praebent; veneno enim gangraenam non modo tumoris, verum etiam vicinarum partium induci ſignum eſt (*a*). Atque hinc non erit arduum cognoſcere, quando parotides ad ſuppurationem perduci debeant, quando eae diſcuti, reſolvique ſine vitae periculo poſſint. Sine periculo quoque ſponte evaneſcunt, ut ex Hippocratis obſervationibus conſtat, per alvos citatas, id eſt diarrhoeam, & dyſenteriam, per urinas cum ſedimento craſſo, per tuſſim cum ſputatione copioſa, & demum, ut non nullorum experientia oſtendit, per tranſpirationem etiam inſenſibilem.

Quando evaneſcant ſine periculo.

(*a*) Ex *Diemerbrockio* BONET. *Polyalth. T. 1. lib. 1. artic. 9. p. 436. §. 30. 31. 32.* item PARAEUS *l. 21. cap. 30.*

§. CCCVI.

Quam primum ſe attollit parotis, diſquirendum eſt, critica ne ſit, an Symptomatica? num caput, & febrim levet, an morbum novo malo graviorem faciat? Si primum, curandum eſt, ut malignus, noxiuſque humor, qui in eam confluit, univerſus ibi accumuletur, coctione matureſcat, & facto puri

Curatio quae in utriſque inſtituenda eſt.

exitus cito paretur. Si alterum, utilius eſt, leniter reſolutionem tumoris moliri, debitiſque evacuationibus naturam a ſarcina ſublevare. Itaque ſimul ac tumor ſe prodit, duo in primis expetenda ſunt, videlicet ne acerbius doleat, deinde, ut lente increſcat. Quare ei admovendum eſt fomentum aut cataplaſma, quod molliat, & dolori leniendo vi anodyna par ſit, cautione adhibita, ne pondere noceat, aut pinguitudine aut glutine cutis meatus occludat. Paſſim anteferri ſolent radices Altheae, & Liliorum alborum; quas tamen non nulli ob mucedinem, qua ſcatent, quaque cutis ſpiracula obſtruere creduntur, rejiciendas exiſtimant. Opportuniora cataplaſmata, aut fomenta reputantur, ex floribus Violarum, Verbaſci, Papaveris rhoeados, Meliloti, Sambuci, Malvae, ſeminibus Lini, Papaveris albi, farina hordei, mica panis, atque aliis, quibus vis anodyna, & conſopiens inſit, parata. His Crocum, & Chamomillae flores adjici interdum poſſunt, ſi reſolvendi ſimul indicatio concurrat.

§. CCCVII.

His & dolor avertitur, & nimius humorum concurſus, quo tumor cito nimis, & vehementer augeſcat, praecavetur. Quod ſi ſuppuratio lente procedat, promoveri ea etiam poteſt blando aliquo medicamento. Ceteris

praeſtare creditur a Cl. PUJATO Emplaſtrum Diachylon magnum. Facto pure, tumor maturius ſcalpello aperiendus eſt *. Aperiri etiam tumor crudus debet, ſi mole fauces coarctet, ſanguinem e capite refluere impediat, ſuffocationem minetur, aut peſtiferus humor eum gignat. Quo in caſu igne potius, quam ferro aperiendum jubent complures. Sed tutius ferro id praeſtatur, citiuſque effluente humore, quem vulnus allicit, parotis detumeſcit. Parato per inciſionem puri exitu, quod ſupereſt crudi humoris concoquendum, digerendumque eſt, impoſito vulneri unguento *digeſtivo*, & deſuper adhibito aut emplaſtro Diachylo magno, aut cataplaſmate emollienté ex iis, quae modo memoravimus. Si valentius digerere oporteat, quod humor lentus, viſcidus, frigidiorque ſit, Digeſtivo aliquid Mercurii dulcis adjicere plurimum confert. At, ubi puris loco ichor acer, & ſanioſus effluit, vulneris labia pallent, aut livent, putriduſque nidor exhalans corruptionem, aut gangraenam prope eſſe ſignificat, tum pulveris camphorae aliquid indere neceſſe eſt, aut toti tumori camphoram cum gummi arabico ſubactam ſuper dare, aut alia hujuſmodi antiſeptica, donec tumore penitus in pus converſo, repurgatoque abſceſſus cavo vulnus coëat.

Quomodo & quando aperiendae.

Apertis quaenam admovenda.

* Mira ſane eſt obſervatio ECRELII, qua oſtenditur, non ſemper tuto parotides, etſi perfecte ſuppuratas ape-

riri. Narrat enim milites Gallos ante aliquot annos in Bohemia ob ingens frigus, immodicoſque labores incidiſſe in febrem putridiſſimam, cui ſuperveniebant abſceſſus pone aures, ſub axillis, aliiſque in partibus cum manifeſta ſymptomatum omnium imminutione. Hos ab initio Medici ad plenam maturitatem perductos, ut criticos, aperiebant. At poſtea in debilitatem prolabebantur aegroti, & paullatim ſymptomatibus recrudeſcentibus plerique moriebantur intra octiduum. Ex his non nulli, poſtquam in hujuſmodi tumoribus fluctuans humor certo perceptus fuerat, materiam alvo, aut expuitione, aut naribus excreverunt, atque omnes fere hi ſervati ſunt. Hinc a natura edocti medici, omiſſa abſceſſuum inciſione, neque ſuppurationem externis remediis, neque reſolutionem evacuantibus amplius moliti ſunt. Verum quando abſceſſus ex toto maturuerant, dabant aegris purgans medicamentum ex manna, rhabarbaro, aut ſale Epſomenſi. Poſt tertiam plerumque medicamenti doſim, alvi excrementa generatim purulenta prodibant; aegri recreabantur, & abſceſſus minuebantur, & tandem evaneſcebant. Victu utebantur tenui, ſine ſale, & aromatibus, & potu blando, demulcente. *Vid. Comm. ſociet. med. & philoſ. Edimb. T. 1. P. 4. ſect. 1. n. 111.* Si haec vere dicuntur, ita rara tamen videntur, ut legem non ſanciant. An aditu aëri aperto corruptio & gangraena promovebatur? In aërem peſtilentem, qui tum forte aderat, cauſſam rejicit cl. VACCA' BERLINGHERIUS (*Dell' Idropis. ſaccat. p. 121*). An datis intrinſecus antiſepticis, extrinſecuſque adhibitis praecaveri potuit? An vere pus per nares, per os, per alvum eductum, aut potius reſoluta, ut par erat, parotis, aliaque evacuatione natura levata? Nihil profecto certi de his auſim decernere.

§. CCCVIII.

Si vero anodyna, atque emollientia (§. CCCVI) nihil proficiant, tumorque nimis increſcat, & vehementer doleat, & multo magis, ſi etiam rubeat, ſanguis illico mittatur. Nec plethorae ſigna hic requiruntur ad

ad ſanguinis miſſionem, quemadmodum GALENO (*a*) neceſſaria viſa ſunt, ſed ſufficit partis affectae magna tenſio, irritatio, & ſpaſmus. Neque ſanguinis miſſionem prohibent pulſuum parvitas, aut imbecillitas; nam ſaepe poſt paucas ſanguinis uncias emiſſas pulſus attollitur, elevatur, & validius micat. Vires quippe oppreſſae tunc potius, quam exſolutae, & deficientes videntur. Id ipſum auxilii genus cito adhibendum eſt, quando parotis ſymptomatica eſt, aut per epigeneſim oritur, aut a ſpaſmis imi praeſertim ventris eſt. RIVERIUS in epidemica conſtitutione febris illius, quae Monſpellii anno 1623 ſaeviſſimam ſtragem edidit (*b*), adeo feliciter ſanguinis miſſione erumpentes parotides, quae, antequam hoc remedio uteretur, omnes aegros occidebant, repreſſit, ut nemo ex iis, quibus vena etiam cum pulſu languidiſſimo ſecta eſt, obierit. TRAVERSARIUS quoque apud LANCISIUM (*c*) teſtatur, feliciſſime in febribus ann. 1709 ad 1711 graſſantibus ad hoſce infidos tumores ſanguinem detractum fuiſſe. Cl. item PUJATUS (*d*) idem a ſe factum affirmat; imo is non tantum initio erumpentis parotidis, verum etiam in ejus augmento, & progreſſu ſanguinem mitti poſſe prolatis periclitationibus oſtendit. Nec aliter parotidibus erumpentibus obviam ibat clariſſimus, atque expertiſſimus olim apud Bononienſes Medicus, & Clinices

Quando revolvenda.

Profeſſor publicus JOSEPH AZZOGVIDIUS, qui ſimul ac apparebant, ſanguinis miſſionem imperabat, nec quidquam inde detrimenti unquam vidi *.

(a) *De compoſit. pharm. ſecund. loc. l. 3. cap. 2.* (b) *Prax. med. lib. XVII. cap. 1. p. 354.* (c) *De Nox. palud. effluviis l. 2. epid. 4. cap. 5.* (d) *De Morb. Naron. ſect. 2. cap. XII. p. 198. & ſeq.*

* Saepe in aliorum medicorum aegris parotides obortas offendi, rariſſime in iis, quibus ego medicinam feci; cum tamen triginta annorum ſpatio quamplurimis fecerim. Hinc eo adducor, ut ſuſpicer, parotides ſymptomaticas, & pernicioſas, quibus ſanguinis miſſionem profuiſſe legimus, ex eo natas fuiſſe, quod vel ſanguinis miſſio perperam omiſſa ſit inter initia, vel non ſatis ſanguinis detractum ad eas avertendas. Saepe enim parotides iſtae ſanguineae, ut TRALLIANO vocantur, ſunt, & a phlogiſtica ſanguinis diatheſi, cum qua crebro malignae febres quibuſdam in conſtitutionibus complicantur, originem ducunt. Suſpicioni huic meae favet ſanguinis miſſi conſideratio. Is enim, ut RIVERIUS ipſe teſtatum facit, eſſe ſolet *corruptus*, & *putridus*. id eſt, ut cum noſtris loquar, *inflammatorius*, *pleuriticus*, albo, & duro corio contectus.

§. CCCIX.

Sanguinis mittendi quantitas.

Quantum vero ſanguinis detrahi debeat, id prudentis, peritique medici eſt. In magna virium oppreſſione, aut imbecillitate tres, vel quatuor unciae e venis brachii mitti poſſunt. Si his arteriarum motus reviviſcat, iterari aliquot poſt horis ſanguinis miſſionem licet ad eam quantitatem, quae opportunior videatur. Si quis tamen, cunctis rite penſitatis, non audeat venam ſecare, hirudines tumori circum admoveat, ſicque dolorem

leniat, ſuffocationiſque periculum arceat. A ſanguinis miſſione detumeſcit parotis, dolor imminuitur, caput relevatur, ſpiritus liberior redditur, ſed non ſemper tumoris reſolutio conſequitur. Suppuratio enim, ſed mitior, & melioris notae ejus locum tenet, quod minime malum eſt. Quando vero nulla ſuppurationis futurae ſigna ſe produnt, aut parotis ſymptomatica eſt, ut eam reſolvere utilius videatur; poſt ſanguinis miſſionem leniter, & ſenſim tam internis, quam externis remediis reſolutio tentanda eſt, quo ſpectat etiam omne revulſionum genus. RIVERIUS poſtero a venae ſectione die catharticum medicamentum propinabat. Sic enim optimo effectu non modo revellebat a ſuperioribus partibus, ſed etiam morbificae cauſſae portionem e corpore ejiciebat. Aperientibus quoque, & diureticis urinas ciere proficuum eſt; itemque iis uti, quae ſalivam movent, expuitionemque proliciunt, & leniter gargarizare, ut glandulae omnes in os hiantes uberiorem humorem eructent. Extrinſecus emplaſtrum ex cicuta, aut unguentum arthanitae, aut ſapo lacti incoctus, aliaque reſolventia mitiora locum habent. Perſpiratione etiam ſola interdum parotides reſolvuntur; & quamquam per *diadochen* ortae ſunt, ſi tamen lente, & paullatim evaneſcant, earum reſolutio tum innoxia omnino deprehenditur. Contra ſi repente, &

Reſolutio quibus auxiliis procuranda.

Si ſubito retrocedant, revocanda.

ſubito deliteſcant, periculum ſummum vitae imminet, niſi maligna materies per auctam aliquam excretionem emandetur. Tum ubi id timeri poteſt, attrahentibus & cucurbitulis impoſitis revocandus tumor, aut exulcerandus illico locus eſt, & Cantharides, ut veſicam excitent, variis locis admoveri ſolent, aliaque revellentia utiliter adhiberi.

§. CCCX.

In fine morbi an liceat purgare?

In hac febre ſuſpecta eſſe alvum ducentia ſupra monuimus (§. CCLXXXV.) utpote quae diarrhoeas *colliquativas*, vix ſiſtendas facile accerſunt. Morbo tamen ad finem vergente licet inteſtinorum ſordes blando eccoprotico medicamento, uti Rhabarbaro, Cremore Tartari, Myrobalanis, aliove ſimili ſubinde exturbare, interpoſitis pro re nata cardiacis, & paregoricis, ut nimia alvi ſolutio praecaveatur. Sic enim non ſolum primae viae a recrementis morbidae materiae ibi depoſitis expurgantur, verum etiam efficitur, ut ſaepe febris ab initio continens demum fiat remittens, aut intermittens periodica, quae cortice peruviano penitus extingui poſſit.

§. CCCXI.

Victus ratio.

Quod ad victus rationem pertinet, haec ea eſſe debet, quae ceteris acutis morbis

convenit, ſed ſimul reficiens vires, & reſtaurans. Haec ſola rite adhibita, & temporis ſpatium ſaepe magnam curationis partem implent. Plerumque pauperiores patientia, & ſola victus exquiſita ratione contenti, ſpretis quibuſcumque Medicorum pharmacis, felicius evadunt. Ad virium in primis defectum, quem malignior morbi fomes, aut nimia aliqua evacuatio affert, ſedulo reſpicere oportet. Utendum igitur liquido, tenui, ſed reſtaurante alimento, quod etſi reſpuat aeger, ſaepius tamen id vel renitenti quaſi per vim ingeri debet. Nullibi enim magis nocet abſtinentia, aut tenuiſſima diaeta, quam in hac febre. BUCHANUS prae ceteris ad hunc finem quam maxime extollit vinum Burdigalenſe (vulgo *di Bordeaux*), narratque, aegros quaſi pulſibus carentes, continuo delirio affectos cum extremitatibus frigidis, aliiſque proximae mortis indiciis, data quotidie iſtius vini vitrea lagena, quam vocant *Bottiglia*, cum ſero lactis, aut cremore hordei, aut avenae ſervatos fuiſſe non paucos (*a*). Interim quies cum animi, tum corporis, & perfecta tranquillitas imperanda. Cubiculi calor ſit temperatus, novoque ſubinde aëre admiſſo vetus halitibus, vaporibuſque infectus emendetur. Calore enim, acrioribuſque alexipharmacis, quibus nonnulli promovent, foventque ſudorem, reſolvitur aeger, non reficitur: Tanta autem vis aëris purioris, recentiſque

Uſus vini utilis.

Calor moderatus.

Aëris renovatio.

eſt, ut febris nautica, carceraria, & noſocomialis, aegris e navibus, carceribus, noſocomiiſve in ſalubrem locum tranſductis, mox ſaepe miteſcat, & facilius, citiuſque curetur.

(a) *Médecin. Domeſtiq. T. 2. chapit. 8. p. 267.*

§. CCCXII.

Quae ſpecies huc referri ſoleant.

Plures, quam opus eſt, a SAUVAGESIO ſpecies hujuſce febris, ſive *Typhi*, ut ipſe vocat, propoſitas video. Species enim tertia, quae *Typhus comatoſus* ab eo nominatur, ſive *Febris maligna cum ſopore* RIVERII *obſerv. ab Anonymo communicat. obſ. 4.* ad differentiam ſpectat *febris lentae nervoſae ex contagio* (§. CCLXXIX.), in qua calor idem ſemper fuit ab initio ad finem, & ſexageſima demum die ſolutio contigit per ſputa multa, & viſcida. Species 2. ejuſdem, ſive *Typhus nervoſus*; ſpecies 1., ſive *Typhus carcerum*; ſpec. g., ſive *miliaris nautica*; ſpec. h., ſive *miliaris purpurata*; ſpec. 5., ſive *Typhus caſtrenſis*; ſpec. 6., ſive *typhus ægyptiacus* a CULLENIO (a) *Synonyma potius, quam varietates habentur.* De *Typho hyſterico verminoſo* SAUVAGESII *ſpec. 4.*, de *Typho exhauſtorum ſpec. 8.*, & de *Typho a Manipuera ſpec. 9.* idem CULLENIUS dubitare videtur, cum de iis *non ſatis ſibi liquere* moneat. At timeo, ne ipſemet CULLENIUS ad Typhos multa febrium genera, quae a *Typho* maxime diſtant,

ibi retulerit, ſicque in idem vitium inciderit. Exemplo ſit *Febris peſtilens hectica* FORESTI *l. VI. obſ. 32.*, quae nequaquam *Typhi* ſpecies eſt, cum, ni valde fallor, manifeſtiſſime deſcriptionem ejus legenti pateat, *Febrem gaſtricam malignam* eam fuiſſe, a qua continuitas continens, ſoporque, quae *Typhi* propria ſunt, omnino aberant. Reliquarum febrium, perperam pro Typhis habitarum, diſcrimina, partim ex iis, quae hactenus poſuimus, partim ex iis, quae deinceps dicentur, ut ſpero, eluceſcent. Epidemica febris anni 1779. a TESSIERIO deſcripta (*b*) vere ad hoc lentae malignae genus ſpectat.

Cullenii error notatur.

(*a*) *Gen. morb. Cl. 1. ſect. 2. Gen. 1.* (*b*) *Mém. de la Soc. Roy. de med. vol. 3. p. 23.*

FEBRIS HECTICA*.

§. CCCXIII.

Febris *hectica* ſic appellatur, quia totus corporis habitus in ea laborare a Veteribus credebatur. A calore enim praeter naturam in ſolidis partibus accenſo, atque aſſidue in iis inhaerente eam gigni, olim putatum eſt. Febriculae autem quoddam genus eſt, continentis naturam ſervans, ſenſim, & ſine notabili virium jactura, & cum exigua pulſus frequentia diutiſſime perdurans, a paſtu aliquantulum recrudeſcens, & maciem corpori

Hectica definitio.

ſummam demum inducere ſolitum. Hinc *habitualis* etiam a quibuſdam, aut *lenta* nominatur. Diſtingui ſolet in *primariam*, quae ſponte ſine alio malo praecedente exoritur, & in *ſecundariam*, cui occaſionem, & geneſim praecedens alius morbus praebuit, itemque in *ſymptomaticam*, quae alterius morbi praeſentis veluti effectus, aut ſymptoma eſt.

Primaria & Symptomatica.

Primaria, ſive *eſſentialis*, ſive *hectica ſimplex*, ut alii loquuntur, adeo raro occurrit, ut dubitari poſſit, an unquam exiſtat. Quam ob rem non defuerunt, qui eam prorſus negarint (*a*). Ego, ut verum fatear, in toto meae praxeos curriculo non memini hecticam hujuſmodi uſpiam vidiſſe; neque vidit Cl. CULLENIUS (*b*), cui hectica *ſemper ſymptomatica eſſe* videtur, vel ſaltem plerumque talis, ut conjicit ex variis ſpeciebus, quas hoc morbi genere (*c*) complexus eſt SAUVAGESIUS. ** At *ſymptomaticae*, quaecunque fuerint, ad *lentas remittentes*, amphemerinas, ſaepe anomalas, atque inaequales ſpectant, proindeque nullo modo pro veris hecticis, quae continentium in modum procedunt, haberi poſſunt.

* *Synonyma.*

Hectica primae, & ſecundae ſpeciei GALENI. *De diff. febr. l. 1. cap. 8. & omnium* GALENICORUM. *Febrium lentarum prima ſpecies, hectica dicta* LUDWIGII *comm. Lipſ. vol. 2. part. 3. p. 450. Febris lenta* JUNCKERI, *Conſpect. Med. Theor. Pract.* Tab. 69. & HOFFMANN., *Med. Ration. Syſtemat. T. IV. ſect. 2. chap. XIII. §. 2.* NB. HOFFMANNUS, & IUNCKERUS *a febribus lentis*,

quae apud ipſos non aliae ſunt quam noſtrae *hecticæ primariæ*, ſegregant *hecticas* ſic ab ipſis dictas, utpote *magis ſymptomaticas, & gravioribus ulcerationibus, vomicis, abſceſſibus, & viſcerum corruptionibus* ſupervenientes; ſive quod idem eſt, *hecticis primariis lentarum* nomen, *ſymptomaticis hecticarum* tribuunt. *Febris habitualis*, ſive *hectica* JO. RAYM. FORTIS *de febrib. & morb. Mulier. pag. 351. Hectica κατ' ἕξιν juxta habitum, ſeu habitualis* BELLINII, *de febrib. p. 163. op. T. 1.* ſive *P. 1. ed. venet.*

(*a*) Vid. PIENS *P. 2. de febrib. p. 49. &* ETTMULL. *Oper. omn. T. 2. P. 1. p. 367.* (*b*) *Gen. Morb. cl. 1. ord. 1. ſect. 2. Gen. VI.* (*c*) *Noſolog. method. cl. 2. ord. 3. Gen. V.*

** Species hecticarum SAUVAGESII ſunt Hectica *chlorotica, Syphilitica, ſcrophuloſa, a calculis, ab hydropibus, a vermibus, cachectica, a fluxibus &c.* quae omnes, ut patet, *ſymptomaticæ* plane ſunt, & praeterea *exacerbantes*, ſive remittentes. Quam vero *infantilem* (*ſpec. 1.*) vocat, ea cum charactere careat, vel *rachitica*, vel *ſcrophuloſa*, vel *verminoſa*, vel *meſenterica*, vel aliorum morborum ſymptoma CULLENIO, mihique videtur. *Symptomatica* pariter ſine dubio eſt, quae phthiſim, ulcera, abſceſſus, fiſtulas, ſcabiem, ſimileſque morbos ſubſequitur. *Hectica veſpertina* (*ſpec 2.*) vix pro morbo haberi poteſt, neque hecticis accenſeri, quia continuitas aequalis, quae hecticae propria eſt, in ea deſideratur. *De hectica lymphatica* (*ſpec. 12.*), & *nervea* (*Spec. 13.*) non liquere ſibi ait CULLENIUS, & ſi liqueret, nemo tamen dixerit, *hecticas primarias* eas eſſe, cum omnes *lentæ* quidem, ſed *amphemerinæ* videantur.

§. CCCXIV.

Attamen, cum GALENUS (*a*) *Hecticam primariam* commemoret, nec *ſecundariæ* mentionem omittat, cumque ETTMULLERUS (*b*) illam a clinicis obſervatam interdum eſſe aſſeveret, aliique complures agnoſcant; non

Hectica primariæ deſcriptio.

hic praetermittam ejus deſcriptionem, qualem ab iis traditam invenio, ſecundum graduum, qui in ea conſiderari ſolent, diverſitatem. In tres autem gradus dividitur. In primo gradu calor eſt valde mitis, & ne ipſis quidem aegris moleſtus; pulſus moderate celer, & frequens, ſed aequalis, & plerumque duriuſculus; urinae non multum a naturalibus alienae. At calor, qui primo attactu mitis videtur, manu diutius, diligentiuſque exploratus acer, & mordax percipitur, magis praecipue circa arterias, & volas manuum, quam alibi. Fereque proprium, atque inſeparabile ſignum habetur caloris hujus, crebritatiſque pulſuum a paſtu incrementum, nullo horrore, aut frigore, aut alio indicio praecedente, quod novam febris acceſſionem praemonſtret. Ut vero certius diſcernatur, an a paſtu febris tantum invaleſcat, aut vera acceſſio ſit, quae caſu in eam horam incidat, mutandum eſt cibi ſumendi tempus, iſque dandus aegrotanti procul ab eo tempore, quo dari conſueverat. Nam ſi hectica vere fuerit, exacta una, vel altera hora increſcet calor, & pulſuum celeritas; id eſt anticipabit, vel cunctabitur hujuſmodi incrementum, prout ante, vel poſt cibus ſumptus fuerit. Caloris autem augmentum iſtud, quoniam ab externa hujuſmodi cauſſa profluit, & brevi deinde conquieſcit, non videtur continuitatem conti-

Tres ejus gradus.

Hectica primi gradus.

nentem, quae febris hujus praecipua nota eſt, immutare, ita ut ad febres remittentes transferri debeat.

(a) *De diff. febr. l. 1. cap. 8.* ubi haec habentur: *Quæ igitur febres hectícæ appellantur duplici via ortum habent, magna quidem ex parte ex ardentibus* (imo ephemeris, quotidianis, aliiſque, ut alibi (§. 204. 242. &c.) memoravimus) *febribus, quæ tantum protrahuntur, ut longitudine temporis humorem in corpore cordis contentum conſumant: vel fieri poteſt, ut ejus adhuc magna portio reſervetur. Illæ vero non tantum hectícæ ſunt, ſed tabidæ etiam. Quæ autem manente adhuc humiditate generantur, ubi cordis corpus occupaverint, hinc maxime accenduntur, quemadmodum lucernæ flamma ex ellychnio. Atque una quidem a nobis expoſita eſt earum febrium generatio. Reliqua autem eſt, quum ſtatim ab initio invaſerint ſimilem primum ſui ortum ephemeris facientes, aut ex triſtitia, aut ira, aut laſſitudine nimia una cum ſolis fervore contracta.*

§. CCCXV.

Sed difficilius cognoſcitur in primo, quam in ſecundo ejus gradu. In hoc manifeſtior fit cutis ardor, aut calor; vires ſenſibilius minuuntur; corpus magis macreſcit, nihilque ab alimentis reficitur; urinae prodeunt rubicundae, ſedimentum dimittunt, ſurſum efferunt cuticulam caeruleſcentem, aut oleoſam ob fuſam pinguedinem, quae per renes cum ſero ſanguinis elabitur, & lotio deinde ſupernatat. In tertio gradu corpus contabeſcit totum, & tanta macie extenuatur, ut oſſa ubique prominent; ſqualet facies; tempora collabuntur; capilli defluunt; oculi incavantur, & quaſi defixi haerent; nares acumi-

Secundi gradus.

Tertii gradus.

nantur; cutis universa exasperatur, atque arescit. Tum hectica, quia humiditas omnis consumpta videtur, *marasmodes* GALENO (*a*) est. His interdum sudores colliquantes, in primis circa caput, & collum, nocturno potissimum tempore, alvique fluxus putridi accedunt, quibus vitae reliquum extinguitur. Sed primaria, & propria signa habentur calor ab omni pastu post aliquot horas auctus, extenuatio corporis lenta, & pulsus celer, parvus, frequens, debilis, & subinde durus. Quae ubi concurrunt, hecticam jam adesse, aut imminere certo significant. Genarum autem rubores, aliaque, de quibus mentionem faciunt in hecticae historia scriptores, symptomaticae, & phthisicae magis propria sunt.

(*a*) *L. c.*

§. CCCXVI.

Signa hectica secundariae.

Hectica porro (§. CCCXIV) isthaec internoscitur a *symptomaticis*, reliquisque *secundariis*, quod hae vel ab organico alicujus partis vitio, uti pulmonum, hepatis, lienis, pancreatis, omenti, renum, uteri, ventriculi, intestinorum, aut mesenterii, aliarumve partium, etiam exteriorum ulceribus, vomicis, abscessibus, fistulis, tumoribus, strumis, scirrhis, cancris, obstructionibus, vel ab aliqua peculiari corporis & san-

guinis labe, uti ſcorbuto, lue venerea, cachexia, chlorósi, aliiſque cacochymiae generibus ortum ducunt, acceſſionibuſque vagis, atque erraticis inaequaliter exacerbantur, & conjunctas habent horumce morborum, aut affectionum notas. Differt praeterea a febribus colliquativis reliquis primariis, quod illae *acutae* & *vehementes* ſint, non *lentae*, quod citiſſime incipiant, atque invaleſcant, & breviore tempore ſuum curſum abſolvant; & demum quod macies ſolum poſt ingentes evacuationes aegrotantem occupet; dum contra in hectica principium obſcurum eſt, & longum, mitis, & parva febris, diuturna duratio, & macies etiam ſine notabili evacuationum exceſſu. Toto autem caelo diſcrepat ab atrophia, aut Tabe nervoſa, de qua alibi, quod in hac ſine febri corpus marceſcit.

Quomodo diſcrimen appareat inter febres colliquativas & hecticas.

Quo differat atrophia?

§. CCCXVII.

Quid de hujuſce febris proxima cauſſa ſenſerint Veteres, alibi (§. CCCXIII & CCCXIV) expoſuimus. A veteribus non longe diſcedit Bellinius (*a*), cui videtur eſſe *intemperies calida, & ſicca partium ſolidarum, humiditatem ipſarum roridam, vel ſubſtantiam carnoſam, & adipoſam, vel membranoſam, & fibroſam* pro triplici ejus gradu abſumens. Dubium tamen eſt, num calor iſte praeter naturam, & ſiccitas cauſſa

Cauſſa proxima.

ſit febris hecticae, an effectus? Utrumque enim eſſe poſſe, pro rerum diverſitate credi-derim. Nam & ſanguis phlogiſto onuſtus atque acer calorem, & febriculam movere poteſt, & febricula ipſa calorem acrimoniae extricare, atque evolvere. Quibus veterum loquendi ratio non probatur, *dyſcraſiam ſanguinis acido-ſalſam*, & *acrem* cum nimio ejus lentore *conjunctam* accuſant (*b*); alii *acrimoniam alkalinam*, & *rancidam* ſaepe in hac febri reperiri, ex phaenomenis, quae eam comitantur, conjiciunt, *ſive illa ſit* ejus *cauſſa*, *ſive ſit effectus* (*c*). In univerſum omnes in eo conveniunt, ut eam a ſanguine & lympha acri procreari (*d*) putent. FRID. vero HOFFMANNUS ut in hecticis ſymptomaticis *humorem quemdam corruptum*, & *putridum*, *qui temperatae*, & *naturali ſanguinis & humorum vitalium mixtioni penitus eſt adverſus*, peccare, ſic in primariis, quas ipſe *lentas* nuncupat, variam eſſe originis cauſſam exiſtimat (*e*), cum experientia compertum ſit, ex plurimis manifeſtis, ſive procatarcticis cauſſis non parum inter ſe diverſis eam exoriri. Fatendum tamen eſt, per eas omnes, ut ex earum proxima recenſione apparebit, ſanguinem blanda, & naturali ſua indole, & mixtione privari.

(*a*) *De Febrib. mihi pag.* 162. (*b*) ETTMULL. *Oper. T.* 2. *P.* 1. *pag.* 368. (*c*) SCHACHT *Inſtit. Med. Pract. cap. VI.* §. *V.* (*d*) LUDWIG. *Comm. Lipſ. vol. VII. P.* 3. *p.* 450. &c. (*e*) *Med. Rat. Syſt. ſect.* 2. *cap. XIII.* §. 3. 4. & 5.

§. CCCXVIII.

Antecedentes igitur, & procatarcticae cauſſae calorem hujuſmodi hecticum inferunt, vel quod *plurimum ſubſtantiæ in partibus ſolidis* abſumunt, vel quod *maximum calorem* excitant, vel quod *utrumque præſtare poſſunt* (*a*), vel quod in corpore aliquid retinent, quod excerni, ne noceret, debuiſſet. Tales ſunt diuturnae, atque inſignes evacuationes, diarrhoea, dyſentéria, diabétes, ptyaliſmus, gonorrhoea, fluor albus, ſeminis nimia & frequens profuſio, ſudores immodici, copioſiora ſanguinis per uterum, anum, nares, aliaſve partes profluvia; fames; aſſidui labores; exercitationes nimiae; vigiliae; animi curae; lucubrationes; ſtudiorum intemperantia; febres ardentes, acutae, contumaces intermittentes, aliaeque quaevis continuae; variolae; morbilli; evacuationes criticae, aut conſuetae deficientes, retentae, aut improvide cohibitae; & demum habitus corporis calidior, & ſiccior; aëris, & regionis conſtitutio calida, & ſicca; liquorum inebriantium, aut alimentorum acrium, & calefacientium abuſus; melancholicae affectiones; noſtalgia; furor; amor. His accenſeri quoque debet mala ciborum digeſtio, ut frequentiſſima huiuſce febris cauſſa, nervorumque nimia debilitas, quibus ciborum

Cauſſae antecedentes.

coctio, chylificationiſque perfectio aut chyli in ſuccum dulcem, atque alibilem converſio, aut hujus aſſimilatio, atque appoſitio impeditur (*b*).

(*a*) BELLIN. *l. c.* (*b*) Vid. HOFFMAN. *l. c.*

Prognoſis.

§. CCCXIX.

Omnis hectica febris per ſe valde diuturna eſt, & difficilis curationis, & plerumque poſt lentam, longamque conſumptionem morte finitur. Generatim *primaria*, ſive *ſpontanea*, ex perverſo ſex rerum non naturalium uſu in primis genita, nondum inveterata, corpore bene conſtituto, minus periculi habet. *Secundaria* (§. CCCXIII) ardentibus, diuturnis, aut aliis acutis febribus ſuccedens difficilior curatu, & periculoſior paſſim cenſetur; non ita vero, quae haemorrhagiis, aliiſque evacuationibus nimiis ex cauſſa evidenti natis ortum debet; nam facilius arte diſcutitur. *Symptomatica* demum, ſi ab alicujus viſceris ulcere, aut alio incurabili vitio dependeat, omnium difficillime ſuperatur, excepta ea, quae lui venerae, ſcorbuto, cachexiae, ſimilibuſque humorum tantum vitiis ſupervenit, cujus interdum curatio poſſibilis perhibetur. Praeterea primus hecticae gradus ſpem aliquam facit; alter plus difficultatis

tis exhibet; tertius plane lethalis eſt. Aetas quoque variam prognoſim ſuppeditat. Juniores, viſceribus ſanis, & firmis praediti, ceteris paribus, facilius; adulti difficilius, & ſerius; ſenes, quocumque modo ſe habeant, fere nunquam (*a*) evadunt. Non raro *hectica primaria* in phthiſim pulmonarem, alioſque viſcerum morbos terminatur. Pedum, & crurum oedemata, quae provectiori malo ſaepe adveniunt, conclamatum eſſe de aegri ſalute, paſſim indicare creduntur. Funeſtior item hectica eſt iis qui temperamento, & habitu calidiore, ſiccioreque donantur, quam humidioribus, toroſioribuſque.

(*a*) ETTMULL. *l. c.*

Curatio.

§. CCCXX.

Quam primum ad hecticam curandam aggredimur, diſpicere oportet, num *ſymptomatica* ea ſit, an vero *ſpontanea* & *primaria*, aut *ſecundaria*. In ſymptomatica, ut patet, morbo principi, cujus ſymptoma eſt, omnis curatio adhibenda eſt, & pro ejus diverſitate varianda, prout alibi opportune dicetur, cum de morbis, quibus lenta febris accedit, ſermo erit. In *ſpontanea*, ſive *primaria*, itemque in *ſecundaria ſimplici* generatim nimius calor temperandus eſt, acrimo- *Indicationes generales.*

nia quaevis obtundenda, aut emendanda, lentor humorum, ſi quis eſt, diluendus, ſolidarum partium ſiccitas humectanda, exſuccum, macreſcenſque corpus idoneo alimento reſtaurandum, debile, & laxum firmandum, omniſque cruditas a laeſa coctione ciborum avertenda. Quare ut opportune haec fiant, ad cauſſas reſpicere oportet, a quibus febris inducta eſt, & pro earum ratione aliud, atque aliud medendi genus adhiberi opus eſt. Itaque ſi nimiae evacuationes corpus exhauſerint (§. CCCXVIII.) humoreſque non ſolum inopia, verum etiam acritate laborent, cibis eupeptis, & remediis nutrientibus parca manu, ſed crebro datis, atque acrimoniae peculiari adverſis uti convenientiſſimum eſt. In his jura carnium tenuiora, atque ova forbilia, ſed in primis lac aſininum, deinde vaccinum excellunt. In lactis vero uſu probe curandum eſt, ut primae viae liberae & purae ſint, ut acida omnia exulent, ut e mammis recens eductum ſumatur, ut a parva quantitate initium ejus fiat, paullatimque augeatur, carnes vitentur, & praeter lac vix aliud alimentum praebeatur. Si lac nequaquam feratur, ei ſubſtitui poſſunt cremores oryzae, aut avenae, aut hordei, jura ranarum, teſtudinum nemorenſium, cancrorum fluviatilium, viperarum, emulſa ex amygdalis dulcibus, & ſimilia. Quoniam vero ſaepe ex nimiis evacuationibus viſcera, &

Curatio hectice a nimiis evacuationibus.

reliquae ſolidae partes enervantur, idcirco intermiſcenda nutrientibus ſubinde ea ſunt, quae leniter roborant, & firmant. Paullatim vero ciborum quantitatem augeri neceſſe eſt.

§. CCCXXI.

Curatio hectica a motu nimio, & calida acrimonia.

Quod ſi exercitationes immodicae, curae, vigiliae, inedia, aut febrium acutarum ardor humores diſſlarint, ignis vim auxerint, acrimoniamque calidam, ſive *alkaleſcentem* invexerint; tum ſerum lactis; decocta cichorei, avenae, hordei, acetoſae; ſucci vegetabilium acidorum, aut aceſcentium; ſpiritus vitrioli potibus ad gratam aciditatem inſtillatus; balnea aquae dulcis tepida (nam nihil aqua ad phlogiſton contemperandum, trahendumque praeſtantius); blandae poſt balnea illinitiones, ut nimia perſpiratio, aut ſudor coërceatur; ruſticanus aër, ad humidum quodammodo vergens, & purus; victus humidus, & refrigerans praecipue indicantur. Ubi morbus a ſuppreſſis conſuetis evacuationibus, aut a retenta, aut cohibita critica materie originem duxit, illae omni cura revocentur; haec contemperetur, atque ad excretionem proliciatur. Quo ſpectant diluentia, edulcantia, aperientia, & leniter diaphoretica, uti ſunt ptiſanae, decocta, & jura purificantia vulgo dicta.

Hectica a ſuppreſſis evacuationibus.

§. CCCXXII.

Hectica a laesa chylosi. Cum vero a dyspepsia, sive mala alimentorum coctione, sordibusque primarum viarum, quod frequentissimum est, hectica gignitur, aut febribus intermittentibus diuturnioribus succedit, tunc plus emolumenti affert emesis, & blanda alvi ductio, subinde iterata, quam sexcenta alia. Post purgationem per epicrasim institutam amaricantia stomachica, & roborantia conveniunt, uti infusa, aut decocta radicum taraxaci, cichorei, valerianae sylvestris, herbae absynthii, agrimoniae, centaurei minoris, corticum aurantiorum, cascarillae, quassiae, chinae chinae, quibus demum adjici aliquid potest ferri, aut chalybis, aut aliqua ex eo mitissima praeparatio, quale est *specificum stomachicum* Poterii, etsi hodie, sed immerito, fere oblivioni traditum sit. Aquae item acidulae, ferratae dictae, uti Spadanae, Pyrmontanae, Recobarienses, Mauritianae, aliaeque similes parva, & continuata diu copia sumptae mira hoc in casu praestant.

§. CCCXXIII.

Celebre olim fuit *Antihecticum* Poterii, quo bis in die cum conserva rosarum rubrarum dato non paucae hecticae febres cum

phthiſeos pulmonaris ſuſpicione curatae feliciter dicuntur (*a*); nec fortaſſe omnino contemnendum remedium eſt. Non deſunt etiam qui ad calorem hecticum extinguendum, lymphaeque acritates mitigandas ſaccharum ſaturni, variaſque ex plumbo tincturas extollunt. Sed ſaturnina quaevis noxia, & venefica a prudentioribus reputantur *. Sanguinis quoque miſſionem plerique rejiciunt, nec injuria. Interdum tamen inter initia, morbo non adhuc adulto, viribus conſtantibus, pulſu duro, validoque exiſtente, in ſanguineis, habitioribuſque aegrotantibus, quibus praeſertim evacuatio aliqua conſueta defecerit, aut ſanguis vehementius ferveat, ea, dummodo parciore manu, & potius iteratis vicibus inſtituatur, opportuniſſima ad jugulandum veluti in ipſo initio morbum eſſe poterit. Quod ſi hectica jam ad tertium gradum pervenerit, nullaque fere ſpes ſuperſit, *palliativa*, ut ajunt, *cura* utendum dumtaxat eſt, ſymptomatibuſque, quoad fieri poteſt, rite, prudenterque obſiſtendum.

(*a*) PETR. POTER. *inſign. curat. & ſingul. obſervat. cent. 1. cap. XXIII. cent. III. cap. XIX. cap. XX. cap. LXXVIII. cap. LXXXIII.*

* Saturnina medicamenta veneni lenti inſtar agunt, & tabe utplurimum glandulari, ſive ſtrumoſa conficiunt. Colicas atrociſſimas a ſaturni ſaccharo, & a tinctura antiphthiſica Garamanni natas exemplis, & obſervationibus ſuis confirmat TISSOTIUS (*De colica Saturnin.*).

PARS TERTIA.

DE FEBRIBUS CONTINUIS REMITTENTIBUS.

§. CCCXXIV.

MEDIUM quaſi locum inter febres *intermittentes* (§. LXIV.) & *continuas continentes* (§. CXCIV.) obtinent *continuæ remittentes*, cum neque ullum integritatis intervallum habeant, neque una, & continuata acceſſione, ſed ex pluribus & manifeſtioribus, quam in *continuis continentibus* eſſe ſolent, veluti compoſitae decurrunt, donec ad finem, prefectamque ſolutionem perveniant. Statis enim quibuſdam temporibus, & certis intervallis exacerbantur, & novas quaſdam acceſſiones ſubeunt, iterumque poſt aliquot horas paullatim remittunt ſe ſe, & pacatiores factae miteſcunt; qua alterna incrementi, & decrementi viciſſitudine ſua ſtadia proſequuntur, quin tamen vacuum ſpatium inter hujuſmodi circuitus relinquatur ullum. Hinc *compoſitæ* a quibuſdam vocantur, ab aliis *continuæ proportionales*, aut *continuæ periodicæ*, quod circuitus obeant

periodis intermittentium ſimiles, aut etiam *continuæ in ſpecie* (*a*), a Graecis vero συνεχέες, & συνεχεῖς. MORTONO (*b*) placuit eas *continentes* nominare, alia prorſus vocis uſurpatione, quam communiter ab aliis accipi ſoleat. At aequiori jure a pleriſque *Remittentes* dicuntur. *Synechees & Synecheis.*

(*a*) SENNERT. *de Febrib. l. 2. c. 13.* (*b*) *Oper. T. 2. De Febrib. exercit. 2. c. 3.*

§. CCCXXV.

Praecipuae earum differentiae ab excandeſcendi modo, & periodo deſumuntur. Hinc aliae *quotidianæ*, aliae *tertianæ*, aut *quartane continuæ*, tam *ſimplices*, quam *duplices*, *tripliceſque*, aut *continuæ erraticæ*, & *vagæ*. Non nulli ad *Remittentium* ordinem revocant *ſubcontinuas* (§. LXIX. LXXI.) & *ſubintrantes* (§. LXXI.) TORTII, itemque eas, quae ex continua, ac intermittenti, aut ex continuis varii generis una implicitis coaleſcunt; quaeque rectius, aptiuſque a nobis, aliiſque *proportionatæ* appellantur. Quia autem de *ſubcontinuis*, & *ſubintrantibus veris*, quae origine, aut natura ad *intermittentes* plane pertinent, alibi jam actum eſt, & quia *proportionatas*, ſive *complicatas*, & *complexas* a reliquis ſecernere, & peculiari tractatione comprehendere conſultius, opportuniuſque *Differentiæ.*

nobis visum est; ideo hic solum de legitimis *Remittentibus*, proprieque dictis sermonem habebimus.

§. CCCXXVI.

Comparantur remittentes cum aliis similibus.

Etenim *veræ remittentes* natura sua, & prope insita vi, vel ab ipsomet exordio, continuae sunt, & quoddam veluti *continentium spuriarum*, ut non nulli opinantur, genus constituunt. Nam in his singulae accessiones, praesertim si hybernum tempus sit, se se produnt majore corporis aestu, & calore *; proclivitate in somnum, capitis dolore, aut saltem gravitate, coloratiore facie, & pulsu sensim pleniore, & vehementiore facto: remissiones vero obscurius omnino fiunt, cum in ipsis pulsus parum subsidant, parumque caloris gradus minuatur, nullus sudor, aut vix sensibilis, & nulla alia boni ominis excretio subsequatur. Contra *subcontinuæ*, atque eae, quae ob anticipantes accessus, & longiores circuitus *subintrantes*, ut vocantur, evadunt, ab initio saltem intermittunt, manifestiora tum ingressus, tum remissionis praebent indicia, & sudore, urinaque vel copiosa, vel lateritia emissa mitescunt, neque aliam curationem exigunt, quam quae *veris intermittentibus*, a quibus permánant, accommodata est. *Proportionatæ* demum differunt a *Remittentibus*, ex eo,

quod conſtantiorem, majoremque continuitatis, & magnitudinis gradum habent, quam *ſubcontinuæ*, & *ſubintrantes*, & ſimul tamen manifeſtiorem quamdam periodi rationem offerunt, quam ſimpliciter *remittentes*. Praeterea *remittentes* matutinis plerumque horis ab intenſione ſua ſolent laxari, & miteſcere, & pomeridianis, aut circa veſperam tantummodo exaſperari, & invaleſcere: quod non adeo fixum, ratumque eſt in *ſubcontinuis*, *ſubintrantibus*, & *proportionatis*; quia harum circuitus non uno, ſed alio, atque alio tempore recurrunt.

* Scire autem convenit, acceſſiones remittentium febrium, quanquam ut plurimum majore corporis aeſtu, & calore, ut dixi, ſe prodant; tamen primo die, atque interdum ſecundo a frigore, aut horrore, ſicuti pleriſque aliis febribus continuis gravioribus contingit, incipere & ipſas ſolere; imo quandoque horrores non modo initio acceſſionum, ſed etiam in earum augmento fieri, & quaſi erratice redire per aliquot dies, & demum iterum evaneſcere. In continua remittenti quotidiana autumnali, atque hiemali ann. 1782. & 1783., quae diuturna fuit, & ſaepe ad quadrageſimam diem protrahebatur, circa decimam ſeptimam, aut vigeſimam morbi diem, modo citius, modo ſerius hujuſmodi horrores accedebant non modo in exacerbationum initio, verum etiam in earum augmento, ſaepe cum ſpaſtica faucium, & pectoris conſtrictione conjuncti, atque ibant, & redibant per aliquot dies, quin tamen exitium afferrent.

§. CCCXXVII.

Cauſſa, ut ajunt, materialis harum febrium fere eadem videtur ac *continentium*, ſed *Cauſſa.*

aliquo modo parcior, aut inaequalior, ita ut nec tanta, nec talis ſit, quae ad eundem febrilem motum pari vi, atque uniformi vigore ſuſtinendum valeat; ſive id fiat originis loco, & ſede, ſive in ſanguinem influendi ratione, ſive ſucceſſiva, & periodica ejus evaporatione, ſive quocunque alio modo ſe habeat. Non diſſimulavero tamen, quoſdam eſſe, qui contra perſuaſum ſibi habent, cauſſam ejuſmodi natura ipſa non nihil accedere ad eam, a qua febres intermittentes gignuntur; eo quod *Remittentes* interdum, poſtquam aliquandiu ſe protriverint, continuitatem amittere, & ſenſim *intermittentes* fieri obſervarint. Verum quando ſic permutantur, probabilius videtur, eas *proportionatas* potius fuiſſe, quam *remittentes* ſimplices, & puras; cum hae numquam fortaſſe in veras intermittentes deſinere viſae ſint, aut ſi intermittentibus ſimiles paullatim fiant, cortici tamen peruviano pertinaciter reluctantur, quod verae intermittentes haud facerent; atque adeo inter utrarumque cauſſam proximam, materialemque diſcrimen non leve intercedere.

§. CCCXXVIII.

Conjecturae. Itaque veroſimillimum eſt, vel a primarum viarum ſaburra, vel a ſuccis earumdem depravatis, vel a glandulis conglobatis, totoque vaſorum lymphaticorum ſyſtemate, vel a

cellularis telae loculis aliquid ſubinde, & ſtatis temporibus in ſanguinem infundi, unde hae febres non modo excitentur, verum etiam foveantur, & novis veluti acceſſionibus identidem recrudeſcant. Pro vario porro cauſſarum remotarum, quas deinceps opportune recenſebimus, genere, atque ingenio, pro diverſo aetatis, temperamenti, habitus corporis, aliarumque circumſtantiarum ratione, aut concurſu *benignae*, vel *malignae*; *puræ*, *ſimplices*, *periodicæ*, *regulares*, vel *anomalæ*, *erraticæ*, & *complicatæ*; *mitiores*, vel *graviores*; *gaſtricæ*, vel *venoſæ*; *bilioſæ*, vel *ſanguineæ*; *putridæ*, vel *inflammatoriæ*, vel *lymphaticæ*, & *catarrhales*, vel multifariam *mixtæ** eſſe poſſunt; quas quidem nequaquam omnes pertractare animus nobis eſt, nam infinitus propemodum numerus nos obrueret, ſi ſingulas ad cauſſarum omne genus, omnemque ſanguinis, & corporis conſtitutionem expendere, & deſcribere vellemus: ſed ex his praecipua & frequentiora genera adducere contenti erimus, ut ad reliqua cum diſtinguenda, tum curanda planior quodammodo via aperiatur. *Differentiæ.*

* Praetermittere hic nequeo, Cl. BUCHANIUM (*Medic. domeſt. T. 2. chap. XI. p. 215.*) verba feciſſe de *febre remittente*, uti ipſa eſſet genus quoddam peculiare, non claſſis. Sed videtur varias ſpecies una ſimul confudiſſe, aut ſaltem *proportionatam*, quam indicavi, praecipue delineaſſe; quod luculentius oſtendam, cum de *febribus proportionatis*, ſive *complicatis* ſpeciatim dicendi erit locus.

FEBRES QUOTIDIANAE CONTINUAE.

Et primum QUOTIDIANA CONTINUA VETERUM*.

§ CCCXXIX.

Deſcriptio. Quotidiana continua, Barbaris *latica* etiam dicta, quod latentem & quaſi abſconditum calorem foveat, ſingulis diebus, ut par eſt, recrudeſcit, & ſe ſe remittit; numquam vero aliquam inter quaslibet acceſſiones, quae gradu, modo, hora ſibi quam maxime affines eſſe conſueverunt, integritatem relinquit, niſi morbo penitus devicto. Phlegmaticos, ſenes, pueros, infantes, & foeminas humidiores affligit, & prae ceteris homines corripit otio, crapulae, longiori ſomno, aut victui duro, crudiorique deditos, aut loca humida incolentes, aut obéſo, pituitoſoque corporis habitu praeditos. Quo fortaſſe factum eſt, ut Veteres eam a pituita in ſanguine accumulata & putreſcente proficiſci putaverint, ideoque febrem *pituitoſam*, aut *phlegmaticam* illorum complures appellaverint. Nec ab horum ſententia valde diſcrepare videntur neoterici ſcriptores, qui ejus cauſſam in mu-

Cauſſa materialis.

coſa, viſcidaque colluvie primas vias aeque ac reliquum corpus obruente, atque acritudinis, aut corruptionis gradum quemdam adepta poſuerunt. Hinc quidquid ſeri, & lymphae copiam, lentorem, tenacitatem augere; fibris vero laxitatem, atque atoniam inducere, aut aqueorum humorum motum retardare poteſt, id omne cauſſae remotae, & proëgumenae loco habere non dubitant; cujuſmodi ſunt aetas in primis ſenilis, temperamentum phlegmaticum, tempus hiemale, ſuppreſſa perſpirabilis humoris, aut pituitoſi cuiuſque excretio, victus ratio humida, & frigida, atque alia hujuſce generis.

* *Synonyma.*

Quotidiana continua SENNERTI, *de Febrib. l. 2. cap. XIV.* & *plerorumque. Febris phlegmatica periodica* AVICENNAE, *de Febrib.* cap. 46. *Febris phlegmatica, vel amphimerina, vel quotidiana continua* NICOLAI NICOLI, *de Febrib. Quotidiana continua in ſpecie* ETTMULLERI, *Oper. T. 2. Colleg. Pract. p. 357. Febris lymphatica primaria* ETTMULLERI *Colleg. Conſultat. caſ. XXXI. p. 1459.* * *Amphimerina* SAUVAGESII, *Noſol. method. cl. 2. ord. 2. Gen. IV.*

* Lymphaticas primarias duplicis generis habet ETTMULLERUS, alteras nimirum ſine praecedente ullo morbo, & ſponte ortas, alteras, quae convaleſcentibus, & ſpeciatim iis, qui febribus intermittentibus diu laborarunt, ob pleniorem cibum, quo ſe repleverunt, ſuperveniunt: Utraeque quotidianae continuae veterum perſimiles ſunt, atque a lympha viſcida, & ut ipſe ait, acida repetuntur; ſive, quod idem eſt, a ſuccis lentis, crudis, male elaboratis, nempe pituitoſis; eodemque curationis genere tolluntur.

Diagnoſis.

§. CCCXXX.

Praeter caloris, & febris continuitatem, & praeter manifeſtas intenſionis plerumque circa veſpertinum, remiſſionis vero circa matutinum tempus viciſſitudines, id habet peculiare, & proprium *Quotidiana continua*, ut ſine frigore, & horrore invaleſcat, & ſine pariter ſudore remittat; quam ob rem facile a *ſubcontinuis*, a *ſubintrantibus*, aut etiam a quibuſdam *proportionatis* diſtinguitur. Et, ſi quando aliquis frigoris ſenſus in acceſſionibus, aut ſudor in remiſſionibus percipitur, leviſſimus ſane uterque eſt, ſic, ut alter leviſſimae pedum perfrigerationi, aut aurae frigidiuſculae cutim occupanti; alter madori, quo caput, aut collum, aut aliqua ſingularis pars humeſcit, perſimilis potius ſit, nec in ſingulis deprehendatur. Calor in ea primo attactui ſe mitem oſtendit, ſed paullo poſt, manu diutius corpori applicita, acriuſculum, atque inaequalem. Pulſus, etſi frequens, & febrilis ſemper ſit, rarior tamen, tardior, & minor offenditur, quam in aliis febribus acutis, & continuis. Facies tumet aliquantum, & laxa, & ſublivida apparet. In ſomnum aegri propendent. Urina emittitur, teſte Riverio, initio alba, aquoſa, & per-

turbata, deinde craſſior, & non nihil rubra, ſed non ita, ut in febribus acutioribus. Sitis non urget, niſi peculiaris humorum acritas, aut tanta lymphae craſſities, aut ſanguinis lentor tantus adſit, ut ſalivae ſecretione imminuta, aut depravata os, & fauces areſcant, & tunc ſaepe lingua albo, & viſcido muco foedatur. Neque demum cetera febrilia ſymptomata vehementius deſaeviunt.

§. CCCXXXI.

Haec autem quotidianae purae, & regularis propria ſunt. Si vero cum ea diatheſis inflammatoria, aut cacochylia primarum viarum, aut malignitas complicetur, aliquantum ſymptomata variari neceſſe eſt. In primo caſu pulſus validior, major, frequentior, & durior; calor, & ſitis intenſior; facies rubicundior; urinae ſaturatiores; reſpiratio gravior, & difficilior; capitis dolor pulſans, atque interdum pervigilium, primis ſaltem diebus, morbum exacuunt. Idque potiſſimum in quibuſdam conſtitutionibus, quae inflammatoriis affectibus inferendis accommodatae magis ſunt, in temperamentis ſanguineis, aetate florente, & vegetiore contingit. Quod ſi hanc febrem dolores capitis, colli, aut crurum, aut alicujus partis, puta brachii, humeri, manus, comitentur, atque in acceſſionibus exacerbentur, quia tum rheumatiſmi non nihil parti-

Variatio ſi complicata ſit.

ceps videtur, nomen rheumaticae, ſive rheumatiſmicae a multis, nec inepte ei tribuitur. In altero oris ſapor depravatur, aut amareſcit; cibi faſtidium, & nauſea, aut vomitus, & crebri ructus, & flatus vexant; hypochondria cum epigaſtrio tument, gravantur, & borborygmis pérſtrepunt; facies, oculique flavent; & venter ſaepe liquidior eſt, foetidaque excrementa dimittit. In tertio denique vires ſummopere languent ſine manifeſta cauſſa, pulſus inaequaliter micant, tendines ſubſiliunt, mens obfuſcatur, & tetris ſomniis aberrat, dum interim exigua febris eſſe videtur, & calor mitis, & urina ſanorum ſimilis, & ſic porro. Sed in primis tum ad miaſma aliquod putridum ſuſceptum, aut ad epidemicam conſtitutionem ſedulo reſpicere oportet, ut certius judicium fiat. Quando autem ex hujuſmodi ſignis malignam naturam in ipſa cognoſcimus, tunc vix ea differt a *febre remittente maligna*, *nervoſa dicta*, de qua infra (§. CCCCXXXVI) plura dicemus, ac proinde pro una, eademque ſumi poſſet. Reliquas vero differentias (§. CCCXXVIII) facile per ſe quiſque dignoſcet, ſi animum adverterit ad ea, quae ſupra non ſemel inculcavimus.

§. CCCXXXII.

§. CCCXXXII.

Quoniam vero *quotidiana continua* lento paſſu incedit, & durationis longitudine, ſymptomatumque lenitate quandoque *hecticam*, ſi minus primariam, ſymptomaticam certe, praeſeferre poteſt; nunc qua ratione diſcerni poſſit, etiam dicendum eſt. In hectica calor, qui alioquin aequalis eſt, a paſtu tamen increſcit, & poſt aliquot horas ad priſtinum gradum revertitur. In quotidiana vero, etiam ſi nihil cibi aſſumptum fuerit, aut jam multum temporis poſt captum cibum praeterierit, veſpere tantummodo intenditur, & ad mediam uſque noctem invaleſcere pergit; deinde ſenſim miteſcit ita, ut mane temperatiſſimus videatur. Pulſus in hectica durus, & contractus ſaepe eſt; in quotidiana mollis, & latus. Cutis in illa ſquallet, & reſiccatur; in hac nequaquam. Hectica primaria *continentium*, quotidiana continua *remittentium* morem, & naturam ſectatur; & quamquam prior, ubi ſymptomatica eſt, acceſſionibus, remiſſionibuſque ſuis propius ad quotidianae ſimilitudinem accedat, ab hac tamen longe abeſt erratico typo, & alterius morbi praeſentia, quem ea conſequitur, & comitatur. Largiar vero ſi urgeas, amphemerinam, ſive quotidianam continuam plerumque eam eſſe, ſed ſymptomaticam, & vagam. Demum

Quo modo differat ab hectica.

hecticam cauſſae antecedunt, quae valde calefaciunt, atque exſiccant; quotidianam contra quae refrigerant, laxant, augentque humiditatem.

Prognoſis.

§. CCCXXXIII.

Longa, & curatu difficilis plerumque eſſe conſuevit, atque adeo non prorſus vacat periculo. Quo magis corpus lentis, craſſiſque humoribus ſcatet, & quo hi tenacius cohaerent, uberiuſque ſanguinem inficiunt, aut canaliculos minimos penitius opplent, ac obſtruunt, aut altius in glandulis, cellulis, membraniſque coacervantur, & lenteſcunt, eo diutius trahitur, pertinaciuſque naturae, atque artis viribus obnititur. Quas ob cauſſas non unum ei tempus eſt, quo finiatur. Nunc enim quadrageſima tantum die ſolvitur, nunc demum ſexageſima. Interdum etiam ultra hoſce fines extenditur. Principium igitur morbi fere ad vigeſimam uſque diem pertingit. Longior plerumque eſt, quae tardiori, mitiorique motu procedit, quaeque nulla humorum corruptione, aut acrimonia, aut bilis mixtione, ut veteres ajebant, incitatur. Citius contra ad finem ea perducitur, in qua [illegible] ſubinde evacuationes ſequuntur. Pe[illegible] vero differentiam faciunt ipſa ſympto[illegible] Si enim protinus ab initio vires vitae

proſternuntur, & ſimul appetitus deficit; quoniam morbi diuturnitati ferendae impares aegri tum videntur; timeri profecto exitium poteſt; idque eo certius, quo viribus jam fractis, & dejecto appetitui longiores, gravioreſque acceſſiones, & ſomni profundiores acceſſerint; nam conjicere hinc licet, non ſolum ventriculi ſenſum a pituitoſa colluvie obtundi, ſed cerebrum etiam ipſum ejus copia obrui. Ubi autem iſta procul abſint, ſpes eſt fore, ut morbus feliciter terminetur. Maligna, epidemica, & cum putredinis ſignis conjuncta, lethalior eſt, quam benigna, ſporadica, & pura. Imo tunc intra brevius, quam communiter ſolet, ſpatium occidere etiam poteſt. Non raro diuturnitate hepatis obſtructiones, cachexiam, hydropem accerſit, vel in hecticam ſecundariam migrat; in quam proclivior eſt, majuſque diſcrimen affert illa, quae cum alicujus viſceris labe, aut alio peculiari morbo complicatur.

Curatio.

§. CCCXXXIV.

Cum in hujuſmodi febre pituitoſus humor abundet, & lympha lentore, & ſpiſſitudine peccet, mucuſque iners ubique excedat; & ſimul ſolidae partes laxitate, atque atonia laborent: mox liquet, liquores illos attenuan- *Indicationes.*

dos, ſolvendos, excernendoſque eſſe, has excitandas, roborandas, firmandas. Sanguinis miſſio, vix locum habet; niſi plethora, aut inflammatoria diatheſis praeſto ſit, aut aliquod grave ſymptoma ſuperveniat, quod eam requirat. Cucurbitulae ſcarificatae capitis dolorem, aut ſoporem egregie diſcutiunt, itemque fricationes, balnea pedum, epiſpaſtica, atque alia id genus revellentia. Si vero profundior ſomnus teneat, cantharides occipiti, pone aures, brachiis, aut cruribus apponi debent. His enim tenax, viſciduſque humor non ſolum reſolvitur, verum etiam alioſum avocatur, excernitur, ipſaeque vitae vires excitantur.

Remedia S. M. cucurbitulae, fricationes, balnea, Epiſpaſtica.

§. CCCXXXV.

Purgantia. Purgantia tam initio morbi, quam per totum ejus progreſſum ſubinde iterata cum primas vias a mucoſa ſaburra liberant, tum reliquam in vaſis contentam, & circumeuntem liquant, educuntque. Interdum tamen neceſſe eſt eam incidentibus, ſaponaceiſque medicamentis excretioni paratiorem reddere; quod in primis expedit, ubi ventriculus muco tenaciori ſcatet; quin imo emeticis breviori ſcilicet via, excutere; potui item dare, quae attenuant, aperiunt, atque evacuationem urinae, ſudoriſque ſollicitant, qualia ſunt decocta ex radicibus aperientibus,

Sales.

aut leniter aromaticis, lignis blande ſudoriferis, aut herbis amaricantibus parata. Sales fixi lixiviales glutinoſos humores omnes potentiſſime diſſolvunt; poſt hos veniunt ſales medii; liquor cornu Cervi ſuccinatus, ſpiritus MINDERERI, itemque ſpiritus, & ſales volatiles, oxymel ſimplex, aut Scilliticum, Kermes minerale, & quam plurima hujuſmodi. At ſi cum hac febre complicetur diatheſis inflammatoria, aut malignitas, aut venenatum, putridumve miaſma, aliquantum profecto varianda curatio eſt, prout nempe complicationis genus, atque adjuncta ſymptomata poſtulare videntur. Tunc autem in memoriam revocentur, quae ſupra variis in locis praecepta fuere. Victus porro ratio indicationibus reſpondeat. In univerſum tenuis, aperiens, blande reficiens ſit, oportet: neque in ea vinum penitus intercidendum eſt. *Incidentia.*

Epiala GALENI *de diff. febr. l. 2. cap. 6.*

§. CCCXXXVI.

Interdum quotidiana continua illud peculiare habet, ut uno eodemque tempore, qui ea laborant, calorem ſimul, & frigus querantur. Hanc ſpeciem GALENUS *Epialam* nominavit. Duplex autem a SENNERTO (*a*) ſtatuitur, *vera* & *ſpuria*. Epialam *veram* a pituita acida, & vitrea, *Varietas quotidianae deſcribitur.*

ſpuriam vero a pituita, & bile ſimul commixtis gigni, ſibi imaginatus eſt. Sed ut cauſſa meram hypotheſim ſapit, ſic hujuſmodi Sennertiana diſtinctio ſupervacua omnino eſt. Quî vero calor, & frigus eodem tempore ab aegris percipiatur, non convenit inter veteres ſcriptores. Si quid conjectura valeo, probabile equidem crediderim, frigoris potius ſenſum, quam verum frigus illud eſſe. Nam irritatis cutaneis nervis, intimeque ſpaſtice affectis talis idea in ſenſorio communi excitari poteſt, ut aegrotantes ſe frigere credant; mutato nempe ſic cerebri meditullio, quemadmodum mutaretur a vero frigore nervis applicito. Calorem porro ſimul, & frigus percipi, dum non omnes ſimul nervi per ambitum corporis diſcurrentes ſpaſtice afficiuntur. Illaeſis quippe ſenſus caloris, ſpaſmo vero correptis ſenſus frigoris inſideat, neceſſe eſt.

(*a*) *L. c.*

§. CCCXXXVII.

Rara omnino eſt Epiala; cui curandae proponebant Veteres validiora attenuantia, incidentia, & cardiaca calefacientia; quia materialem cauſſam, ex qua oriri eam putabant, craſſiorem, & glutinoſiorem ſibi fingebant. Sed veroſimilius eſt, lentori frigido

acrimoniam adjungi nervos peculiariter irritantem. Ceterum eadem propemodum ſervanda ſunt, quae ad quotidianae continuae, ſive *phlegmaticæ* modo expoſitae curationem commendavimus; quamquam mitius purgare praeſtet in Epiala, quia in hac vires magis languent, nec fortiora cathartica facile feruntur. Quare id, quod una vice effici non licet, partitis fiat, & lenibus medicamentis, quae alvum ducunt, & cauſſam obſtruentem, atque irritantem paullatim detrahunt.

Febris Syncopalis humoroſa Avicennæ Lib. 4. Fen. 1. c. 53.

§. CCCXXXVIII.

Scire quoque intereſt, AVICENNAM duas *febris ſyncopalis* differentias inſtituiſſe, nempe ſyncopalem *minutam*, & ſyncopalem *humoroſam*, illam ex bilioſo humore, hanc ex pituitoſo genitam. Utraque ſic nominatur ob Syncopem, quae acceſſionibus ſupervenit, diſtinguitque hanc ſpeciem a reliquis. Poſterior igitur, videlicet *ſyncopalis humoroſa*, cum in ea ob humoris pituitoſi copiam, & oris ventriculi debilitatem febre ingruente in ſyncopem aegri incidere credebantur, quotidianae in modum decurrens huc quoque ſpectat. Haec difficillima curatu habita eſt, quia neque purgationem, neque miſſionem

ſanguinis ob virium defectionem admittit. Quare GALENUS ſolis frictionibus utendum eſſe voluit cum ad morbificam materiam reſolvendam, tum ad eamdem evacuandam. Videtur tamen clyſteribus, blandiſque eccoproticis locum reliquiſſe, &, poſt pravorum humorum ſarcinam imminutam, ſicque periculum ſyncopes amotum, incidentibus, in primis oxymelli, hyſſopo, cinnamomo; & demum etiam alvi ductioni, quemadmodum in quotidiana continua pituitoſa Veteres facere conſueverant. Illud vero animadvertere debeo, quod ſyncopales ejuſmodi febres tam quotidianae, quam tertianae ſimiles, plerumque ſunt de genere intermittentium, & praecipue ſpectant ad *comitatas perniciosas* TORTII, eodemque modo cito, & feliciter curantur. Quod ad victus rationem pertinet, parciorem eſſe volebant, atque ex alimentis tenuioris ſubſtantiae, & concoctu facilibus comparatam. Potui vero aut vinum, aut cereviſiam, aut hydromel concedebant.

Quotidianae continuae ſymptomaticae.

§. CCCXXXIX.

Ad quotidianam continuam veterum, ſive pituitoſam, aut phlegmaticam transferendae ſunt continuae ſymptomaticae a vitiis glandularum conglobatarum, & conglomeratarum, a ſtru-

mis, ſcrophulis, bubonibus, rhachitide, ſcorbuto, cachexia, lue venerea, aliaeque ab ETTMULLERO lymphaticae dictae, aut a SYLVIO (*a*) in *lymphaticas glandulares*, *pancreaticas*, *& ſalivales* diſtinctae, itemque omnes *lentae*, ſive *hecticae ſymptomaticae* (§. CCCXIII. CCCXVI.) ſive phthiſicae, ut paſſim nominantur. Harum autem curatio partim a morbi primarii, unde oriuntur, partim a generali quotidianae pituitoſae curatione deſumitur. Eſt quoddam quotidianae genus ETTMULLERI (*b*), quod huc quoque pertinet. Id lue venerea laborantibus, ubi morbus ingraveſcit, aut ubi decoctis ſudoriferis nimium, aut praepoſtere utuntur, ſupervenire conſuevit. In lue enim venerea lympha viſcidior, acriorque peccare videtur, eaque glandulae ſalivales, aliaeque partes, in primis circa guttur male plectuntur. Febris inde orta, etſi lymphatici generis, cum tamen ad phlogiſticam diatheſim vergat, expoſcit ſanguinis miſſionem, diluentia, temperantia, & demum mercurii prudentem uſum.

(*a*) *Prax. med. l. 2. cap. 29. §. VI.* (*b*) *Oper. omn. T. 2. Colleg. Pract. p. 362.*

FEBRIS CATARRHALIS*.

§. CCCXL.

Illud quotidianae continuae febris genus, quocum catarrhales capitis, narium, faucium, pectoriſve affectiones vel ab initio conjunguntur, aut quod eaſdem ut cauſſam, proxime ſubſequitur, *febris catarrhalis* paſſim apud clinicos ſcriptores nomen obtinuit. Nonnulli tamen, & praeſertim Germanorum plerique huic denominationi notam addiderunt benignitatis, *catarrhalem benignam* eam appellantes, ne ſcilicet cum alia febre confunderetur, cui *catarrhalis malignæ*, ſeu *petechizantis* nomen ab iis tribuitur, etſi, ni fallor, improprie, cum hac appellatione febrem epidemicam, & malignam naturae omnino diverſae, alteriuſque generis, uti infra oſtendam, complexi eſſe videantur. Alii, ut Gorterius, & Fracassinius pro *catarrhali* maluerunt *lymphaticam febrem* dicere; quod a ſeroſis, lymphaticiſque congeſtionibus defluxionibuſque circa caput, fauces, aut pectus recens obortis videretur proficiſci. Hoc tamen nomine aliam, ut patet, quotidianae ſpeciem deſignant, quam eodem deſignata fuit ab Ettmullero. Is febrem a lympha craſſiori, & viſcida genitam, ſed ſine coryza, ſine gutturis, & faucium dolore,

Quenam catarrhalis benigna.

& ſine tuſſi intellexit; illi vero febrem ex eadem cauſſa natam quidem, ſed hiſce omnibus catarrhalibus affectionibus comitatam. Sunt demum qui *rheumaticam* a rheumate denominarint; rheuma enim continenter cum ea complicatur **.

* *Synonyma.*

Febris catarrhalis benigna JUNCHERI *Tab. LXVII.* HOFFMANN. *de febr. ſect. 1. cap. VI.* LUDWIG. *Inſtitut. Clinic. P. 1. cap. 1. ſubſect. 1. §. 110. Febris lymphatica* GORTERII *Syſtem. Prax. Med. l. 3. titul. 4. n. 231. Febris lymphatica* FRACASSINII *De Febrib. ſect. 3 De febr. contin. lent. cap. 2. Amphimerina catarrhalis ſpec. 1.* SAUVAG. *Noſolog.* cl. 2. ord. 2. Gen. VI. *Febris rheumatica* quorundam. *Catarrhus* aliis.

** Quamquam haec febris ratione catarrhi morbis febrilibus adnumerari poſſet, placuit tamen cum pleriſque ſcriptoribus inter febres eam recenſere; quia non ſatis perſpectum videtur ſemper, catarrhus ne princeps morbus in ea ſit, an vero potius, quoniam cum catarrho nexu ita perpetuo, arctoque febris conjungitur, ipſe pro cauſſa febris proxima ſtatui debeat, febris vero pro morbo primario; ut inflammatio pleuritidis, ut polypus palpitationis &c. Fateor tamen ultro, interdum catarrhum, rheuma, tuſſim ſine febri eſſe; tuncque minime ad febres ſpectare. Quandoque etiam febri conjungi, & modo hanc effectum, modo morbum principem eſſe. Quacumque tamen ratione accidat, cum febri jungitur, cur non in febrium numero collocetur?

Diagnoſis.

§. CCCXLI.

Tempore aequinoctiorum, praeſertim autumnalis, ingentiumque aëris, & tempeſtatis mutationum, repentinarumque viciſſitudinum

plerumque exoritur febris catarrhalis, multoſque aggreditur. Invadit potiſſimum ſub veſperam frequenti potius, & repetita horripilatione, quam frigore, & horrore, aut levi tantummodo extremorum refrigeratione, & quandoque etiam, ubi levior morbus futurus eſt, ſine ullo ſive frigoris, ſive horripilationis indicio. Mitis ut plurimum eſt, & poſtquam aliquot horis increvit, ſolet circa mediam noctem ſe ſe remittere. Remiſſio autem non ſolum ad matutinum tempus, verum etiam ad totam fere diem producitur, donec iterum veſperi ordinata periodo reſurgat, & recrudeſcat. Praecedit, vel continuo ſubſequitur coryza, ſive gravédo, catarrhus, ſternutatio, lacrimarum profluvium, oculorum rubor, faucium phlogóſis, & dolor, moleſta laryngis titillatio, raucedo, tuſſis ſatis importuna, ſicca plerumque, aut pauca, tenuia, ſalivalia excernens, raro mucoſa, & craſſa, toto morbi decurſu excrucians, ſomnumque abrumpens, pectoris gravitas, dyſpnoea, dolor tum dorſi, tum artuum omnium, tenſionis, aut punctionis ſenſum inferens. Cum his ſaepe conjungitur cephalalgia, aut capitis gravitas, & debilitas, univerſi corporis laſſitudo, appetitus quandoque adauctus, quandoque, quod frequentius eſt, imminutus, guſtus depravatus, aut deficiens, & ſitis.

Symptomata.

§. CCCXLII.

Interdum evenit, teſtante JUNCKERO, cui ſuffragatur experientia, ut nedum ab horripilatione febris exordiatur, redeatque, primis nempe diebus, verum etiam ab horrido frigore, quo dimidiam, vel integram horam concutitur corpus, ſuccedente calore primum miti, deinde acriori cum aliqua circa praecordia anxietate, aut etiam ad vomendum incitatione. Calor vero iſte tunc ita protrahitur, ut non, niſi altero mane deferveſcat; idque praeſertim plethoricis uſuvenit, prima videlicet febris acceſſione. Pulſus pro vario morbi tempore, & gradu, variaque aegri temperie, atque habitu varius eſſe conſuevit, ſed celer ſemper, & frequens. Progrediente morbo ſudores erumpunt, praeſertim in remiſſionibus, copioſi, & foetidi; pituita craſſa, & mucus e naribus emungitur; e faucibus, bronchiis, & pulmonibus magna concoctae materiae albae, & glutinoſae, interdum flavae, & puri ſimilis vis extuſſitur; aut diarrhoea inſuper cum urina ſimul ſedimentum deponente ſupervenit; quibus febris feliciter ſolvitur. Hinc facile hujuſce febris elicitur diagnoſis, veraque ejus natura. Non enim, ut monet experientiſſimus JUNCKERUS, rationi conſonum eſt, *febrem catarrhalem ibi arguere velle, ubi neque tuſſis, neque*

Interdum incipit ab horrore, & frigore, atque aliis ſymptomatis.

Pulſus qualis.

Sudor.

Sputum.

Catarrhus ſignum proprium.

gravédo, neque raucedo, neque peripneumonia, neque eryſipelaceum quidpiam ſe ſe manifeſtat. Qua animadverſione rectiſſime corripiuntur illi, qui nomine *catarrhalis febris* abuſi ſunt, eoque aliud omnino, alienumque morbi genus ſaepe comprehenderunt. Nam quae vulgo dicitur *febris catarrhalis maligna*, aut *petechizans*, nullam ex notis ſupra relatis habet, unde nomen accipiat, *catarrhaliſque* nuncupetur.

§. CCCXLIII.

Quomodo differat a quotidiana continua veterum?

JUNCKERO aliiſque non nullis hujuſmodi febris viſa eſt una, eademque cum *quotidiana continua veterum*, de qua paullo ante (§. CCCXXIX) ſeparatim egimus. Verum ab illa, SAUVAGESIO etiam judice, differt *catarrhalis* artuum, & dorſi dolore, coryza, faucium phlogóſi, raucedine, tuſſi, dyſpnoea, vagis, longiſque horripilationibus aliiſque peculiaribus notis (§. CCCXLI.), & praecipue diuturnitate qua aegrotantes fatigat. Neque confundi debet febris haec catarrhalis cum rheumaticis illis faucium, & pectoris congeſtionibus, quae non raro aliis febribus ſive continuis, ſive intermittentibus, in ſtatu, aut declinatione morbi, non infrequenter ſuperveniunt, aut cum iis ratione tempeſtatis, aut conſtitutionis epidemicae vel ab initio complicantur. Nam in his catarrhalis affectio

Diſcrimen inter febrem catarrhalem, & alias affectiones ſimiles, & rheumatiſmum.

epigenomena eſt, atque *accidentalis*, non eſſentialiter, ut in catarrhali febri, connexa, atque inſeparabilis. Diſcrimen quoque non leve eſſe ait HOFFMANNUS inter febrem hanc catarrhalem, de qua loquimur, atque illam, quae Rheumatiſmi comes eſt, quaeque a Rheumatiſmo ipſo dimánat. In catarrhali ſiquidem interiores narium, faucium, laryngis, trachéae, bronchiorumque membranae laborant, atque ex his aliquid critice effertur. At in rheumatiſmo ſoli muſculi, eorumque involucra, aut tendines, & oſſium ligamenta occupantur, neque quidquam inde prodit, quod ſenſibilis, criticaeque evacuationis nomen mereatur. Levi etiam negotio idem Auctor putat diſtingui hujuſmodi febrem ab illis narium, fauciumque affectionibus, quas lues venerea, aut ſcorbutus, aut ſimplex catarrhus efficit. In his enim nulla plerumque febris tenet. Paullo autem difficilius catarrhalis febris internoſcitur ab ea quotidianae intermittentis ſpecie, cui ob acceſſiones veſpertinas, longioreſque circuitus ſpuria (§. CXXXV.) nomen eſt, in primis ſi catarrhalibus affectibus originem debeat, aut ab his (§. CXLI.) ſtipata ſit. Attamen in quotidiana hujuſmodi manifeſtior ut plurimum horror acceſſiones exaſperat, aut antecedit, & vera integritas, licet brevis, eas intercipit, qua in re omne diſcrimen contineri docet LUDWIGIUS (*a*).

Ut differat a quotidiana intermittenti ſpuria?

(*a*) *Inſtit. Clinic. ſub ſect. 3. §. 99.*

§. CCCXLIV.

Cauſſa. Cauſſa ejus proxima videtur eſſe ſerum, & lympha copia, aut lentore, aut acrimonia, aut omnibus hiſce vitiis peccans, in vaſis ambitum corporis perreptantibus, in primis cutaneis congeſta, haerens, irritans; aut ad vaſa, glandulas, folliculos, cryptaſve mucoſas membranarum nares, palatum, fauces, laryngem, bronchia, ſimileſque partes, quin imo oeſophagum, ventriculum, atque inteſtina inveſtientium copioſius adfluens, eaſdem replens, diſtendens, inflammans, ſive, ut breviſſime dicam, cauſſa proxima in levi, & ſeroſa harum partium aut omnium, aut aliquarum phlogóſi ſita videtur. Proëgumenae vero cauſſae, quae ad morbum corpus quodammodo praeparant, praecipue ſunt temperamentum ſanguineo-phlegmaticum, habitus mollis & laxus, aut cacochymicus, acritates variae, ulcerum, ſcabiei, cruſtae lacteae, achórum, aliarumque excretionum ſuppreſſio. Proëgumenis ſupervenientes procatarcticae mutua conjunctione cauſſam proximam efficiunt, uti ſunt ſubitae corporis, & praeſertim capitis, collique refrigerationes, cum aëri frigido, aut humido vere, aut autumno imprudentius objicimur; potus frigidus calente corpore hauſtus; ſubita perſpirationis imminutio; maximae tempeſtatum variationes, & demum

acre

acre epidemicum inſpiratum, aut aliter corpore receptum *. His enim non modo lympha craſſior, acriorque redditur; mucoſi humores coguntur; excretorii ductus arctantur, verum etiam ſanguis, reliquique humores, conſtrictis, & majori vi reſiſtentibus exterioribus partibus ad interiores nondum a frigore affectas, proindeque laxiores, & minus renitentes uberius propelluntur, & confluunt, ut ibi congeſtiones, & leves inflammationes pariant.

* Id epidemicum miaſma ex eo maxime elucet, quod ſaepe, catarrhalibus affectibus epidemice regnantibus, communi hoc morbo corripiuntur etiam illi, qui jamdiu in cubili aliis ex cauſſis ſe continent, & ſibi a frigore, aëriſque injuriis religioſiſſime cavent. Id centies obſervavimus. Neque credas velim, me iſtud obſervaſſe ſolum in iis catarrhis, in quibus ſuſpicari licuiſſet de contagione per aegrotantes cum ſanis communicata; quod ſane, ſi unquam accidit, rariſſimum omnino eſt, niſi etiam valde dubium, atque incertum dixerim: ſed in illis catarrhalibus affectibus teſtor id deprehendiſſe, quos in alios contagione propagari nulla certe ratio, nullaque argumenta ſuppetebant, ut vel leviſſime ſuſpicaremur. *Acre* autem *epidemicum inſpiratum, aut aliter corpore receptum* cum dicimus, illud intelligimus, quod halitus, & vapores e terra ſive humida, ſive paluſtri, ſive aliter inſalubri elevati aëri impertiunt, aut aliunde venti quidam ad nos transferunt; nam ita interdum celeriter diffunditur malum, ut a ſimplici contactu, & communicatione tanta propagationis velocitas pendere non poſſit, niſi ventorum ope miaſmata diſpergantur quaquaverſum. Ex hac enim cauſſa catarrhos epidemicos magna ex parte oriri, probabile admodum puto; reliquos vero eorum mitiores, & minus, ut ita dicam, univerſales, tempeſtatum, & atmoſphaerae viciſſitudinibus, quae humores corporis noſtri varia ratione depravant, deberi.

Prognoſis.

§. CCCXLV.

Incerto dierum numero febris haec finiri conſuevit. Ubi levior ejus cauſſa, & gradus eſt, uno, duobus, tribus, vel quatuor diebus abſolvitur. Tum ad *ephemeras plurium dierum*, ſed perperam, quia nequaquam continens eſt, a pleriſque refertur. Vere proxime elapſo hujuſce anni 1780 epidemica ita fuit, ut hic Mediolani, itemque Taurini, aliiſque in regionibus vix ullus eam effugerit. Invadebat ſine frigore, cum laſſitudine totius corporis, coryza, tuſſi, magno calore & tribus ſucceſſivis diebus circa veſperam ſuas acceſſiones repetebat, ſenſim minores, & mox oborto copioſo in remiſſionibus ſudore, urinis craſſis emiſſis, ſputiſque puriformibus & concoctis facile, & cito excreatis, tertia ut plurimum, aut quarta, quod longiſſimum fuit, acceſſione penitus deſinebat, ſola tuſſi ad aliquot dies ſuperſtite. Frequentius tamen, ubi validior cauſſa eam efficit, & legitima, puraque eſt, qualem ſupra deſcripſi, ad ſeptimum, ad nonum, aut decimum quartum diem extenditur. Per ſe benigna, communi omnium ſententia, eſſe creditur, & recte curata periculi expers habetur; nam ſaepe vel primis diebus reſerata

Perperam ad ephemeras refertur.

cutis excretione ſolvitur per ſudores, vel poſt aliquot dies per copioſam materiae viſcidae expuitionem, aut largum muci, & pituitae e naribus ſtillicidium, aut crebras alvi dejectiones, aut magnam urinae craſſae, & ſubſidentis copiam, vel per omnes haſce ſimul evacuationes judicatur.

§. CCCXLVI.

Interdum tamen, cum vehementiori ex cauſſa naſcitur, & ſanguis diatheſi inflammatoria magis inficitur, ut in quibuſdam epidemicis conſtitutionibus ſaepe accidit, facile in anginam, aut peripneumoniam, aut pleuritidem tranſit, niſi mature, & provide venae ſectio, & regimen antiphlogiſticum ſubveniat. Talis fuit illa *febris catarrhalis*, quae *anno 1658 medio vere Londini epidemice* graſſata eſt (*a*), aut alia quae anno 1675 nemini fere pepercit, & ſub tuſſis epidemicae nomine a SYDENAMIO (*a**) deſcripta eſt; itemque ea, quae anno 1709 Romae in coſtitutione quadam epidemica, quam Rheumaticam LANCISIUS (*b*) appellat, deſaeviit. In hac coryzae, & rheumata cum modica tuſſi ab initio infeſtabant, pari ferme ratione, qua idem mali genus ſeculo XVI & XVII, ut referunt CAGNATUS (*c*), & DONUS (*d*), ſaevierat. Deinde accedebant huic febri pectoris dolores, angina, pleuritis, aut vera peripneumonia,

praeſertim in iis, qui neglecta prima morbi & tuſſis invaſione intemperanter vivebant *.

(a) WILLIS. *De febrib. cap. XVII. p. 85.*

(a*) *Obſerv. medic. circa morb. acut. hiſt. & curat. Sect. 2. cap. V. pag. mihi 150. 152.* (b) *De nativ. deque adventit. Romani Cœli Qualitatib. cui accedit Hiſtoria Epidemiæ Rheumatic. quæ per hiemem anni* MDCCIX *vagata eſt. Rom. 1711.* (c) *De ſalubrit. Roman. aëris p. 22.* (d) *De reſtit. ſalub. agr. Rom. p. 16.*

* En Lanciſianae deſcriptionis Synopſim. Totius corporis laſſitudo primum, tum febris cum rigore, mox vagus in pectore infra, ſupraque dolor, aſſidua tuſſi, & quidem ſicca comitante, invadebat. Pulſus durus, urinae flammeae, atque interdum turbidae obſervabantur; nec mora ſanguinis ſputum, & reſpirandi difficultas ſuperveniebant. Tum genae ſaepe rubebant, ac flavus toti corpori color, uti in aurigine laborantibus inducebatur. Mirum eſt, notatuque dignum, carceres, locaque ab aquilonaribus ventis diſſita, ac remota ejuſmodi morbum minime ſenſiſſe. Mulieres minus, quam viri, item minus opulentiores, ac nobiles, quam egeni eidem obnoxii fuerunt, & ſi quidam in eum incidiſſent, leviorem certe morbum, nimirum coryzam, raucedinem, & externum pectoris dolorem, leveſque rheumaticarum febrium acceſſiones experti ſunt. Plerique a morbo convaluerunt aut ſudore, aut narium haemorrhagia, aut alvi fluxu, aut uberiore urina, aut omnibus hiſce ſimul concurrentibus evacuationibus cum ſputi item concocti, ut plurimum, rejectione. Non raro tamen ſine ſputorum coctione dolores pectoris, febreſque decedebant. Diſſecta defunctorum cadavera oſtendebant praecordia rubentia uſque ad diaphragma, & nigricantia ſanguine coacto, inque magnis cordis vaſis polypoſo. Aquilonares venti, & tempeſtas perfrigida diu durans viſa eſt potius hujuſce morbi cauſſa. Hiſt. Roman. epid. cap. 2. p. 196.

§. CCCXLVII.

Interdum in phthiſim vertit.

In phthiſim etiam pulmonarem non raro malum migrat, tum in primis cum tuſſis diu-

turnior evadat, aut ſaepius haec febris recurrat, eoſque corripiat, qui jam aliqua pulmonum labe laborant, aut vitioſa pectoris ſtructura deformantur. In univerſum *quo magis*, ut inquit JUNCKERUS, *ab indole ſua leviore recedit, & cum vehementia tam frigoris, quam æſtus inſultat, eo juſtior eſt metus alicujus labis circa viſcera hærentis*. Item quo major ſanguinis, aut ſeri impuri copia aegrotantes gravat, eo deterior, longiorque morbus eſſe ſolet, quemadmodum obvenit ſcorbuticis, aut miaſmate miliari deliteſcente affectis; quum in his inſolita, & perniciofiora ſymptomata oboriantur, vitaeque non leve periculum afferant. Ceterum hypochondriacos vehementius affligit, quoniam in his graviora ſibi adjungit ſymptomata, uti praecordiorum anxietates, difficiliorem reſpirationem, inquietudinem, & flatulentos imi ventris dolores. Neque minori gradu torquentur foeminae, quae hyſtericae paſſioni, aut menſium ſuppreſſioni obnoxiae ſunt.

Curatio.

§. CCCXLVIII.

Cura omnis impendenda eſt, ut aequabilis ſanguinis, & humorum omnium circuitus reſtituatur; ab interioribus ad exteriora allicatur; congeſtiones reſolvantur; acritas miti- *Indicationes.*

getur; perſpiratio omnis interna, & externa promoveatur; coctio, atque excretio materiae morbificae opportune contingat. Quare, ubi levior morbus eſt, ejuſque cauſſa facile tolli, & diſſlari poteſt, totum opus ſoli naturae, rectoque vitae regimini committatur. Tum ſola quies, & lectuli tepor, & largus tepenſque potus, qui diluat, temperet, & leniter ſecretiones, excretioneſque omnes, ſputi praeſertim, & ſudoris adjuvet, cum tenuiori victus genere ſufficient. At cum febris paullo intenſior tenet, & graviora invehit ſymptomata, efficaciori artis auxilio opus eſt. Tunc primum ſanguinis miſſio animadverſionem meretur. Hanc plerique aut ſilentio praetereunt, aut manifeſte rejiciunt, aut rariſſime neceſſariam eſſe exiſtimant. HOFFMANNUS, qui eam opportuno tempore, & regimine inſtitutam in plethoricis frequentem catarrhalium affectuum reditum egregie praecavere affirmat, praeſente tamen catarrhali febre omnino omittendam praecipit; quod experientia didicerit, diuturniorem inde catarrhum fieri. Pace autem tanti viri, aliorumque eamdem ſententiam tuentium, ſanguinis miſſionem non timeo hic quoque proponere, tamquam maxime utilem, accommodatamque non modo ad cauſſam proximam hujuſce febris, quae in phlogoſi quadam partium affectarum ſita videtur (§. CCCXLIV.), atque ad quaſcunque congeſtiones prompte, efficaciterque di-

Quando ſufficiat dieta ſola.

De ſanguinis miſſione quid judicandum.

ſcutiendas, verum etiam ad pravos affectus, qui ejuſmodi rheumaticas affectiones ſubſequi interdum ſolent, tubercula nimirum, haemoptyſim, & phthiſim, certo, & tuto avertendos. Id enim iteratis periculis in Italia a nobis compertum eſt; nec aliter in Gallia SAUVAGESIO viſum; quam ob rem ipſe febris catarrhalis curationem a ſanguinis miſſione inchoandam ſuadet.

§. CCCXLIX.

Non tamen eam temere inſtitui oportet, nec nimis liberaliter: ſed omnia prius, quae ſaepius alibi monuimus, perpendenda a Medico ſunt, ſanguinis miſſionem indicantia. Si enim haec deficiant, & contra ſeroſus humor abundet, pars ſanguinis rubra juſto parcior ſit, vaſa & fibrae laxiores, cum pulſu parvo, debili, & molli, ſanguinis miſſio non modo ſupervacua erit, verum etiam noxia, & tunc ſolum imminuta a tergo vi impellente congeſtiones ſeroſae pertinaciores fient, imo augebuntur, ut HOFFMANNUS timet. Si quid tamen venaeſectionem petere videatur, dum reliqua dubiam, ancipitemque reddunt, ei cucurbitulae tam ſiccae, quam ſcarificatae, hirudineſque tutiſſime ſubrogantur. In conſtitutione epidemica, de qua ſupra (§. CCCXLV) memini, pulſus pleni, validi, interdum duri, facies rubra, acceſſiones aliquanto ve- *Monita.*

hementiores continuo unam, vel alteram ſanguinis miſſionem poſtulabant, qua omnes feliciter ſanabantur. Idque eo magis neceſſarium eſt, ſi conſtitutio epidemica cum diatheſi ſanguinis phlogiſtica conjungatur, & facile ſibi angiṇam, pleuritidem, aut peripneumoniam adſciſcat (§. CCCXLVI). In ea, quam LANCISIUS deſcripſit, ſanguinis miſſio ante quartum diem adhibita robuſtioribus profuit, etiamſi ſanguinis ſputum praeceſſiſſet; quod profecto cruditatis, non reſolutionis, aut coctionis ſignum erat. Imbecilliores vero, & praeſertim poſt ſeptimum, ſi jam ſputum concoqui coepiſſet, aliaeque utiles evacuationes ſimul adeſſent, non parum laeſit. Saepe larga ſanguinis detractio non ſuffecit; alias vero exigua dumtaxat morbum devicit; imo interdum ſola lateris ſcarificatio curam perfecit *. Utilem quoque ſanguinis miſſionem expertus eſt SYDENHAMIUS, ubi hujuſmodi ſymptomata inflammatoria ſuperveniebant; ſed neque ita largam, neque ita repetitam volebat, ut in pleuritide, & peripneumonia primaria fieri debet. Animadvertit enim, in ſymptomaticis hiſce pleuritidibus, aut anginis, aut peripneumoniis, quoties febris, cui ſuperveniunt, ex ſe ſanguinis miſſionem non exigit, unam vel alteram tantummodo ſufficere, plures noxias eſſe. Interim regimen refrigerans, atque antiphlogiſticum imperabat, & praecipue ſuadebat, ut quotidie aegri per aliquod ſpatium lectulum deſererent. Illo enim tempore in

Anglia mos invaluerat, ut calefacientibus remediis & nimio lecti calore hiſce in morbis abuteruntur.

* Praeterea LANCISIUS non omittebat fomenta extrinſecus, quae molliunt, intrinſecus ea, quae diluunt, laxant, & reſolvunt, atque etiam cantharidum applicationem. Teſtatur haec omnia plurimum emolumenti attuliſſe. Fatetur etiam clyſteres, & blanda alvum laxantia ſua utilitate non caruiſſe.

§. CCCL.

De purgatione aliquid.

Purgantia medicamenta raro conveniunt. Attamen, cum primae viae cacochylia obſidentur, aut muco viſcido, quod ſaepe incidit, ſcatent, lenientibus tantum expiandae ſunt, caſſia videlicet, Manna, Tartaro, ſalibus neutris amaris, paſſulis, aut prunis praeparatis, oleo amygdalino, aut ſeminum lini, aliiſque pro circumſtantiarum ratione. Neque id a principio ſolum, verum etiam in progreſſu opportune fieri poteſt, ſi ſeroſi, impurique humoris copia excedat, difficiliuſque a faucibus, atque a pulmonibus avocetur. Clyſteres ſingulis, aut alternis diebus tutiſſime injiciuntur, tam ad alvum apertam ſervandam, quod neceſſarium ducitur, quam ad revellendum, refrigerandumque. Hoc uno auxilio SYDENHAMIUS maxime confidebat, cum acres, phlogiſticaſque particulas e ſanguine ſecernere atque educere ſenſim vellet. Acre enim perſpirabile, & phlogiſticum

Clyſteres.

principium retentum, commodiſſime ad inteſtina transfertur, atque illinc evacuatur.

Diluentia. Dum haec aguntur, reliquum curationis perſolvunt diluentia affatim, & tepide hauſta. In his praeſtant, quae ſimul acrimoniam demulcent, uti decocta hordei, radicum althaeae, & glycyrrhizae; diluta florum papaveris erratici, violarum, verbaſci; emulſa ex amygdalis, aut ſeminibus frigidis, quibus etiam vis quaedam anodyna ineſt. Flores item bellidis, & ſambuci hic commendantur. Illi reſolvente in primis, hi diaphoretica facultate pollere creduntur.

§. CCCLI.

Antiphlogiſtica. Febris aeſtum, quando ardentior eſt, ſanguiniſque lentorem, ſi, ut ſaepe evenit, cum ea complicetur, praeter ſanguinis miſſionem temperant, ſolvuntque oxymel ſimplex; nitrum; Terra foliata Tartari, ejuſque liquor; Roob baccarum ſambuci; ſerum lactis purum, aut ex cichoreo, taraxaco, ſcabioſa decoctum; hydromel, aliaque hujus generis. Validius lentam viſcidamque lympham incidunt, dummodo moderatior febris motus, & ſolidarum partium quidam veluti torpor

Incidentia. permittat, decocta radicum Bardanae, Pimpinellae albae, Enulae campanae, Vincetoxici, Polygalae Virginianae, aut noſtratis, ligni ſaſſafras, herbarum Hyſſopi, Veronicae,

Chaerefolii; oxymel Scilliticum; Syrupus de Eryſimo Lobellii, aut de Peto; flores ſulphuris; Benzoe; Kermes minerale, reliqua. Quibus illud etiam efficitur, ut pulmonum infarctus, ſputis copioſioribus promotis, reſolvantur.

§. CCCLII.

Tuſſis quandoque adeo moleſta eſt, ut leniri potiſſimum debeat. Eam igitur mitigant ſperma ceti albiſſimum, minime rancidum; oleum amygdalarum dulcium, aut ſeminum lini recentiſſime ſine ignis ope expreſſum; butyrum; cremor lactis; hydrogala; emulſa ex ſeminibus pinguibus, & farinoſis; *mucilagines* ſeminum althaeae, malvae, pſyllii; & prae ceteris ea, quae ſomnum inducunt uti diacodium, ſyrupus de Meconio SYDENHAMII, pilulae de ſtyraee SYLVII, de cynogloſſa, laudanum nepenthes QUERCETANI, atque opium ipſum. Sed caute, & non, niſi urgente neceſſitate, depletis vaſis, purgatoque ventre, & minuta pituitoſa colluvie, qua pulmones obruebantur, ad eorum uſum deveniendum. Sudori proliciendo, qui in hujuſmodi febre maxime proficit, opportuniſſima ſunt, ſi iis, quae memoravimus, non reſponderit, decocta, & diluta plantarum amaricantium uti cardui benedicti, chamaedryos, abſynthii alpini, chamaemeli, calide epota; fricationes totius corporis; cucur-

Quae tuſſim leniant.

Quo ſudori movendo apta.

bitulae ſiccae; balnea pedum; quae poſtrema etiam a capite, & faucibus utiliſſime revellunt. Revellunt quoque epiſpaſtica ex cantharidibus & ſimul praeſtantiſſime reſolvunt, attenuantque, cervici, aut brachiis admota, in primis ſi temperamentum, habitus corporis, excretiones cutaneae ſuppreſſae, pertinax tuſſis id auxilii genus expoſcant.

Revellentia.

§. CCCLIII.

Symptomatis quae ſuccurrant.

Reliquis quoque ſymptomatibus eſt ſuccurrendum. Fauces, ſi dolor acer eas vexet, lacte tepido, aut decocto hordei, florumque ſambuci leniter colluantur. Interdum dolori aphthae accedunt, quae penicillo in ſpiritum ſalis, vel vitrioli, addita mellis ex roſis exigua parte, intincto abſtergantur, cicurenturque. Diarrhoea ſi ſuperveniant, non comprimenda eſt. Profuſior tamen compeſci quidem poteſt; tardior, & pigrior rhabarbari pulvere, aut ejus tinctura leniter incitari. Nares obſtructae aqua tepenti, aut ejus vapore attracto foveantur, ut vaſa laxentur, congeſtio reſolvatur, & mucus inde facilius emungi queat. Si ſtimulo opus ſit, quod diſcuſſa membranae pituitariae phlogoſi contingere quandoque poteſt, mel aquae, vel ſaccharum, vel manna, vel ſuccus betae rubrae adjicere licebit. Non nulli mannae puriori fruſtula teretia, & oblonga oleo amygdalino illita in nares immittunt, quo humor felicius extillet.

§. CCCLIV.

Ceterum omnia, quae nimium commovent, aut calefaciunt, aut contra quae nimis refrigerant, aut aciditate coagulant, & perſpirationem cohibent, diligenter vitentur. Hypnotica ipſa caute uſurpentur, ut ſupra (§. CCCLII.) monitum eſt, praeſertim, ſi caput imbecillum, & grave, ſi aetas ſenilis, & alvus adſtricta ſit. Oleoſa porro, & nimis laxantia, uti bechica pleraque, parca, & cauta manu dentur, ne appetitum, digeſtionemque dejiciendo, aut pulmonum compagem nimis laxando, cachexiam, & phthiſim demum accerſant. Poſt febrem depulſam, aut ea ad finem vergente, ſi primae viae videantur viſcido muco obſitae, aut catarrhalis humor ad fauces, pectuſque confluere diutius pergat, tum lene eccoproticum ex Manna, aut Rhabarbaro efficiet, ut illae repurgentur; hic aliorſum avocetur. Si demum bronchia, & pulmo atoniam contraxerint, nimiaque laxitate laborent, roborari, firmarique poterunt cortice chinae chinae, aut caſcarillae, balſamicis reſinis, *conſerva* roſarum rubrarum, aliiſque quae tonica, & traumatica dicuntur. *Cautiones.*

§. CCCLV.

Verum ſaepe incidit, ut hujuſmodi febris ex levi quacumque cauſſa revertatur, obnoxioſque nimium ſibi quoſdam reddat. His curatio etiam prophylactica neceſſaria eſt. Itaque qui in eam proniores ſunt, vitare debent eas omnes cauſſas, quibus catarrhales affectiones induci ſupra tradidimus; tempore verno, atque autumnali, antequam in morbum incidant, ſi plethorici fuerint, ſanguinem ſibi detrahendum curare; ſobrie alimentis uti; corpus veſtibus mature munire, ſeroque eas dimittere; perſpirationem ſedulo curare; exercitatione, frictionibuſque validis habitum corporis bonum, & firmum comparare; quo reſpiciunt etiam balnea tepida & deinde frigida ex aqua fluviatili, aut marina aeſtivo tempore adhibenda. Praeterea illis, qui humidiore, laxioreque temperie donantur, vere, autumnoque decoctis ex ſarſaparilla, radice chinae, ligno ſaſſafras, lentiſco cum paſſulis ad XXX aut ad XL dies uti convenit, victumque exiccantem adhibere. Contra vero lactis ſerum, jura ranarum, & viperarum, ptiſanae ex ordeo, aut avena proderunt iis, qui tenui corporis habitu ſunt, quique acritatibus ſcatent. Profuit etiam non paucis fonticulus *nuchae*, aut brachio inuſtus, quo a catarrhis pertinacioribus & recidivis liberati narrantur. His igitur fit, ut morbi reditus mirifice praepediatur.

Cura prophylactica.

§. CCCLVI.

Hactenus de febre catarrhali tam ſporadica, quam epidemica, benigna, nec non de complicata cum diatheſi ſanguinis inflammatoria. Complicari etiam poteſt in primis epidemica cum ſaburra primarum viarum, & tunc *gaſtricam*, de qua paullo poſt dicam, aemulatur; item cum latente miliari miaſmate, aut morbilloſo, aut petechiali; ſed dubium remanet, utrum tunc potius ſymptomatica ſit, quam primaria. Nec malignitatis expers interdum eſt, in primis cum epidemice graſſatur; vel ſaltem maligna quandoque evadit, quemadmodum LANCISIUS ſub finem epidemiae rheumatice modo memoratae accidiſſe teſtatur. SAUVAGESIUS diſtinguit febrem catarrhalem a *rheumate pectoris* febrili, ideſt a levi, & lymphatica bronchiorum phlogoſi cum febre; ſed ni fallor, ſi quid diſcriminis intercedit, id totum in gradu, & loco eſſe videtur. Catarrhos etiam varii generis idem auctor a febri hac ſegregatos voluit, videlicet *catarrhum benignum* (Spec. 1.), *catarrhum ferinum*, ſive vulgo *Quinte* & *coqueluche* * ſive tuſſim ferinam (Spec 2.), *catarrhum epidemicum*, vulgo *Grippe* aut *Foletie* (*Spec.* 3.)**, cum plerumque febris eos non comitetur, vel ſi comitetur, ſymptomatica tunc haberi poteſt.

Varia complicationes.

An maligna interdum?

Animadverſiones.

Ceterum ſi hujuſmodi morbi cum febri jam ab initio jungantur, eamque comitem habeant, non video, cur ad catarrhalem febrim reduci non poſſint. Hujuſce generis videntur fuiſſe *morbus epidemicus* annno 1557 Nemauſinos agros, & totam civitatem devaſtans, *coqueluche* vulgo dictus (*a*), aut alius praedicto non abſimilis, anno 1580 Arelate, Avenione, viciniſque locis graſſatus (*b*), itemque *febris* illa *lenta* & *maligna comitata morbo gutturis epidemico*, Alcmariae menſe octobri ann. 1557 a FORESTO (*c*) obſervata, aut alia ſimilis, quae epidemice ann. 1580 menſibus *Junio*, & *Julio* Delphis ſtragem edidit (*d*), nec non quae cum angina ulceroſa, ptyaliſmo, & petechiis Condomi apud Vaſcones ann. 1750 vagata legitur (*e*), aliaeque ab Huxhamio (*f*), & non paucis aliis commemoratae; in quibus tuſſis cum faucium aſperitate, aut inflammatione ferventi, aut ulceroſa, febri continua, dolore capitis vehementi, pervigilio, lumbagine, coryza, pectoris ſepe infarctu, aut phrenitide multos quarto die, alios ſeptimo, ad ſummum decimo quarto enecabat. Plerumque ſanguinis miſſio ingruente morbo, cito celebrata, bechica, lenis purgatio, aut ſpontanea alvi ſolutio, aut demum ſudor foetidus prorumpens, aut arte excitatus remedio fuit. Qui plura ſcire cupit, citatos auctores, alioſque (*g*) conſulat, neceſſe eſt.

* Italis

* Italis Toſſe *canina*, aut *aſinina*, aut *convulſiva*.

** Vulgo Romae olim *mal del caſtrone*.

(*a*) *Obſerv. comm. obſ. 9. apud* RIVERIUM. (*b*) *Ibid. obſ. 10.* (*c*) *Obſerv. & curat. l. VI obſ. 1.* (*d*) *Ibid. obſ. 3.* Haec ipſa catarrhalis conſtitutio epidemica eodem anno 1580 deſcripta fuit ab HENISCHIO, ut ſupra (§. *CCXXVI. in not.*) indicavi, & ab Anonymo apud RIVERIUM (*Obſerv. addit. obſ. X.*) & ab aliis non paucis, quia totam Europam, aliaſque diſſitas regiones peragravit, ſed prae ceteris a PETRO SALIO DIVERSO in libro *de Febre peſtilenti cap. XI.* (*e*) SAUVAG. *Noſol. cl. 2. ord. 2. gen. VI. ſpec. 13.* (*f*) *Ibid.* (*g*) Praeterea conſulatur e noſtratibus JOANNES TARGIONIUS TOZZETTIUS (*Prim. Raccolt. d' oſſer. med. p. 174.*), qui catarrhos epidemicos Florentiae ab annis 1323. ad ann. 1752 obſervatos recenſet, & Cl. JAC. BARTHOL. BECCARIUS in commentario *de quadam peculiari conſtitutione epidemica*, & ſpeciatim de *Catarrho epidemico an. 1730* qui univerſum fere terrarum orbem celerrime occupaſſe narratur. Exſtat hujuſmodi Commentarius in *Act. Acad. N. Curioſ. Germ. Tom. 3. p. 142.*, & nuper in lucem prodiit recuſus in *T. 3. Conſilior. medicorum*, Bononiae editorum poſt auctoris mortem. In eo non ſolum abſolutiſſima morbi hiſtoria traditur, ſed etiam aliorum temporum ſimiles conſtitutiones recenſentur, & una comparantur. Multum affinitatis cum catarrho epidemico a BECCARIO deſcripto videtur habuiſſe qui proxime elapſo anno 1782. totam pene Europam *Catarrhi Ruſſici* nomine pervagatus eſt; de quo Cl. JO. ALOYSIUS TARGIONIUS quaedam ſcitu digna edidit in *Vol. VII. degli Avviſi ſopra la ſalute umana*. Inter exteros porro habemus Cl. LORRYUM, qui catarrhum ann. 1775. & 1776. Pariſiis epidemicum deſcripſit (*Mém. de la Societ. Royal. de méd. vol. I. p. 2. uſque ad p. 13.*) & non valde diverſum, ut ipſe putat, ab eo, quem Londini vidit anno 1675 SYDENHAMIUS, & quem acta acad. Edimburg. ann. 1733. graſſatum referunt, aliumque ſimilem, ſed mitiorem, anno 1745. pariter Pariſiis viſum memoravit. Obſervationes quoque maxime utiles de Tuſſi epidemica ann. 1779, & 1780 cum R. Societ. Medica (*Mém. de la Soc. Roy. de Méd. vol. 3. p. 16.*) communicavit Cl. COQUEREAU. Haec autem tuſſis fere cum *Catarrho Ruſſico* ann. 1782 convenire videtur; ſic,

ut dubitari poſſit, an a ſeptentrionalibus plagis morbus inceperit, aut aliunde proceſſerit. Catarrhales item epidemici affectus, qui Dublini ann. 1729. 1732. 1733. 1737. 1743. & 1762. vagati ſunt, a MACBRIDIO (*Introd. method. ad Theor. & Prax. med. T. 2. cap. VI. p. 35.*) exponuntur, & a Cl. PERKINSIO Boſtoni medico hiſtoria catarrhorum epidemicorum ann. 1731. 1745. 1750. 1751. 1753. 1767. & 1768. tradita legitur in *vol. 1. Hiſt. Reg. Soc. medic. p. 206.* Quae omnia legi, & perpendi fortaſſe deberent ab iis, qui diſputationem nuper invectam de *contagioſa catarrhi Ruſſici natura* dirimere velint.

FEBRIS LACTEA PUERPERARUM*

§. CCCLVII.

Foeminis recens enixis interdum ſecundo a partu die, ſaepius tertio, quandoque etiam quarto Febris quaedam ſupervenit, cui *Lactea* nomen eſt, quia, ſi non a lacte ad mammas confluente, quod controverſum eſt, oritur; ſaltem tempore, quo lacte mammae turgere incipiunt, accedit. Ephemeris, aut ſynochis ſimplicibus annumerari a Noſologis ſolet, ſed, ut ego arbitror, ineptiſſime, cum continua remittens ſit, quotidianaeque continuae morem, quando ultra viginti quatuor horas trahitur, obſervet, noviſque acceſſionibus uſque ad finem, quem intra paucos dies conſequitur, exaſperari conſueverit.

Hiſtoria morbi. Plerumque hiſce ſe ſymptomatibus exſerit: nox praecedens inſomnis, & irrequieta tranſigitur, aut ſi ſomnus obrepit turbulentis

imaginibus interrumpitur. Mane pulſus eſt aliquanto frequentior, quam ex conſuetudine. Accedit non raro capitis dolor, & frigus, interdum levis tantum horripilatio totum ſpinae dorſi tractum decurrens, & quavis corporis in cubili converſione ad ſcapulas, imo ad totum fere corporis ambitum ſe diffundens, ſubindeque revertens. Veſperi deinde calor auctus ſubſequitur, & pulſus validior, & frequentior; dum interea mammae incipiunt dolere, tendi, intumeſcere, & aliquid ſeri effundere. Dorſum, & ſcapulae dolore tenſivo afficiuntur, lacque ab axillis quaſi ad mammas derivari ſentitur; reſpiratio fit quodammodo gravior, & laborioſior; lochia, niſi jam prius parcius fluere coeperant, tum manifeſte imminuuntur, & quandoque albeſcunt, aut ſaltem multo minus rubent; ſaepe areola nigricat, papillae prominent, & leviter rigent; glandulae circum circa turgent, & dolent; ſimulque brachia ob vicinarum partium diſtentionem difficilius moveri poſſunt, & demum mammae tumoribus quibuſdam inaequalibus, tactui manifeſtis, dolentibuſque occupantur. Nocte febris proſerpit, & ſomnum irrequietum reddit, donec matutino tempore adventante omnia miteſcant, & pulſus fiant multo pacatiores, & aliqua quies cum leni madore cutis conſequatur.

* *Synonyma.*

Febris lactis vulgo a Mulieribus nominata RIVERII, *Prax. Med. lib. XV. cap. 24. Febris Lactea improprie dicta* LEVRETI, *Oevr. T. I. Art des Accheuchemens p. 151. Ephemera Lactea puerperarum* SAUVAGESII, *Sp. 5. Gen. I. Claſſ. 2. Febris Lactea Auctorum.*

§. CCCLVIII.

Remiſſio haec aliquot horas quidem perdurat; quin tamen ad veram integritatem perveniat. Pomeridianis horis cum levi horripilatione iterum febris exacerbatur. Pulſus initio ut plurimum parvus, contractus, & celer percipitur; deinde paullatim inſurgit elatior, crebrior, & per intervalla ſubinde varius. Tunc ſaepe caput acutius dolet, ſomnus difficulter capitur, artuum laſſitudo excruciat, &, ſi lochia ſiſtantur, aut parce admodum fluant, etiam rubet facies, calet, ſpiritus aegre ducitur, & febris cum pulſu duro, & vehementi invaleſcit. Tamdem nocte media paullatim omnia mitiora evadunt, ut mane poſtero iterum febris cum omnibus ſymptomatibus ad priſtinam remiſſionem revertatur. Si quieſcant puerperae; copioſo potu, blando, diluente, atque aperienti, & tenuiſſimo victu utantur, ſaepe intra duos, vel tres dies hujuſmodi acceſſiones, & turbae deſinunt, uberiore lactis proventu, & multo ſudore, foetido, ſubacidum odorem ſpirante per totum corpus

aequaliter diffuſo. Interdum uſque ad quartum, vel quintum diem, nempe ad nonum a partu, protrahitur febris, mitioribus ſemper acceſſionibus ſenſim redditis, & demum ex toto inſenſibiliter evaneſcentibus. Quando breviſſima omnium eſt, intra viginti, aut triginta horas ephemerae inſtar abſolvitur, imo in foeminis quibuſdam optimae temperiei, & conſtitutionis adeo levis quandoque exiſtit, ut praeter noctem unam minus tranquillam, vix aliam moleſtiam ſubeant, praecipue ſi infanti ubera porrigant; ut paſſim id videmus evenire, viditque in ſua uxore, aliiſque multis Cl. SWIETENIUS (*a*).

(*a*) *In Boerhaav.* §. 1329.

§. CCCLIX.

Ex Phyſiologicis conſtat, uterum a foetu edito paullatim contrahi, indeque *humores redundantes*, inque *uteri vaſis contentos*, aut chylum, ut alii docent, ipſum, ſive lacteoſeroſum liquorem, qui ad uterum ferebatur, ad mammas per venas repelli: quo inſignioribus earum vaſis, & glandulis repente repletis, diſtractiſque praeter morem nerveis fibrillis, dolorem, febremque moveri, magna veri ſpecie tradidit FRIDERICUS (*a*) HOFFMANNUS. Verum hujuſmodi cauſſa non tanti facienda viſa eſt Cl. SWIETENIO (*b*), ut in ea penitus ipſe conquieſceret. Quam *Cauſſa.*

ob rem, cum febrim hujuſmodi eo potiſſimum tempore exoriri videret, quo vulneribus ſupervenire ſolet, & avulſionem placentae non ſine aliqua interioris uteri ſuperficiei laceratione concipere poſſet, levi ideo interioris uteri caveae phlogoſi, praeter lactis ad mammas concurſum, febris hujuſce ortum tribuit, neceſſariam iſtiuſmodi levem inflammationem arbitratus ad ſeparandas deſtruendaſque blanda ſuppuratione chorii reliquias adhuc ibi adhaerentes, quod in primis oſtenditur a puriformi, imo purulenta lochiorum natura, quae ad aliquot porro dies colore, & peculiari foetore manifeſtatur. SAUVAGESIUS vero, cui ſatis eſſe videtur, febrim hanc poſt contractum uterum naſci noſſe, ad cauſſam finalem; ob quam a Natura excitatur, indagandam ſe potius convertit, opuſque providentiſſimae naturae eam exiſtimat, ut nimirum ſanguine ſic fortius validiuſque moto, atque adacto mammarum vaſa dilatentur, & chylo illuc appellenti, atque in lac permutando viam liberam aperiant (*c*).

(*a*) *Med. Ration. Syſtem. T.* 1. *l.* 1. *ſect.* 2. *cap. XV.* §. 1. (*b*) *L. c.* (*c*) *L. c.*

§ CCCLX.

De hiſce ſententiis quid ſentiendum.

Quorum ſingulorum auctoritas cum plurimum apud me valeat, utra opinio praeferenda ſit, non facile definiverim. Auſim ta-

men animadvertere, illud Hoffmannianae ſententiae, quo minus univerſim vera habeatur, adverſari, quod febris interdum ante veniat, atque aliquantum protrahatur, quam mammae humorum copia turgeſcant, dilatationemque dolorificam, cui febris tribui poſſit, patiantur. Praeterea, ſi unica & perpetua ejus cauſſa in majori humorum copia ad mammas concurrente, & dolorificam dilatationem inferente ſita, & locata, eſſet; profecto veriſimile videretur, huic febri Primiparas tantum obnoxias eſſe, utpote anguſtiora & firmiora vaſa habentes, non vero illas, quae pluries enixae ſunt, aut quae proli chariſſimae jam ubera praebuerunt, cum in his vel ob jam alias toleratam lactis ſecretionem, vel lactationem vaſa ampliata fuiſſe dicenda ſint. His accedit, quod mulieribus quibuſdam ultimis geſtationis menſibus mammae ita lacte intumeſcunt, ut ab utero poſt editum foetum contracto * ejus ſecretio atque a dolorifica earum dilatatione febris derivari nequeat. In his enim vaſa jam patula, & lacteo latice plena ſe ſiſtunt; nec tamen ideo ſemper febris lacteae immunes ſervantur.

* Canem venaticam vidi, quae cum tentigine venerea percita eſſet, a maris miſcela, & coitione diligentiſſime fuit ſecluſa, donec in ea veneris deſiderium eſſet reſtinctum. Huic tamen eo tempore, quo, ſi marem admiſiſſet, parere debuiſſet, ubera ſic lacte intumuerunt, ut terram quaſi attingerent. Cum autem rem ipſe valde

admirarer, Chirurgus, ad quem canis illa ſpectabat, mihi aſſeveravit, ſe alias ejuſmodi lactis ſine conceptu proventum in aliis canibus, & animalibus conſpexiſſe. Quae ſi vera ſint, erit certe phyſiologis nova via ineunda, ut lactis in puerperis apparitionem explicent, quin ad uteri contractionem reſpiciant. Et ſane gravidis jam in mammis lac apparet; ne de virginibus, & viris ipſis dicam, quibus interdum magnam lactis copiam ad mammas confluxiſſe perhibent. Cl. ROBINETUS, quem puto omnem a ſe erroris cauſſam diligenter removiſſe, narrat (*Interpr. de la Nat. T. 2. Part. V. c. 70. & ſeq.*), virgini cuidam tanti lactis vi mammas repletas fuiſſe, ut arte illud educi debuerit.

§ CCCLXI.

Sauvagesius refellitur.

SAUVAGESIO vero, cauſſam, ut vocant, finalem hujuſce febris conſtituenti quis aſſentiatur? Siquidem certis obſervationibus compertum, exploratumque eſt, lac interdum tam ante partum, ut praenotavimus, quam poſt partum in mammis ſecretum deprehendi, quin ejuſdem ſecretionem ulla febris anteiverit, auctoque ſanguinis motu vaſa lactifera ad lactis proventum praeparaverit. Deinde ſi lactis ſecretio vaſorum dilatationi per febrim peractae debeatur, cur non etiam virginibus febre correptis mammae lacte replentur? Quis demum ſanae mentis ſibi perſuadeat, Naturam conſilii adeo inopem fuiſſe, ut non alia ratione, quam iſta, nec commoda, nec diſcriminis experte, lactis in puerperis ſecretionem moliri eidem licuerit? Alieniſſimum ſane id a vero videtur, cum in brutis animalibus lac ſine febre compare-

tur, & reliquae animati corporis ſecretiones, etiam tardiores, puta ſeminis, ſine hujuſmodi abſurdo opificio peragantur.

§. CCCLXII.

Expenditur opinio Swietenii.

Quod ad SWIETENII attinet opinionem, is, dum febrim hanc a leviſſima interioris uteri ſuperficiei inflammatione deducit, planum quoque facit, & explicatu facillimum, cur puerperae interdum ea careant, tunc nimirum, cum placentae avulſio ita lenis fuerit, ut nullam utero vim intulerit, vel cum placenta ſponte, & tota ita exciderit, ut nihil reliquum, ne *Hunterianae* quidem aliquid, uteri cavo adhaeſerit. Quando vero contrarium evenit, ut vel vis aliqua in avellenda placenta adhibita ſit, vel aliquid membranae chorii utero adhaeſerit, non modo febris, quam lacteam dicunt, ſupervenit, verum etiam eam comitantur dolor, tenſio, tumor aliquis regionem uteri occupans, atque eodem prorſus tempore circa pudendum, vel in urina emittenda calor quidam, ardorque, etſi non magnus percipitur. At ubi neutrum acciderit, nec ulla ejuſmodi incommoda uteri regionem infeſtent; contra vero mammae doleant, tendantur, & tumeant, ſi tamen febris acceſſerit, ut non raro fit, poteritne haec memoratae uteri inflammatiunculae adſcribi? Non quidem; cum SWIETE-

NIUS ipſe hujuſmodi cauſſam non ita perpetuam habet, & ſolam, ut alteram, lactis nempe copiam mammas diſtendentem, omnino excludendam velit. Major potius difficultas in eo ſita videtur, quod interdum nulla uteri culpa, nullus moleſtiae in mammis ſenſus antecedat, aut comitetur, & nihilo tamen minus febris lactea puerperas corripiat. Quid tum? An ab humorum uberiori ad mammas confluxu, an a chorii reliquiis utero adhaerentibus eam natam tunc dixeris?

§. CCCLXIII.

Non una hujuſce febris cauſſa.

Quas ob res vehementer ſuſpicor, non unam febris hujuſce originem, naturamque eſſe, ſed aliam atque aliam; quamquam vulgo *lactea*, quaſi a lactis ſecretione proflueret, perperam, atque improprie nuncupetur. Et primum quidem probabile admodum eſt, ut plurimum hanc febrem a ſola uteri contractione, quae modo citius, modo ſerius contingit, pendere. Contracto enim utero, atque adeo parcius, aut dilutius fluentibus lochiis, quod modo altero a partu die, modo tertio, modo quarto accidit, ita ſanguinis circuitus permutatur, ut hac de cauſſa ſolum cordis arteriarumque motus concitetur, febriſque, brevi tamen ceſſatura, reſtituto nimirum aequabili humorum omnium circuitu, oriatur.

Quod ſi aliquid impuri humoris ab utero, aliiſque imi ventris viſceribus poſt foetum editum nec preſſis amplius, nec diſtentis in ſanguinem, lymphamque remeet, qui mora, & ſtagnatione graviditatis tempore vitiari aliquomodo potuit; tum febris inde nata longius trahetur, iterabitque acceſſiones ſuas, donec omnis impuritas ſudore, urina, aut alvi fluxu expulſa fuerit, quod intra tres, quatuor, aut quinque dies fieri conſuevit. Nulla contra febris accendetur, ſi contractio uteri adeo lenis ſequatur, ut nullam ſenſibilem in ſanguinis circuitu perturbationem efficiat, aut ſi ab utero, reliquiſque partibus nullus ſanguini, aut lymphae vitiatus humor affundatur, qui per febrim expurgari debeat. Quo caſu nec lochiorum fluxus praeter naturae ordinem minuetur, nec lactis ſecretio quidquam incommodi praeter levem mammarum diſtentionem procreabit. Lochia porro decolorari, aut imminui accedente febrili motu, atque iterum, eo ceſſante, rubicundiora, & copioſiora reſtitui, maxime rationi conſonum eſt, nec quiſquam mirabitur.

§. CCCLXIV.

Non tamen inficior, interdum tantam ſanguinis, humorumque vim ad mammas confluere, ut immodice tumeant, caleant, *Quae proprie lactea dici poſſit.*

doleant, & quodammodo inflammentur. Verum tum febris, quae ex hujuſmodi cauſſa excitabitur, non praecedet, ut modo deſcripta, ſed ſubſequetur mammarum tumorem, lactiſque ſecretionem. Haec proprie lactea dici poterit, utpote quae a lactis nimia copia, & congeſtione dimanat, & ſymptomatica eſt, nec ulla eget criſi per ſudorem, aut diureſim, ſed ſola tantum humorum imminutione, & revulſione, aut lactis ſuctione ſolvetur. Tantoque moleſtior, pertinacior, & diuturnior erit, quo magis pars aliqua in tumorem excreſcat, aut lacte coacto indurabitur. Hoc genus mali febrim ſymptomaticam moventis commune quoque eſt Nutricibus; quod, quando brevi diſcutitur, vulgo Bononiae *mal del pelo* dicitur; ſi vero gravius vexat, facile in mammarum abſceſſum deſinit.

§. CCCLXV.

Quando ab uteri levi phlogoſi oritur.

Differre vero ab his ſpeciebus (§ CCCLXIII. CCCLXIV.) videtur ea febris, quam levis interioris uteri caveae ex ſententia SWIETENII inflammatio parit (§. CCCLIX). Haec enim, quando incidit, quoniam puerperas huic quoque obnoxias (§. CCCLXII.) eſſe poſuimus, uteri dolorem, tumorem, calorem, dyſuriam, aliaque ſymptomata, de quibus ſupra retulimus, paullatim conſequitur, &

modo citius, modo tardius corripit, definitque pro vario phlogoſeos gradu, atque intenſionis duratione, & pro vario tempore, quo inflammatio ipſa, cujus febris iſthaec ſymptoma eſt, aggreditur. In hac praeterea lochia decolorantur, & ſucceſſive foetent, puriſque naturam aſſumunt, & ſi gravius malum eſt, inter initia non modo imminuuntur, ſed etiam fere omnino deficiunt. Non enim perpetuum eſt, lochia, febri accedente, minui, aut deficere, aut decolorari, aut foetere. At ſi, quacunque ex cauſſa, uti ex frigore admiſſo, terrore, animi pathemate, odoramentis, placentae fruſtulis retentis, ſanguineis concretionibus, aliiſque ſimilibus lochia reſtitent, cohibeantur, repellanturve, aliud ſane febris vehementioris genus oriatur, neceſſe eſt, ab hiſce omnino (§. CCCLXII. CCCLXIII. CCCLXIV.) cum origine, & natura, tum ſymptomatum gravitate, & periculo, tum effectuum varietate, atque exitu diverſiſſimum. Vera enim inflammatio uteri tunc morbum facit, vel caput, vel pectus, vel aliae nobiliores partes per metaſtaſim peſſime occupantur, ut inde plurima, funeſtiſſimaque mala puerperas in ſummum vitae diſcrimen adducant.

Quando ab uteri inflammatione.

Prognoſis, & curatio.

§. CCCLXVI.

Generatim febris lactea, ſi indicato tempore incipiat, & levior ſit, biduo, aut triduo finitur, aut ſi aliquanto longior perſiſtat, quarto, aut quinto die, leni, ut dictum eſt (§. CCCLVIII.), ſudore, urina multa, aut craſſa, interdum etiam liquidiore alvo, aut lochiorum fluxu, quae non nihil ſubſtiterant, copioſiore reſtituto. Paſſimque periculi expers habetur. Verum accurate indaganda eſt ejus origo, & natura, antequam quidquam de prognoſi, aut curatione pronuncietur. Si igitur ejuſmodi videatur, qualem (§. CCCLXIII.) deſcripſimus, vix Medici opera indiget, dummodo mitis ſit, & cito remittat, lochia leniter fluant, plethora abſit, nec quodpiam aliud ſymptoma gravius praeſto ſit. Tunc enim ſatis eſt puerperam quieſcere, a luce vividiore, ſermonibus, aut confabulationibus arceri, capite elevato decumbere, corpus a frigore defendi, potu tepido, aperienti, inodoro, grato, humores diluere, blandaeque diaphoréſi operam dare, victu tenuiſſimo ex jure pulli, ſimplici, aut cum pane decocto, ad juſta intervalla prudenter tributo uti, & clyſtere molliente, ſine ſtimulis, oleo olivarum, ubi opportunum viſum erit, addito,

Prima ſpecies quomodo curanda.

ſingulis aut alternis diebus alvum laxare, aut jam laxam abſtergere, donec integritas redeat. Raro ſanguinis miſſione opus eſt. Si tamen lochia aequo parcius fluant, aut, quod magis urget, ſiſtantur, plethóra vaſa turgeant, facies rubeat, caput doleat, & pulſationibus feriatur, aut ſpiritus difficulter ducatur, febris vehementius exardeat, cum pulſu pleno, forti, & duro, aut ſuppreſſo, aut uteri regio compreſſa aliquem doloris ſenſum edat, tunc ſanguinem inciſa in pede vena mitti protinus oportet, ne ex levi alias morbo in pejorem, gravioremque fiat tranſitus; idque interdum, ni remittant Symptomata, prudenter repeti.

§. CCCLXVII.

Secunda ſpecies vere lactea dicenda.

Si vero ex ſignis (§. CCCLXIV.) compertiatur, febrim vere *lacteam*, nempe a copia humorum, aut lactis ad mammas congeſti eſſe, non alia curatio adhiberi debet, quam quae mammarum inflammationi. Reſolutio itaque omni cura tentanda eſt, primum abſtinentia, quiete, dato jure pulli tenui, ſingulis quatuor horis repetendo, aut bis in die panatella liquidiori, quae non multum lactis proventum augeat, potu aquoſo, leniter diuretico, cui ſubinde interponatur pulvis oculorum cancrorum cum nitro commixtus, ut temperet, acidamque acrimoniam abſor-

Ejus curatio.

beat; deinde etiam, si lochia parcius fluant, febris protrahatur, pulsus vehemens, & durus, & plenus sit, & reliqua Symptomata, quae inflammationis indicium praebent, una concurrant, aut capitis dolor, aut spirandi difficultas aliquod auxilium petant, ad sanguinis missionem ex pede deveniendum est, pro circumstantiarum ratione etiam iterandam; nec omittenda enemata, quae molliant, & leniter alvum laxent. Extrinsecus porro dolentibus mammis, tensis, & nimium calentibus lintea imponi debent ex decocto malvae expressa, & identidem renovata, super datis semper linteis duplicatis siccis, & tepentibus, ne fomenta justo citius frigescant, frigoreque noceant. His saepe fit, ut laxatis viis lac e papillis ubertim extillet, quod maxime levat. Si rubor quasi erysipelatodes summam cutim teneat, non alienum est aliquid aceti simplicis, cujus odor ferri innoxie solet, decocto malvae adjicere, ut magis resolvens, & temperans evadat. Sed a resolventibus protinus temperare oportet, ac dolor, & mammae relaxantur; nam cauto opus est, ne lactis subita ad interiora metastasis fiat, a qua plurima mala timeri possunt.

§. CCCLXVIII.

Fomenta sicca. Alii fomentorum humidorum loco praecipiunt, mammas operiri linteolis siccis, calidisque,

diſque, atque haec, cum primum lacte maduerint, continuo renovari, ne frigeſcant; idque fieri volunt cautione adhibita, ne frigus admittatur, & noceat. Calorem autem hujuſmodi ſaepe antecellere quibuſcunque aliis remediis, ut petroſelino, appio, menthae, chaerephyllo, farinae fabarum, aut ſecalis, melli, vini foecibus, butyro recenti in ſpiritu vini ſoluto, emplaſtris diachylon, aut ſpermatis ceti, aliiſque, quae admoveri ſolent, auctor eſt LIEUTAUDIUS (*a*). Verum etiam calor iſte, niſi temperatiſſimus ſit, noxa non vacat. Interdum enim in cauſſa fuit, cur repente ut a frigore, ſic a nimio calore contractis fibris vaſorum lac repercuſſum, cerebrum, pulmones, aliaſque interiores partes impeteret, apoplexias, pleuritides, peripneumonias, inflammationes, abſceſſuſque inferens, funeſta videlicet mala, quae a lacte nomen habent. At praeſtantius non novimus auxilium tam ad mammas tuto molliendas, quam ad avertendam lactis metáſtaſin, lactatione. Bis igitur quotidie mammis alumnus admoveatur, aut ſi per ejus infirmiorem aetatem non liceat, curandum ſaltem eſt, ut lac per aliquam mulierem, aut per catellum, aut per ſyphonem accommodatum exſugatur, donec infans, febre in primis diſcuſſa, libere id ipſe facere poſſit.

(*a*) *Précis de Médecin. l. III. p. 649.*

§. CCCLXIX.

Lac non dantibus quid conferat.

Illis vero, quae lac infantibus dare nolunt, ut pleraeque hodie ſunt, inclinata jam febre prodeſt quam maxime *arcanum duplicatum*, a ſcrupulis binis ad drachmas duas in quatuor partes diviſum, & juſtis intervallis in ſingulos dies datum ex hauſtu diluti tepidi capillorum veneris. Hoc enim ſale, teſte LEURETO, qui primus ejus uſum hoc in caſu propoſuit, atque experientia ſuffragante, non ſolum lochia leniter promoventur, quod maxime intereſt, verum etiam urinarum, alvique excretio ſollicitatur; quo potiſſimum fit, ut lactis exuberans copia per haſce vias utiliſſime foras emittatur (*a*). Continuari autem hujuſmodi remedium debet, donec nihil lactis in mammis appareat, totumque e corpore eductum videatur. Non reticendum hic eſt, quorumdam in more poſitum eſſe, nona circiter die, qua febris lactea deſiiſſe conſuevit, alvum leni medicamento ſubducere, ſi prius non ſatis reſponderit; idque eo conſilio praeſtant, ut lactis reliquias deturbent, a quibus alioquin retentis vehementer ſibi timent. Verum non univerſim, nec ſine deliberatione in puerperis ad alvi ductionem properandum eſt, praeſertim lochiis rite, abundeque fluentibus. Haec enim a praepropera purgatione, aut

Arcanum duplicatum.

Purgatio.

temere inſtituta, facile ſupprimuntur, & periculoſas metáſtaſes faciunt. Alvo igitur pigra; lochiis imminutis, aut deficientibus; lacte ſaepius ad mammas redeunte; appetitu dejecto; oris ſapore depravato; ſomno a falſis imaginibus perturbato, poterit tuto alvus laxari ſale aliquo medio, uti Anglicano, aut Mutinenſi, aut Polychreſto, aut eodem ipſo Arcano duplicato ad quatuor, aut ſex drachmas in magna aquae calidae copia ſoluto.

(a) *L. c. §. 948.*

§. CCCLXX.

Quomodo praecaveri poſſit febris lacteae.

Haec quod ad febris Lacteae curationem. Verum ſcire etiam convenit, qua ratione ea anteverti, aut minui poſſit. Itaque duodecim circiter a partu horis, poſtquam puerpera ſomno refecta eſt, ſi lac praebere velit, recens natum uberibus admovere debet; nam ſuctio matura, & ſubinde repetita facit primum, ut lactis ſecretio facilius in mammis ſuccedat, deinde lacte educto cavet, ne mammae ultra modum turgeant, inflammenturque. Quae vero nutrici infantem tradunt, aut ita mammas habent turgidas, ut ab eo depleri nequeant, mulieris egent opera, aut alio artificio, ut ſupra dictum eſt, quo lactis copia minuatur. Copia item arcetur victu parciori, & parum alibili, & lac ſeroſius, liquidiuſque, ut citius aut ſugi poſſit, aut

effluat, redditur potu aqueo, & facile transeunti. At his periculosior casus est, si lac mora acescens, aut vitiatum repente e mammis recedat, sic ut omnino flaccescant, & gravibus aliae partes symptomatibus (§. CCCLXVIII) cum febre vehementi occupentur. Tunc illico sanguinem ex pede potissimum mitti expedit; alvum laxare; lochia, & urinas leniter ciere; ut lac oberrans ad excretionem ducatur; imo si fortius malum urget, cantharidibus vesicas excitare, novumque materiae exitum aperire.

Quid agendum in lactis metastasi.

§. CCCLXXI.

Si signa demum levis uteri phlogoseos, qualis ea est, de qua SWIETENIUS disseruit (§. CCCLIX. CCCLXV.) praevalere videantur, praeter eam curationem, quam supra (§. CCCLXVI.) commendavimus, poterunt etiam usui esse fomenta emollientia, uteri regioni imposita, & oleosa intrinsecus dari, ut facilius, quae utero inhaerent, secedant, & prodeant. Quod si lochia suppressa majoris inflammationis metum (§. CCCLXV.) incutiant, revocari quantocius ea debent. Nemo est, qui tunc venae sectionem non approbet. De loco tamen, unde mitti praestet, aliqua quaestio moveri solet. Plerique vero conveniunt, si lochia omnino, & repente suppressa sint, caputque aut pectus impetant, aut in uteri vasis retenta tumorem inflammatorium efficiant, ex

Tertia species.

Sanguis undenam mitti debeat.

venis brachii latioribus mittendum liberaliter esse, ut validior ab affectis, praegravatisque viscеribus revulsio fiat; contra si tantum imminuta; ex pede, ut iterum revocentur, & debita copia fluant. Putant enim secta in pede vena, ad uterum copiosius sanguinem allici, atque, ut ajunt, derivari; quamquam, ut ego arbitror, secta etiam pedis vena ab utero revellere videatur. Venae enim pedis cum iliacis externis respondeant, necesse est, ut, his depletis, minor ad iliacas internas, quae utero sanguinem afferunt, dato tempore fiat influxus; in quo revulsio consistit. Quod si nec lochia post venaesectiones iteratas redeant, nec congestio sanguinis circa uterum digeratur, summum praesidium est in hirundinibus vulvae labiis interioribus applicitis, atque in mitissimis, emollientibusque liquoribus in uterum tepide per syphonem crebro injiciendis. Inter hos oleum amygdalarum dulcium recentissime sine ignis ope expressum praestantissimum est. Fere eadem curatio convenit in uteri ipsius phlegmone, quam placenta retenta, aut laborioſior partus, aut vis externa adhibita intulerit.

V. S. in vena de revellit ab utero.

§. CCCLXXII.

Quae demum tumoribus mammarum, qui nutricibus extra puerperium superveniunt (§. CCCLXIV.), opportunior curatio adhi-

Nutricum febris lactea curatio.

benda ſit, Chirurgiae ſcriptores uberrime docent. Praecipue vero ex iis, quae alibi de inflammatione univerſum tradita ſunt, peti poſſunt. Illud tantummodo ſupereſt, quod moneam, lente omnino poſt depulſam febrem lacteam ad pleniorem victum eſſe redeundum, & corpus a frigore, aëre, aliiſque noxis probe defendendum.

FEBRIS GASTRICA ACUTA *.

§. CCCLXXIII.

Quid hoc nomine intelligatur. Hujus quoque loci eſt illud febrium genus, quod, etſi varie ab auctoribus denominetur pro differenti ſede, in qua ejus fomes inſidere creditur, aut diverſa ipſius fomitis natura, & pravitate; rectius tamen cum BALLONIO (a) *Gaſtricæ* nomine nuncupandum videtur, dummodo *acuta febris*, non *lenta* hac voce (*) intelligatur. Quocunque autem nomine ſcriptores eam appellarint, febrem videntur ſignificare voluiſſe, quae originis ſedem in imo ventre habeat, & a cacochylia, ſive a pravis, corruptis, putridiſque materiebus, ſucciſque primas vias infeſtantibus, & ſenſim in ſanguinem irrepentibus (1) gignatur, quaeque alvi dejectionibus cum ſpontaneis, tum arte promotis levetur, & ſolvatur.

* *Synonyma.*

Febris a putredine orta ALEXANDRI TRALLIANI, *l. XII. cap. 12. Febris putrida Monſpellienſium*, FIZESII *Tract. de febrib.*, LE ROY *ſecond. Mémoir. ſur les Fievr. p. 243. Febris putrida quorumdam* Recentiorum. *Febris meſenterica* BAGLIVII, *Prax. Med. l. 1. De feb. malig. & meſenteric. §. 3. & 4. Febris acuta meſenterica* BURCHARDI, *Diſs. de Febr. acut. Meſent. Febris acuta ſtomachica, & inteſtinalis* HEISTERI, *Compend. medic. Pract. cap. V. Febris ſtercoralis* QUESNAEI, *Des Fievr. T. 2. p. 367. Febris inteſtinalis, & meſenterica a cacochymia atrabilaria* RIEDELII, *De Febr. Inteſtin. §. XV. Febris putrida, aut bilioſa* TISSOTII, *Avis au Peuple Prem. Part. chap. XVI. p. 263.*

(*a*) *Epidem. l. 2. p. 117. 120.* (*) Quae enim *Meſentericae* vocantur paſſim, atque a FERNELIO nomen habent, non ſunt hujus generis; nam ad lentas, & ſymptomaticas pertinent, de quibus, ubi de Hectica, jam mentio facta eſt.

(1) Viae, quae aditum in ſanguinem praebent, non ſunt tantum vaſa lactea, verum etiam vaſa abſorbentia, quae ut minus irritabilia promptius, faciliuſque recipiunt quemcumque humorem, licet acrem, & irritantem.

§. CCCLXXIV.

Quid cacochylia nobis ſit.

Cacochyliae autem nomine venit quidquid in ventriculo, inteſtinis, hepate, pancreate, aliiſque imi ventris viſceribus a naturali ſtatu alienum nidulatur, corrumpitur, aut alio quovis modo noxium eſt; ſive id primario ibi haereat, & ſtagnet, ſive a totius corporis habitu, aut aliunde illuc confluxerit, & coacervatum ibi ſit. Cujuſmodi ſunt cruditates, & quaecumque alimentorum degenerationes in ventriculo collectae; excrementa in inteſtinis eunctantia, atque ad inſigniorem cor-

ruptionem evecta; bilis in ductibus ſuis, & cyſtide fellea uberius congeſta, & putreſcens, aut in duodenum, ventriculumque effuſa, aut illapſa, & diu nimis ibidem remorans; gaſtricus, pancreaticus, aut entericus ſuccus ſimiliter vitiatus; ſanguinis, reliquorumque humorum recrementa aut retenta aut retro pulſa, atque ad inteſtina traducta; vermium varia genera; prava, noxia, putrida, venenata potus, cibi, medicamenti forma ingeſta; miaſmata abſorpta, deglutita, & ventriculo, inteſtiniſve inhaerentia; uno verbo ea omnia ex his, quae purgatione educi poſſunt, atque educta morbum imminuunt, aut penitus tollunt.

§. CCCLXXV.

Cur gaſtrica rectius appellatur.

Quia vero cacochylia iſta primarum viarum aut putrida, aut ad putreſcendum valde prona generatim hodie habetur; ideo Monſpellienſes, TISSOTIUS, aliique * febrem inde genitam *putridam* nominarunt; verum fortaſſe non ſatis appoſite, nec accurate: nam fomes iſte febrilis variis modis nocere poteſt, variiſque vitiis praeditus eſſe, quin *putridus* exiſtat; & nomen *putridæ* pluribus aliis febribus ** non modo a Veteribus, ſed etiam a Recentioribus inditum eſt, ſic ut rectius *gaſtrica* hujuſmodi febris appellanda videatur. Putridae enim vere dicendae illae videntur, in quibus vis putrefaciens ſanguinem ipſum

diſſolvit, & putredo ipſa ſanguini ineſt, paullatimque in eo proſerpit. Quaecunque igitur febris, ut alibi indicavimus, ſive continens, ſive remittens, ſive intermittens, aut compoſita fuerit, cum putrida ſanguinis diſſolutione conjungitur, putrida dici poteſt, nec peculiare quoddam febris genus ea conſtituit. In vere putridis autem putredo ita propagatur, ut, quamvis corrupti humoris portio ſubinde ſecedat, excernaturque, febris tamen non ideo decreſcit, vel minuitur, ſed nihilominus pergit adhuc exurere, & deflagrare. Contra res ſe habet in febre *gaſtrica* ſive ex cacochylia primarum viarum orta; nam colluvie hac per purgationem ſubducta pleraque ſymptomata decedunt, & febris ipſa proportionate miteſcit. Quod ſi ob fomitis partem cum ſanguine communicatam, cumque eo efferveſcentem, febris non penitus evaneſcit; ipſa tamen extenuatur, prout ſaburra extunditur, detrahiturque. Quo ſane diſcrimine *gaſtrica febris* a reliquis vere putridis vulgo dictis apprime diſtinguitur.

* Paſſim Monſpellii, referente LE ROY, (*l. c. n. p.*) omnes febres rediguntur ad duo ſumma genera; ad *putridas* nempe, & *malignas*. *Putridæ*, quae in primis viis fomitem, ut ſupra notavimus, habent, acutis quidem accenſentur, & ſymptomatibus gravibus ſtipantur, non tamen admodum periculoſis. Quibus contra ſymptomata ſuperveniunt periculoſa & terrentia, eae malignae habentur.

** *Putridæ* a Galenicis vocabantur, ut oſtenſum ſupra fuit, omnes febres, exceptis ephemeris, & hecticis; & praeſertim *Synochi*. Hodie *peſtilentes*, *veræ petechiales*, *carcerariæ*, *contagioſæ*, *noſocomicæ*, & pleraeque *mali-*

gnæ paſſim *putridæ* dicuntur, ut apud HUXAMIUM, PRINGLIUM, STÖRCKIUM, QUARINIUM, alioſque quam plurimos videre eſt. In hunc locum opportuniſſime cadit id, quod adverſus veterum ſententiam ſcriptum reliquit ALEXANDER TRALLIANUS. Is (*l. 12. cap. 2.*) poſtquam ex eorum ſententia multa de febribus ex putredine oriundis protulit, haec habet: *Nonnulli vero medicorum nullam prorſus in venis putredinem fieri, ſed magis in ventre exiſtimarunt. Ejus autem rei fidem faciunt tum ex vermibus, quæ in eo generantur, tum ex recrementis ſubductis, quæ & malum odorem, & ad putredinem nihilominus inclinationem repræſentent. Indicant hoc quoque vomitus, inquiunt, qui crebro tam perfecte febres exciderunt, ut æger non amplius malam acceſſionem ſit expertus. Jam alias rurſus a febri liberatos ex una, & ſola ſorbitione, vel injectione conſpexiſſe, verum non ex his modo, ſed aliis quoque multis accurate videre licet, quod venter etiam febrium ex putredine ortarum cauſa exiſtat, forſan autem aliarum quoque fons, & origo ipſe proprie exiſtit.*

§. CCCLXXVI.

Remittens ſemper eſt. Quotidianae continuae ut plurimum ſervat typum & morem Gaſtrica febris. Non negamus tamen, interdum eam varias periodi ſubire vices, nempe Tritaeophyarum, aut compoſitarum, aut erraticarum ſimillimam. Sed ſemper vere remittens eſt, & cacochyliae primarum viarum notas habet; in quo ejus character omnino conſiſtit. A QUESNAEO acriticis, ſive excrementitiis, ut ipſe loquitur, febribus adnumeratur; quia neque coctionis, neque legitimae criſeos capax eſt, utpote quae ſola impurae colluviei ſubductione curatur. Id ipſum jam ante QUESNAEUM docuerat BAGLIVIUS (*a*), inutilem in hac febre die-

rum criticorum conſiderationem ratus, cum coctionis, criſeoſque legibus minime eam reſpondere vidiſſet.

(a) *Prax. Med. l. c. §. IV.*

§. CCCLXXVII.

Eam antecedunt cauſſae, quae ciborum coctionem laedunt, perturbant, & depravant; quae perſpirationem cohibent, & ad inteſtina convertunt, quae bilem uberiorem, aut acriorem reddunt, fibrarum robur minuunt, motum humorum in imo ventre retardant, ſecretiones, excretioneſque viſcerum abdominalium ſupprimunt, cruditates, impuritateſque ventriculo, aut inteſtinis ſuppeditant, uti auſtrinae conſtitutiones, pluviae immodicae, aquarum inundationes, crebrae frigoris & caloris viciſſitudines, vegetabilium recentium, vini, aceti, & cerealium ſeminum inopia, panis mucidus, aut vermibus ſcatens, aut aliter ſuſpectus, fructuum immaturorum, aut facile putreſcentium, & carnium, aut lacticiniorum, aut crudorum alimentorum abuſus, vita deſes, aut curis, vigiliis, ſtudiiſve nimium diſtenta, moeror, pathemata diuturna, & prae ceteris aeſtas praefervida, ver humidum, & pluvioſum ſubſequens, atque alia hujuſmodi. Addunt etiam non nulli atmoſphaeram putridis halitibus refertam, atque effluvia locorum paluſtrium: quamquam ex *Cauſſa antecedentes.*

his febres nedum gaſtricae, verum etiam nervoſae, & quaecumque aliae malignae, epidemicae, contagioſae, imo morbi ipſi exanthematici gigni ſoleant.

§. CCCLXXVIII.

Signa imminentis morbi. Quibus vero jam imminet morbus, hi aliquot ante diebus valde languent; capite, lumbis, & genibus dolent, aut pondus, & gravitatem toto corpore ſentiunt; interdum vehementi cephalalgia vexantur; pravo oris ſapore, matutinis praeſertim horis afficiuntur; cibum faſtidiunt, ac averſantur, & noctes inquietas, inſomneſque ſine ullo alio plerumque ſymptomate tranſigunt. Deinde incipiunt per *Signa jam incipientis.* vices horrere, & incaleſcere, donec tandem calore ſicco, atque acri exardeant. Tunc pulſus, qui horroris tempore erat parvus, & celer, ſe incipit efferre, & quandoque fit vehemens, non tamen durus, uti in ſynocho utraque eſſe conſuevit, niſi febris haec, quod non raro evenit, in plethoricum hominem, aut diatheſi ſanguinis inflammatoria praeditum inciderit. Capitis praeterea dolor plerumque ingraveſcit; vomitus aut vomendi cupido accedit; ſitis affligit; urina parcior redditur; *Progreſſus.* atque os manifeſtius amareſcit. Totam ferme noctem haec perdurant; mane vero adventante omnia aliquantum remittunt; miteſcit calor; pulſus etſi perpetuo ſit celer, & fre-

quens, & primis etiam diebus inaequalis, aut obſcurus, non nihil tamen ſuae magnitudinis, & virium deperdit, aegro interea debili, & languido remanente (*a*).

(*a*) TISSOT. *Avis au Peuple Prem. Part. chapit. XVI.*

§. CCCLXXIX.

Praeter communem ſub veſperas febris intenſiorem gradum, non nullis etiam interdiu aut noctu aliae quaedam, atque inordinatae, primis potiſſimum diebus, obveniunt quaſi acceſſiones, ſive incrementi ſpecies, quae aegrum exagitant. Dentes, lingua, fauces viſcida, & tenaci pellicula, modo albida, modo fuſca, & nigricanti, modo flava, & lutea obteguntur. Quibuſdam alvus compreſſa eſt; pleriſque tamen liqueſcit, & fluit; ſed pauca, liquida, vix levantia deſcendunt cum crebra dejiciendi neceſſitate. Dejectiones autem foetidiſſimum ſpirant odorem, nec diſſimilis ex ore halitus emánat. Urina cum natura, habitu, & colore, tum copia varia eſt. Initio plerumque tenuis, naturaliſque videtur, ſive id a ſpaſticis affectionibus, ſive a ſanguine nondum cacochyliae ingreſſu infecto, ſed puro, deducere velis: procedente vero morbo craſſa, turbida, ſubjugalis emittitur, & multiplex ſedimentum, poſtquam refrixerit, deponit; taliſque ad morbi uſque finem ſaepiſſime cernitur. Aliis cutis arida, & aſpera

Reliqua morbi ſigna.

eſt; aliis humida, mollis, & vapore perfuſa, ſed ſine ullo ſymptomatum, & febris ipſius decremento. Hypochondria, quorum diligens obſervatio in omnibus acutis perutilis eſt, plerumque elevantur, turgent, tenduntur, & dolent. Imo Epigaſtrium in aliquibus, praeſertim iis, quibus circa hepar bilis putreſcit, & coacervatur, adeo tenditur, & tumet, ut prae dolore aegri manus attactum nec permittant, nec ferant (*a*).

(*a*) MERTENS *obſerv. medic. P. I. cap. 2.*

§. CCCLXXX.

Pavor in ſomno quod ſignificet.

Quamlibet alvi dejectionem ut plurimum praenuntiant anxietates quaedam, ſuſpiria, moleſtae ventris perturbationes, interiores ſpaſmi, borborygmi, flatuum ſtrepitus, aliaque hujuſmodi. Pavor dormientes crebro, & repente excitare conſuevit; imo vigilantibus quandoque adeo infeſtus eſt, ut ex levi quavis cauſſa ſaepe contremiſcant, & trepident. Quod plane ſymptoma BURCHARDUS certiſſimum cacochyliae in primis viis exiſtentis indicium eſſe aſſeverat. Pulſum etiam non parum lucis praebere, uſus comprobavit. Solet enim, ubi inteſtina, & ventriculus ſordibus ſcatent, & irritantur, parvus, contractus, inaequalis, atque interdum intermittens eſſe. Non rarum tamen eſt, multa ex his deſiderari, dubioſque haerere medicos,

Pulſus qualis.

num primae viae excrementis obſideantur. In hac rerum ambiguitate, ut praecipit QUESNAEUS, oportet alvum clyſtere immiſſo pertentare. Prompta enim, aut tarda, facilis, aut difficilis excrementorum dejectio, quae clyſterem ſubſequetur, eorum color, odor, habituſque alienus, aut naturalis, pravum in inteſtinis fomitem reperiri, vel abeſſe indicabunt. Sed debet clyſter ex iis conſtare, quae nec colorem, nec odorem excrementorum immutare, aut confundere poſſint. Aptiſſima ad id prae ceteris ſenna eſt ex aqua leviter decocta, aut ſal catharticus amarus, aut Cremor Tartari, aut quicunque alius ſal aqua calenti ſolutus.

Queſnaei obſervatio.

§. CCCLXXXI.

His igitur notis (§. CCCLXXVI. ad CCCLXXX.) haec febris potiſſimum proditur, HEISTERO judice, & teſte, quando benignior eſt, & purior. Concedit tamen idem exercitatiſſimus Auctor, eam non raro ſibi alia aſſumere ſymptomata; quae non tam febrem ipſam, quam pejorem ejus naturam, gradum, malignitatem, majuſve aegrotantis diſcrimen indicare queant. Nam ubi malum aut ſoli naturae committitur, aut inepta curatione exaſperatur, aut ſua pravitate remediorum eludit praeſidium, quod ſaepiſſime in epidemicis quibuſdam conſtitutionibus, in quibus exi-

Signa minus propria, pejorem morbum denotantia.

tioſiores cauſſae eam gignunt, incidere obſervatur; tunc acceſſiones vehementius invaleſcunt, tardius, vel minus remittunt, crebrius redeunt, duplicantur, triplicantur, aut inordinatae, atque erraticae fiunt. Hinc in ſcenam prodeunt ſummae praecordiorum anxietates, epigaſtrii, aut lateris unius ſecundum hypochondria dolor acutiſſimus, pleuritidem ſimulans; virium defectiones; lipothymiae; ardor interiorum partium, exteriorum frigus, aut tepor; ſingultus; tremores manuum; tendinum ſubſultus; mentis emotiones; ventris, atque hypochondriorum, quorum perneceſſaria Medico eſt frequens contrectatio, meteoriſmus; motuſque ſpaſtici, quibus faciei muſculi convelluntur.

§. CCCLXXXII.

Ad haec aut ſponte, aut ex calefaciente, ut vocant, regimine, aut alexipharmacorum, ſudoriferorumque abuſu, aut neglecta alvi ductione, atque ideo invecta in ſanguinem morbida ſaburra maculae rubrae, aut lividae, aut obſcurae pulicum morſibus ſimiles in ſummam cutim erumpunt, praeſertim circa collum, dorſum, & pectus, & tum *petechialis* vel *purpurata* febris vulgo appellatur, quamquam a *petechiali vera*, ſive a *morbo petechiarum*, in quo *petechiae* primarium morbum continent, ut alibi videbimus,

Peticulae.

Miliaria.

bimus, multum diſcrepare videatur. Interdum etiam *exanthemata* tam rubra, quam alba, grana milii referentia, modo ſolitaria, modo *peticulis* intermixta cum moleſto pruritu prodeunt, & *morbum miliarem*, de quo alibi agemus, aemulantur: quae tamen hic, ut ſecundaria, & epigenomena haberi debent. Et tunc *miliaris febris* ſaepe nomen obtinet. Ubi vero malignitatis ſigna praeſto ſunt, & peticularem febrem ſimulat, quin tamen peticulae erumpant, *maligna* & *petechizans* a non nullis dicitur; item *morbilloſa*, & *catarrhalis*, cum morbilli cum ea, aut catarrhales affectus complicantur. Hujuſmodi profecto fuit *Febris catarrhalis putrida* anni 1768, a CAROLO MERTENSIO deſcripta, & pari doctrina & felicitate curata (*a*). Nec abſunt interdum materiae morbificae ad alias partes tranſmigrationes. Ad aures translata, ſurditatem; ad glandulas, parotides, ſimileſque tumores, inflammationes, atque abſceſſus; ad fauces, anginam; ad pectus, pleuritidem, & peripneumoniam; ad cerebrum, vigilias, delirium, phrenitidem, aut ſoporoſos affectus; ad ambitum corporis, abſceſſus, gangraenas, oedemata inducit. Quamquam multa ex his ſaepe eveniunt per ſolam nervorum, aut vaſorum, aut membranarum, ut non nullis etiam placet, conſentientium vim, quemadmodum ex eo demonſtrari videtur, quod interdum alvo ſive ſpon-

te, ſive medicamento ſoluta penitus evaneſcunt.

(a) *Obſerv. med. de Febrib. putrid. & peſt. P. I. cap. I.*

§. CCCLXXXIII.

Signa gravissimi morbi.

Quo caſu (§. CCCLXXXI. & CCCLXXXII.) tandem evenit, ut, mente ſive delira, ſive profundo ſomno oppreſſa, ipſa excrementa alvi, & cum his ſaepe lumbrici egeruntur, inſciis plerumque, aut non animadvertentibus aegris; qui ſupini omnino jacent, ad crura ſenſim delabuntur, & cuncta miſerrime reſpuunt auxilia. Nec raro muſcas venantur, feſtucas colligunt, garriunt, obmurmurant. Inter haec pulſus fiunt exiles, celeres, inaequales, obſcuri, intermittentes, nec facile eorum numerari ictus poſſunt. Sudor frigidus undique manat; pectoris cavum oppletur; ſtertor ſuccedit, & demum mors feralium ſymptomatum agmen claudit.

§. CCCLXXXIV.

Quando benigna eſt, & legitima.

Quando vero benignus, purus, legitimus, nec ulla cum malignitate conjunctus morbus eſt (§. CCCLXXVIII. CCCLXXIX. CCCLXXX.), nec arte, aut neglectu pervertitur, aliquamdiu in eodem primo illo ſtadio, quod ſupra expoſitum eſt, perſiſtit, quin ingraveſcat, aut minuatur. Poſtea mitior fit; ſymptomata

omnia pacantur; acceſſiones minori profecto vi recrudeſcunt, citiuſque, & manifeſtius ſe ſe remittunt; capitis dolor tolerabilior eſt; alvus non ita crebro, ſed facilius excrementa dimittit, quae ut concocta magis, & copioſiora deſcendunt, ſic evidentius, certiuſque relevant aegrotantes. Urinae pariter uberius profluunt; ſomnus incipit facilior, & placidor eſſe, laborem non faciens, vires, animumque reſtaurans; lingua naturalem colorem, atque humiditatem acquirit; guſtus emendatur; aliqua redit cibi cupiditas, & paullatim, cute molliori, & vaporoſa ubique reddita, omnium functionum priſtina integritas reſtituitur.

§. CCCLXXXV.

Dividitur igitur in benignam, & malignam.

Ergo prima hujuſce febris differentia eſt, ut vidimus, in *benignam*, & *malignam*. Poſteriorem oſtendunt virium lapſus, ſymptomata graviora, exanthemata, nervorum affectus, ſpaſmi, delirium. Horum abſentia priorem. Pro diverſa vero gaſtricae cacochyliae natura, & ratione, variae etiam differentiae eliciuntur. Hinc *pituitoſa*, ſive *glutinoſa* SARCONII & SELLII (*a*), *bilioſa* TISSOTII (*b*), & *verminoſa* J. B. MORGALIS (*c*), aliorumque proficiſcuntur; prout nimirum vel pituita, & mucus, vel bilis, vel vermes primarium febris fomitem continere creduntur. *Pituitoſam* indicari dicunt lingua gluti-

Alia differentiae, earumque ſigna.

noſa, alba, quaſi lardo obducta; ſaliva viſcida fauces atque os replente; urina tenui, limpida, aut turbida; ſapore oris fatuo; appetitu deficiente; victu antecedenti ex crudis, farinaceis, glutinoſis; temperamento pituitoſo, & melancholico. *Biliosam* ſapore amaro, lingua flava, vel certe non mucoſa, vomitu, aut diarrhoea biliosa, temperamento cholerico, flavo cutis colore, urinis ſubictericis, aut lateritiis. *Verminoſam* lumbricorum ſignis alibi a nobis traditis, ſed praeſertim eorumdem frequenti excretione. Verum etſi ſingularum notae, quibus diſcerni eas poſſe putant, enumeratae modo ſint, non tamen exiſtimaverim iis eſſe multum tribuendum, cum ſaepe omnes illae cauſſae una concurrant; nec pathognomonicae ita ſint, ut earum ope certa ſemper cujuſvis differentiae diagnoſis haberi queat.

(*a*) *Pyretolog. p.* 242. (*b*) Avis au peuple *chapit. XVI. p.* 263. (*c*) *Delle febbri maligne, e contag. prodotte da vermi. Modena an.* 1739.

§. CCCLXXXVI.

Gaſtrica inflammatoria.

Nec rarum eſt, *gaſtricam* febrem cum diatheſi inflammatoria ſanguinis, quin imo cum peculiari quarumdam partium inflammatione complicari. Hinc *gaſtrica inflammatoria* apud non nullos tunc audit, & plerumque ab initio continens eſt, quamquam

deinde, ſublata inflammatoria diatheſi, mox remittentis ſpeciem aſſumat. Interdum etiam in ea nedum cacochylia gaſtrica, verum etiam ſanguinis nimia tenuitas, aut putrida diſſolutio conjungitur. Quando id accidit, *gaſtricam*, aut *bilioſam putridam* aliqui eam vocant. Talis videtur fuiſſe *febris bilioſa Lauſanenſis* TISSOTII (*a*), *maligna verminoſa* MOREALIS (*b*), *Febris continua putrida cum vermibus* VAN DEN BOSCHII (*b**), *putrida bilioſa anni 1769* MERTENSII (*c*), *Febris bilioſa caſtrenſis, & locorum paluſtrium* PRINGLII (*d*), *Febris epidemica Senenſis* ann. 1766. & 1767. NERUCCII (*e*), *Febris putrida verminoſa, & maligna anni* 1770. LEPEQUII DE LA CLOTURE (*f*); item *Febris epidemica ann.* 1779. GALERONII (*g*), & pleraeque *gaſtricae epidemicae*, & *malignae* ab auctoribus deſcriptae *. Atque hae ſunt praecipuae differentiae, quae in febrem gaſtricam cadunt. Num vero pro tot gaſtricarum generibus habendae ſint, quae innumeras fere ſpecies comprehendant, ut SELLIUS poſuit, vehementer dubitamus. Neque id naturae valde conſentaneum, nec clinicis ſatis commodum videtur.

Gaſtrica bilioſa & putrida.

(*a*) *Diſſert. de febrib. bilioſ., ſeu Hiſtoria epidemiae bilioſae Lauſanenſis an. 1754.* (*b*) *L. c.* (*b**) *Hiſtor. conſtitutionis epidem. verminoſae, quae annis 1760, 1761, 1762 & initio 1763. &c.* regnavit *cap. 3. ſect. 1. §. 25.* (*c*) *L. c. P. 1. cap. 2. pag. 50.* (*d*) *Oſſervazion. ſopra le malattie d' Armata P. III. cap. IV. §. 1, 2, 3.*

(e) *Hiſt. febr. epid. Senenſ. ann. 1766. & 1767. Sen. 1767.*
(f) *Obſervations ſur les Epidem. p. 91.*

* Animadvertendum vero eſt, raro epidemicas febres praeſertim malignas, ſimplicium, & ſporadicarum naturam ſequi, nec regulares, & uniformes eſſe, ut ſparſae, ſive ſporadicae eſſe ſolent. Semper aliquid habent, quo a congeneribus diſcrepent, diſſentiantque. Namque non modo ratione temperamentorum, ſexus, aetatis, verum etiam anni temporis, tempeſtatum, regionis, loci, aliarumque circumſtantiarum plurimum variantur. Imo probabile eſt, epidemicum ipſum miaſma natura, virulentiae gradu, quantitate ſic ſaepe variari, ut magnae ſubinde in morbis mutationes fiant, atque hinc fortaſſe evenit, ut in eadem epidemica conſtitutione morbus initio alius, alius in progreſſu, alius in fine videatur; nec ubique in finitimis locis eamdem exhibeat faciem, ſed aliam atque aliam pro cauſſarum proëgumenarum fortaſſe varietate. Peculiare ejuſmodi varietatum ſpecimen occurrit in *febre maligna epidemica ann. 1772. & 1773.* a Cl. BONTAEO *(Mém. de la Soc. Roy. de Méd. Vol. I. p. 23.)* deſcripta. Erat haec quidem in omnibus continua remittens, & quotidianae typum ſervabat, ſed in aliis gaſtricam putridam, in aliis catarrhalem, in non nullis lentam nervoſam, malignam perpetuo, atque anomalam praeſeferebat; ſic, ut Cl. Auctor eam in plures ſpecies, nempe in *febrem malignam*, ut ipſe vocat, *putridam*, in *bilioſam*, in *meſentericam*, in *catarrhalem*, & in *nervoſam* dividere coactus fuerit; ut quilibet videre poteſt l. c.

Prognoſis.

§. CCCLXXXVII.

Generatim haec febris certos, ſtatoſque non habet ſive ſalutis, ſive exitii terminos. Nam aliae leves ſunt, & benigniores, aliae graviſſimae, aut malignae, prout nimirum paucioribus, aut pluribus perniciosis ſymptomatibus, & quidem fibroſum, nervoſumque

Prognoſis varia.

genus plus, minus afficientibus inſoleſcunt, & terrent. Ex ſpaſticis enim potiſſimum affectionibus, quas in hac febre excitat heterogenei fomitis acerrima, & virulenta natura, non raro lethales peripneumoniae, pleuritides, anginae *, cardialgiae, colici, aut iliaci dolores, cephalalgiae acutiſſimae, tuſſes vehementes, ſumma virium dejectio, lethargus, phrenitis conſequuntur; quemadmodum ſupra indicatum eſt; ſicque complura mala implicatiſſima oriuntur, quae varios periculi, & perniciei gradus conſtituunt. Majus quoque periculum eſt, quando cum aliis morbis complicatur, nempe cum morbillis, cum variolis, exanthematis miliaribus, cum ſynochis putribus, aut imputribus, praeſertim ardentibus, cum particularibus inflammationibus, aliiſque acutis morbis.

* Anginae tamen in his febribus plerumque ab acri & ſeptico fomite, vel miaſmate ad fauces delato oriuntur, & facile in aphthas gangraenoſas, & depaſcentes degenerant. Hinc malignae, & putridae tunc vocari ſolent. De quibus plura in *Capite de Angina* alibi. Similem ſaepe cauſſam habent quoque pleuritides, & peripneumoniae, & celeriter in gangraenam terminantur lethalem.

§. CCCLXXXVIII.

Attamen quando levior eſt, plerumque paucos intra dies finitur. Contra, ſi gravior, non niſi exactis ſex hebdomadis, imo etiam longiore tempore. Tanta vero diuturnitas morbi non a ſola morbificae materiae copia, *Duratio.*

& pravitate, ſed plerumque etiam a praepoſtera curandi ratione proficiſci ſolet; nam communius ejus curriculum intra quatuordecim, aut intra triginta dies, quando longius procurrit, circumſcribitur. At quoties vehementiſſimis urget ſymptomatibus, inepteque curatur, ſaepe accidit, ut aegros jugulet nona die, interdum decima octava, aut vigeſima. Quandoque etiam poſt varias ſpei, & timoris viciſſitudines ad quadrageſimam, qua demum ſolvitur, ut modo innui, protrahi viſa eſt. Ideoque cavendum eſt, quando etiam funeſtiſſima omnia videntur, ne ſtatim exitium inevitabile praedicatur, quia non raro, cognita, expulſaque per vomitum, aut alvi dejectionem materiali cauſſa, cito, atque inexpectato diſſipantur.

§. CCCLXXXIX.

Alvi fluxus quid indicet?

Alvi fluxus, qui ut plurimum ſupervenit, aut comes eſt, ſi arte, aut caſu ſupprimatur, tum aegrotantium res in pejus ruunt, translata ad interiora, nobilioraque alia viſcera gaſtrica, corruptaque cacochylia. Quod STAHLIUS ipſe, & reliqui ejus aſſeclae, ubi de febre *catarrhali maligna Germanorum*, ſive *epidemica* & *petechizante*, quam reapſe ad gaſtricas ſpectare infra demonſtrabimus, ſpeciatim loquuntur, luculenter teſtatum faciunt.

Dejectiones crudae?

At dejectiones tenues, liquidae nimis, aquo-

ſae, aut ſincerae non vacant periculo. Contra bonum omen portendunt excrementa paullo ſpiſſiora, pulticulae ſimilia, & foeculentiora, minuſque foetentia. Interdum etiam urina craſſa, ſtrangurioſa, aut purulenta non levem boni exitus, & judicii ſpem facit. Gaſtrica maligna, aut epidemica, bilioſa, putrida, aut cum aliis morbis complicata pernicioſior, difficiliorque eſſe conſuevit. Reſpiratio quo liberior, faciliorque, aut aequalior; quo minor anxietas, aut irrequies eſt, eo major ſalutis ſpes. Pulſus exiles parvi, inaequales; facies livida, tetra, pallida; ſummus virium lapſus; mentis aberrationes, in primis ſi eas nec capitis dolor, nec vigiliae immodicae anteceſſerint; frigus extremorum, cum olidiſſimis, pallidis, aut fuſcis, nigriſve dejectionibus, inteſtinorum gangraenam, aut ſphacelum imminere, proximamque mortem ſignificant. In gangraenam quoque facile abeunt viſcerum inflammationes, quae huic febri ſuperveniunt, nec mirum in tanta humorum putredine, aut ad putreſcendum proclivitate. Sanguinis item corrupti, atri, ſplendentis profluvium, niſi ab haemorroidibus fundatur, plerumque lethiferum eſt. Reliqua bonum, aut malum eventum indicantia ſatis, ni fallimur, ex iis, quae in hujuſce febris hiſtoria protulimus, erui poſſunt. Poſtremo id ſolum adjicimus, crudum morbum adhuc eſſe, dum ſymptomata intenduntur, aut pertinaciter ſae-

Gaſtricorum varia natura.

Signa bona, & mala.

Nulla coctio expectanda.

viunt; ad coctionem procedere, iis inclinatis, aut decedentibus; nam vera coctio nulla, ut ex BAGLIVIO, & QUESNAEO monuimus, in hac febre fieri conſuevit.

Curatio.

§. CCCXC.

Indicationes. Morbi natura, atque ipſa ratio poſtulat, ut quam citiſſime omnis e primis viis ſaburra expellatur; inflammationis ſi quis timor eſt, aut metaſtaſeos provide avertatur, ſpaſticae ſolidarum partium affectiones tollantur, & putredini, aut ſanguinis putridae diſſolutioni, quoad fieri poteſt, eatur obviam. Ante omnia vero perpendendum rite eſt, num protinus ab initio ſanguinem mitti expediat. Plerique enim non mittendum eſſe, docent. Sed ego, quaenam in hac controverſia attendenda ſint; quo modo cognoſci poſſit, ubi ſanguinis miſſio conveniat, paucis complectar. Nam ſi aetas florida, ſi temperamentum ſanguineum, ſi bonus corporis habitus, ſi plethora, ſi pulſus magnus, vehemens, aut durus, ſi dolor capitis atrox, ſi pectoris oppreſſio reſpirationem laedens, atque alia ſymptomata immitia concurrant, ſi ea, quae calefaciunt, diatheſimque phlogiſticam ſanguini inducunt, praeceſſerint, ſi aliqua pars inflammationis metu tentetur (§.CCCLXXXI. LXXXII),

An ſanguis mittendus?

aut gaſtrica febris cum diatheſi inflammatoria, uti in *gaſtrico-inflammatoria*(§. CCCLXXXVI) accidit, confeſtim, ac inter initia, ſanguis e vena mitti debet, & ſi ſemel ſatis non fuerit, iterato id etiam fieri poterit. Inter ſymptomata, quae id auxilii expoſcunt, recenſendus quoque eſt venter tumens, dolens, tenſus, & clauſus. Alias ſanguinis miſſio ſupervacua eſſe conſuevit, imo noxia, tum in primis, cum febris jam aliquantum proceſſerit, vel cum putrida ſanguinis diſſolutione complicetur, ut in *gaſtrico-putrida* (§. CCCLXXXVI.) ſive *bilioſo-putrida*, praeſertim *epidemica*, aut *maligna* evenit. Quo in caſu, ſi quid tamen eam indicet, tutius ſanguis cucurbitulis ſcarificatis, aut hirudinibus temporibus, naribus, aut haemorrhoidibus admotis mittitur; idque convenientiſſimum prope eſt in ipſo morbi etiam progreſſu.

§. CCCXCI.

Ceterum, quod perneceſſarium eſt, primarum viarum ſordes mature excutiendae ſunt, idque vel vomitione, vel ducta alvo praeſtandum. Vomitione, ſi materies circa ventriculum turgeat; quod innoteſcit potiſſimum ex lingua lurida, & ſordida, ore amaro, anima foetida, nauſea, vomitu bilioſo, vel pituitoſo, ſenſu moleſtiae, aut ponderis circa praecordia, anxietate, cephalalgia ſympathica,

Purgatio duplex.

Indicantia emeſim.

aurium ſuſurru, oculorum caligine, aut vertigine, neque interea febris impetus, aut inflammati ventriculi, inteſtinorumque ſuſpicio, aut ſputum ſanguinis, aut aliud quidpiam obſtet. Obſtare etiam ſolet enterocéle, niſi cingulo rite applicito inteſtinorum vehemens prolapſus avertatur. Graviditas quoque impedimento eſt; ſed non tanto, ut quandoque in robuſtis, difficulterque abortientibus, ſi neceſſitas urgeat, leniſſime vomitus cieri non poſſit. Alvi vero ductione, ſi vomitus cieri nequeat, aut gaſtrica colluvies inteſtina potius teneat; quod indicant genuum gravitas, lumborum dolor, epigaſtrii, aut ventris tumor ſine inflammatione, borborygmi, flatus, tormina, alvi egeſtiones foetidae, liquidae, mordicantes, & bilioſae.

Indicantia alvi ductionem.

§. CCCXCII.

Quibus auxiliis vomitus, aut alvi dejectio quaerenda.

Vomitus autem cieri poteſt vel aqua tepida oleo remixta, affatimque epota, vel oxymelle ſcillitico, vel ipecacuanha, vel in robuſtioribus tartaro emetico, in magna aquae tepentis copia ſoluto, & diviſim ad intervalla, donec vomitus ſubſequatur, propinato. Nec ſemel tantum, ubi multa gaſtrica cacochylia eſt, ſufficit vomitum prolicere, ſed interdum id iterari, prout res exigit, opus eſt. Educta per breviorem viam cacochylia, proponit TISSOTIUS Tamarindorum leve de-

coctum, vel aliquot Cremoris Tartari drachmas ſingulis, vel alternis diebus ſumendas; quibus & blande alvus ducatur, & calor contemperetur, & putredini, alkalinaeque degenerationi occurratur. MOREALIUS ingens ſe conſecutum eſſe ſcribit emolumentum ex mixtura quadam, quae habet aquam ſcordii, theriacalem, totius citri, & rhabarbari tantillum, aut ejuſdem ſyrupum, cochleatim toto morbi decurſu identidem data, & ſine ea argentum vivum, quod ſummum vermium, & febrium inde ortarum antidotum celebrat, adhibitum fruſtra fuiſſe, palam fatetur; adeo & ipſe neceſſariam comperit alvi ductionem, quam datum illud medicamentum per epicraſim praeſtabat.

§. CCCXCIII.

Sed nemo fortaſſe alvi ductionem in hujuſmodi febre pluris fecit, quam HEISTERUS. Is praeterlapſo etiam morbi principio in omnibus gaſtricis febribus, imo in *malignis* quibuſque *exanthematicis*, & *petechizantibus* (§. CCCLXXXII. CCCLXXXIX.) cujuſque aetatis homines, itemque pueros, & puerperas adorientibus, experientia WAGNERI Medici Lubeccenſis non ignobilis, & ſua confiſus, magnis effert laudibus peculiarem quamdam medendi rationem, quae non ſolum ad eas curandas, verum etiam ad eas ex malignis in benignas convertendas plurimum valere dicitur. Nempe ſumit Ipecacuanham

Heiſteri methodus.

a ſcrupulo uno ad drachmam ſemis cum arcano duplicato probe contritam, & diluit eam aquae cardui benedicti unciis tribus, vel quatuor. De hac mixtura quavis ſemihora, vel ſingulis horis cochleare unum vel alterum dandum eſſe jubet, interpoſita identidem potione aliqua temperante, & diapnoica, donec emetica remedii vis exeratur. Si intra duodecim circiter horas vertigo, lipothymia, faucium dolor, aliaque malignitatem indicantia ſymptomata non ſe ſe remiſerint, neque pulſus, & reſpiratio liberiores fiant (reſpiratio enim anxia, inaequalis, crebra, difficilis, ſuſpirioſa pro ſigno ferme proprio febrium mali moris habetur); eamdem mixturam repetere oportet, quouſque morbus in melius vergere incipiat, neque ab exhibendis aliquot ipecacuanhae granis deſiſtendum eſt, niſi cum prava malignitatis indicia penitus evanuerint; quod intra biduum quandoque contingit. Namque vi etiam alexipharmaca pollere ea creditur.

§. CCCXCIV.

Quando audacter purgandum, quando timide, & caute.

Quod ſi materia in inteſtinis turgeat (CCCXCI), nec locus ſit epicraticae purgationi, ſed illico deturbari debeat, opportuniſſime dari ſolent Manna, Caſſia, ſal Anglicus, Polychreſtus, ſubamarus Mutinenſis, Porrectanus, Rhabarbarum, ſyrupus florum perſici, Electuarium

lenitivum, Pulpa Tamarindorum, Diatartarum Petri Caſtelli, & quidem ea quantitate, qua inteſtinalis ſaburrae potior ſaltem pars ſatis valide dejiciatur. At in alvo ducenda ſemper temperamentum aliquod adhibendum eſt, ne nimius alvi fluxus excitetur, qui aegrum proſternat, quod praecipue timeri poteſt in febre *gaſtrico-putrida*, aliiſque congeneribus (§. CCCLXXXVI) ubi ad diſſolutionem ſumma proclivitas eſt, aut ne inteſtina crebra, aut nimia catharticorum irritatione inflammentur, quod in *gaſtrico-inflammatoria* (§. *eod.*) non infrequens eſt. Quorumdam etiam conſilium eſt, materiam, antequam ejus evacuatio tentetur, iis, quae digerunt, incidunt, & attenuant, fluidiorem reddendam eſſe, atque ad exeundum paratiorem. Id, ſi aliquando, tum ſane expedit, eum tenax, inerſque mucus ventriculo, atque inteſtinis adhaereſcit, ut in *gaſtrica pituitoſa*, ſive *glutinoſa* (§. CCCLXXXV.) ſaepe fit, aut bilis ſpiſſitudinem piceam adepta choledochum, cyſtimque felleam oppleat, ſicut in *gaſtrica bilioſa* (*ibid.*) interdum evenire, veri ſimile eſt. Sed plerumque non diu cunctandum eſt, ne retentae putridae ſordes graviſſimum brevi, periculoſioremque morbum efficiant, cui ſive arcendo, ſive fugando cum ſanguinis miſſio, tum purgatio, ſera nimis, impar deinde evadat; aut magis, magiſque liquatae in vias ſanguinis magno aegrotantium diſcrimine transferantur.

§. CCCXCV.

Oleoſa quando utilia.

Interdum tanta *ſenſibilitate*, atque *irritabilitate* donantur aegroti, ut metui poſſit, ne emetica, aut purgantia morbum potius exaſperent. Tunc aptiſſimum eſt expiandis primis viis oleum olivarum optimae notae, aut ſeminum lini, aut amygdalarum dulcium ſine ignis ope recens expreſſum, ad quatuor, quinque, vel ſex uncias uno hauſtu. Id enim duplici plerumque evacuatione, nimirum per ſuperiora, & inferiora, aegris opitulatur, acres humores obtundit, viſcidos, tenaceſque reſolvit, ſpaſticas contractiones laxat, & lenit, aliaque bona praeſtat *. Non me quidem latet, a pleriſque hodie ob abuſum fortaſſe, qui olim fieri promiſcue ſolebat, odio illud haberi, reprobarique tamquam noxium, quia facile ranceſcit, & phlogiſto ſcatet, atque adeo febris fomitem augere poſſe videtur. Verum animadvertant velim, quale oleum, quantumque a me proponatur. Si enim optimae notae ſit, & quam recentiſſimum, eaque copia detur, qua citiſſime ſtomachum, atque inteſtina pertranſeat, omnis noxa, quae ab ejus rancore timetur, profecto vitabitur. Sin vero, nullo ejus habito delectu, rancido proximum fuerit, & cochleatim, aut unciatim propinetur; perſpicuum plane eſt, diu in ventriculo reſtitans, mora, & loci

& loci calore rancidum, prout natura rancori propius eſt, facile futurum eſſe.

* Olei laudes in hujuſmodi morbis confirmantur experientia BIANCHII (*Hiſt. hepat. part. 3. p. 250.*), VALCARENGHII (*Med. rational.*), GUIDETTII (*Pleurit. biliof. ann. 1709.*), HAENII (*Rat. med. T. 3. cap. 2.*), & nuperrimis obſervationibus JO. BAPTISTAE MARTII (*Iſtoria delle pleuritid. biliof. di Samminiato 1775. p. 160.*), qui teſtatur nihil fuiſſe praeſtantius oleo amygdalarum dulcium recenti ad depravatam bilem in pleuritide bilioſa epidemica anni 1775 deturbandam.

§. CCCXCVI.

Sed largiamur, quocumque modo datum ſit, ſemper, ut objiciunt, illud ranceſcere. Ranceſcet autem, vel dum ventriculo, inteſtiniſque continetur, vel poſtquam in ſanguinem penetraverit. Si primum, quod fieri interdum poſſe concedimus, contingat; vim certe acquirit, qua irritatis, conſtrictiſque vaſorum lacteorum oſculis repellatur, neque ea ingredi poſſit. Sed inquies, in venas inhalantes, quae aut irritabilitate carent, aut certe exigua donantur, ideoque irritatione non contrahuntur, patentior, expeditiorque ei via erit. Ne vero id poſſibile credam, facit primum ipſius olei craſſities, & tenacitas, qua in eas penetrare prohibetur, deinde acris, quam contraxit, ranciditas. Hac enim dum oleum a venis abſorberi deberet, fibris tum ventriculi, tum inteſtinorum irritatis ſic periſtalticus eorum motus intenditur,

Oleum defunditur.

& ſollicitatur, ut non modo excrementa, verum etiam cum iis oleum ipſum prompte, facileque egerantur. Quod ſi alterum malueris, vix eſt, cur aliquid timeas; nam oleum, antequam cum ſanguine communicetur, ventriculi actione ita permutatum, & ſubactum puto, ut olei forma, & natura quodammodo amiſſa in chylum convertatur, atque adeo alieniſſimum fiat a ranciditate, & corruptione, unde tam multa mala timentur. Si quis tamen rancorem * olei formidet, arcebitur facile adjecto ſucco citrei, aut limonum, aut oxymelle. Sic enim phlogiſton, quod extricatum ranciditatem oleo impertit, coërcetur, & cogitur. Acida enim phlogiſto prompte junguntur, illudque quodammodo irretiunt. Quod ſi oleum ſive ob ranciditatis metum, ſive ob alias cauſſas locum non inveniat, nec alia medicamenta ob irritandi facultatem dari poſſint, tunc clyſteres tutiſſime injiciuntur, & repeti crebro debent, dummodo ex mitiorum claſſe deſumantur.

* Sunt autem quaedam oleorum genera, quae difficillime, & tardiſſime ranceſcunt. Illud olivarum oleum, quod frigendis cibis adhiberi ſolet, ejuſmodi eſt, ut etiam ignis vim paſſum acrimoniam non contrahat, & blandum remaneat. Nuperrime oleum Ricini praedicari video, ut minime noxium, ab Anglis. Non ergo ita facile ranceſcit oleum quodvis, ut quidam volunt.

§. CCCXCVII.

Dum haec peraguntur, ut gaſtrica cacochylia expellatur; non praetermittenda ea ſunt, quae bilioſae, aut alkalinae acritudini, aut putredini opponuntur. Acida in primis tam vegetabilia, quam foſſilia ad hoc maxime valent, quae id inſuper boni efficiunt, ut febris nimius fervor, impetuſque, ſi vehementius excandeſcat, compeſcatur. Phlogiſton enim cohibent, calorem refrenant, cordis, arteriarumque irritabilitatem imminuunt. Aquae igitur, quam affatim bibi oportet, inſtillatur ſuccus aliquis acidus ex iis, quos vegetabilia ſuppeditant, uti acetum vini, ſuccus limonum, mali citrei, aut aurantii, ſyrupi ex his parati, itemque berberum, rubi idaei, aliorumque ſimilium. Ubi major aeſtus eſt, majorque ad putredinem, liquationemque propenſio, aut ſanguis ipſe jam jam computreſcere videatur, ut in *gaſtrica putrida* (§. CCCLXXXVI.) contingit, vegetabilibus acida foſſilia utilius ſubſtituuntur. Tissotius ſpiritum ſulphuris *per campanam* reliquis anteponit, mixturamque ex ejus parte una, & ſyrupi violarum partibus ſex confectam extollit, de qua cochlear unum potui adjiciendum, repetendumque id ſingulis horis praecipit. Animadvertere tamen oportet foſſilium acidos ſpiritus, & praecipue vitrioli-

Acidorum utilitas.

cum, & ſulphureum volatilem ſenſibilitati nervorum, & fibrarum cordis, arteriarumque irritabilitati noxios eſſe; quare ſi facultates animales, vitaleſque nimium langueant, uti a putreſcentibus humoribus, aut a putrida cacochylia ſaepiſſime languent, tunc acidis hujuſmodi valentioribus, non niſi caute, uti licet, aut cum iis conjungi, commiſcerique debent, quae vires omnes erigunt, excitantque, qualia ſunt radix ſerpentariae virginianae, contrayervae, cortex peruvianus, atque alia hujuſmodi. Tutius adhibentur ea, quae per vini ſpiritum a chymicis edulcata fuerint. Inter quae *Elixir Vitrioli* * *aromaticum* excellit.

* Fit miſcendo Tincturae aromaticae libram unam cum ſpiritus vitrioli fortis unciis quatuor. *Tinctura* autem *aromatica* eſt haec:

℞. *Cinnamom. drach. vj. ſemin. cardamom. min. drach. iij. Piper. long. Zinziber. an. drachm. ij. ſpirit. vini tenuioris lib. ij. Digere ſine calore, & cola.*

§. CCCXCVIII.

Aër fixus. Multa hodie praedicantur de *aëris fixi* virtute antiſeptica, quo aqua tam bibenda, quam per clyſteres in alvum ſubter danda methodo Priſtleyana imbui poteſt. Sed quidquid ei ineſt facultatis, id omne ab acido vitriolico, quocum *aër fixus* certe combinatur, deducendum jam fere omnes fatentur.

Camphora. Camphora praeſtantiſſimum *antiſepticum* prae-

bet, tam ore, quam ano excepta, & praeterea ſpaſmos lenit, nec tamen irritabilitati cordis Hallerianae officit, imo hanc languentem erigit, & recreat (*a*); nerveae vero ſenſibilitati, ſi langueat, non admodum amica eſt (*b*), imo eam magis deprimit. Tunc potiſſimum convenit Arnica montana LINNAEI (*c*), qua vis nervea ſtimulo egens egregie excitatur, & reviviſcit. Hanc etiam tam dilúti, & decocti, quam extracti, aut pulveris forma adhibitam nuperrime Cl. COLLINIUS (*d*) adverſus omne putredinis genus magnis extulit laudibus. *Arnica.*

(*a*) Vid. SEBASTIANI SEVERII *Theſes de Camphora, ejuſque viribus*, quas *VI. Kal. Quintil. A. 1776.* in Archigymnaſio Ticinenſi ſub meo praeſidio propugnavit. Item Cl. COLLINII libellus *de Camphora*, Vindobonae editus an. 1773. ſive P. 3. *obſervationum circa Morbos acutos, & chronicos factarum.* (*b*) SEVERII *Theſ. l. c.* Th. XVI. XVII. XVIII. XXI. XXIII. BASSIANUS CARMINATI *De animalium ex mephitibus, & noxiis halitibus interitu &c. l. 3. cap. 3. p. 197. ad 191. ed. Laud. Pompeja 1777.* (*c*) Vid. HENRIC. JOSEPH COLLIN. *Florum Arnicae vires &c.* Vien. 1773 *ſive obſervationum &c. Pars quarta, & P. V.* (*d*) *Ibid.*

§. CCCXCIX.

Cum vero ſive a putridis, ſepticiſque inquinamentis, ſive evacuationum frequentia, & copia vires vitales quandoque dejiciantur, his ſubveniendum eſt cardiacis, atque analepticis. Vinum rubrum, cui incocta ſint cinnamomum, macis, nux myriſtica, aut ca- *Analeptica, & cardiaca.*

narienſe, aut cyprinum, aut malvaticum. aut ſyracuſanum, aqua contemperatum tunc uſui eſſe ſolet. At ubi etiam auſtero, & ſubaſtringenti, quò fibrae firmentur, humoreſque quodammodo continentur, opus eſt; praefertur Rhenanum, Auſtriacum, Moſellanum, quibus roborans, & antiſeptica inſignior vis ineſt, exigua vero calefaciens, aut inebrians. Noſtrates uti poſſunt vinis acidulis, auſteriſque Montium Briantinorum, aut Tyrolenſium, aut celebri Aemiliae vino, cui *ſangioveſe* nomen eſt, aut etiam etruſco, quod a Monte Politiano denominatur, etſi aliquantum fumoſis. Pauperibus utile erit vinum ex acinis Mali Punici expreſſum, riteque defaecatum, quod in Pharmacopolis proſtare ſemper deberet. Jura quoque panis paullo ſpiſſiora, quibus aut vini, aut ſucci e malo citreo aliquid adjectum ſit, vires inſtaurant mirifice, & corpus enutriunt, nec facile putrefiunt. Neque hic praetereunda eſt illa nectaris, ambroſiaeque ſpecies, ex *cacao* confecta, quae in deliciis pene omnium eſt hodie, utpote analepticum, cardiacumque praeſtantiſſimum praeſidium.

Vinum quale.

Cioccolata.

§. CCCC.

Opium. Neque interdum aliena ſunt penitus medicamenta, quae opium habent; quando nimirum turbationes ab emeticis inductae compeſcendae ſunt, aut nimius alvi fluxus coër-

cendus, aut mitigandus, aut dolores ventris leniendi, aut pervigilio prospiciendum. Nervorum enim sensibilitatem imminuunt, quietem conciliant, spasmos sedant, evacuationes nimias refrenant, dum interim vim cordis irritabilem, cardiacorum instar, opportune data certo certius excitant, quod HALLERUS, aliique post eum indubiis (*a*) periclitationibus demonstrarunt, frustra atque immerito negantibus aliis. In his praecipue commendantur ad hunc finem Laudanum liquidum SYDENHAMII, Theriaca ANDROMACHI, Electuarium Diascordium FRACASTORII, Philonium Romanum, atque his similia. Somnum vero blande advocant, si opio locus haud sit, papaveris capita, liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, & *sal sedativum* HOMBERGII, de quo tamen dubitant non pauci. Alvo etiam liquidae sistendae, ubi putrida dissolutio humorum eam immodice fluxam reddit, plurimum confert acidum calcanthi, sive vitrioli, de quo supra, potui instillatum ad gratam aciditatem.

(*a*) CARMINAT. *l. c.*

§. CCCCI.

Quod si his (§. CCCXC. ad CCCC.) non proficientibus, febris trahatur, nec mitescat, dolorque capitis persistat, aut ab aliis symptomatibus, uti sopore, aut delirio cerebrum *Vesicantia.*

affici ſignificetur, ea, quae veſicam, atque ulcus inducunt, ſuris imponenda ſunt, diuque ex iis pus movendum, aut epiſpaſtica, & phoenigmi, & praecipue ex ſinapi & fermento panis compoſita plantis pedum admovenda, aut pedes, ubi cum dolore agrypnia jungitur, in calidam demittendi. At, ſi neque his obediat morbus, ſanguis e partibus capiti, aut cerebro propioribus detrahi poteſt; quod multimodis, ut alias dictum eſt, exequimur. Animadvertendum vero eſt, cantharidas, quibus ad veſicas excitandas ut plurimum utuntur Medici, in febre *gaſtrico-putrida*, in qua nempe putridus fomes ſanguinem infecit, liquavitque, plus ſaepe nocere, quam proficere. Id experti pluries teſtantur BORELLUS (*a*), RICHA (*b*), TISSOTIUS (*c*), aliique bene multi. Quare tunc potius phoenigmis, aut ſinapiſmis utendum ſuadent, quos utiliores repererunt.

(*a*) *Epiſt. ad Malphig. p. 28.* (*b*) *Conſtit. Epid. Taurin. ann. 1720. §. 32.* (*c*) *Febr. Bilioſ. Lauſann. p. 44. 45.*

§. CCCCII.

Vermes. Nec Lumbricorum, ſi eos adeſſe ſuſpicemur, quod uſuvenit in *gaſtrica verminoſa* (§. CCCLXXXV.), obliviſci licet. Acida e foſſilibus praeſertim igne elicita, quae ſupra jam alio conſilio propoſuimus, Lumbricis, ſive vermibus etiam enecandis idonea maxi-

me ſunt, expellendis vero eccoprotica, quae in ipſo curationis initio laudavimus. Sed praeterea flores Tanaceti, ſemina Abſynthii ſantonici, radix Valerianae ſylveſtris, corallina, myrrha, aloë, cornu cervinum uſtum, petroleum, camphora, aliaque hujus ordinis adhibenda ſunt, nam quae de argento vivo narrantur, fidem nequaquam merentur, uti hodie multi perhibent, egoque adhuc juvenis prae ceteris peculiari opuſculo (*a*) oſtendi. Neque certior fortaſſe eſt ipſius radicis Filicis a Veteribus decantata facultas. Quod vero ad Argentum vivum attinet, ſi quis tamen eo, aut ejus compoſitionibus uti velit, is caveat oportet ab acidorum in primis valentiorum uſu, ne, ſi ſimul propinetur, remedium illud in venenum erodens vertatur. *Anthelmintica.*

(*a*) *De Anthelminthica Argenti vivi facultate. Faventiæ ann. 1753.*

§. CCCCIII.

Nihil vero frequentius eſt in hac febre, quam abdomen intumeſcere (§. CCCLXXIX. CCCLXXXI.) & tendi, in primis circa epigaſtrium, atque hypochondria. Quando id in initio, aut augmento incidit, doletque aliqua pars, vel contrectata renititur, doloriſque ſenſum exhibet, tunc ſpaſmo contracta alicubi inteſtina aërem, aut ſordes, quibus urgentur, retinent, vel inflammationis in ali- *Abdominis tumor.* *Quando inflammationis ſignum.*

quo viſcere latitantis timor eſt. Huic malo occurrere oportet fomentis, cataplaſmatis, aut linimentis, quae molliunt, & leviter diſcutiunt, enematibuſque ejuſdem generis; nec alienum eſt, ſi inflammationis notae manifeſtius ſe prodant, pulſuſque magnitudo, durities, aut vibratio, aut calor interior, pulſatio, & reliqua conſentiant, ſanguinem e brachio mittere, aut ſi ſatis detractum ſanguinis jam ſit, nec vires profundi eum permittant, e venis haemorrhoidalibus hirudinum ope, quod tutius, utiliuſque eſt in hypochondriacis, melancholicis, aut habitu cachecticis. Quod ſi venter ſub morbi finem tendatur & tympani inſtar reſonet, nec preſſus doleat, ſic, ut aëre contento diſtendi inteſtina reſoluta, atque atonia correpta videantur; non quae molliunt extrinſecus imponi debent, ſed quae roborant, & reprimunt; & ſimul intrinſecus dari, quae putredinem, ex qua aër evolvitur, coërcent, quae aëris vim *elaſticam* minuunt, quaeque inteſtinorum fibris robur adjiciunt. Talia ſunt extrinſecus fomenta ex plantis aromaticis vino incoctis, emplaſtra de mica panis, de baccis lauri, de meliloto; intrinſecus ſpiritus nitri dulcis; tinctura myrrhae, ſuccini, caſtorei; extractum chinae chinae, florum chamaemeli, arnicae, agerati; & quae aromatica vi utcunque donantur.

Quando ob atoniam.

§. CCCCIV.

Expurgata demum gaſtrica colluvie, & febre miteſcente, aut ad intermittentium naturam appropinquante temperandum eſt ab iis, quae alvum laxant, &, ſi aeger ſatis purgatus videatur, cortice peruviano reliquum febris tollendum. At, ſi nondum penitus cacochylia educta ſit, tunc cortici aliquid Rhabarbari, aut ſalis cathartici addi poteſt, ut ſimul alvus reſpondeat, dum febrim, quae ſupereſt, ſiſtere paramus. Nam frequentiſſimum eſt, gaſtricam febrim in intermittentem mutari, aut proxime ad eam accedere, ſicque curari debere. Cognoſces autem hujuſmodi antidoto locum eſſe, ſi febris remiſſiones, aut intermiſſiones ſudor blandus, atque aequalis toto corpore antecedat, atque urina eas excipiat rubra, parca, ſubjugalis, aut lateritia; in acceſſionum vero initiis ſit tenuis, aut aquea, aut aliqua extremorum refrigeratio contingat.

Quando cortici locus eſt.

§. CCCCV.

Victus ratio tenuiſſima ſit, ubi febris ſummum attigit vigorem. Aliqui ab omni tunc alimento abſtinendum eſſe praecipiunt. At non ab omnibus tantum jejunium ſuſtineri poteſt, morbo ſcilicet detentis, in quo multa

Victus ratio.

quotidie e corpore excernuntur, viresque non parum detrimenti capiunt. Carnes, & jurulenta omnia generatim, ut ad putrescendum prona, vituperantur. Jura tamen e pullis tenerioribus, aut e carne vitulina, aut vervecina, aut e ranis, non admodum meraciora, quibus acetosa, cerasa acida, pruna, aliique fructus subacidi incocti sint, concedi poterunt; item serum lactis ope vini canariensis, aut succi mali citrei, aut cremore tartari comparatum; cremor avenae dilutior; decocta panis aliquanto spissiora opportune dari solent, cautione tamen adhibita, ut parcius, & rarius his nutriantur aegri febre vehementius urgente; liberalius non nihil, & brevioribus intervallis, eadem remissa, atque inclinata. Optimum quoque alimentum praebent pruna ipsa, cerasa, poma, pyra in aqua, aut vino cocta, & sacchari tantillo edulcata, quae subinde sumpta vires eximie sine noxa reficiunt, dummodo liquidior alvus eorum usum non vetet. Ova, etsi recentia a nuperioribus scriptoribus penitus exulare jubentur, tamquam expeditissima ad putrescendum; verum, ni fallor, plus aequo vituperantur. Recentissima enim, & sorbilia* prudenter, & rarius adhibita numquam aliquid mali attulisse vidi.

* Ova cruda facile quidem corrumpuntur; cocta vero non ita facile; coctione enim ita mutantur, ut firmius cohaereant, difficiliusque ad putrescendum inclinent. Fortasse aliquid exhalant igni objecta, quo putrida eorum

diſſolutio promovetur. Ceterum nobiſcum conſentit Cl. POUQUETUS *(ſur la petite verole T. 1. p. 154.)*, qui exaggeratum quiddam cenſet illud, quod de noxiis ovorum qualitatibus ſcriptum eſt. Quid enim, inquit, pejus dici poteſt de ovis jam putrefactis? GALENUS commendat ova tremula in victu febricitantium. MERCATUS, HEURNIUS, NIC. PISO, & alii complures probant hujuſmodi alimentum in febribus malignis; nec ab illis diſſentit cel. BOUCHERUS, utpote qui in prima febrium malignarum periodo concedit jus vituli, pulli, & ova. Demum idem Auctor (l. c.) ſubdit, revera vitellos ovorum, cum ſint naturae *ſaponaceæ* & *emulſivæ*, optimos eſſe, & uti emulſa amygdalarum, imo multo etiam certius demulcere.

§ CCCCVI.

Potui toto morbi curriculo aqua, & quidem frigida opportuna eſt. Jucundior, praeſtantiorque fiet ſi aceto, aut mali medici, aut citrei, quod jam propoſitum ſupra eſt, ſucco condiatur, & pauco ſaccharo edulcetur. Ejus loco aptiſſima quoque eſt ptiſana ex radice graminis, foliis acetoſae, atque hordeo, aut aqua fontana puriſſima. In his enim aegrotantium deſiderium, & ſtomachi vires explorari debent. Neque aëris, & munditiei in tanta corruptarum foecum excretione ratio negligenda eſt. Itaque cubiculi aër temperatus ſit, ad frigidum potius inclinans, atque aceti vapore identidem imbuatur. Sed, quod maxime intereſt, renovari is ſaepe debet, ne effluviis humanis, & putridis refertus venenatam vim, ut notum eſt, acquirat, & peſſime aegrotantibus no- *Potus.*

ceat. Induſia quoque, lintea, ſtragula, lectus, prout res poſtulat, ſubinde mutentur, ut a corpore omne putridum, corruptumque miaſma amoveatur. Nec alvi excrementa in conclavi, in quo aeger degit, diu detineantur, ſed cito efferri debent, ne tetris halitibus aërem inficiant. Mirum enim eſt, quantum aëris puritas in morbis acutis, putridiſque aegrotantes recreet, febremque coërceat.

*Febris Hungarica**.

§. CCCCVII.

Ad *gaſtricas malignas* (§. CCCLXXXI. CCCLXXXII.) & *gaſtrico-putridas* (§. CCCLXXXVI.) praeſertim epidemicas, tam natura, quam typi ratione referenda eſt *Febris Hungarica*, quae anno 1566 primum obſervata, ſeu potius deſcripta, & memoriae poſterorum a Medicis diligentius tradita fuit. Ut ſudor Anglicus a regione, in qua obſervari coeptus eſt, ſic ab Hungaria, atque a militum caſtris, in quibus ſpatiata eſt hujuſmodi febris, *hungarica*, & *caſtrenſis* dicitur. Verum extra Hungariam etiam, atque extra militum caſtra interdum occurrit. Memini in regione temperatiſſima, atque alioquin ſaniſſima, nempe in Aemilia, & ſpeciatim in urbe Caeſena anno 1767 me eam vidiſſe epidemice ſaevientem cum iiſdem propemodum ſympto-

matibus, quibus in Hungaria ſtipata legitur. Saepe cum dyſenteria conjungitur, & tum, cum id incidit, apud aliquot Auctores nomen *Febris malignæ dyſentericæ*, aut ſimpliciter *Dyſenteriæ malignæ* accepit.

* *Synonyma.*

Lues Pannoniæ, ſeu febris Ungarica Theriodes, vulgo cerebri vermis SCHENCKII, *Obſerv. Medicin. l. VI. obſerv. 1. Morbus Ungaricus, & Lues Ungarica, ac Pannonica, aut Morbus militaris, vel caſtrenſis* SENNERTI, *De Febrib. l. IV. c. XIV. Febris Hungarica, ſeu Caſtrenſis* JUNCHERI, *Conſpect. med. T. 1. tabul. 74. Amphimerina Hungarica* SAUVAGESII, *Noſol. Method. Cl. 2. gen. IV. ſpec. 9. Febris Hungarica caſtrenſis* JUNCK. *tab. 74. & plurium Auctorum* CULLENII, *Gen. Morb. Gen. V. cl. 1. ord. 1.* Phrenitis Pannonica, quae etiam morbus hungaricus dicitur, JO. FRID. CARTHENSERI, *De morb. endemic. p. 29.*, itemque JO. CHRISTOPH. PECKII, *de Phrenitid. Pannon. Idiopath. Halæ 1739.*

§. CCCCVIII.

Eſt autem febris *acuta, maligna, epidemica*, militibus in caſtris degentibus plerumque infenſa, &, quia in ſanos facile per venenata miaſmata transfunditur, *contagioſa*, quotidianae continuae typum ut plurimum ſervans, menſibus Junio, Quinctili, & Auguſto prae ceteris erumpere, & debacchari ſolita. Circa veſperas corripit, praeſertim ſanguineos, & plethoricos, horripilatione potius, aut frigore, quam rigore, paullo poſt ingenti calore, & noctu invaleſcit, & deinde matutino tempore aliquantum remittit. Continuo

Deſcriptio.

aegri queruntur vehementem capitis dolorem, aeſtum, & ſitim fere intolerabilem, magnam virium dejectionem, tenſionem, atque ardoris peculiaris ad ſcrobiculum cordis ſenſum adeo moleſtum, ut locus tactum vix ferre poſſit. Lingua iis eſt perpetuo ſicca, punicea, interdum tumida, aut fiſſa. Fauces ſaepe inflammantur, dolent, tument, ut in angina. Circa tertium, aut quartum diem, rarius ſeptimum, accedit delirium, rubor faciem univerſam occupans, oculorum fulgor, & venarum capitis tumor. Hiſce ſymptomatibus *ardentis* naturam praefefert, oſtenditque. Non raro ſuperveniunt narium haemorrhagiae, haemoptyſis, perpetuae vigiliae, nauſea, vomitus, quandoque dyſenteria, peticulae, parotides, veternus, paralyſes, atque hemiplegiae. Alvus modo fluit, modo adſtricta eſt. Pulſus validior, majorque inter initia, quam in reliquis malignis morbis, eſſe conſuevit. Frequentiſſime interiores partes inflammationibus tentantur, quae, cum a bile acerrima, aut venefico, putridoque miaſmate excitentur, facile in gangraenam, ſphacelumque degenerant. Quamplurimis, imo fere omnibus aures obſurdeſcunt. Non paucis ſoluta alvus ſaluti eſt. Decimo quarto, aut, quod ſummum eſt, vigeſimo die morbus finitur.

§. CCCCIX.

§. CCCCIX.

Haec vero multum variantur pro temperamenti, aetatis, ſexus, regionis, proëgumenarum cauſſarum, aliarumque rerum antecedentium, aut circumſtantium ratione, ut in pleriſque morbis, & potiſſimum epidemicis, & complicatis contingit. Perpetua autem, & fere propria, quibus haec febris a reliquis diſtinguitur, ſunt atrox, & continuus capitis dolor, lingua ſicca, tumida, arida, & prunae ſimilis, acer ſcrobiculi cordis cruciatus, facies rubore ſuffuſa, & pulſus aliquanto validior, & plenior, quam in aliis malignis, pernicioſiſque malis. Multa habet communia cum morbo *petechiarum*, ſive cum *Febri petechiali vera*, cujus alibi ſermo erit. Sed ab eo differt pulſu vehementiori, graduque graviori, & *peticularum* quandoque defectu. Nam in febre hungarica peticulae acceſſoriae ſunt, & ſaepe deficiunt; &, ſi quando ſuperveniunt, non primis mox diebus prodeunt, ſed plerumque in morbi progreſſu, augmentoque; contra, ac fieri ſolet in morbo vero *petechiarum*. Praeterea in petechiarum morbo vix reperies tenſionem illam dolorificam, tactumque refugientem, quam in epigaſtrio hac febre laborantium offendi, paullo antea dictum eſt; niſi cum bilioſa, & gaſtrica ſaburra complicetur.

Symptomata fere propria.

An differat a morbo petechiali.

§. CCCCX.

Cauſſa. Aër impurus, humiduſque, frigus nocturnum diurno calori ſuccedens, aquae ſtagnantes, aut corruptae, earum effluvia, & potus, prava quaecumque victus ratio, alimenta inſalubria, aeſtiva tempeſtas, immodici labores, vigiliae protractae, taedium, pavor, ira, aliaeque animi affectiones aut diuturnae, aut compreſſae, putrida miaſmata cauſſas antecedentes complectuntur. Ad quas ſi reſpexeris, ſimulque ſymptomata, quae febrim comitantur evacuationeſque alvinas, aut vomitus, quibus ea ſaepe ſolvitur, conſideraveris; non valde a vero tibi alienum videbitur, febrem hanc ad gaſtricas maligniores, magiſque complicatas pertinere, quemadmodum SELLIUS (*a*), PRINGLIUS (*b*), TISSOTIUS (*c*), aliique non dubitarunt. Et reapſe partim a cacochylia gaſtrica, & praecipue bilioſa, partim a putrida ſanguinis diatheſi deducenda videtur. Poſterior labes ſaepe a priori proficiſcitur, quia nimirum gaſtrica, bilioſaque colluvies cum ſanguine communicatur, ejuſque craſim labefactat. Interdum vero aut eaedem cauſſae, quae cacochyliam inducunt, ſanguini etiam labem inurunt, aut contagioſum, putridumque miaſma bilem, ſanguinemque illico inficit, & liquat, nervoſumque genus irritat, & ſubvertit.

(a) *Rudiment. Pyretolog. method. pag.* 230. (b) *Oſſervaz. ſopra le malatt. d' Armata P.* 3. *cap.* 4. §. *IV. p.* 137. 138. (c) *De Febr. bilioſ. art. gen. & cauſs. pag.* 11. & 12.

Prognoſis.

§. CCCCXI.

Omnia, quae de prognoſticis ſignis acutarum, malignarumque febrium, tam univerſim, quam ſpeciatim hactenus protulimus huic quoque febri communia ſunt. Generatim morbus periculoſiſſimus eſt, & quo maligniora, & pertinaciora ſymptomata, & quo vires debiliores exiſtunt, eo majus periculum adeſſe portendunt. Ceterum quaedam peculiariter conſideranda ſunt, a quibus diſcriminis timor, aut ſalutis ſpes indicatur. Dolor capitis vehemens, continuatus, nullis pene concedens auxiliis cum delirio, aut vigilia conjunctus, aut delirium ſejunctim urgens, proximae phrenitidis metum incutiunt. Dolor quoque, atque ardor circa epigaſtrium, ſcrobiculumque cordis, ſi diu trahatur, nec miteſcat, inflammationem ventriculi, aut hepatis, aut diaphragmatis imminere ſignificat. Nec minus pertimeſcendus vomitus eſt creber, contumax, & variegatus, quam ventris fluxus putridus, aquoſus, vires proſternens, nigricans cadaver olens, aut dyſentericus. Alvus laxior, & fluidior, vires erigens, ſymptomata mitigans, bilioſos humores de-

Signa prava.

turbans per ſe bene ominatur. Adſtricta vero minus tuta eſt. Angina, & praecipue aphthae fauces depaſcentes periculoſiores habentur, quam ipſae parotides. Peticulae plerumque ſanguinis putridam, pernicioſamque diſſolutionem conſequuntur, & raro criticae ſunt. Haemorrhagiae pariter narium immodicae eamdem peſſimam cauſſam agnoſcunt. Moderatae vero, ſed faciles, & ſatis largae, diebuſque criticis ſupervenientes ſaepe caput levant, morbumque ad judicationem proſperiorem perducunt. Quae autem guttatim contingunt, nec ſatis ſanguinis emittunt, plerumque exitium praenuntiant. Surditas denique, ſi in augmento, aut ſtatu morbi acceſſerit, ſaepe fauſtum finem praedicit.

Surditas quando minus timenda.

Curatio.

§. CCCCXII.

S. Miſſio. Vehemens capitis dolor, calor ardens, pulſus validus, & magnus, ſitis ingens, ardor interior ut inflammationis ſuſpicionem movent, ſic miſſionem quoque ſanguinis requirere videntur. Experientia item comprobatum eſt, nihil efficacius, nihil promptius, nihil accommodatius cum ad haec ſymptomata mitiganda, tum ad phrenitidem, aliaque funeſtiora effecta avertenda reperiri ſanguinis larga, & cita miſſione. Itaque ſtatim

ab initio, primo videlicet, aut ſecundo ab invaſione morbi die ſanguis mitti debet, ſed larga, & liberali manu pro aetatis, temperamenti, habitus corporis, & virium ratione. Statim, inquam, ab initio, antequam nempe putredo invaleſcat, craſim ſanguinis deſtruat, vitaleſque facultates proſternat. Nihil enim nerveae ſenſibilitati, muſcularique irritabilitati infenſius eſt putrido, corruptove humore, aut miaſmate. Larga autem, & liberali manu, ut cito phlogoſi cuicunque praeſenti occurratur, & ſatis ſit ad imminentem, futuramque phrenitidem, aut anginam praecavendam *. At ſi pulſus parvi, & languidi fuerint, putridum, malignumque contagium febrim excitarit, aut jam putredo invaluerit, id auxilii vel noxium reputatur, vel cautius adhibendum ſane eſt. Minori tum diſcrimine, ſi neceſſe ſit, ſanguis per cucurbitulas ſuris, vel dorſo applicitas, vel per hirudines temporibus, aut ano admotas educitur.

* Non pauci ex nuperioribus in hujuſmodi febribus, affinibuſque morbis duo ſtadia agnoſcunt, alterum, ut vocant *inflammatorium*, quod antecedit, alterum *putridum*, quod ſubſequitur, veluti a priore deſcendens. Solentque pro axiomate certiſſimo habere, inflammatorium ſtadium plerumque deſinere in putridum, quia vident febres gaſtricas, aut gaſtrico-putridas, aut alias his affines inter initia aliquid inflammatorii praeſeferre; paucis vero diebus exactis, putredinis notas manifeſtiores eſſe. Qua in re quantum a vero diſcedant, non ego certe is ſum, qui modo excutiam. Puto tamen jam ab initio gaſtricas, putridaſve fuiſſe, ſed cum diatheſi inflammatoria perſaepe complicatas, hac vero ſublata non

converti in putridas, verum, quales jam erant, manifeſtiores fieri, & ultra tales procedere. Verae enim, & purae inflammatoriae ferme nunquam a phlogiſtico ſtatu ad putridum, ſi rite curentur, deflectere viſae ſunt.

§. CCCCXIII.

Purgatio. Deinde lenis per ſuperiora, atque inferiora (§. CCCXCI, ad CCCXCVI.) purgatio neceſſaria eſt; ſicuti & nitrum, & ſubacida, quae bilem contemperent, & demum blanda medicamenta, quae diaphoreſim proliciant. Haec autem poſtrema etiam inter initia, maxime proficiunt, ſi morbus ſine gaſtrica cacochylia natus ſit, ortumque ſuum contagio debeat.

Alexipharmaca. In his praeſtant potiſſimum ea, quae alexipharmaca, atque antiſeptica habentur, uti Camphora, Theriaca, Spiritus Mindereri, ſal volatile cornu cervi, ſucco mali medici ſaturatum, atque alia ejuſmodi (§. CCCXCVII. CCCXCVIII. *& ſeq*) alias commemorata.

S. Miſſio unde? Delirio vero imminente, nec dolore capitis inclinato, venae frontis, aut raninarum ſectio juvat, ETTMULLERO, & P. SALIO auctoribus. Fortaſſe etiam arteria temporalis incidi utiliter poterit; e qua ſanguinem proſilire ſine virium vitalium detrimento, veroſimillimum eſt. Arteriotomiae ſummam in hujuſmodi morbis utilitatem expertus eſt pridem Cl. XAVERIUS MANETTUS, vir ſane ingenio, eruditione, atque experientia probatiſſimus in epidemica putrium peripneumoniarum conſtitutione (*a*),

quae Florentiae anno 1781. plebem in primis afflixit. Cucurbita item occipiti profunde ſcarificata adhiberi poteſt, qua multum a cerebro ipſo revelli ex anatome compertiſſimum eſt. Epiſpaſtica quoque pone aures, aut, ſi ſopor occupet, toti capillatae capitis parti, prius deraſae adhibentur ſummo cum emolumento, ſi exercitatiſſimis Clinicis fides habeatur. Reliqua ex febrium gaſtricarum curatione ſuperius (§. CCCXC.) propoſita peti debent *.

(a) *Conſulto con annotaz. e aggiunte pag. 40. Annot. 8.*

* An hic locum meretur *Febris flava Americanorum*? Si hujus Symptomata conferantur cum Symptomatibus *febris hungaricae*, magnam invenies inter utramque affinitatem. Cauſſae etiam in utraque non valde differunt. Diſcrimen tamen aliquod in eo ſitum eſt, quod febris flava endemica in Indiis occidentalibus habeatur, quod advenas in primis corripiat, quod citiſſime e medio tollat, quod putridior, & pernicioſior videatur, & quod ictericum colorem inferat, uti peculiare, ac proprium ſymptoma, a quo nomen ſumit. SAUVAGESIUS eam retulit ad febres continentes, & *typhum* appellavit *icterodem*. Remittens tamen aliis eſſe creditur, & in *Medicina Practica Londinenſi* (pag. 34.) reapſe ad hanc febrium claſſem relata eſt; nec fortaſſe injuria id factum, cum interdum in intermittentem tranſire viſa ſit. Quoniam vero de ejus natura nondum ſatis conſtat, nec valde convenit inter auctores, ad quod genus febrium reducenda ſit, nec eam unquam viderim ipſe, ſatius duco eam quodammodo praeterire, quam temere de ipſa aliquid dicere. Non praetermittam tamen ejus *Synonyma* hic adjicere, quae dum indico, loca etiam, atque auctores ſignificantur, unde cuilibet liceat ampliorem febris hujus deſcriptionem & notitiam deducere. *Febris flava Americae* LININGII *Diar. Medic. Vanderm. T. VIII. menſ. maj. 1758. p. 408. Febris Indiae occidentalis maligna flava* JACOBI MAKITTRICK *Diſſ. edimb. 1766 & vol. 1. Syllog. ſelect. opuſ.* BALDINGERI *p. 87.*

Febris maligna biliosa Americæ (flava) JOANNIS MOULTRIE. *Diss. edimb. 1749 & in l. c.* BALDINGERI *p. 163. Febris Indiarum occidentalium, Hispanis vomito pretto, Gallis Maladie de Siam, aut Fièvre de Matelot, Médec. Pratiq. de Londr. edit. de Paris 1778 sect. 3. chap. 3. p. 34.* Ad gastricas malignas, & putridas spectare probabilius videntur *Amphimerina paludosa* SAUVAGESII *(Spec. 18.)*, & *amphimerina biliosa ejusdem (Spec. 20.)*; quamquam, quia facile in intermittentes desinunt, fortasse ad *complicatas*, & *compositas* transferri etiam possent.

Febris catarrhalis maligna Germanorum.*

§. CCCCXIV.

Ut *Hungarica* febris, sic *catarrhalis maligna*, seu *petechizans Germanorum* ad gastricas febres, quae quotidianae continuae, alternis interdum diebus magis recrudescentis typum teneant, verius redigenda videtur, quam ad catarrhales (§. CCCXL.), a quibus perperam nomen ei inditum est. Non equidem inficior, malignitatem in veras febres catarrhales cadere interdum posse, quod jam alibi (CCCLVI.), ut certum, assumpsimus; contendo tamen ex conlatis inter se descriptionibus, quas reliquerunt Cl. viri STAHLIUS, HOFFMANNUS, JUNCKERUS, ELLERUS, aliique, hanc febrem, etsi *malignam catarrhalem* ab eis nominatam, a vera catarrhali sic differre, ut quae maxime. Nisi enim omnia me fallunt, ea est febris quaedam continua remittens, plerumque epidemica, & mali moris, hungaricae modo descriptae persimilis, quam non

dubito cum HEISTERO gaſtricis *malignis*, aut *gaſtrico-putridis* adnumerare. Excuſſis enim utrarumque ſignis, effectibus, & cauſſis, tantam invenio inter eas affinitatem, ut a gaſtrica cacochylia, putridaque ſanguinis infectione haec ipſa, de qua agimus, pendere omnino videatur. Praeterea Cl. viri teſtantur, eam plerumque blanda, & continuata alvi ſolutione terminari, quod gaſtricarum febrium veluti proprium eſt.

* *Synonyma.*

Febris petechizans STAHLII *opuſc. chymic. phyſic. med. menſ. Jun. pag. 660. Febris epidemica petechizans* EJUSDEM *l. c. p. 608. Quotidiana continua phlegmatica praecipue a phlegmate ſalso veterum.* IDEM. *l. c. p. 621. Febris epidemica exanthematica catarrhalis, ſive petechizans* HOFFMANNI *Med. Ration. ſyſt. Tom. 4. ſect. I. cap. X. Febris catarrhalis maligna petechizans* JUNCKERI *l. c. Tabul. 72. Febris catarrhalis maligna* LUDWIGII *Inſtit. Medicin. Clinic. P. 1. cap. 1. ſubſect. 2 §. 120. Febris catarrhalis maligna cum, vel ſine exanthematibus apparens* ELLERI *obſerv. de cogn. & curand. morbis, Sect. VI. p. 89. ed. ven. Febris catarrhalis maligna* NEIFELD. *Rat. medend. Part. 1. Subſect. VI. p. 101. Febris petechialis ſpuria* BIANCHINII, *ſive catarrhalis maligna, aut quotidiana continua ferosa aliis* EJUSDEM, *Letter. Medic. Pratic. intorno all' indole delle febbri maligne Lett. IV. pag. 129.*

§. CCCCXV.

Pro diverſa vero cauſſarum antecedentium natura, & vi, pro varia aëris, anni temporum, regionis, hominumque conſtitutione, varia, & multiplicia etiam ſymptomata aſ- *Opiniones variae.*

§. CCCCXVI.

Ad LUDWIGII (§. CCCCXV.) ſententiam vir ſane expertiſſimus, & morborum acutiſſimus ſcrutator ELLERUS propius acceſſit. Etenim ipſe malignae, atque epidemicae febris genus quoddam hanc eſſe putat; eique omnia attribuit ſymptomata, quae aliis malignis febribus propria ſunt. Imo exanthemata cujuſque generis ſe in ea offendiſſe, nempe miliaria tam rubra, quam alba, veſicularia pellucida, aeque ac *peticulas*, ultro confitetur. Non ergo uni tantum exanthematum generi ſubjectam credit, ſic, ut *petechizans* appellari debeat; ſed contra genus eſſe febris, quo reliquae pene omnes malignarum ſpecies contineantur. Ut ut res ſe habeat; non enim iſtorum opiniones hic expendere animus mihi eſt; in eo certe convenimus, febrem hanc a catarrhali plurimum diſtare; quod etiam cl. BIANCHINIUS nuper Patavii Medicinae Practicae Profeſſor (*a*) apprime cognovit. Non igitur temere factum videbitur, ſi eam e ſpeciebus catarrhalium expungimus, credimuſque, ſi ad aliquod genus peculiare ſpectet, *ad gaſtricas malignas, aut gaſtrico-putridas* & quidem *epidemicas*, *contagioſaſque*, ut jam animadvertimus, ſpectare.

(*a*) *L. c.*

§. CCCCXVII.

Signa, & cauſſae. Signa, & cauſſae ſunt eaedem, quae in malignis, in primis gaſtricis jam adnotavimus, ſed potiſſimum affinia illis, quae in *Hungarica* frequentiora eſſe narravimus. Quaſi propria reputantur anginoſae affectiones, aphthae faucibus infenſae, artuum, & dorſi dolor, agrypnia, delirium, nervorum tremores, animi, & corporis dejectio, vertigines, ſpiritus difficultas, lipothymiae, nauſea, vomitus, alvi fluxus, & ſimilia. Cl. SAUVAGESIUS tanti facit anginoſas in hujuſmodi febre affectiones, ut anginas epidemicas, malignas, ulceroſas, putridas a FORESTO, RIVERIO, aliiſque deſcriptas pro ſynonymis hujuſce febris habere non dubitaverit. Prout vero gaſtrica colluvies, aut malignum miaſma epidemicum aut contagioſum, ſanguinem quodammodo corrumpens in huiuſmodi malo praevalet, duplex etiam medendi ratio eſſe *Curatio.* debet. Priori in caſu ea omnino convenientiſſima eſt, quam febribus gaſtricis adhibendam ſupra docuimus; in poſteriori poſt moderatam cautamque ſanguinis miſſionem, & blandam vomitionem antiſeptica, diaphoreſimque leniter promoventia omnem curationis apicem attingunt. In utroque autem genere ſimpliciſſima, blandiſſimaque medendi ratio perneceſſaria eſt, reliquiſque activioribus prae-

ſtat. Nam docuit experientia, ſaepe plus cunctando, quam multa agendo in hujuſmodi febribus medicos profeciſſe.

Amphimérinae quaedam aliae SAUVAGESII.

§. CCCCXVIII.

Supereſt, ut quotidianis continuis ſupra expoſitis multas alias adjungerem ſpecies, quas ad hoc febris genus relatas video a cl. SAUVAGESIO. At ex viginti ſpeciebus, quae ab eo conſtitutae ſunt, non paucae a veris quotidianis continuis de remittentium claſſe diſſident, atque aut ad intermitentes, aut ad compoſitas ſpectare videntur, aut, etiam ſi ad *amphemérinas*, ſive potius, ut vocantur a Veteribus *, & a PLINIO *cathemérinas* ſpectarent, facile ad ſpecies, quas ipſe protuli, redigi poſſunt, tamquam earum differentiae, aut varietates. Nam enimvero *Amphimerina Epiala* (*a*), *Amphimerina syncopalis* (*b*), *amphimerina cardiaca* (*c*), *Amphimerina humoroſa* (*d*), *Amphimerina phricodes* (*e*), *amphimerina ſingultuoſa* (*f*), & demum *amphimerina ſpaſmodica* (*g*), & *amphimerina phrenitica* (*g**) perperam in remittentium claſſem invectae ſunt, cum natura ſua intermittentes exiſtant, vel ab intermittentibus proficiſcantur, pleraeque ad *perniciosas comitatas*, aut *ſubcontinuas* TORTII

Sauvageſii ſpecies examinantur.

inflammatoria mihi videtur. Altera porro non amphemerina continua, ſed tertiana intermittens *choleriea* TORTII, id eſt *perniciosa comitata* fuit. (*g*) *Spec.* 15. Deſcribitur in Diario VANDERMONDII ad ann. 1757. p. 97. curabatur cortice peruviano. Ergo ad intermittentes pernicioſas ableganda. (*g**) *Spec.* 17. Hic excitat MERCATUM *de Tertiana*. MERCATUS autem tribuit tertianae pernicioſae phrenitidem in cap. *Prima tertianæ pernicioſæ differentia D.* Sed tertiana tunc intermittens eſt, utcumque fuerit ſimplex, aut duplex. (*h*) *Spec.* 7. Spectat ad compoſitas, ſive complicatas. (*i*) *Spec.* 8. Haec quoque ad compoſitas ſpectat, vel ad *tritæophyas* duplices, quia eam confundit SAUVAGESIUS cum *tertiana duplici continua* WERLHOFII; non ergo amphemerina. (*l*) *Spec.* 18. (*m*) *Spec.* 20. (*n*) *Spec.* 14.

TERTIANA CONTINUA*

ET CAUSUS.**

§. CCCCXIX.

Ut quotidiana continua diebus ſingulis, ſic *Tertiana continua* alternis exacerbatur, eodemque ordine ſe ſe remittit, numquam tamen ad intermiſſionem perveniens. In hac acceſſiones neque horror antecedit, neque rigor, neque notabile frigus, exceptis prima, vel altera, quae plerumque a frigore, aut horrore exordiuntur. Nec in remiſſionibus erumpit ſudor, niſi rariſſime; &, ſi quando is erumpit, levis profecto eſt, inaequalis, difficilis, & plerumque vix levans, crudo nimirum exiſtente adhuc morbo; vel intempeſtive, & in acceſſionum augmento, quod

Proprietas tertianæ continuæ.

die labores maximi, & ſudores diutiſſime frigidi, neque amplius extrema recaleſiebant, ſed livida, & ſubfrigida manebant, non ſitiebant, præterea erant urinæ nigræ, tenues, paucæ, alvique ſiſtebantur, nec erupit e naribus ſanguis, neque his, quibus haec contigerunt, ſed parum ſtillarunt, neque reverſio ulli horum facta eſt, at ſexto die cum ſudore moriebantur.

§. CCCCXX.

Interdum hujuſmodi acceſſiones non alernis, ſed ſingulis diebus redeunt, uno tamen die graviores, altero mitiores, ſic ut tam hora, qua invadunt, quam intenſione, qua decurrunt, alterne ſibi ſimiles, ſi non omnino aequales, exiſtant. At quae graviores ſunt, non ſemper imparibus diebus, ut vulgo putatur, fiunt; nam paribus etiam hoc evenit, maleque audit tum apud HIPPOCRATEM. Hinc ab iteratis quotidie ſic circuitibus *Tertiana continua duplex* tunc nominatur. Utraque, tum ſimplex nimirum, tum duplex, appellantur a quibuſdam peculiari vocabulo *Tritæóphyæ* (*a*), quanquam hoc nomen magis convenire videtur illis tertianis continuis, quae cum frigore, aut horrore in quavis acceſſione exacerbantur (*b*), non ſecus, ac intermittentes febres, & in primis illae, quas ſupra (§. LXXI. CII. CXXVIII.) *ſubintrantes* appellari diximus, cum quibus ſane magnam Tritaeóphyae ratione periodi, & horroris, aut rigoris, aut frigoris habent affinitatem, etſi origine, eſſentia, & periculo maxime diſcrepent.

Tertiana continua duplex.

Tritæophyæ quaenam?

(*a*) SAUVAGES. *Nosol. cl.* 2. *ord.* 2. *Gen.* VII.
(*b*) RAYM. JO. FORTIS *de Febrib.* pag. 91., qui ideo distinguit *Tritæophyes* a *tertianis continuis*, quia illae accessiones suas repetunt cum horrore, hae vero sine horrore. Horrores autem istiusmodi duplicem habere videntur originem, nempe, vel ab inflammatoria diathesi, quacum interdum complicantur, vel a cacochylia putrida primarum viarum, quod frequentius accidit.

§. CCCCXXI.

Quo differant a subintrantibus.

Symptomata.

Cur bilioſa etiam dicantur.

Quocunque eas nomine appellare placeat, continuarum remittentium more ipsae incedunt, & tales jam ab initio, & natura sua existunt, nec ab intermittentibus ad continuitatem provectis, ut *subintrantes*, aut *subcontinuae*, originem ducunt. In accessionum initiis pulsus aliquantulum subeunt; increbrescunt; urinae tenues, & plerumque aqueae sunt; in incrementis saturantur, cum pulsu elatiore, frequenti, valido, magno, qui inclinata accessione, quod ut plurimum matutino tempore incidit, pacatius micat, & subsidit, nullo tamen, ut dictum est, aut exiguo sudore manante, nullaque urina prodeunte, quae lateritium sedimentum dimittat, quale in plerisque intermittentibus non desideratur. Remissiones vero quasi medium tenent inter illas, quas habent *subintrantes*, aut *subcontinuae*, & minimas, minusve manifestas, quas *continentes*. Ut plurimum eas comitantur calor acer, oris sapor amarus, inter initia interdum vomitus bilis, deinde in increm-

mento, & ſtatu diarrhoea bilioſa, ſitis, vigiliae, aliaque acutarum febrium phaenomena. Paſſim ab acritate quadam bilioſa ſanguinis, aut a bile ipſa depravata, quae humores omnes infecerit, oriri creduntur. Hinc pleriſque Tritaeophyae, ſive Tertianae continuae *bilioſae* vocari etiam ſolent. Rationi autem conſonum eſt, acrimoniam in iis *alkaleſcentem*, & calidam in primis dominari, ex qua ſolida vehementer irritentur, & fluida citiſſime gluten, quo cohaerent, amittant. Eo fortaſſe excedens ignei elementi vis, aut aliud ſimile principium diſſolvens referri debet.

§. CCCCXXII.

Quando vero *tertianae continuae* calor urens, & ſitis inextinguibilis accedunt *, tunc *Cauſus*, ſive *febris ardens periodica* ſpeciatim eſt. In hac praeterea lingua ſicca, aſpera, nigra; urinae rubrae, & flammeae; dolor capitis; agrypnia; delirium; anxietas; reſpiratio difficilis, denſa, magna; halitus oris calidus adeſſe conſueverunt; & fere perpetuum eſt, febrim alternis tantum diebus, ut tertianam continuam ſimplicem, exacerbari. Ac potiſſimum infeſtat adoleſcentes cholericos, robuſtos, valde exercitatos, tempore praeſertim aeſtivo, iter facientes, nec a ſolis radiis caventes, aut immodicis laboribus, aut cuicunque diaetetico regimini calefacienti deditos. In *Cauſo* *Quando cauſus, ſive ardens dicetur.*

tam incipiente, quam ad augmenti, & ſtatus tempora perducto adſtrictam alvum, aut certe non liquidam, nec fluxam eſſe docet SAUVAGESIUS, atque hoc ipſo a *tertiana bilioſa* (§. CCCCXXI.) diſcerni; inclinante vero ſolvi, & laxari, idque tum critice fieri; quoniam haec Cauſi ſpecies coctionis capax eſt, &, coctione tantum peracta, criticis evacuationibus terminatur. In ea vero *Cauſi* ſpecie, quam deſcripſit HIPPOCRATES (*a*), erant *alvi turbatæ plurimis horum, dejectionibus crudis, multis, tenuibus*. Quare non perpetuum eſt, alvum in *Cauſo* adſtrictam eſſe, vel ſaltem non deſunt, qui cum RAYM. JO. FORTIS (*b*) animadvertunt, ardentem hujuſmodi febrem in *colliquativam*, ut ipſe vocat, facillime tranſire, idque cognoſci ex ſupervenientibus die quarta crudis, liquidis, inceris, ſpumoſis, foetidis, pinguibus, biliosiſque dejectionibus, nihil conferentibus, nec judicantibus; circa vero ſeptimam urinis copioſioribus, in quibus liquata pinguedo ſupérnatat, & demum ex ſubita totius corporis macie.

(*) GALENUS *(l. cit.)* duo haec ſigna Cauſi propria & ipſe putat, *ſitim irrequietam, & caliditatem perurentem ſentientibus ægris*.

(*a*) *L. 3. epid. ſtat. 3.* (*b*) *De Febrib.* pag. 319.

§. CCCCXXIII.

Verum non una eſt *Cauſi* hujuſce origo. Accidit quandoque, ut *Cauſus* ex bile in cyſti fellea ſtagnante, & corrupta, aut in duodenum effuſa, aut ex aliis inquinamentis primarum viarum enaſcatur. Tunc putrida bilis, aut ſaburra gaſtrica non ſolum ſanguinem ipſum inquinat, & corrumpit, ſed etiam alvum movet, & ſolvit. Hinc febris oritur ardentiſſima cum alvi fluxu foetentiſſimo, & vario. Dejiciuntur autem tunc nigra, viridia, flava, ſubrubra, partim liquida, partim ſolidiuſcula, & tenaciora. Quod ubi evenit, febris iſta QUESNAEO dicitur *ardens excrementitia*, aut *ſtercoralis*, atque *acritica* utpote coctionem non requirens; nobis vero *gaſtrica*, aut *bilioſa*.

Cauſus, ſive ardens gaſtrica.

Ardens ſtercoralis.

§. CCCCXXIV.

Demum eſt alia Cauſi ſpecies, cui diarrhoea quoque accedit, non a bile tantummodo, aut gaſtricis ſordibus progenita, neque a putrida ſanguinis diſſolutione, ſed ab inflammatione alicujus viſceris illis conjuncta, aut inteſtinorum motum proritante, aut humorum copiam illuc alliciente. Hanc obſervarunt VALESIUS (*a*), & BALLONIUS (*b*) ſummae auctoritatis viri, & clinico exercitio

Cauſus ab inflammatione in abdomine.

merito commendatiſſimi, a quibus edocemur, tunc inteſtina, aut meſenterium, aut hepar, aut ventriculum phlegmone, ut eryſipelate occupari, hocque patefieri ex duritie, aut tumore, aut tenſione, dolore, caloreque inſigni ejus ſedis, in qua viſcus laborans locatum eſt. Quod ſi in hujuſmodi malo interiora exardeſcunt, & quaſi uruntur, & exteriora, ſaltem extrema frigent, *Lipyriæ* nomen *Cauſus* aſſumit.

Lipyria.

(a) *III. Epid.* 1. (b) *Conſil.* 31. *l.* 2.

§. CCCCXXV.

Prognoſis tertianæ continuæ.

Quae de prognoſi, & curatione harum febrium paſſim extant apud Scriptores, non modo varia, ſed etiam, niſi diverſis quaeque ſpeciebus rite accomodentur, pugnantia inter ſe videri poſſent. De tertiana continua intelligantur ſequentes HIPPOCRATIS ſententiae: *Febres quæcunque non intermittentes tertia die vehementiores fiunt, magis periculoſæ* (a). *Febres quæ proxime ad tertianarum naturam accedunt cum incontinenti jactatione, malignæ* (b) *ſunt. In febre bilioſa ante ſeptimum diem cum rigore morbus regius accedens eam ſolvit; ſine rigore vero ſi fiat intempeſtive, pernicioſus* (c).

(a) *Aph.* 43. *ſect. IV.* & 62. *ſect. VIII. Coac.* 226. (b) *Coac.* 33. (c) HIPPOCR. de vict. acut. n. 54.

§. CCCCXXVI.

Quod ad *Cauſos*, ſive *febres ardentes* attinet, hae ſi *legitimæ*, & *puræ* fuerint, non diu durant; nam vehementia earum ſymptomata diu ferri non poſſunt. Plerumque die ſeptimo terminantur; interdum nono, undecimo, aut decimo quarto. Quae ultra hoſce terminos protrahuntur, *nothæ* vocantur. Omnes autem periculoſae ſunt, inquit, SENNERTUS, eoque magis, quo major a ſtatu naturali receſſus; & contra. Si ſenex ardenti febre corripiatur, id lethale eſſe monet GALENUS (*a*), cui noſtra quoque ſuffragatur experientia. In febre ardenti ſi lingua arida exitente aeger de ſiti non conqueratur, periculum id ſignificat; nam eum vel delirio teneri, vel ſentiendi facultatem extingui, indicium eſt. Urinae etiam nigrae male ominantur, ſicuti & tenues, & crudae. Vomitus, & alvi fluxus in febre ardente, poſt coctionem in die critico ſuperveniens, inter ſalutaria ſigna ponendus eſt; contra inter funeſta, & mortifera, ſi ante coctionem contigerit (*b*). *In febribus ardentibus*, ut habet ex HIPPOCRATE (*c*) BAGLIVIUS, *ſi accedat morbus regius, & ſingultus quinto die, lethale*. Rigores etiam huic interdum febri ſuperveniunt. Hinc HIPPOCRATES ſcripſit: Febre ardente detento, rigore ſuperveni-

Cauſus ſive febris ardens legitima, & nothæ.

Prognoſtica Cauſi.

ente, ſolutio fit (*c**). At rigor iſte in vigore morbi, & poſt ſigna coctionis cum pulſu pleno, molli, & valido accedere, & recaleſcente protinus corpore brevi déſinere debet, ut ſalutaris dici queat. Hunc enim ſudor criticus ſubſequi ſoiet. Contra, ſi crudo adhuc morbo, & languido pulſu rigor acceſſerit, nec cito recaleſcat corpus, nec pulſuum vigor reviviſcat, aeger eidem certo ſuccumbit. Malum quoque indicant parvi tremores, & vomitus aeruginosi, qui lethales in *Coacis* (*c***) decernuntur. Ceterum fauſti, feliciſque exitus ſigna complexus eſt Sennertus hiſce verbis: *Bonum autem eſt, ſi æger morbum facile ferat; ſymptomata non ſint vehementia; ſi facile ſpiret; ſi nullam partem internam dolere ſentiat; ſi dormiat; ſi ſomno juvetur; ſi corpus æqualiter calidum ſit, & molle; ſi lingua non ſit adeo arida; ſi urina bona. Quod ſi jam ſignis coctionis apparentibus cum virium robore, in die critico larga e naribus hæmorrhagia accidat, procul dubio æger evadet* (*d*). Solvuntur etiam febres ardentes hujuſce generis ſudoribus, atque abſceſſibus exteriorum partium; ſed frequentius, ut jam notatum ſupra eſt, vomitu, alvi fluxu, aut haemorrhagia. Cauſi vero altera ſpecies, quam gaſtricam diximus, ſi cito ejus fomes auferatur, multo minus periculi habet, quamquam ob inflammationis metum periculo non careat. Quae demum ab

inflammatione interiori oritur febris ardens, quia facile, ut plerumque eryſipelatoſa, in gangraenam deſinit, vehementer timeri debet, praeſertim, ſi *Lipyriæ* jam gradum attigerit.

(*a*) *In Hippocrat. Aphor. 14. ſect. 1.* (*b*) SWIETEN. *in Boerhaav. §. 741.* (*c*) *Prax. medic. lib. 1. cap. de Ictero flavo ex* HIPPOCRAT. *de Jud. n. 8.* (*c**) *Aph. 58. ſect. IV.* (*c***) *N. 62.* (*d*) *De febr. l. 2. cap. 12. pag. 61.*

Curatio.

§. CCCCXXVII.

In tertiana continua (§. CCCCXIX. ad §. CCCCXXI.) ſi vehemens, ut plerumque eſt, atque acuta fuerit, magnumque calorem habeat comitem, vena cubiti ſtatim ab initio, aut ad ſummum in ejus incremento ſecanda eſt, & ſatis abunde pro virium ratione ſanguis detrahendus. Serius vero non tuto mittitur (*a*), quia morbo longius producto ſaepe cruor ad liqueſcendum propendet, imo interdum ob acquiſitam *alkaleſcentiam* jam colliqueſcit. Si ſimul cacochyliae exuberantis ſigna ſe prodiderint, purgatione tunc opus eſt; purgandum autem non nulli jubent poſt phlebotomiam, & quidem jure, ſi nimia plethóra vaſa turgeant. Medicamenta vero ſint ſubacida, & refrigerantia, quibus purgatio praeſtetur. At, materia non exuberante, non purgandum plane eſt, niſi coctione

Tertianae continuae quando conveniat ſanguinis miſſio & purgatio.

Coctio expectanda.

peracta. Coctionem adjuvant temperantia, diluentia, & ſubacida. Quando vero Natura concoctae materiae evacuationem per ſe non molitur, excitandam eſſe data affatim potui aqua frigida praecipit GALENUS, quem plerique alii ſequuntur.

(a) SWIETEN. *in Boerh.* §. 743.

§. CCCCXXVIII.

Gelidae potus in Cauſo I.

Frigida, imo nivata, ſive gelida aqua multo magis convenit primae *Cauſi* ſpeciei (§. CCCCXXII.) ſi aetas juvenilis, tempeſtas & regio calida, temperamentum cholericum ſit, & vires coſtent; neque inflammatio ulla phlegmonodes, aut inſignior viſcerum obſtructio ſe ſe opponat. Tempus vero dandae aquae frigidae aptius perhibetur morbi ſtatus, quanquam in augmento etiam, ſi res urgeat, propinari poſſit. Tantum porro aquae dandum eſſe jubent, quantum ab aegro paullatim bibi poteſt. Prudenter ſe gerunt qui quavis ſemihora ſex, vel octo ejus uncias porrigunt, & ſic, excluſo omni alio alimento, per aliquot dies ſola aqua aegros ſuſtinent, donec morbus judicationem ſubeat. Interea ſudorem quam maxime vitare ſtudent, ſtragulis etiam, ſi opus eſt, caute detractis, atque aëre frigidiuſculo admiſſo; quamquam non video, cur ſemper ſudoris via morbo fugienti cum bonae criſeos ſignis occludi

Frigidae dandae methodus.

debeat. Paullatim autem huic potui assuefaciendi aegri sunt; nam alioqui vix ferre eum possunt ob spasticas interiorum partium constrictiones, in quas incurrunt; aquaeque frigus sensim, & gradatim caute augendum. At in regionibus calidioribus uti in Regno Neapolitano, in Sicilia, in Hispania, alibique audentius se ad hoc remedii genus convertunt, eoque in plerisque morbis passim utuntur; nec admodum ad veterum praecepta de frigidae propinandae ratione attendunt. *Aqueam diætam* hanc dicunt.

§. CCCCXXIX.

In altera vero *Causi* specie (§. CCCCXXIII.), quoniam metui potest, ne partes, in quibus bilis depravata, aut excrementorum copia residet, inflammatione, & quidem periculosiore ob putridam causam, corripiantur, oportet primum venam incidere, deinde alvum ducere, aut vomitum ciere; hocque alternatim facere, ne mora, aut cunctatione morbus invalescat, & pernicioſior fiat. Serum lactis cum cremore tartari, ea nempe quantitate, quae accommodata aegro videatur, copiose haustum, aut decoctum tamarindorum ceteris praeferendum est. Laxat, temperat, *alkalescentiæ* resistit, abstergit, atque evacuat. Fomenta ventri imposita laxantium adjuvant effectum. Clysteres crebro

Curatio Causi II.

Purgatio.

in anum injecti ex eodem ſero, addito *electuario lenitivo*, aut ſale cathartico amaro cauſſae materialis ſubductionem ſine noxae metu ſollicitant. Tartarus emeticus aqua dilútus, & partitis hauſtibus poſt phlebotomiam die remiſſionis propinatus ſurſum, & deorſum morbi fomitem leniter exturbat, tutiorque eſt ipſis catharticis, imo etiam praeſtantior, cum putredo inſignior, aut epidemica conſtitutio, aut miaſma malignum, aut graviſſima ſymptomata citam breviori via bilis, aut ſaburrae gaſtricae expulſionem expoſcant.

Emeſis.

§. CCCCXXX.

Curatio Cauſi III. Cum vero inflammatio jam aliqua viſcera abdominis occupans, febrem ardentem efficit, ut in tertia *Cauſi* ſpecie (§. CCCCXXIV.) evenit, ſuſpecta tum ea omnia ſunt, quae alvum aliquanto acrius, & validius ducunt. Eorum loco iteratis ſanguinis miſſionibus, ſemicupiis, & fotibus mollientibus interponantur enémata blandiſſime alvum laxantia. Serum lactis quoque, itemque oleum ſeminum ilini recens expreſſum, aut olivarum dulciſſimum, aut ſeminum Ricini americani, aut quodcunque aliud non ita facile rancescens hic commendantur, quo putrida quaecunque colluvies citiſſime, & leniſſime educatur, ne retenta inflamationem malignam ſua pravitate ad gangraenam facilem, &

pronam reddat. Reliqua, quae huic curandae opportuna esse possunt, ex *commentario de Inflammatione*, prout res postulabit, huc quoque transferantur. In singulis demum hisce tertianae continuae speciebus (§. CCCCXIX. ad CCCCXXIV.) victus ratio talis esse debet, qualis ceteris in morbis acutis, videlicet tenuis, humectans, refrigerans; aër vero, in quo aegri decumbunt, ad frigidum, & humidum inclinans. Sapienter enim, & vere admonet Cl. SWIETENIUS, sanguinis missionem, clystéres, & reliqua artis molimina vix compescere aestum, motumque febris nimis concitatum, nisi aëris quoque refrigerium (*a*) accesserit.

Diaeta.

Aër ad frigidum inclinans.

(*a*) *In Boerhaav. §. 610.*

§. CCCCXXXI.

Antequam vero de tertianis continuis, & tritaeophyis sermonem absolvam, advertere oportet, eas, sive simplices, sive duplices fuerint, pro aetatis, & temperamenti ratione, aut anni temporum diversitate multifariam variare. Hinc aliae sanguineae magis, aliae pituitosae, aut biliosae videntur, & pro earum differenti natura non parum etiam symptomata discrepant. Autumnali tempore quae aggrediuntur, graviores, diuturniores, periculosioresque esse solent. Interdum ab initio cum cacochylia gastrica, & putrida compli-

Variant pro anni & aegrotantium ratione.

cantur, aut inflammatoriam naturam praeferunt, & cephalitidis, aut phrenitidis metum incutiunt. Frequentius vero ob perſpirationem ex frigore, aut humido aëre cohibitam cum coryza, catarrho, tuſſi, aut doloribus rheumaticis juguntur, ſimulantque catarrhalem, aut rheumaticam febrem. Imo tunc non rarum eſt, exanthemata miliaria poſt decimam quartam diem, quandoque etiam poſt vigeſimam eiſdem ſupervenire, ſive haec a complicato miliari veneno pendeant, ſive a lymphae depravatione, aut impuritate, aut corruptione inducantur. Interdum haec critice erumpunt, interdum ſymptomatice. Criticas puſtulas miliares in Tritaeophya autumnali, die vigeſima ſeptima tantum, poſt varias ſymptomatum, & febris viciſſitudines prodire vidi, & ſic judicationem afferre: alias die decima ſeptima ſine ullo levamine, aut cum malignorum ſymptomatum acceſſione. Quando hujuſmodi complicationes fiunt, ſemper aliquid inſoliti, & a conſueta febris indole alieni in earum proceſſu deprehenditur.

Autumnales.

Miliaria.

§. CCCCXXXII.

Sanguis ano demiſſus.

Autumno proxime elapſo (ann. 1780.) in tertianis duplicibus continuis, quae tunc frequentes occurrebant ex pluvioſa, frigida, & variabili aëris conſtitutione, pluries ma-

gnam ſanguinis nigricantis, modo fluidi, modo concreti copiam circa ſecundae hebdomadis finem, aut paullo ſerius, iterato ex ano excretam vidimus, quae ab haemorrhoidibus internis tantum prodiiſſe videbatur. Nemini critica fuit. In omnibus ſola quiete, potu ſpiritu vitrioli acidulato, & enematum omiſſione refrenata eſt. Quibus caput doluit ab initio, deinde ſtillae ſanguinis ex naribus prodierunt, ſed non largiter manavit, pituitaria membrana praetumida remanente, dolentibus acriter faucibus ſine inſigniori earum rubore, aut tumore, phrenitici ad finem tertiae, aut quartae hebdomadis obierunt.

Sanguinis ſtillae e naribus.

§. CCCCXXXIII.

Aeſtate magis ad ardentes, bilioſas, putridas, & colliquantes accedunt. Sed tum poſt aliquot dies, nempe modo poſt ſeptem, modo poſt quatuordecim, aut viginti, ſaepe in veras intermittentes deſinunt, vel ita in remiſſionibus extenuantur, ut intermittentibus perſimiles evadant, ſive hoc contingat ex imminuta quodammodo materiali cauſſa, ſive ex ſubacta diatheſi inflammatoria, cum qua complicabantur. Id autem potiſſimum evenit, cum intermittentes febres dominantur. Quando vere intermittentium naturam induunt, facile dato cortice peruviano fugantur. Sed paullo implicatior res eſt, ubi tantummodo

Æſtive.

Quandoque fiunt intermittentes.

remiſſionibus ſuis intermittentes aemulantur. Tunc enim, etſi plurimum remittant & horrore aliquo, aut frigore ſaltem extremorum, quod frequens eſt in veris tritaeophyis, acceſſiones ſuas exordiantur, non ſemper tamen hujuſmodi remedio vincuntur. Ne vero fruſtra, aut temere hoc ingeratur, prius diſquirendum eſt, an remiſſiones ſudor aequaliter diffuſus, & omnia ſymptomata ſedans ſubſequatur; urinae interea, aut poſtea emiſſae turbentur, aut lateritii aliquid deponant, aut ſaturatiore colore rubeſcant, quam in ipſo acceſſionum initio, & incremento, & demum an acceſſiones ipſae ordinate, & periodice redeant, & frigore, aut horrore, aut oſcitatione, aliiſque ſymptomatibus intermittentium propriis aegros exerceant? Si haec accidant, ſpes eſt, cortice peruviano eas fugatum iri. Cum vero nec frigore exacerbantur etſi ſummopere remittant, nec in remiſſionibus urinae craſſeſcunt, nec lateritiae fiunt, multo difficilius judicatu eſt, num hujuſmodi pharmaco ceſſurae ſint. Saepe enim obſervatum eſt, in hujuſmodi caſu eas cortici peruviano reſtitiſſe. Tunc autem, ſi acceſſiones ſtatis quibuſdam horis ordinate revertantur, & manifeſta, & quaſi repentina laſſitudine, & dorſi, crurum, capitiſque dolore, ſiti, anxietate, inquietudine aegrotantem diſcrucient, ita ut intermittentium morem, & conſuetudinem imitentur; & deinde poſt aliquot horas omnia

Quid faciendum, ubi intermittentibus proxima evadunt?

Quando chinachina cedent?

nia mitigentur, ut aeger, quemadmodum in ipſa intermiſſione, relevetur, ſudore etiam aliquo manante, aut cute inſigniter humeſcente, dubitari haud poteſt, quin intermittentium naturam ſequantur, & china china remedio futura ſit. Quod multo certius quidem erit, ſi remiſſiones in veſpertinas, aut nocturnas horas cadant, quibus contra, ut plurimum verae continuae remittentes, & praeſertim *cathemérinae*, & *tritæophyæ* omnes, non mitigari, ſed ingraveſcere conſueverunt. Autumnales, etſi tum intermittentes non deeſſe ſoleant, non ita facile in intermittentes tranſeunt, nec facile cortici cedunt, quia fortaſſe aut denſior humorum diatheſis, aut expirationis parcitas impedimento eſt.

§. CCCCXXXIV.

Probe igitur memoria tenendum eſt, ſingulas harum febrium (§. CCCCXIX. ad CCCCXXV.) ſpecies non modo memoratis ex cauſſis, aut pravitate cauſſarum, aut complicatione aliorum morborum, aut aëris conſtitutione, verum etiam, prout ſporadicae, epidemicae, endemicae, benignae, aut malignae, aut a contagione exiſtant, non parum ſymptomata ſua variare, diſcrimenque aliquod in ipſa medendi ratione creare, varioſque exitus habere: quae omnia prudentis, & periti, & exercitati medici eſt rite *Febrium harum varietates.*

cognoſcere, ne aut in judicio de febris natura, atque eventu ferendo, aut in adminiſtrandis artis auxiliis quidquam delinquat.

§. CCCCXXXV.

Animadverſiones in Sauvageſii ſpecies.

Poſtremo ſcire debent Tirones, uno hoe febris genere a SAUVAGESIO comprehenſas fuiſſe decem diſtinctas peculiares ſpecies, quarum tamen quatuor ad febres intermittentes rectius transferendae mihi videntur. Nam *Tritæophya ſyncopalis* (*a*), *Tritæophya eiódes* (*b*), *Tritæophya carotica* (*c*), *Tritæophya deceptiva* (*d*) ſpectant ad intermittentes; tres priores ad *comitatas* videlicet *pernicioſas* TORTII, quarta ad *ſubcontinuam* ejuſdem. *Tritæophyam* autem *lacteam* (*e*), ſi deſcriptionem ETTMULLERI, ex quo deſumpta eſt, conſulere non pigeat, facile conſtabit, non eſſe, niſi ſymptoma inflammationis a lacte in mammis coacto genitae. Jure vero ad hoc genus retulit *Tritæophyam Uratislavienſem* HAHNII (*f*), quae reapſe ardentibus, & lipyriis periodicis malignis, atque epidemicis adnumeranda eſt. Ad *tritæophyas* pariter *malignas*, *putridas*, *epidemicaſque*, ut alias ſilentio praeteream, pertinere videtur etiam illa, quam anno 1768. graſſantem vidit CAJETANUS TORRACA (*g*) Centum Cellarum non ignobilis medicus.

(*a*) *Spec.* 1. (*b*) *Spec.* 4. (*c*) *Spec.* 6. (*d*) *Spec.* 9. (*e*) *Spec.* 7. (*f*) *Spec.* 3. (*g*) *Dell' epidem. coſtituz. di Civitavecchia* nell' ann. MDCCLXVIII. Rom. 1768.

FEBRES REMITTENTES, QUAE MODO QUOTIDIANAE, MODO TERTIANAE TYPUM SERVANT.

§. CCCCXXXVI.

Hactenus eas Remittentes, quae aut quotidianae, aut tertianae typum conſtanter obtinent, perſecuti ſumus; reſtat modo, ut illae pertractentur, quarum typus non ita certus eſt, neque ita conſtans, uti in ſuperioribus. Sunt enim earum non nullae, quae alterutrius ordinem tenent, atque adeo neque quotidianae, neque tertianae dici poſſunt, ſed modo unius, modo alterius more procedunt. Harum igitur quaedam genera, quae notatu digniora mihi videntur, explicare ſuſcipiam, ut hoc febrium veluti chaos in minutiores partes diductum, luculentius, diſtinctiuſque ſpectetur.

*Febris remittens lenta maligna *,*
Nervoſa dicta.

§. CCCCXXXVII.

Continuitate, & acceſſionum circuitu ſe remittentem oſtendit haec febris; ſed modo alternis, modo ſingulis diebus, modo etiam erraticarum more exacerbari ſolet. A reliquis *Character febris.*

tertianis continuis, ſive *tritæóphyis*, aut quotidianis, ſive *amphemérinis* abludit; quod lentiſſimo paſſu progreditur, & vix aliquam, aut certe exiguam in pulſibus celeritatem, & frequentiam movet. Hinc *remittens*, & *lenta* jure nominatur, itemque ob ſpeciem lenitatis, & abditam quodammodo indolem, viriumque languorem *maligna*. Cumque in eâ cerebri, nervorumque functiones praeprimis laedi videantur, actioneſque omnes langueant, a quibuſdam etiam *lenta nervoſa* dicta eſt, ab altera ejuſdem nominis (§. CCLXX.), quae continens eſt, & ſupra a nobis deſcripta fuit, merito diſcernenda.

* *Synonyma*.

Febris nervoſa remittens SAUVAGESII, Noſolog. cl. 2. gen. VII. ſpec. X. *Febris nervoſa, ſive a ſpiritibus* QUINCYI, Eſſay of fevers p. 370. *Febris tritæophya typhodes* MANGETI, *Sauvag. Noſol. l. c.*

§. CCCCXXXVIII.

Hiſtoria morbi. Quam primum incipit morbus, arteriarum micatus ſunt parvi, breves, vix frequentes, imo interdum tardi, aut rari; aeger pallet, languet, atque in ſoporem, aut coma, plerumque vigil propendet; vix ultra modum, ſaepe minus, quam par eſt, calet, & nulla plerumque ſiti, aut certe valde exigua afficitur. Primis diebus ut plurimum quaedam intervalla temporis intercedunt, in quibus aegri per aliquot horas ita relevantur, &

melius habent, ut morbus non remittere modo, ſed etiam intermittere videatur. At paullo poſt horrore, aut rigore aliquo redeunte iterum febris cum expoſitis ſymptomatibus recrudeſcit, mentiturque acceſſionibus ſuis periodicis, ut ſupra dictum eſt, intermittentium quaſi morem, & typum. Poſt aliquot hujuſmodi viciſſitudines tandem qui ſic laborat, lectulo affigitur, ſtupidus fit; nec diſcrimen, in quo verſatur, nec quaecunque eidem ſtant circum, ullo prope modo novit, aut curat; in obvia quaeque manibus ſine cauſſa inquirit, ea palpat, contrectatque; balbutit, & obmurmurat, aut contra ſtupet, obtumeſcit, & ſemivivi imaginem exhibet. Subinde ſpaſticis quibuſdam circa ventriculum, & pectus affectionibus torquetur, excitatur, imo etiam tuſſi ſicca, aut tremoribus, aut ſubſultibus concutitur. Si his non ſuccumbat, diuque malum trahatur, facies effigiem cadaveris plane prae ſe gerit. Morbo finem verſus procedente, quandoque maculae, ſive peticulae ad cutim prorumpunt, quae vel floridae, & rubrae, quod tutius eſt, vel lividae, quod deterius, apparent; diarrhoea item ſupervenit; nigra, & foetida egeruntur; neque ab his urinae valde diſſident; ſenſus obnubilantur; oculi vix a luce percelluntur; auditus obtunditur, bono plerumque omine. Surditatem vero puris ſaepe ex auribus fluxus ſubſequitur. In quibuſdam

per lyſim tantum lentiſſime: nempe interdum poſt dies quadraginta, imo etiam poſt duos, vel tres menſes febris evaneſcit; ſed qui ita convaleſcunt, adeo hebetes remanent, ut vim mentis, ſenſuumque aciem recuperare nequeant, niſi poſt longiſſimum temporis intervallum.

§. CCCCXXXIX.

Cauſſa. Cauſſarum loco occaſionalium ſolent praecedere nimiae evacuationes, quibus corpus infirmatur, annonae caritas, alimentorum inopia, magna cum mentis, tum corporis contentio, venus immoderata, ſenium, conſtitutio aëris humida, & torpida, epidemicum miaſma, & quandoque contagium. Ex quibus equidem colligo, corpus univerſum primum ſummopere languere, deinde, febre *Aetiologia.* exorta, vim nerveam & muſcularem penitus obtorpeſcere, quemadmodum ex ejus ſymptomatibus (§. CCCCXXXVIII.) perſpicuum eſt. Quoniam vero non ſemper id a venenatis halitibus, aut maligno, nerviſque infenſo miaſmate profluit, probabile hinc eſt, interdum non ſolum partes ſolidas omnes praeter modum laxari, verum etiam aquoſam, lentam, viſcidamque colluviem cerebrum, & nervos obruere, ſenſibilitatem minuere, & veluti cohibere, ut ſenſuum ſtupor, mentis aberratio, virium dejectio, pul-

ſuum raritas, aut languor conſequantur. Quod ſi ejuſmodi colluviei vellicandi potentiam adjunxeris, nempe pungendi, & irritandi vim aliquam, non modo febrim, ſed etiam horrores, ſpaſmos, tremores, & reliqua ſymptomata inde profecta intelliges. Et quoniam nunc magis, nunc minus nervoſum ſyſtema obrui, & vellicari ſimul, probabile eſt; conſequitur etiam, ut interdum omnia ſymptomata ingraveſcant, interdum minuantur, ſicque per certos quoſdam circuitus malum progrediatur, ea tamen tarditate & inertia, quae lentori & tenacitati humoris morbidi, & ſolidorum atoniae, & torpori reſpondeat. Hinc etiam liquere arbitror, cur in cadaveribus defunctorum ſaepe laxata cerebri compáges, aut hydrocephalum internum, & medullae ſpinalis hydrops, aut encéphali ſuppurationes, abſceſſuſque reperiantur. In tanto igitur vitalis circuitus languore, cum viſcidus, & lentus humor tardiſſime reſolvi, & digeri debeat, & congeſtiones, collectioneſque in minimis, laxiſque encéphali vaſis, aut ſpatiis interjectis difficillime diſcuti poſſint, aut id, quod nervis inſidet, nocetque, aegerrime inde dimoveri queat; nemo mirabitur, quam ob rem morbus adeo diuturnus exiſtat, atque inſenſibili etiam reſolutione quandoque finiatur.

Quae in cadaveribus reperiantur?

Cur longus morbus, & quandoque inſenſibiliter terminetur.

§. CCCCXL.

Symptomatum varietas pro variis circumſtantiarum ratione.

Pro varia item temperamenti, aetatis, habitus corporis, ſanguinis, aliorumque humorum ratione, & pro cauſſarum complicatione diverſa, & pro majori, vel minori ad liqueſcendum, aut putreſcendum humorum propenſione, arduum non eſt intellectu, quando alvi fluxus, quando peticulae, quando urinae foetidae, & confuſae, aut alia evacuationum genera ſupervenire poſſint, aut expectari debeant. Hinc etiam expeditiſſimum eſt cognitu, eamdem hic quoque curationem requiri, quam ſupra (§. CCLXXXIII) opportunam eſſe aſſeruimus, cum de febre lenta nervoſa continenti verba facta fuere; videlicet ſanguinis miſſionem largam, aut catharſim plerumque huic febri nocituram; & contra ea omnia, quae vim nerveam excitant, & vires vitae erigunt, uti cardiaca, analeptica, ſtimulantia, volatilia, vinum, jura viperarum, ambra gryſea, veſicantia, victuſque ratio paullo largior egregiam opem praeſtitura.

Curatio.

§. CCCCXLI.

Quandoque ſuperveniunt miliaria.

Hoc febris genus tam *ſporadicum*, quam *epidemicum* occurrit, nec rarum eſt clinicis attentioribus obſervatu. Supra (§. CCCCXXXVIII.) indicatum eſt, quandoque morbo longius

protracto, aut altius provecto, id est humoribus corruptionem subeuntibus, peticulas etiam ad cutim propelli. Nunc haud reticendum est, peticularum loco interdum exanthemata miliaria circa undecimam, aut decimam quartam, aut serius huc illuc prodire; quin imo quibusdam in constitutionibus cum levi cerebri inflammatione febrem hujusmodi conjungi, sic ut aliquantum tam symptomatum, quam curationis ratione a modo descripta differre videatur. Tunc dolor capitis gravior est, temporales arteriae vehementius subsiliunt, oculi rubent, & lucem aversantur, vigiliae maxime urgent, &, si aliqua in somnum propensio adest, somnus verus non est, magisque comati vigili haec dormiendi cupiditas accedit. In hoc casu sanguinis missio inter initia utilior est, & praecipue cucurbitulis scarificatis instituta, & repetita, omniaque revulsionum genera. Huc fortasse referenda est *Amphimerina miliaris* SAUVAGESII (*a*), sive *febris maligna cum obscura cerebri inflammatione*, quam autumno anni 1757 grassari vidit Cl. MARTELLUS DE GRANDVILLERS (*b*).

Interdum cum levi cephalitide copulatur.

Quid tum magis conveniat?

(*a*) *Spec.* XI. (*b*) *Journal de M.* VANDERMOND. *T.* VIII. *p.* 275.

Febris remittens ſoporoſa Senum. *

§. CCCCXLII.

Differt a ſoporoſis Tortii, & Werlhofii.

Senectus ipſa eſt morbus, ut vetus habet adagium. Plurima enim ſalutis incommoda ſenilis aetatis fere propria ſunt, inter quae non ultima calamitas e multis, quibus ſenes ſubjiciuntur, mihi videtur quaedam febris continua remittens, ſive *axacerbans*, qua ii, praeſertim decrepiti, aut decrepitis proximi prehendi ſolent, & plerumque opprimuntur. *Soporoſa* ei nomen eſt, quia aut cum gravi mentis ſtupore, altoque ſomno invadit, aut in quavis acceſſione ut plurimum conjungitur, a *Lethargica* TORTII (§. CLXIX.), aut *ſoporoſa* WERLHOFII, quae intermittens eſt, & ad *pernicioſas comitatas* ſpectat, omnino natura differens, ac proinde ſeorſum pertractanda. Qui de ea diligentius, veraciuſque doctiſſimo, expertiſſimoque viro LE ROY ſcripſerit; adhuc inveni neminem. Itaque, quoniam medicinam facienti mihi pluries ipſa ſe obtulit iiſdem propemodum notis, quibus ab illo ad vivum depingitur, pergratum tironibus me facturum ſpero, ſi de hoc parum noto febris genere, & a pleriſque ſcriptoribus praetermiſſo acturus non modo illius obſervationes perſequar, verum etiam meas qualeſcumque opportune iiſdem adjiciam.

* *Synonyma.*

Febris maligna cum ſopore exacerbans, ſive febris maligna. (1) *Senum* LE ROY, *Melang. de Phyſiq. & Médecin. Prem. Mémoir. ſur les fievr. aiguës p. 171.*

(1) Jam alibi animadverſum a nobis eſt, malignarum nomen a Cl. LE ROY tributum fuiſſe omnibus febribus acutis periculoſioribus, & mortiferis, quas alii *malignas* proprie dici negant. *Second. Mémoir. ſur les fievr. aiguës pag. 232. & pag. 266.* Hoc igitur ſenſu, non alio hic *maligna* dicitur.

§. CCCCXLIII.

Acceſſiones habet haec febris ſatis manifeſtas, quae modo tertianae continuae duplicis inſtar, modo quotidianae more procedunt; plerumque tamen, quando quotidianam hora invaſionis aemulantur, una alternatim altera gravior eſt. Quare *Tritæophya duplex ſoporoſa ſenum* dici poſſet. Utplurimum vero, ſicuti ſaepe experientia didici, hujuſmodi acceſſiones, quae graviores ſunt, in dies pares incidunt, quamquam non raro obſervaverim, poſt decimam quartam diem, mutato ordine dies impares, in quibus mitiores acceſſiones fiebant, commutatos in deteriores, & demum ſine ullo ordine, etſi quotidie febris exacerbari pergeret, quaſi erraticas, vagas, irregulareſque factas. Praecedit communiter refrigeratio tactui ſenſibilis extremarum partium, in primis naſi, manuum, & pedum, plus minus longa, at non horrifica, niſi cum aliis morbis, aut interioribus antiquis vitiis complicetur, certiſſimum

Deſcripti.

febris ſubſecuturae indicium. Interdum refrigeratio iſta circa poſtremos morbi dies ita protrahitur, ut decem, duodecim, aut quindecim horas perduret, antequam calor ſe exſerat, & pulſus ſe explicet, & vehementior, ampliorque fiat. Quod ubi accidit, praeſertim ſi praeter pedes femora etiam perfrigerata ſint, expectanda eſt peſſima acceſſio, quae ſaepe de medio aegrum tollit. Certius vero exitium imminet, cum longiori frigori ſingultus ſe ſe adjunxerit.

§. CCCCXLIV.

Duo ſigna pathognomonica.

Sed duo praecipua, & plane propria, ſive pathognomonica ſigna hujuſce febris ſuppeditat caput, & pulſus, prout ſub acceſſione ipſa, & ea inclinata ſe habent. Et primum, quod ad caput ſpectat, hoc ut plurimum in prima febris acceſſione ſopore quaſi apoplectico obſtupeſcit, & opprimitur; ſed hac ſuperata, aut inclinante ſomnus excutitur, mens redit, ſenſus reviviſcunt, & nulla pars corporis parályſi affecta reperitur. Aegre haec prima febris acceſſio a levi apoplexiae inſultu internoſcitur; donec proxima eumdem afferens ſoporoſum affectum, mox omnem ambiguitatem tollat. Id autem, ut dixi, rarius evenit. Frequentius enim febris ſine notabili ſtupore, & ſomno accedit ab initio; deinde vero ſecundae, aut tertiae acceſſioni tantum-

Sopor, ſive primum ſignum.

modo ſupervenit ſopor; qui tamen non in quavis febris acceſſione eſt ejuſdem gradus. Plerumque paullatim ſingulis acceſſionibus ita ingraveſcit, ut in penultima, aut poſtrema tandem fiat vere apoplecticus. In primis tunc acceſſionibus levior eſt; nam aeger expergiſcitur vocatus, aut excuſſus, ſed in ſomnum cito relabitur, ſimul ac ſibi relinquitur, nec irritatur. Interdum delirium ſopori jungitur, interdum abeſt. Quidam dum veterno premuntur, balbutiunt etiam, uti linguae paralyſi correpti. Nec quandoque deſunt in ipſis acceſſionibus tendinum ſubſultus, motuſque convulſivi.

§. CCCCXLV.

Signa ſomni febrilis boni, & mali.

At non omnis ſomnus, qui febribus ſupervenit, aeque periculoſus eſt. Nam ſi aeger facile excitatur, oculos aperit, & nitidos oſtendit, ſi eos, ut ſolet, circumagit, ſi naturaliter intuetur, ſi ſui conſcius recte reſpondet ad ea, de quibus interrogatur, ſomnus hujuſmodi plerumque vel nihil, vel parum mali portendit. Sin contra difficulter e ſomno excitatur, & expergefactus oculis ſtupidis, incertis, obliquis, aut obverſis haereat, ſi hi rubeant, turgeant, & quodammodo protuberent, aut languidi, turbidi, aut flaccidi (quamquam interdum ſanis ſimiles ſub hujuſmodi ſomno viderim) ap-

pareant; ſi mens aberret, tum ſopor ad lethargicum vergit, & funeſta quaeque comminatur. Poſtremi generis eſt ille, qui acceſſiones hujuſce febris comitatur.

§. CCCCXLVI.

Alterum ſignum ex pulſu.

De primo ſigno, quod caput praebet, ſatis: nunc de altero, quod pulſus. Is in febris remiſſionibus deprehenditur aequalis, elatus, non valde frequens, praeſertim primis diebus; in acceſſionum vero vigore multo frequentior, itémque parvus, inaequalis, debilis, & quandoque ita obſcurus, ut demum, morbo ad exitioſum finem tendente, vix manu percipi poſſit. Mirum tamen eſt, cutim, dum talis pulſus eſt, ſaepe quaſi exardere, aegroſque, dum exterius frigent, plerumque de moleſtiſſimo interiori calore conqueri ſolére. Hae ſunt praecipuae, & veluti propriae pulſuum in hac febre affectiones. Diſſimulare autem nequeo, pulſum in aliquibus vigente etiam acceſſione fortem, & plenum, quod, ut rariſſimum, etiam concedit Cl. le Roy, inveniri; in aliis vero quandoque intermittentem, atque inſtabilem. Itaque Medicus, ut fiat certior de propriis hujuſce febris ſymptomatibus, debet aegrum ſaepius inviſere, ſed maxime eo tempore, quo acceſſio incipit, etiamſi id in noctem caderet. Sic enim infida morbi variatio non ejus effugiet diligentiam.

§. CCCCXLVII.

Jam monui, ſoporem pedetentim in acceſſionibus plerumque augeri ab initio ad finem; acceſſioneſque ipſas ordinate, & diſtincte invaleſcere, & remittere. Sed ſcire quoque licet, eas paullatim ita produci, ut demum vix quidquam amplius remittant, ſe ſe quaſi commiſcentes, aut exigua, & breviſſima tantummodo habentes intervalla, in quibus ſymptomata minuantur. Quamquam res utplurimum ſic ſe habeat; interdum tamen evenit, ut quidam aegroti ſemper in remiſſionibus ad finem uſque, ne ea quidem dempta, quae antecedit poſtremam, & lethalem diem, ſic recreari, levarique videantur, ut adſtantes vix ſibi perſuadeant illos in proximo vitae periculo revera verſari; dum tamen aegri ipſi ex intima animi praeſenſione rectius divinant id, quod eos maneat, & ſe paratos ab ſubeundum extremam ſortem praedicant, imo ſponte, ultroque efflagitant, ut ſacris religionis auxiliis praemunire ſe poſſint.

Varietates in acceſſionibus.

§. CCCCXLVIII.

Quandoque febriles acceſſiones circa ſeptimam, vel octavam diem ita miteſcunt, ut remiſſionis intervallum ab una ad alteram acceſſionem horas uſque viginti quatuor, vel

Fallaces remiſſionum vices.

triginta ſex extendatur, atque adeo ex duplici ſimplex *Tritæophya* evadat. Tunc cavere oportet, ne praemature nimis felicem morbi finem polliceamur, praeſertim ſi non praeceſſerit, neu praeſto ſit ulla evacuatio, aut eruptio critica, cui tanta morbi remiſſio tribui queat. Nam ſaepe obſervatum eſt, poſt longiorem illam quietem febrem vehementius recrudeſcere, & incautos illudere. Lingua plerumque humida eſt, & naturali ſimilis ad finem uſque, exceptis iis aegrotis, qui ſomno obruti ſpiritum hiante ore ducunt; nam in his exareſcit, & aſpera ex hac cauſſa fit; quamquam tamen eam quandoque ex febris etiam ardore reſiccari viderim, cum non raro, poſtquam febris deferbuiſſet, licet adhuc ore hiarent, humida, & mollis permaneret.

Lingua interdum ſicca.

§. CCCCXLIX.

Symptomata variora.

Neque inſolens eſſe, ait Cl. LE ROY, morbo ad finem tendente, alterutram parotidem, aut utramque intumeſcere, & proximam ſaepe mortem praenuntiare, aut peticulas ſymptomaticas prodire, quae pariter exitium imminere ſignificent. At in iis, quos hac febre laborantes videre mihi contigit, nihil horum unquam comperi, ſic ut minime ejus propria iſta credam, &, ſi quando incidant, tum cum ea malignitatem aliquam, aut putridam colluviem complicari. Huncque eſſe

eſſe caſum putaverim, in quo alvi excrementa liqueſcunt, & crebro dejiciuntur, peculiaremque foetorem exhalant; & tales halitus e corpore aegrotantis emanare dicuntur, ut in aëre iis repleto diu morari non liceat, quin caput dolore corripiatur, cito tamen deſituro, ſi, qui eo affectus eſt, in aërem purum, & liberum ſe transferat, ibique aliquantulum conſiſtat.

Prognoſis.

§. CCCCL.

Periculoſa valde eſt hujuſmodi febris, & plerumque lethalis. Numquam contagione communicari viſa eſt, aut epidemice vagari. Solet ſporadice hunc, vel illum ſenem ex aliqua evidenti, & procatarctica cauſſa, etiam leviori, invadere, praeſertim autumnali tempore, aut hiemis initio, cum nimirum transpirationi cutanea frigore, aut aëris humiditate minuta ſit. Qui ea laborant, interdum ſeptima, octava, aut nona die, ſaepius undecima, aut decima tertia moriuntur. Cl. LE ROY neminem novit ultra hunc terminum vitam protraxiſſe ex illis, quorum morbus morte finitus eſt. Non inficiatur tamen, quando malum citam mortem non affert, hominem ita male affectum relinqui, ut diutius quidem miſere vivat, ſed demum ſuc- *Ortus ejus.* *Terminus.*

cumbat. Plerumque ita evenire, ut affirmat vir doctiſſimus, equidem fateor. Attamen ſeptuagenarium hac febre cum bilioſa primarum viarum cacochylia, & antiquo veſicae ulcere complicata laborantem curavi, qui poſt multas, miraſque viciſſitudines, quas ſuſtinuit, vigeſima nona demum die occubuerit. Lenta porro interdum morte morbum finiri, non pridem comprobatum recordor in magno quodam Principe octogenario majori, qui primas graviſſimas, & prope lethales febris hujus acceſſiones eluctatus, tandem in febrem lentam quotidie exacerbantem incidit, & maraſmo tandem confectus, & aſſidue delirus centeſima a morbi initio die exſpiravit. Ceterum tendinum ſubſultus, tremores, convulſiones, reſpiratio difficilis, aut magna, & tarda, pulſuum intermiſſio quam maxime periculum augent, atque exitium accelerant. Singultus vero ſi acceſſerit; quod rarum non eſt; jam prope inſtare extremum diem, denuntiat.

Interdum lenta evadit.

Febris hemiplegiaca.

§. CCCCLI.

Soporaſae febris veluti ſpecies haberi poteſt illa, quae, quia eidem hemiplegía ſupervenit, proprie *hemiplegiaca* appellanda videtur. Haec homines aggreditur non admodum

Quae ſic appellanda.

ſenio graves, ut ſuperior; ſed tamen ſenio proximos, qui nimirum annum quadrageſimum quintum jam praetergreſſi ſint. Ceterum magna inter utramque eſt affinitas; nam in utraque aegri, dum ſopore premuntur, balbutiunt; acceſſiones omnino eumdem manifeſtum typum, ordinemque tenent, in quibus plus minus ſomnus obrépit; pulſus ſimili prope modo tam in acceſſionibus, quam in remiſſionibus ſe habent. In priore illa lingua quaſi paralyſi, in hac latus reſolvitur: quae omnia affinitatem, ſimilitudinem affectionis oſtendunt. At non idem in utraque periculum eſt. *Soporoſa* pleroſque occidit; non item *hemiplegiaca*, quia in hac pauciores pereunt, multique ſervantur. Si tamen in hujus acceſſionibus pulſus fiat parvus, debilis, inaequalis; aeque lethifera eſſe poteſt, ac *ſoporoſa*; nam nervi etiam cardiaci reſolvi quodammodo videntur. Item ſi paralyſis organa deglutiendi attingat; ſi tendines reſiliant; ſi caput, oculi, aut labia convellantur ſimul, tantum periculi continet, ut omnis ſpes adimatur aegri ſervandi. Sed prae ceteris ad reſpirationem attendere oportet; quo enim plus a naturali ipſa deflectit, (deflectere autem plurimum ſolet pari vago, & intercoſtali affectis) eo propius exitium metuendum eſt.

Affinitas.

Hemiplegiae minus periculoſa.

§. CCCCLII.

Quomodo differat a ſoporoſis comitatis.

Poſſet febris iſta quibuſdam videri una eademque cum lethargica TORTII, aut ſoporoſa aliorum, utpote quae ſenibus pariter infenſiſſima eſſe conſuevit, & ſaepe hemiplegiam, aut apoplexiam, aut paralyſim ſibi (§. CLXIX.) adſciſcit. Verum ab hujuſmodi *pernicioſis comitatis* diſtinguitur, 1. quia continua perhibetur, 2. quia ſporadica eſt, dum comitatae plerumque epidemicae, aut endemicae obſervantur; 3. quia in hemiplegiaca & ſoporoſa acceſſiones a refrigeratione, & quidem longa inchoant; in illis contra ab horrore, aut a ſimplici pernicioſo ſymptomate ſine frigore, aut horrore, vel certe breviſſimo & vix ſenſibili; 4. quia in illis praecipiti, & celeri paſſu ad mortem fit tranſitus; in noſtra vero tardiori, lentiorique greſſu; 5. quia urinarum alia omnino ratio eſt. In *comitatis* ſunt parcae, ſubjugales, lateritiae, ſubſidentes; in *ſoporoſa*, aut *hemiplegiaca* continua crudae, copioſae ſine ſedimento, aut cum enaeoremate divulſo, & levi; 6. quia illae cortice peruviano certe depelluntur; haec vero nequaquam.

§. CCCCLIII.

Cl. Le Roy, dum cauſſas mali, ejuſque ſymptomatum, & mortis ipſius indagatur, & veri ſimillimum putat, a peculiari cerebri affectione illa omnia permanare, queritur anatomicarum diſquiſitionum defectum, quo fit, ut decerni non poſſit, quaenam revera ſit ejuſmodi cerebri affectio, in qua morbus iſte contineatur. Ipſe tamen narrat, in homine, qui *hemiplegiacus* ex hac febre mortuus erat, inventum eſſe abſceſſum, qui in altero cerebri hemiſphaerio recondebatur. Quid in Principe illo, de quo paullo ante mentionem (§. CCCCL.) feci, ſectio cadaveris, quam inſtituit diligentiſſime amiciſſimus, & medica ſcientia praeſtantiſſimus Jo. Paullus Spezzanius, detexerit, non melius patebit, quam ſi ſectionis ipſius deſcriptionem, mecum ab eodem communicatam hic tranſcripſero. Altero ab obitu die cadaver ſectioni traditum eſt. In exteriore corporis ambitu quaedam maculae lividae, latiores aliae, quae hypogaſtrium occupabant, aliae minores, quae talos, & extremos pedum pollices tingebant, & notabile ulcus cum gangraena jamdiu obortum, a ſummo oſſe ſacro ad nates protenſum oculis diſſectoris ſe ſe obtulerunt. Reſerato *abdomine* ventriculus, inteſtina, jecur, pancreas, omentum, meſenterium, renes, veſica urinaria omnino juxta naturae modum in-

Quid in cerebro defunctorum inventum.

Sect. 2.

Sect. 2. i

veniebantur, ſi exceperis aliquas non inſolitas variationes, quas inceſſus, & flexus inteſtinorum, omentique poſitus exhibuerunt. Lien vero apparuit, mole multo minor, quam ſolet, fortaſſe ex compreſſione, quam jamdiu patiebatur ab ingenti quadam hydatide, quae ex ſuperiore renis ſiniſtri parte enata ſurſum attollebatur hypochondrii cavum, quod ſolis lieni, & ventriculo continendo dicatum eſt, magna ex parte occupans. Aqua, quae hydátidi inerat, trium librarum & amplius quantitatem aequabat, leviter flaveſcens, ceterum limpida. In *thorace* cor repertum magnum, & firmum, cui adnexa vaſa aeque ſana, & bene conformata reſpondebant, cuique in vivente, & ſano arteriarum micatus validi, magni, aequales ſemper reſponderant. Concretio quaedam polypodes in ſiniſtro ejus ventriculo exiſtebat, in aortam uſque producta, quam in poſtremo vitae articulo genitam probabile eſt. Poſterior pulmonum pars colore magis fuſco, quam anterior, erat, & ſanguine etiam turgebat magis, ut ex poſitu in dorſum morientibus evenire conſuevit. In utraque thoracis cavea, ſed in ſiniſtra plus, aliquid ſeri effuſi, & valde ſanguineo colore tincti deprehenſum eſt; quod pariter laborioſae reſpirationi ad vitae finem factae adſcribendum videtur. *Caput* demum, in quo morbi cauſſa quaerenda potiſſimum erat, haec exhibuit. Dura me-

ninx prope naturalis viſa eſt; venae omnes piae matris ab ultimis uſque ſurculis ad truncos, quibus in ſinus longitudinales, & tranſverſales hiant, praeter naturam dilatatae ſanguine tenuiore, & diluto valde turgebant; quo vitio fortaſſe jamdiu laborabant, quia ſereniſſimus Princeps ab adoleſcentia adſtrictiori collari aſſueverat, quo ſanguinis e capite per venas jugulares reditus plurimum retardabatur. In venis, uti quoque in ſinibus, exiguae, & tenues quaedam polypoſae concretiones inerant. Interſtitia, quae inter venam, & venam interjacent, opplebantur materia quadam albida, condenſata, & quaſi concreta, unde ipſa pia meninx craſſeſcebat. Intra duram, & piam, & intra piam meningem, & cerebrum ſtagnabat inſolita ſeri copia, quo etiam ferme pleni erant ventriculi cerebri. Plexus choroidei pallebant, & multas parvas hydatides huc illuc innatas oſtentabant. Corticalis cerebri portio perbelle anfractibus ſuis diſtincta, videbatur aliquantum contracta; medullaris vero, & reliquae partes intra calvariam locatae nullum vitii genus prae ſe ferebant.

§. CCCCLIV.

Extat apud Morgagnium ſectio Cadaveris Nob.viri Aloysii Rattae, aetate provecti, qui a longo jam tempore hypochon-

driaco malo, & vertigini obnoxius, Novembri an. 1705 in *affectionem comatoſam* cum febre, ut auctor exiſtimat, *peſſimi moris* conjunctam incidit, qua intra biduum circiter confectus eſt. Cum autem Valsalva in

Sect. 3.

hiſtoria morbi, nam inter ejus obſervationes eam reperit Morgagnius, *præcipuum* praeter deliria *ſymptoma, maximam ſomnolentiam* commemoret, videtur probabile, febrem ejuſmodi non multum a *ſoporoſa ſenum* abfuiſſe. In ventre, & thorace *ſana omnia inventa ſunt; & quamvis odor quaſi ejuſmodi, ac in verminoſis ſolet, exiſteret, qui aliis lacrymas, aliis ſternutationem moveret; nuſquam tamen apparuerunt vermes. Cranio exſecto in cerebri anfractibus aqua* gelatinoſa *in ventriculis quoque, & qua Oblongata medulla in ſpinæ tubum deſcendit, aqua fuit; ſed pauca utrobique* (*a*). Quae ſequitur obſervatio, propius ad morbum, de quo agimus, ſpectare videtur; nam qui eo correptus eſt, *ad annum accedebat ſexageſimum; febre acuta laborans in Noſocomium ultimo dumtaxat morbi tempore illatus, hebes jacebat, & vix interrogantibus reſpondere poterat. Stragula ſæpius abjiciebat, quaſi ingenti ureretur calore, qui, ſi tangerés, vix tepidus, imo ad extrema corporis frigidus percipiebatur. Pulſus interdum omnino latebat, interdum prodibat; ſed durus, parvus, intermittens. Reſpiratio tamen erat naturalis.*

Per hæc noviſſimis tranſactis diebus prope quartum decimum eſt mortuus. Quorum multa ad amuſſim cum iis ſymptomatibus, quae ſupra (§. CCCCXLVI.) relata ſunt, conveniunt. *Ventre, & Thorace apertis, ventriculus, & inteſtina levi rubore ſuffuſa inveniuntur, quaſi inciperent inflammari: in cordis autem ventriculis ſanguis craſſior; ſed tamen fluidus. Cranio recluſo, dum craſſa meninx inciditur, & dum cerebrum eximitur, limpidum, ſed non multum, prodit ſerum. Sub tenui quoque meninge, quæ leve inflammationis præbebat indicium, ſulci, qui inter cerebri anfractus deſcendunt, eodem manabant ſero. Denique in lateralibus ventriculis aliquantum ſeri, colore ſanguineo infecti, repertum eſt* (*b*). Sect. 4.

(*a*) *Epiſt. anatom. medic. de ſed. & cauſ. morbor. Epiſt. VI. n. 2.* (*b*) *Ibid. n. 8.*

§. CCCCLV.

Ex quibus anatomicis ſectionibus, quamquam non multis, conſequitur magna probabilitatis ſpecie, iiſdem propemodum vitiis in hac quoque febre cerebrum affici, quae in aliis ſoporoſis affectionibus detecta ſunt a Proſectoribus (*a*), quaeque plerumque conſiſtunt vel in apoſtematibus cerebri, vel in lymphae *gelatinoſæ* inter duram, & piam meningem collectione, vel in ſero ſive limpido, *Cauſſarum explicatio.*

ſive craſſo, turbido, imo etiam ſanguineo circa cerebrum ſtagnante, aut in ejus ventriculos effuſo, vel demum in nimia vaſorum ſanguineorum, quibus Pia mater, & cerebrum ipſum abundat, dilatatione, atque infarctu (*b*); ex his vero frequentiorem eſſe vaſorum dilatationem, colluviemque ſeroſam, & viſcidam cerebrum, ejuſque ventriculos inundantem: quae omnia in ſenibus, parum perſpirantibus; pituitoſis, crudiſque humoribus plerumque ſcatentibus, & canalium in primis cerebralium indurationibus, aut atonia, contrario prorſus vitio obnoxiis, ac proinde congeſtionibus, collectionibuſque humorum accommodatiſſimis paullatim fieri incipiunt, & ſenſim ita increſcunt, ut demum, accedente aliqua procatarctica cauſſa febri movendae idonea, in hujuſmodi terrificum, lethalemque morbum incidant. Non hic diſputabo, quot modis, quibuſque ſeroſa iſta colluvies in cerebro congeratur, cum partim id in pathologia generali explicatum arbitror, partim opportunius explicabitur, ubi de Apoplexia, & congeneribus affectionibus, praeſertim ſoporoſis, peculiariter agemus. Nec quaeram modo, an ab hujuſmodi cauſſa ſemper febris accendatur, num vero interdum aliunde orta, cum ipſa tantummodo copuletur, aut eam gignat, aut augeat; nam longioris res eſſet indaginis. Illud ſolum mihi videtur veri ſimile, quod ſeroſa collu-

vies ſtuporem quidem, & ſomnum praeſtare poſſit, non vero febrim, niſi acrimonia quaedam ſeroſo humori inſit, aut cum eo aliqua meningum, & cerebri phlogoſis conjungatur; unde medullares ejuſdem fibrae, appenſique nervi ſic irritentur, ut ſpaſmo inducto, primum extremarum partium perfrigeratio ſequatur, deinde etiam motus cordis, & arteriarum augeatur, humoreſque omnes concitentur, atque efferveſcant. Ab eadem cerebri vellicatione perſpicuum eſt, delirium, ſubſultus tendinum, & convulſiones pronaſci debere, &, ſi quando irritationi compreſſio praevaleat, partes, puta linguam, fauces, brachiorum, & crurum alterutrum, quae loco in cerebro compreſſo magis reſpondent, reſolvi non ſecus, ac in paralyſi, & hemiplegia. Quoniam vero aucto humorum per febrim motu ſeroſa colluvies paullatim in circuitum rapitur, & cerebrum tum a preſſione, tum ab irritatione levatur, mentem ad ſe redire, ſoporem diſcuti, & febrim ſenſim deferveſcere, probabile eſt, donec, renovata intra quoddam certum temporis intervallum congeſtione, acceſſio modo citius, modo tardius, modo fortius, modo mitius, prout ejus quantitas, aut irritandi vis variat, cum iiſdem prope ſymptomatibus inſtauretur.

(*a*) BONET. *Sepulcr. T. 1. ſect. III. itemque* MORGAGN. *Epiſt. anatom. med., Epiſt. VI. tota.* (*b*) MORGAGN. *ib.*

§. CCCCLVI.

Varie complicationes, unde etiam ſymptomata variantur.

Saepe etiam accidit, ut cum hujuſmodi cauſſa (§. CCCCLV.) diatheſis ſanguinis inflammatoria, praeſertim ab initio, complicetur, aut phlogóſis eryſipelatodes interiorum viſcerum, unde ſitis, ardor, ſingultus, anxietas, extremorum perfrigeratio, ut in veris Lipyriis, una concurrat. Pro cauſſarum igitur varietate, concurſu, aut aliorum morborum complicatione non parum febris ipſius magnitudo, vis, & periculum, nec non ſymptomata differant, neceſſe eſt. Idcirco in ſeptuagenario, quem ſupra (§. CCCCL.) deceſſiſſe undetrigeſima die narravi, primis diebus, cum e frigore acceſſionis cujuſque emergeret; pulſus erat vehemens, durus, vibratus, ſanguiſque e vena eductus tenax, firmus, & cruſta inflammatoria obductus. Progreſſu vero morbi, & in primis poſt decimam quartam diem frigus exteriorum partium fere perpetuum evaſit, dum interim de ſummo interiore aeſtu, & inexplebili ſiti aegrotus querebatur; demumque pulſus ita exilis, parvus, inaequalis factus eſt, ut interdum, ſicut in aſphycticis, pene deficeret, ſenſibus nihilominus integris, quamquam aliquantum languidioribus, permanentibus. His perniciosiſſimis ſymptomatibus acceſſit primum liquida, foetida, colliquans diarrhoea, & tandem tympaniticus ab-

dominis tumor. Sed huic aegro praeter ſoporem illum acceſſionum febrilium comitem abſceſſus erat, qui veſicam urinariam occupabat, & magnam poris foetentiſſimi copiam a multo jam tempore ſine inſigni moleſtia cum urina, quae ſponte, ut in incontinentia, extillabat, effundere ſolebat. Veſicam vero in primis affectam fuiſſe, indicabat ejus praegrandis tumor in hypogaſtrio ſitus, manuique facile ſubjectus. Hinc fortaſſe ſingultus, quo poſtremis vitae diebus aeger ſummopere conflictabatur.

§. CCCCLVII.

Non aliam hic curandi rationem proponere auſim, quam illam, de qua in cura febris generali (§. XLII.) mentio facta eſt. Plerumque enim quaecunque artis praeſidia effectu carent. Si quae tamen aliquid boni unquam praeſtiterunt, id profecto a ſanguinis miſſione, a cucurbitulis ſcarificatis, & potiſſimum a cantharidibus *nuchae*, brachiis, aut cruribus, imo ipſi capiti applicitis, ulceribuſque inde natis, diu manantibus profectum eſſe novimus. Uno verbo omnia, quae a capite revellunt, vim nerveam excitant, vitales vires erigunt, ſeroſi humoris copiam minuunt, educuntque ceteris praeſtantiora uſus comprobavit. Cl. Le Roy corticem peruvianum in tenuem pulverem redactum, & larga manu datum interdum proſpere ceſ- *Curatio.*

ſiſſe affirmat. At cortex peruvianus in hac *continua febre ſoporoſa ſenum* inefficax omnino eſt, imo plerumque febrem ipſam exaſperat, uti pluries expertus ſum. Fortaſſe, quando profuit, febris intermittens *pernicioſa* erat, ſoporoſo affectu comitata, qualem alibi commemoravimus, cum qua facile haec, de qua differimus, confundi poteſt.

FEBRIS PUERPERALIS NEOTERICORUM *.

§. CCCCLVIII.

Puerperae a communibus morbis non liberae.

Nihil vetat, quo minus puerperae aliis quibuſcumque morbis, & febribus, ut reliquae mulieres, facile pateant. Idcirco rarum non eſt, eas peripneumomia, pleuritide, angina, apoplexia, catarrho, rheumatiſmo, febribus continuis, aut intermittentibus, cum benignis, tum malignis, variolis, morbillis, purpura miliari, aliiſque malis, & quidem ex cauſſis communibus, & fortuitis prehendi, ita ut nullus ferme morbus exiſtat, in quem ipſae aliquando non incidant. Quid enim communibus hominum aerumnis eas ſubtrahat? At praeterea non vacant propriis quibuſdam, & peculiaribus morbis, qui a partu ipſo proxime conſequuntur. Supra jam, ubi *de febre lactea puerperarum* (§. CCCLVII.) diſputatum eſt, varias non

Febres earum propriae.

modo ejus differentias explicui, verum etiam ſingulas quaſdam febres ſecundarias, ſive ſymptomaticas, quae a lacte in mammis uberius congeſto, aut coacto, vel ab uteri inflammatione, vel a ſubita, & inexpectata lactis, aut lochiorum metaſtaſi (§. CCCLXV. & CCCLXVIII.) excitantur, breviter, ut tum erat opus, indicavi. Hic vero dicendum ſupereſt de quadam febri (quoniam modo quotidie, modo alterne exacerbatur) acuta, pleriſque maligna, aut putrida habita, qua ſpeciatim corripi puerperae dicuntur, & magnum inde periculum ſubire. Hanc, quoniam propria puerperarum exiſtimatur, complures Neotericorum *puerperalem* ** vocant, quaſi novum febris genus, & veteribus penitus ignotum eſſet, & peculiari nomine careret, nec ad ulla febrem ante cognitam reduci poſſet.

* *Synonyma.*

Febris puerperalis EDUARDI STROTHERII, *critic. febr. or a critical eſſay on fevers chap. IX. p. 212. The puerperal. fever. Lond. 1718.*, NATHANIEL. HULMI, *A Treatiſe on the puerperal Fever &c.*, & JOH. LEACKE, *Practical obſerv. on the chil-bed Fevers &c. Febris Puerperarum* CAROLI WHITE, *Avis aux Femm. enceint. & en couches ſect. 3. artic. 2. p. 184. Febris lochialis vulgo in Anglia dicta, ſed perperam* EJUSDEM *ibid. Febris lactea maligna Puerperarum* LE ROY, *Premier. mémoir. ſur les fievr. aigües p. 198. Febris putrida puerperis ſuperveniens ex bilioſo humorum apparatu, vel ex dietae erroribus* RIVERII, *Prax. med. lib. XV. cap. 24. Febris putrida puerperarum* RAYM. JO. FORTIS, *De febrib. & morb. mulier. p. 484. Febris putrida, ſeu potius maligna puerperarum* WILLISII, *De febrib. cap. XVI. pag. 76.*

Febris uterina a partu tam humoralis, quam nervosa RAULINII, *Traité des malad. des Femm. en couche* sect. III. chap. X. p. 219. *Febris miliaris complicata, sive putrida maligna* GASTELLIERII, *Traité de la Fievr. miliarie des Femm. en couche p. 6.*

** Primus, qui de ea scripserit, atque hujusmodi denominatione usus sit, ab HULMIO fuisse dicitur EDUARDUS STROTHER, Londini ann. 1718 edito opere, cui titulus *Criticon Febrium* &c.

§. CCCCLIX.

Antiquitus cognita febris puerperalis.

Novam vero non esse hujusmodi febrem, nec veteribus praetervisam, facile eruitur ex antiquissimorum scriptorum monumentis, ut rectissime animadvertunt SWIETENIUS (*a*), WHITEUS (*b*), aliique etiam inter eos ipsos, qui nova illa denominatione utuntur, & peculiariter de ea edisserunt. Sed nullibi luculentius apparet, hanc ipsissimam febrem notam antiquitus fuisse, atque accuratissime descriptam, quam in primo, & tertio epidemiorum HIPPOCRATIS (*c*), ubi octo historiae puerperarum ea laborantium referuntur, ita similes illis, quas nuperi scriptores ediderunt, ut ovo ovum similius non sit. Non nullas quasi illinc exscriptas diceres. Laudandi tamen praestantissimi hujusmodi Auctores sunt, quod novis, iteratisque investigationibus illustrare eam conati sint, quanquam non satis constare videatur, num pro Scriptorum numero, & labore par utilitatis ratio consequuta sit. Nam de hujusce morbi natura, causis, & curatione tantam

tantam invenio inter eos diſſenſionem, tantam opinionum varietatem, ut cui tirones fidem habeant, quem ſequantur, quem, ut ducem, ſibi proponant, decerni minime poſſit. Quam ob rem, antequam ad ejus deſcriptionem gradum faciam, in qua pariter non exigua eſt apud auctores diſſimilitudo, operae pretium me facturum exiſtimo, ſi primoribus ſaltem labiis praecipuas attingam opiniones, quae de natura, atque origine *febris puerperalis* non ſine magna interdum animorum contentione evulgatae hactenus fuere; ſimulque ad examen, quantum in me eſt, révocem argumenta, quibus iſtae innituntur, ut planior, tutiorque fiat aditus ad veram ejus Pathologiam, & Therapeuticen; quod in primis noſtri inſtituti ratio poſtulat.

(*a*) In Boerhaav. §. 1329. (*b*) l. c. (*c*) *Lib. 1. epid. ſect. III. Ægrot. IV. V. XI. Lib. III. ſect. II. Ægrot. X. XI. XII. ſect. III. Ægrot. II. XIV.*

§. CCCCLX.

Galli eam a lacte retento derivant.

Apud pleroſque Gallos hodie, poſt Puzosii, & Levretii, aliorumque edita ſcripta, jam invaluit, a Lacte intra ſanguinem retento non ſolum varios, & graviſſimos morbos, uti apoplexiam, peripneumoniam, & abſceſſus quoſdam, ideo *lacteos* vocatos, verum etiam febrem iſtam, de qua verba facimus, potiſſimum proficiſci in puerperis. Inter eos prae ceteris eminet Cl. Le Roy, qui, natura ita, inquit, proviſum eſt, ut a

partu insignis quaedam in corpore animali mutatio accidat, qua lac, quod ad uterum nutriendi foetus causſa ferebatur, illico ad mammas convertatur, ut ibi secretum ab infante in lucem edito exsugi possit. Si naturae errore, aut causſa aliqua alia intercedente fiat, ut necessarium, & salubre hujusmodi opus turbetur, & lactis ista secretio in mammis deficiat, nec a lochiorum copia suppleatur; tunc mala, quae paullo ante memoravimus, ex lacte sanguini permixto, nec ab eodem secedente oriantur, necesse (*a*) est.

(a) Prem Mém. sur les sievr. aiguës p. 202. & seqq.

§. CCCCLXI.

Argumenta cur ita sentiant.

Hanc febrium pernicioſarum, quae puerperis superveniunt, causſam omnium verissimam, frequentissimamque contra veterum sententiam, qui eas lochiis plerumque retentis tribuisſe dicuntur, esſe ipse censet, 1. ex eo quod foeminae, quae lac non porrigunt natis, proniores in hujusmodi febres existant; aut, si nihil incommodi bona fortuna patiuntur, maciei deinceps, hysstericis affectionibus, vertigini, tussive permolestae obnoxiae reddantur, dum ab his lactantes, sive nutrices immunes, & liberae esſe solent; 2. quod lac congestum, aut coactum in mammis saepe causſa sit tumorum, inflammationum, & abscessuum, quibus eaedem vexantur; 3. quod lac in sanguine fluitans, ad aliquam tandem partem, nunc interiorem

nunc exteriorem delatum, non raro ibi consistat, collectumque tumores varios, tam lymphaticos, quam inflammatorios efficiat; 4. quod secta, & referata cadavera plane demonstrent, hujusmodi abscessus, qui plerumque circa uterum, ejusque ligamenta, aut circa musculos iliacos, & psoas, aut in celluloso peritonoei textu, aliisque partibus utero propioribus reperiuntur (*a*), jure *lacteos* nuncupari, cum ipsemet vir clarissimus in foeminae ventre, quae ex febre puerperali perierat, serum copiosum invenerit, cui innatabant flocculi lacti coagulato persimiles; 5. quod lochia magnam partem constent ex succis quibusdam lacteis, qui, si illa supprimantur, retenti sanguinem ipsum contaminent, inficiantque. Nam negat ipse, febrem hanc a lochiis cohibitis, retentisque originem habere, quia eorum suppressio non antecedit, sed plerumque subsequitur; 6. quod exercitatissimi clinicorum, ubi lac in puerperis copiosius ad mammas affluere, & secerni vident, sibi quam maxime gratulentur, & rem in tuto positam esse credant: ex adverso vehementer timeant, & male ominentur, si, lacte non apparente, flaccescentibusque mammis, febris aliquanto gravior accedat.

(*a*) Puzos *second. Mém. sur les Depôts laiteux*. Item vid. Levret, *L'art des accouchem. p. 146. 147. 150. & seqq.* Chomel, *Acad. des scienc. l'an. 1728. Mém. p. 581. & seq.* & demum *Acad. des scienc. l'an. 1746. Mém. p. 160.*

§. CCCCLXII.

His, ſimilibuſque argumentis confidunt qui a lacte in ſanguine retento cum Cl. LE ROY, aliiſque Gallis hujuſmodi febrem agnoſcunt. Tanta autem eſt hac de re perſuaſio vulgi, ut quidquid adverſi puerperis obveniat, id non dicam a medicis, & chirurgis, ſed ab imperitiſſimis aliis omnibus continuo huic cauſſae adſcribatur. Quorum tamen ſententiae, doctrinaeque ne rationalis medicus acquieſcere poſſit, multa profecto impediunt, obſtantque. Nam 1. neque lac, neque lacteus humor, neque chylus vere eſt, qui ad uterum defertur nutriendo foetui, ſed ſanguis, atque ex eo tenuiores ſecreti liquores ad ejus nutrimentum impenduntur, ut Phyſiologi celebriores, minuſque hypotheſibus addicti univerſim hodie (*a*) docent. Verum largiamur, chylum, aut lacteum humorem revera eſſe, qui ad uterum defertur pro nutriendo fœtu. Licebit, ni fallor, mox petere, num chylus iſte, humorve lacteus per communes ſanguinis vias ad uterum feratur, vel per vaſa peculiaria, intacto prorſus ſanguine, ex chyli receptaculis illuc deſcendat? Si primum, quod anatomiae magis conſonum eſt; quanquam ſanguini permiſceatur, quis dixerit, ab ejuſmodi commixtione ullam noxam induci? Ergo neque ab utero in

Refelluntur.

ſanguinem refluens, aut in eodem retentus quidquam mali afferat, neceſſe eſt. Humor enim nutriendo foetui accommodatus, natura videlicet blandiſſimus, temperatiſſimuſque cur matri noxius evadat? Chylus vero nonne ſanguini quotidie permiſcetur, atque in eodem retinetur, ut quae vita ipſa conſumuntur, reparet, & reſarciat? Si porro alterum dixeris; oſtende, quaeſo, vias iſtas, & rem gratiſſimam nedum mihi, ſed omnibus etiam Phyſiologis feceris. Sed hiſce tamen poſitis, & demonſtratis, peterem adhuc, cur chylus, ſive humor lacteus, qui quotidie in homine e ductu thoracico, aliiſque etiam viis in ſanguinem influit, & in eodem retinetur innoxie, ſolis demum puerperis retentus in ſanguine, ut contendunt, tam inſolenter, & ferociter noceat? Neque difficultatem declinabis, ſi regeras, lacteum humorem in utero ipſo confici, & ſecerni; nam vaſa *lactifera*, aut *lymphatico-lactea*, quae in muliebri utero ſe vidiſſe non nulli jactarunt, aut confinxerunt (*b*), in humano genere non ita oſtenſa ſunt, ut de iis ſummopere adhuc ambigere (*c*) non liceat. 2. Quamquam id, quod de lactantibus dicunt, generatim experientia comprobetur, videlicet has melius habere, & fortaſſe febribus acutis obnoxias minus eſſe, quam non lactantes; de quo nunc diſputare non vacat; tamen haud infrequens eſt, lactantes quoque febre puer-

perali interdum corripi, & periclitari, quod non ſemel nobis videre contigit; imo lac quandoque copioſum, praeſente hac febre, in mammis ſecerni, eoque mammas ad poſtremum uſque morbi ſtadium manifeſtiſſime (*d*) turgere; quod hercle * argumento eſt, lactationem puerperis, quia naturae inſtituto conſentaneam, utilem multis de cauſſis eſſe poſſe, ſed non ex eo, quod lactis retentionem, & refluxum praecaveat. 3. Mala, quibus non lactantes deinceps, videlicet procul a partu, affici, & cruciari dicuntur, eas nec ſemper infeſtant, nec ab illis nutrices omnino praeſervantur; cum hae frequentius macie, vertigine, hyſterica paſſione, virium languore, tabe, ut propriis lactationis ſymptomatibus, (*e*) vexentur, quam non lactantes, niſi robuſto, bonoque corporis habitu polleant.

(*a*) FRID. BERN. ALBINUS *de Natura hominis* §. 1504. 1505. HALLER *Phyſiolog. l. XXIX.* §. *33. 34. 35. 36.* CALDAN. *Inſtit. Phyſiol.* §. *508. 524. 525.* (*b*) VIEUSSEN. poſt VERHEYEN II. p. 43. FALCONET. DEIDIER, FIZES, HORN., aliique, & praeſertim ASTRUCIUS (*malad. des Femm.*). Sed *ii quidem viri*, inquit HALLERUS (*l. c.* §. *30.*) *fabricam ruminantium animalium ad hominem traduxerunt*. (*c*) HALLER *Phyſiol. l. XXVIII. ſect. 2.* §. *46., 48.* ubi ſic ſcriptum reliquit: *Eo* (nempe ad vaſa lymphatica uteri) *refero vaſa lactea uteri olim dicta*, de quibus retulerat jam *lib. XXVII.* At multo confidentius haec ipſamet vaſa negantur a Cl. AZZOGUIDIO non ſolum in *Inſtitution. medic. vol. 1.* §. *154.* verum etiam in *Obſervation. ad uteri conſtructionem* pertinentibus, Bononiae an. 1775 editis, ubi (*pag. 36. & ſeq.*) cl. vir non modo MORGAGNII auctoritatem, quae

magni momenti eſt, & ANNAE MANZOLINAE in anatomicis diſquiſitionibus exercitatiſſimae fidem, & PETRI MOSCATI celeberrimi anatomes Profeſſoris, atque *incredibilis in obſervando dexteritatis* obſervationes, ſed etiam ſuas diligentiſſime inſtitutas, atque iteratas adducit. (*d*) LEACKE *l. c.*

(*) In Collectaneis medicis ſocietatis Medicorum Hamburgenſium a GISECKIO germanice editis (pag. 136 ad 160) hoc ipſum confirmatum legitur. Nam ibi cl. Auctor profitetur, mala, quae lacti aberranti tribui ſolent, uti febris, tumores circa uterum, & crura &c., interdum eveniſſe iis etiam puerperis, quae lactabant, quaeque lactis copia non ſuperflua gaudebant, & quibus ſimul lochia rite manabant. Vid. PAULI DIETERIC. GISEKE M. D. *Abandhungen und Beobachtungen aus der Arzneygelahrheit &c.* aut *Comm. Lipſienſ. vol. XXII. pag. 131.*

(*e*) MORTON. *Phthiſiolog. lib. 1. cap. VI.*

§. CCCCLXIII.

Animadvertendum 4. eſt, interdum parciorem lactis ſecretionem, & proventum in mammis fieri, imo etiam penitus deficere, nec lochia interim ſolito copioſiora eſſe, quin tamen aliquid mali puerperae ſubeant, & multo minus febri puerperali corripiantur. 5. E contrario hanc ſaepe accendi viſam eſſe, antequam lac e mammis decedat, & poſt eam exortam diu adhuc lacte turgere mammas quandoque ſolitas, neque ſemper eam vitari ab illis, quae ubera ſuis infantibus mature, & libenter ſugenda praebeant, ut exemplis infra proferendis evincetur. 6. Compertiſſimum quidem eſſe, lac quandoque in mammis mora, & ſtagnatione, & calore ita

Continuatio confutationis.

vitiari, & corrumpi, ut noxam corpori inferre poſſit, ſi nimirum diu in iis ſtagnet, aut concreſcat: quo tamen caſu quidquid in ſanguinem remeat, plerumque, niſi nimia copia, & repentino, ſubitoque impetu repellatur, ut ſupra jam monitum eſt, id facile aut alvi fluxu, aut ſudore, aut urina, aut alia aliqua via, aut pluribus ſimul ſine magno valetudinis incommodo a natura expelli, quod magni plane viri (*a*) ultro concedunt; illud vero, quod in mammis jam coivit, nec reſolvi amplius poteſt, tumores plus minus duros, aut abſceſſus procreare, curatu non admodum arduos, fereque periculi expertes. 7. Quoniam probabile eſt, quotidie aliquid lactis e mammis per vaſa lymphatica ſine ulla ſanitatis noxa in ſanguinem infundi, ut Cl. MECKELII (*b*) injectiones ſuadere videntur, nullo modo concipi mente poſſe, quare liquor adeo blandus, adeo dulcis, temperatuſque, adeo naturae amicus in puerperis, ſive retentus, ſive reſorptus, febrem mali moris, inflammationes, tumores, abſceſſus, dolores tam interiorum, quam exteriorum partium excitare debeat, niſi antea inſignem labem contraxerit, aut alia quaedam cauſſa interceſſerit, uti ſubita refrigeratio puerperae, aut grave aliud diaetae erratum, cui hujuſmodi mala rectius, veriuſque attribui poſſint.

(*a*) SWIETEN. *in Boerhaav.* §. 1329. ubi teſtes ap-

pellat celeberrimos auctores, uti PEU (*pratique des accouchem. p. 214.*), LEVRETUM ipſum (*L'Art des accouchem. p. 135.*) &c. qui id experientia convicti fatentur.

(*b*) *Nov. experim. & obſervat. de finib. venar. & vaſor. lymphatic. Berolin. an. 1772. p. 56. & 57.* ubi *latiſſimus campus*, inquit Cl. Auctor, *hic pateret in errores hinc oriundos in Medicina animadvertendi, qui in practicis libris ſæpe occurrunt. Sæpius mihi in praxi viſum eſt ab aniculis, & medicaſtris abſque fundamento lactis in ſanguinem regreſſum, tamquam cauſſam morborum fere omnium ſecundum illorum ſententiam accuſari, qui puerperas poſt puerperium infeſtant, quos inflammatoriæ febris poſt partum ortæ, aut refrigerationis, aut erroris in diæta effectus, ac ſequelas eſſe peritus in arte facile cognoſcit &c.* Similia habet LEACKE *l. c.*

§. CCCCLXIV.

Quaeram 8., ſi lac in ſanguinis vias repulſum, quando adhuc blandum, & minime acre eſt, nec ullum ex mora cepit vitium, teterrima illa mala efficeret, cur iiſdem Nutrices, ubi alumnos dimittunt, atque a mammis lac abigunt, non pari ratione objiciuntur? Plurimas equidem vidi, nullam vero earum, quae ex hac cauſſa in gravem morbum inciderit. 9. Ut ad ſectiones cadaverum, ad quas a lactis accuſatoribus provocor, me convertam, materia illa lacti ſimilis, quam circa inteſtina, aliaque viſcera, aut in cavo abdominis effuſam inveniri dicunt, nihil ſane aliud eſſe videtur, quam pus ex omento, ſecundum quorumdam ſententiam, vel ex aliis viſceribus partibuſque ſuppuratis, ut peritonaeo, quod nuper Angli viderunt,

Continuatur refutatio.

dilapſum (*a*); liquor vero ille, ſerum lactis referens, quo abdominis cavum interdum ſcatere viderunt, vel pus tenue fuit ab inteſtinis inflammatis expreſſum, vel lympha concreſcibilis illinc effuſa, & corrupta, vel chylus ex venis, fortaſſe lactaeis ruptis, laceratis, exeſis, aut ſphacelo deſtructis, apertiſque cum lymphatico latice ſtillatim emiſſus. Nec novum eſt, materiam lacti ſimilem ſaepiſſime proſectoribus obviam fieri in abſceſſibus tam internis, quam externis, ubi nulla lactis ſuſpicio, aut culpa adduci poterat *. 10. Quod attinet ad tumores varii generis, atque abſceſſus, qui circa uterum, ejuſque ligamenta, aut intra muſculos iliacos, & pſoas, aut ad inguina, & foemora, aut alias partes puerperis obveniunt, hos aequiori jure, ut de lochiorum retentione, aut metáſtaſi nihil dicam, vel ex utero gravido, tumente, & proximas quaſque partes urgente, vel ex vi, quam eaedem partes in iteratis partus niſibus paſſae ſunt, vel ex circuitu humorum impedito, vel ex lympha tenaci, acrique in tela cellulari alicubi accumulata, & ſtagnante, vel ex materia purulenta intra vaſa genita, & vi vitae demum alicubi depoſita, cujus frequentiſſima extant apud ſcriptores exempla, deducendi videntur, quam ex lacte, ſive retento, ut ajunt, ſive repulſo.

(*a*) Cel. CAROLUS RICHA (*Conſtit. epid. Taurin. alter. p. 40. æger 4.*) hiſtoriam adducit Puerperae, cui

febris cum horrore tertia a quartu die ſupervenit; ex qua die demum duodecima quaſi repente interiit. In ejus cadavere inventa eſt magna puris foetidi quantitas, quae in cavum abdominis effluxerat ex abſceſſu Tubae Fallopianae dexterae. Puſne eſſet iſtud, Cl. Auctor ne dubitavit quidem. Offendit praeterea uteri caveam grumoſo ſanguine plenam, vaſa uterina diſtenta, & varicoſa, inteſtina extrinſecus nigricantia, & gangraenoſa.

* Cl. SWIETENIUS (*in Boerhaav.* §. 75.) refert exemplum ex *Hiſt. Acad. Pariſ. an.* 1729. *p.* 17. 18. tumoris in abdomine nobilis Juvenis inventi, qui continebat ſeptem libras cum dimidia materiae albae, partim lacti, partim caſeo ſimilis. LIEUTAUDIUS (*Hiſt. Anat. med. T.* 1. *p.* 257. & 258.) ex *act. pariſienſibus* producit hiſtoriam *humoris lactei* magna copia in abdomine puellae ſeptennis inventi cum *meſenterio ſcirrhoſo, vel materia quadam albicante, & quaſi cretacea infarcto*, itemque ex LOSSIO ſectionem pueri *aſcite* laborantis, cujus abdomen *latice quodam mere lacteo repletum* deprehendabatur. In muliere conſiſtentis aetatis (apud MORGAGNIUM *Epiſt. anat. medic. 45. n. 16.*) ex peripneumonia intra quinque dies mortua ſiniſtrum thoracis cavum replebatur ſero, *quod a pure admiſto albicare libentius dixiſſes, ſi ullа puris hic fuiſſent indicia*. Eodem albido humore turgebat quoque pericardium, *ut a primo non pericardium, ſed apertum magnum quendam abſceſſum videre crederes. Superficies vero omnis pericardii interior, exterior autem cordis, & auricularum, & magnorum vaſorum obducebatur materia quadam ex albo cinerea, nihil magis quam calcem, parieti modo inducta referente;* nec tamen cor, aut pericardium, ea deterſa, eroſum, aut ſuppuratum apparuit. Mulier autem haec nec puerpera erat, nec partui ulli proxima, quantum ex hiſtoria conjici poteſt. Similis materia cor obducens, obſervata etiam a GUARINONIO, memoratur ibidem, ſed fuſius *Epiſt.* 20. *n.* 37. Ego quoque pluries in cadaveribus tam morbis acutis, quam chronicis denatorum, & quidem virilis ſexus, pericardium humore lacti ſimili plenum, cor vero materie quadam caſeoſa circumdatum, & foedatum deprehendi, qua abſterſa, nulla alia labes, niſi levior inflammatio, cernebatur. Cl. PERCIVALIUS (*Eſſays medical and experimental on the following ſubjects &c. p.* 232.) narrat, bis paracentéſim in-

ſtitutam eſſe in puella octenni, aſcite, & anaſarca laborante, & qualibet vice inſignem copiam humoris lacti cum aqua remixto ſimilis extractam eſſe. Tres abſceſſus, poſt variolas ſuperatas infanti octimeſtri oborti ſunt, unus circa cubiti articulum, alter ad malleolum internum, & externum, tertius ſub clavicula dextera, & muſculo pectorali. His inciſis, (LUDWIG. *Adverſ. med. pract. vol. 2. part. 1. pag. 183. & ſeq.*) materia purulenta tenuis, & ſanioſa cum lactis coagulo, ſive grumo caſeoſo effluxit. Nec in ſolis corporis caveis, atque abſceſſibus materia lacti ſimilis pluries, verum etiam in ipſomet ſanguine non ſemel reperta eſt. Legitur in hiſtoria academiae ſcientiarum pariſienſis an. 1752., ſectam eſſe venam brachii viro recte valenti, ſed valde plethorico, & multo plus humoris lacti ſimillimi, quam ſanguinis prodiiſſe. Idemque pluries vidit MURYUS in iis, qui aſſidue equis vehuntur. Neque haec ſingularia, ſed obvia paſſim reperiuntur apud obſervationum medicarum ſcriptores. Ex quibus omnibus, ni fallor, eluceſcit ineſſe ſanguini, humoribuſque noſtris materiam, quae a reliquis ejus partibus ſejuncta, aut alicubi depoſita humorem albicantem, & lacteum referre poſſit, aut lacti ſimilis videri. Non a vero longe abeſſe putaverim, chylum ipſum hic maxima conſideratione dignum eſſe. Saepe in ſanguine paucis a paſtu horis extracto chylus conſpicuus eſt, ſerumque ejus albidum reddit. Quid ſi aut copia exceſſerit, aut non intime ſanguini admiſceatur, aut aliqua ex cauſſa a ſanguine ſecedat, & alicubi conſiſtat? Num a Lacte id repetas? Chyli pars pinguior, & adipoſa cum lympha animali mixta, & in cellulis membranae adipoſae depoſita, HALLERO docente (*Phyſ. lib. XXV. ſect. 2. §. VIII.*) pinguedinem, ſive adipem, format. Nunquid hinc lacteos tumores, ſive decubitus, ut vocant, quibus puerperae obnoxiae interdum ſunt, rectius quam a lacte deduxeris? Chylus quandoque contra valvularum ductum, & reſiſtentiam e thoracico canali refluere, & in glandulas iliacas, lumbaleſque, atque in earum vaſcula ſponte ſe diffudiſſe, eodem HALLERO obſervante (*Phyſ. l. XXV. ſect. I. §. XII.*), viſus eſt. Multo facilius iſtud fieri poſſe conjicies, ſi aliquod acceſſerit oſtaculum, quo ille refluere, & novas vias ſibi parare cogatur. Habes igitur probabiliorem cauſſam, cur tu-

mores, congeſtiones, abſceſſuſque iſtos puerperarum, qui cellularem telam, qui glandulas conglobatas, tam internas, quam externas ſaepe occupant, quando humorem lacti ſimilem continent, adipoſos, aut chyloſos vocandos malim, quam lacteos.

§. CCCCLXV.

Examinantur poſtrema duo argumenta adverſariorum.

Supereſt demum, ut duo poſtrema illa argumenta, quae ſupra quinto, & ſexto loco (§. CCCCLXI.) allata ſunt, aliquantulum excutiantur. Itaque quod de lochiis magnam partem lacteis aſſeritur, id ſane ejuſmodi eſt, ut omnino per ſe corruat, ſi quae contra vaſa lactea uteri, aut lacteum humorem ad uterum confluentem diſputavimus, memoria teneantur. Deinde animadvertere oportet, colorem albidum, quo interdum lochia * praedita ſunt, lacteam eorum naturam non ſatis oſtendere. Albicant enim, vel quod vaſa, unde rubens ſanguis effluebat, jam contrahi incipiunt, & ſeroſum tantummodo, lymphaticumque humorem tranſmittunt, vel quod purulenta materia decolorantur, ut ex foetore, quem tum exhalant, aperte liquet. Quod ſi porro lochia interdum non ſupprimuntur, niſi febre jam provecta, aut ad finem tendente, mirum id quidem nequaquam eſt. Nam non omnem febrem, quae puerperas corripit, ex lochiis ſuppreſſis, aut cohibitis, & retentis oriri neceſſe eſt, cum multiplices profecto cauſſae ſuppetant, unde ea

derivari poſſit. Mirum potius eſſe debet, fluentibus lochiis albis, id eſt, ut adverſariis videntur, lacteis, febrem ſaepe nedum ceſſare, verum etiam illico excitari, uterum tumere, & tendi, ex retenta nimirum rubra ſanguinis parte, nec ſatis evacuata; quod a me non ſemel obſervatum eſt: dum contra, lacteo humore exeunte, ex eorum ſententia, puerperis recte natura conſuleret. Quam ob rem, quando juſto citius in plethoricis, ſanguineiſque puerperis lochia pallere, aut albicare video, quamvis ubertim fluant, ſuſpectus profecto mihi eorum color eſt, & non raro aliquid mali imminentis portendit; niſi cito, & provide medicus opem ferat. Quod attinet porro ad lactis uberiorem ſecretionem; nulla me ſubit admiratio, ſi ea ut naturae ordinem, & inſtitutum ſequitur, omniumque functionum integritatem plerumque ſignificat, ſic quoque cauſſam medicis exhibet, cur ſibi gaudeant, & puerperae gratulentur: contra vero ſi inopia lactis, aut defectus, quoniam turbatae, atque aberrantis oeconomiae animalis indicium eſt, eos terrere debeat, & mala, quae imminent, praeſagiat. Verum utrumque de fluxu lochiorum dici etiam poteſt. Eorum copia ſecuritatem plerumque; penuria, aut defectus periculum, metumque non levem multo certius affert.

* Mulieres, & non pauci ex medicis ſimul ac vident lochia pallida, aut albida fieri, mox dicunt, lac ad ute-

rum converti, atque ex eo prodire; nulla temporis, quo id evenit, habita ratione. Sed ut plurimum pallere incipiunt, imo etiam albicare, febre lactea, ut vocant, accedente, aut lacte in mammis ſecerni coepto, aut mammis jam lacte turgentibus. Non ergo tunc ejuſmodi decoloratio lochiorum lacti ad uterum converſo tribui poteſt. Imo frequentius, & citius albicant in lactantibus, in quibus certe, cum lac ab infante nato exſugatur, ipſum deferri ad uterum, haud veriſimile eſt. Nam ſi ex lacte lochiis admixto albidus iſte color oriretur, albicaret profecto multo magis in non lactantibus poſt lactis e mammis refluxum, & non in iis, quae lac praebent; aut in iis ad ſummum, in quibus nulla lactis ſecretio in mammis apparuit; quamquam in his poſterioribus dubitandum adhuc eſſet, num ex mixtione lactis lochia tum vere decolorarentur; quia neque lac, ut dictum jam eſt, ſub forma lactis in ſanguine ineſt, nec uteri fabrica ad illud ſecernendum in humano genere a natura conficta eſt. Eget enim glanduloſa mammarum ſtructura, ut ſecernatur, pareturque. Non ſecretum, neque paratum, ubinam exiſtere poterit, quonam ex loco manabit? At inſtant non nulli, ut lac vere ſanguini ineſſe, & cum lochiis ab utero effundi probent, ſudores puerperarum, & lochia ipſa acidum quemdam odorem ſpirare, qualem lac aceſcens emittit. Quod incertum ſane, & dubium argumentum eſt; nam quamquam odor iſtiuſmodi revera ſudoribus, & lochiis inſideret, nec aliunde, nempe ab aliqua lactis portione, quae in linteola circumpoſita ex mammis ſtillaverit, & mora acuerit, emanaret: tamen neceſſario non ſequeretur, ut a lacte ſive retento, ſive refluente repetendus eſſet. Non enim ſolum lac in nobis eſt, quod aceſcat. Aceſcit etiam gelatinoſa, ut vocant, pars ſanguinis, quae ideo magnam habet cum lacte affinitatem (SENAC *del cuore T. 3. l. 3. cap. 4. p. 105. 106.*). Jura carnis diu ſervata acidum ſaporem acquirunt, odoremque ſimilem exhalant. Gelu inde paratum, dum corrumpitur, eidem vitio obnoxium eſt. Jus, & gelatina vituli ſibi relicta acorem concipiunt (*Mém. de l' Acad. de chirurg. T. 1. P. 2. p. 70. ed. in 12.* SENAC *Eſſays de Phiſiq. p. 552. Du coeur T. 2. p. 98.* LORRY *des alimens T. 1. p 353*). Adeps etiam, oleumque noſtri corporis aceſcit. Cor ipſum, quia adipe circa baſim ſaepe ſcatet, diutius ſer-

natum, acidum odorem interdum ſpiravit (*Id. ib. T. 2. p. 111*). Imo ex carne bubula putreſcente ſpiritum ſubacidum elicuit NAVIERIUS, referente HALLERO (*Phyſiol. l. V. ſect. 2. §. 32*); qui etiam teſtatur, in humoribus juniorum animalium manifeſtum acorem reperiri, in adipe adhuc evidentiorem (*ibid.*). Hinc animalia prius aceſcunt, quam putreſcant (WALLERIUS *chem. p. 237*). In pure acidam indolem deprehendit QUESNAEUS (*Œcon. anim. T. 1. pag. 169. 195. 247.*), quamquam id fere ab adipe repetit HALLERUS l. c.). Acet puerorum halitus, & ſudor (PECHLIN. *obſerv. p. 332*). Odor acidus percipitur in ſudore febrium quarumdam malignarum (MORGAGN. *de ſed. & cauſſ. T. 2. p. 262.* JOURNAL *de médecin. ann. 1763. menſ. auguſt.* FORDYC. *p. 24. 62.*); item in purpura (ROSEN. *ſymptom. purpur. chronic. ſcorbutic. p. 16. &* LUDWIG. *Patholog. p. 64. 122.*); in febre miliari (HAMILTON *de Prax. regul. & febr. miliar.*). Acidum ſudorem & quidem criticum in febre quadam anomala obſervavit GRAINGERUS (*De febr. Batav. p. 33.*) & in foemina, cui oſſa emollita erant, NAVERIUS (*ſur l'emoliſſem. des os p. 62.*) & in pari caſu vaporem acidum ex abdomine erumpentem notavit ZELLERUS (*De ſtruct. gland. præt. nat.*). Similis ergo odor acidum ſpirans reperitur etiam in aliis morbis, ubi nulla lactis ſuſpicio eſſe poteſt; cur non item in puerperis? cur non in lochiis, quae multum ſeri, & lymphae continent, ad corruptionem proniſſimis?

§. CCCCLXVI.

Noxa vera a lacte.

Quae quidem omnia ſic accipiantur velim, ut Gallorum de hac re opiniones, doctrinaſque nimium, ut mihi videntur, protenſas, & latius, quam par eſt, effuſas quodammodo juſtos intra limites contineant, non vero lac prorſus ab omni noxae ſuſpicione vindicare debeant. Aceſcens enim mora, aut corruptum, aut alia quacunque ratione acre reddi-

redditum, aut repente, & magna copia repulſum, non innocuum eſſe, ſupra (§. CCCCLXIII.) poſuimus; cum ſic ſanguini affuſum, aut ad cerebrum, pulmones, aliaque viſcera translatum, aut alicubi in celluloſo textu depoſitum, congeſtumque non modo febrim, verum etiam deteriora mala, quorum jam (§. CCCLXVIII.) meminimus, procreare poſſit. Nec dum a Gallis, quantum licet, recedimus, ita movemur auctoritate Anglorum recentium, ut cum his lochia imminuta, aut ſuppreſſa, aut quocunque modo retenta e numero cauſſarum, quae febrem puerperalem invehunt, excludi penitus velimus. Namque haud audiendi mihi videntur, dum quaſi ex tripode delphica decernunt, nullum diſcrimen eſſe inter humorem, qui lochiorum nomine ab utero effunditur, & illum ſanguinem, quem vaſa diſrupta, aut dilacerata, aut aliter ſaucia cujuslibet partis evomunt; atque adeo utrumque aeque blandum, inſontemque haberi volunt. Neque facile eiſdem (*a*) fides habenda eſt, quando nihil mali ex imminuta, aut retardata, aut cohibita hujuſmodi uteri evacuatione ſe unquam vidiſſe declarant *. Sola enim ſanguinis, licet boni copia, quae, prout contrahitur uterus, exprimi paullatim, atque effundi debet, retenta collectiones, dolores, & quandoque inflammationes, & febrem non levem parere ſaepe ** viſa eſt. Si vero ſanguis, qui in uteri vaſis

Anglorum de Lochiis judicium.

Refutatur.

copioſior jam eſt, aut ad ea, utero vacuo facto, uberius ferri coepit, ſubito repellatur, & repentina metáſtaſi, rapidoque motu in debiliorem, nobilioremque aliquam partem, puta cerebrum, aut pulmonem, impetum faciat, nonne expectandum continuo eſt graviſſimum aliquod malum *** ex iis, quae inaequalis ſanguinis diſtributio, inaequaliſque ejuſdem motus, & vis efficere conſueverunt? Id nonne frequentiſſimum & manifeſtiſſimum eſt in haemorrhagiis reliquis, & praeſertim in catameniis ipſis, illico, & repente compreſſis? Quae non tum pectoris oppreſſiones, anxietates, ſuffocationes, quae non capitis perturbationes, cephalalgiae, vertigines, aliaeve terrificae affectiones ſubſequuntur?

(a) LEACKE *in primis l. c.*

* Prodiit anno 1768. Lugduni Batavorum Cl. GERHARDI FAUVARQ Diſſertatio abſolutiſſima *De Lochiorum metaſtaſi*: Haec recuſa invenitur in Syllog. BALDINGERI *vol.* 2. *p* 278. Doctiſſimus Auctor, etſi metaſtaſim lactis prorſus non neget, multa tamen, imo omnia mala, quae alii lacti tantum referunt accepta, lochiis etiam aberrantibus ſaepiſſime tribuenda cenſet. Cum vero utriuſque generis metaſtaſes ſummopere affines ſint, ſigna etiam tradit, quibus altera ab altera diſtingui poſſit. Turbae, inquit (§. V.), quae primis a partu diebus obſervantur, lochiis; quae vero poſt *febrem lactariam* naſcuntur, lacti ſuam originem debent. Deinde addit, in metaſtaſi lactis mammas flacceſcere, in lochiorum aberratione turgere poſſe, citatque aſſentientem cl. SWIETENIUM (*comm. in Boerhaav. T. 4. p.* 610. & 612.).

** Similia timet etiam a copia boni ſanguinis in uteri vaſis retenti idem FAUVARQ *l. c.* §. *IV.*

*** Eadem quoque docet FAUVARQ *l. c.* §. *eod.*

§. CCCCLXVII.

At interdum lochia ita a boni ſanguinis indole deſciſcunt, ut cum eo, qui in haemorrhagiis e vaſis erumpit, comparari, ut temere volunt, minime queant. Supra (§. CCCLXV.) oſtenſum eſt, aliquando ea purulenta, aut puriformia eſſe. Tunc certe reſorpta, aut retenta innocua fore, nemo dixerit. Quandoque etiam in uteri, aut vaginae cavea reſtitantia, & loci calore fota, aut aëris acceſſu contaminata ita alterantur *, ut, ni vere putrefiant, ad putreſcendum certe paratiſſima evadant. Hinc tetram mephitim exhalant, acidum, vel foetidum nidorem emittunt, atque acrimonia, quam acquiſiverunt, non ſolum partes, per quas depluunt, quodammodo inflammant, & mordent, verum linteola etiam ipſa, quibus excipiuntur, brevi exedunt, conſumuntque. Iſtane tuto retineri, aut cum ſanguine circumeunte communicari, & circumagi poterunt? Adde, ab univerſo corporis habitu non raro ad uterum pravos, alienoſque ſuccos poſt partum confluere, ut providentiſſimo naturae conſilio, conatuque excernantur: Si caſu, aut malo fato fiat, ut expiatio ejuſmodi impediatur; quis non viderit, quanta, & qualia puerperis mala impendeant?

Lochia quomodo nocere poſſint.

* Mihi omnino adſtipulatur laudatus FAUVARCQUUS, dum (§. 2.) ſic inquit: „ Quamquam ſanguinem ex vaſis „ in matricis cavitatem influentem ſanum eſſe adſeram, „ idem tamen de ſanguine de genitalium rima exteriori „ prodeunte, ſemper adfirmare nollem. Notum enim eſt „ & calorem, & humiditatem horum locorum, & ſta„ gnationem in iſdem facillimo negotio, & breviſſimo „ tempore corruptionem inducere; hanc igitur ob cauſ„ ſam ſanguis de genitalibus prodit omnino corruptus, „ non quod qua talis in uterum effundatur, ſed quo„ niam hanc labem in his demum locis contraxerit. „ Accedit, quod particulae relictae placentae, amnii, „ chorii, atque tomentoſae ſubſtantiae, quae chorium „ cum utero ubique nectit, corrumpantur, corruptae „ cadant, & ſanguinem tranſeuntem varia ratione in„ quinent". Idque praeſertim evenire ſubdit in *regionibus calidioribus*, *ubi Judæi olim* habitarunt.

§. CCCCLXVIII.

Num uteri inflammatio quandoque cauſſa ejus ſit?

Quibus vero neque lac cum recentioribus, neque lochiorum repulſio, & metaſtaſis cum veteribus, quibuſdam cauſſa febris puerperalis videntur; hi ad uteri potius inflammationem, quae in puerperis non infrequens eſt, animum convertunt, atque hanc originem ejuſmodi febribus veluti probabiliorem aſſignant. At HULMIUS, & LEACKIUS uteri inflammati ſymptomata ita a febre puerperali aliena reputant, ut ingens inter utramque diſcrimen eſſe, fidentiſſime ſtatuant. In demortuis praeterea ex hac febre puerperis uterum omnino naturaliter conſtitutum atque illaeſum; omentum contra, & tenuia inteſtina inflammata, & gangraena affecta, itemque abdominis

cavum humoribus putridis, & corruptis, nec non ſpiritu foetentiſſimo plenum repererunt. Quo factum eſt, ut non uteri, ſed omenti, inteſtinorumque inflammationi hanc puerperalem febrem ambo tribuendam judicaverint. Quamquam vero eam inflammationis eſſe ſobolem velint, non tamen omnem putredinem primarum viarum, aut etiam ipſius ſanguinis, ſaltem ſecundariam, & acceſſoriam ab ea excludunt. Verum quod attinet ad hujuſce febris ſymptomata; adeo varia, & diverſa ab auctoribus referuntur, ut non facile, quae ipſius propria, quae aliena ſint, quis definiverit. Itaque, ſi deſcriptiones omnes perſequamur, quas de hac febre puerperali tradiderunt obſervatores, quaſdam certo inveniemus, in quibus uteri inflammati ſymptomata non defuiſſe, fateri cogimur. Quod ſi etiam ſectiones cadaverum earum, quae ex hac febre perierunt, conſulantur, id multo evidentius apparebit, nec ullum dubium ſupererit, quin interdum nullum inter hyſteritidem, & febrem puerperalem diſcrimen extiterit. Cl. enim vero LE ROY in ea ipſa foemina ex hac febre extincta, in cujus abdomine notabilem ſeri quantitatem cum flocculis albis lacti coagulato ſimilibus (§. CCCCLXI.) invenit, uterum etiam, parteſque vicinas inflammatas fuiſſe, confitetur. Binas quoque ſectiones mulierum, quas febris puerperalis rapuerat, extant apud

Omenti & inteſtinorum inflammatio accuſatur ut cauſſa hujus febris.

Poutrau (*a*); quarum uterus interiorem membranam nigram, & mollem habebat, rubore quodam livido, & vere gangraenoſo ſubtus exiſtente. Gastelierius etiam duas mulieres febre puerperali, & quidem exanthematica abreptas ſecuit (*b*), in quibus uterus luculentiſſimas inflammationis notas exhibuit. Quibus ſi addideris eas, quae paſſim extant in *Miſcellaneis Naturae Curioſorum* (*c*), obſervationes, uterum ſaepe inflammari in hujuſmodi morbo, nemo negabit. Sed promille aliis illa eſſe poterit, quam typis mandavit J. P. Xaverius Fauken (*d*). Is enim narrat, annum 1770 puerperis fere omnibus exitioſum fuiſſe Vindobonae, ſed praecipue illis, quae in noſocomio *Divi Marci* decumbebant. His mox poſt partum uterus erat durus, & tumidus cum doloris ſenſu, lochiis ſuppreſſis, alvi fluxu, aeſtu, ſiti, cute humida, capitiſque dolore. Tertio, aut quarto die univerſum abdomen, ſpeciatim verſus diaphragmatis regionem intumeſcebat, tendebatur, & dolebat, flaccidis interim mammis, & lacte vacuis. Die ſexto, & ſeptimo haec ita increſcebant, ut velut ſuffocatae necarentur. Sectio anatomica in earum abdomine detegebat pſeudo membranam ex materia quadam caſeo, & lacti ſimili conflatam, qua omnia viſcera obducebantur. Totum ejus cavum ſero veluti lactis ſcatebat; neque id decrat interdum in ipſomet thorace,

Non unum viſcus, ſed aliud, atque aliud inflammatione obſeſſum reperiebatur. In nonnullis vero uterus ſic affectus occurrebat, ut ſphácelo correptus videretur. Simillimam huic epidemicam conſtitutionem puerperis exitioſiſſimam, quae hieme anni 1746 graſſata eſt, ex commentariis Regiae ſcientiarum Academiae ejuſdem anni commemorat Cl. SWIETENIUS hiſce verbis: *Aquae, dum parturiebant, effluebant, & poſtea uterus ſiccus, durus, dolens tumebat, nec lochia ſolito fluebant modo. A ventris fluxu morbus incipiebat, dolor ventris ſequebatur, in primis circa locum, quem occupant ligamenta uteri lata, tenſum erat abdomen, caput dolebat, & quandoque aderat tuſſis. Tertio, vel quarto poſt partum die, mammae, quae tunc turgere ſolent, flacceſcebant, & quinto, vel ſeptimo die puerperae moriebantur. Pauperes ſolas invadebat hic morbus, praecipue ſi in noſocomio peperiſſent. Februario menſe adeo periculoſus erat morbus, ut ex viginti vix una evaderet. In cadaveribus inveniebatur coagulum lactis* (Gallorum ſermone hic utitur) *externae inteſtinorum ſuperficiei adhaerens, & ſerum lacteum in cavo abdominis effuſum; ſimile ſerum in quibuſdam reperiebatur in pectoris cavo; & dum pulmones ſecabantur, eructabant ſimilem lympham lacteam, ſed putridam. Ventriculus, inteſtina, uterus, rite examinata, videbantur inflam-*

mationem passa fuisse, & grumi sanguinis ex dissectis canalibus uterinis exibant: in multis etiam ovariorum suppuratio videbatur adfuisse (e). Quae omnia tam ratione symptomatum, quam observatorum in cadavere adeo conveniunt cum descriptionibus HULMII, LE ROY, & LEACKII, ut nihil similius esse possit, excepta uteri labe, quam hi nunquam in suis puerperis repererunt.

* Cl. WHITEUS (p. 210) vehementer & ipse miratur, vix duos auctores esse, qui eadem ratione hanc febrim descripserint. Credit tamen cujusque descriptiones fideliter ex ipsa observatione desumptas fuisse, prout nimirum morbus se se eorum oculis obtulerit: quod probe animadvertas velim, ne quae deinceps dicturus sum, absurda, aut commentitia tibi videantur.

(a) *Melang. de chirurg. p. 182.* (b) *De la fièvr. miliair. des femm. en couche p. 208.* (c) *Miscell. N. C. Dec. 1. Ann. 2. obs. 85. Ann. 4. observ. 195. Dec. 2. Ann. 4. observ. 94. Dec. 3. ann. 1. obs. 22. ann. 3. obs. 229.* WHITEUS ipse (*l. c. p. 206.*) non negat, in hac febri uterum interdum inflammatione & gangraena tentari. (d) *Das in Wien im Jahre 1771. &c. vid. Comm. Lipsiens. vol. XIX. pag. 289.* (e) *Comment. in Boerhaav. §. 1329. pag. 450.* Cl. GEOFFROYUS anno 1778 vidit epidemicam febrem puerperalem in Nosocomio *l'Hôtel-Dieu* Parisiis, brevemque ejus historiam conscripsit, quae prostat in *Vol. 2. Reg. Soc. medic. Opuscul. p. 25.*

§. CCCCLXIX.

Inflammatio omenti, & intestinorum an causa hujus febris?

Quantum porro fidendum sit cadaverum sectionibus ab HULMIO, & LEACKIO ad proximam harum febrium causam detegendam institutis, ex eo facile constabit, quod ex XI. puerperis, quarum historiam con-

ſcripſit Cl. WHITEUS, nulli ſanguis miſſus ſit, & nihilo ſecius ferme omnes evaſerint. Quod nequaquam contigiſſet, ſi quae ab illis ſuperioribus in omento, atque inteſtinis inventa inflammatio dicitur, principem revera morbi cauſſam, ſive continentem, ut vocant, & conjunctam praeſtitiſſet. Quo vero id magis eluceat, legenda ea ſunt, quae in novam HULMII doctrinam doctiſſime animadvertit idem WHITEUS (a), oſtendens, effectum pro cauſſa ab eo temere acceptum fuiſſe. Namque enimvero ejuſmodi inflammatio ſi primaria, & non ſecundaria exſtitiſſet, nullo modo, ſine prompta & larga ſanguinis miſſione, vitari aut diſcuti unquam potuiſſet. Sed ſua quoque eſt WHITEO peculiaris opinio, qua a reliquis pene omnibus diſſentit. Puerperas enim non ex lactis vitio, ex lochiis retentis, nec ex ulla viſcerum inflammatione in puerperalem febrem incidere, ſed ex eo tantum putat, quod ſanguis earum putridis effluviis inficiatur. Effluvia autem haec partim ex lochiis in vagina, aut circa pudenda retentis, & facile putrefcentibus, partim ex bile acri, & corrupta, aut putridis inteſtinorum ſordibus elevari, a venis inhalantibus, aut membranarum interſtitiis reſorberi, & cum reliquis humoribus communicari; eoque facilius, promptiuſque ſanguinem, hinc computreſcere, quo major aëris, cubiculi, lecti, potuſque calor eſt,

aut largior calefacientium medicamentorum, & ciborum abusus, minusque aëris temperandi, & renovandi studium, aut minor mundum corpus servandi diligentia (*b*). Ideoque, quamquam communiter in demortuis inveniantur intestina inflammata, & glutine quodam extetius obducta, & conferruminata, sero cuidam purulento immersa, magis ad putridam, quam ad inflammatoriam naturam hujusmodi febrem accedere. Intestina vero, omentum, aliasque partes, quae in puerperarum cadaveribus corruptae reperiri solent, facilius, citiusque contaminari, quia utero, lochiis, excrementisque propiores existunt. Quod ut credibilius reddat, non modo pluribus utitur ipse argumentis e physica, & physiologia ductis, verum etiam confirmare illud non desinit narratione quarumdam felicium curationum, quas solo regimine refrigerante, medicamentisque acescentibus, atque antisepticis praestitit. In Anglia utique, ubi victu animali, vinosis liquoribus & regimine calefaciente frequentius abuti fortasse solent puerperae, nec satis munditiei corporis studiosae videntur, & plerumque angustioribus, parumque aëre perflatis cubiculis includuntur, in primis plebejae, & non opulentae, saepe eas ex hac causa febribus acutis, & putridis corripi, verisimillimum est. At, quia non ubique, nec universim ejusmodi vitae regimen obtinet; idcirco absurdum plane esset

Rationes Whitei infirmantur.

credere, puerperas iſto dumtaxat febris genere peculiariter, & ubique conflictari. Vidi equidem ipſe non ſemel fœminas contraria omnino ratione viventes, gravibus hiſce febribus obnoxias, alioque curationis genere, quam quod WHITEUS proponit, egentes, ut ſanarentur.

(a) *L. c. Poſt ſcript. p. 377. & ſeqq.* (b) *L. c. ſect. 3. artic. 2. p. 209. & ſeq.*

§. CCCCLXX.

Alia afferuntur contra eumdem.

Praterea etſi magnam in hiſce cauſſis, quas WHITEUS adduxit, nocendi poteſtatem inſidére ultro concedam, non ita tamen celeriter ab iis corpus affici poſſe videtur, ut primo mox die, aut altero a partu, quod ſæpe evenire cum HUNNIO, LEACKIO, aliiſque WHITEUS ipſe haud negat, febrem mali moris excitent, niſi dyſcraſia jam aliqua humores ante peccaverint, aut corpus gaſtrica ſaburra, aut biliosa colluvie ſcateat, aut aliunde cacochymicum ſit, aut alitet male affectum. Id profecto ſuo jam tempore cognoviſſe videtur RIVERIUS medendi ſcientia, & uſu multis recentioribus, licet theoreticis diſciplinis elegantius inſtructis, & perpolitis, anteferendus. Is enim, poſt enumeratas cauſſas, ex quibus puerperis febres putridæ ſuperveniunt, & comprehenſa in illis lochiorum ſuppreſſione, aut imminutione, ſic in-

Riverius quid ſenſerit de cauſſis hujus febris.

quit: *Si vero rite fluentibus lochiis febris oriatur, illa vel ex bilioso humorum apparatu, vel ex diætæ erroribus provenit. Pravi humores ex partus laboribus, ac doloribus agitati calorem, & putredinem facile concipiunt, febremque excitant* (a). Quod vero attinet ad diaetae errores, quoniam & de his mentionem opportune facit, e re erit hic ipsissima ejus verba referre: *Diætæ errores variis modis contingere possunt. Ac primum in victu, in quo puerperæ plurimum peccare solent, pluribus, & copiosis ferculis se se ingurgitantes, quæ sufficienter concoqui non possunt, & in corpore putredinem contrahunt. Alter error committitur, dum puerperæ frigido aëri* (Hoc probe notent nimii frigidi regiminis laudatores) *se se imprudenter exponunt, præcipue urgente febre ex lacte, quæ per sudores, & diaphoresim solvi consuevit. At frigore autem ambiente incaute admisso diaphoresis impeditur: unde fit, ut febris illa, quæ per se salutaris erat, & paucis diebus cessatura, in putridam, & periculosam mutetur.* Imo interdum febris haec in ipso pariendi tempore, aut etiam prius uno, vel altero die puerperas invadit, quod ex historiis Hippocratis ipsius, ut ceteros praeteream, constat; unde facile deducitur neque a lacte, neque a lochiis, neque a perverso puerperarum regimine semper ejusmodi malum derivare.

* Putridae febres eo ſenſu hic accipiantur, quo a Galenicis acceptas ſupra tradidimus.

(a) *Prax. medic. lib. XV. cap. 24. §. 6.*

§. CCCCLXXI.

At praeter humorum antecedentem dyſcraſiam, & putridum, aut bilioſum in primis viis apparatum, aut ſubitam diaphoreſeos, aut lochiorum repulſionem, *aliam* vir probatiſſimus *cauſſam ſatis frequentem febris puerperarum* commemorat, portionem videlicet aliquam ſecundinarum, utero adhaerentem, aut ſanguinis grumum, aut *aliud quid* praeter naturam poſt partum in uteri cavo relictum, & putreſcens, *unde lochia vireſcentia, male olentia* & *cadaveroſa* profluere ſolent. Ex his quippe non modo uterus computreſcit, verum totum etiam corpus putridis ichoribus, halitibuſque venenatis inficitur, ut putridiſſimae inde febres oriantur. Duoque exempla in utriuſque cauſſae confirmationem ex HARVEI *tractatu de partu* in medium profert perquam ſibi accommodata. Nec unus RIVERIUS talia docet. Similia, & prope eadem a WILLISIO (a) traduntur, & probantur. Nam harum febrium cauſſas enumerans, primo aſſumit *pravam ſanguinis diáthesim* tempore graviditatis acquiſitam; ſecundo *malas uteri affectiones* a partu relictas. Illa niſi copioſo, & continuato lochiorum fluxu tollatur, ſanguinem dicit ad effervescendum,

Alia cauſſa;

Williſius ad Riverium accedit.

putreſcendumque ex levi occaſione promptiſſimum reddi, imo nervorum ſuccum, quaſi veneno, peſſime depravari. His vero & *lochia ſiſti, & totius ſanguinis depurationem impediri, & fœtidos* illinc ichóres cum ſanguine communicari, eumque *graviter inficí*, quin imo *motus convulſivos circa uterum inceptos, indeque aliis partibus continuatos in ſanguine & ſuccis inordinationes concitare, quæ ſæpe in febris aut productionem, aut exacerbationem conſpirant*. Nec praeterit alias duas *occaſiones in arbitrio patientium ſitas, & facile evitabiles, quæ hujuſmodi febrem excitare ſolent; malam* nimirum *victus rationem* & *frigoris ſuſceptionem*. A victu enim pleniore, & jurulento, quo immaturius utuntur, *ſtatim in viſceribus indigeſtio, & magnæ moleſtiæ, atque in ſanguine ob ſuccum nutritium debito opimiorem turgeſcentiæ*, inquit, *febriles* oriuntur. Frigore vero ſuſcepto, cum *intra diem unum, aut alterum, aut citius, quam oportuit, veſtibus induuntur, lectoque exſurgunt*, non ſolum *tranſpiratio cohibetur, ſed non raro lochia derepente ſiſtuntur, aëre ad uterinas partes* penetrante. Quorum utrumvis *febrilem efferveſcentiam excitare* poterit.

(a) *De febrib. cap. XVI. pag. 77.*

§. CCCCLXXII.

Ex quarum opinionum varietate quiſque ſatis intelliget, probabiliter non unam febris puerperalis cauſſam, ſed fortaſſe aliam, atque aliam conſtituendam eſſe, & proinde non unum ejuſdem genus, ſed plura videri, quibus nomen iſtud conveniant, aut a ſcriptoribus inditum ſit; & quamquam quae poſtremo loco ex RIVERIO, & WILLISIO prolata ſunt, magnam veri ſimilitudinem prae ſe ferant, in re tamen adeo controverſa, & diſputationibus adhuc ſubjecta prudentis eſſe judicium cohibere, nec quidquam decernere, donec ea, quae a ratione dictantur, experientia ipſa comprobaverit. Quare, ut quaenam cauſſae potiſſimum hic locum habeant, & quaenam hinc verae morbi differentiae deducendae ſint (quod plurimum ſcire intereſt) tutiſſime pateſcat; nihil opportunius, nihil aptius, nihil convenientius exiſtimo, quam aliquas febrium, quas puerperales vocant, hiſtorias examini ſubmittere, ut quid ex iis probabili ratiocino ad quaeſtiones dirimendas elici poteſt, a poſteriori, quod ajunt, planiſſimum fiat. Itaque eas primum quodammodo percurram, quas WILLISIUS ipſe nobis reliquit, deinde non nullas alias ſummatim attingam, quoad ad me ſpectare videbitur, quaedam conſectaria, veluti ſponte

Williſii obſervationes.

inde fluentia, breviter colligens. Septem ille puerperas, febre laborantes, diligenter descripsit, quarum quatuor vi morbi extinctae sunt, binae vero servatae. Septimam omittam, quia cum variolas tantum passa sit, proprie ad hujusmodi disquisitionem non pertinet. PRIMA earum pluribus ex caussis in febrem incidit: nam & difficulter enixa est, & SECUNDA statim die carnes liberalius co-
Historia 1. medit, & TERTIA e lectulo surrexit per horas quatuor. Nocte insequente male habuit, quo tempore lac ad mammas confluxit, sed illico disparuit ab applicito emplastro, cui nomen diachylon est. QUARTA die mane febricitabat cum cacochyliae signis circa ventriculum. QUINTA major febris, & eadem circa ventriculum incommoda. Lochia imminuta, atque albicantia. *Lactis fluorem* dicunt. Caput vesperi impeti coepit. Hypochondria, & epigastrium tenduntur. SEXTA accessit linguae paralysis. SEPTIMA pectoris oppressio, & sensuum abolitio. OCTAVA mors ex metastasi, ut videtur, ad cerebrum facta. Ex brevi hac morbi descriptione eruitur, febris multiplicem originem fuisse, nempe saburram primarum viarum, lac repente repulsum & lochia imminuta. Febris ergo primum *gastrica* extitit, quam deinde lac repulsum, & lochia retenta funestiorem reddiderunt. Febris se-
Historia 2. cundo loco descripta caussam proëgumenam habuit pravum humorum apparatum ex victu insa-

inſalubri, & vita deſide praecedente *. TERTIA die tantummodo acceſſit; cui mox diarrhoea ſupervénit. Ad hanc ſiſtendam die SEXTA adhibita fuere remedia adſtringentia, quae alvum, uterique purgamenta imprudenter, & praepoſtere cohibuerunt. Hinc febris intenditur cum magnis, & crebris pectoris oppreſſionibus, atque hyſterico gutturis veluti praefocati ſenſu. SEPTIMA graviora omnia, licet alvus iterum laxaretur, & lochia, parca tamen, redirent. Demum acceſſerunt tinnitus aurium, ſenſus quidam capitis praeter modum turgentis, ſubſultus tendinum, ſubitae totius corporis concuſſiones convulſivae, & NONA die mors. Metaſtaſis ad praecordia primum, deinde ad caput. Erat febris *gaſtrico-putrida*, quam diarrhoeae, & lochiorum ſuppreſſio lethalem fecit. Tertia obſervatio eſt febris cujuſdam, quae ſine ullo morbido apparatu veſpere diei QUARTAE, cum in prandio *ex carne pulli plus debito* puerpera comediſſet, eam invaſit cum vomitu, & lochiorum ceſſatione. Die QUINTA ſoluta eſt alvus, & lochia copioſe iterum fluere coeperunt, ſic ut paucos intra dies aegra perfecte convaluerit. En exemplum febris gaſtricae purae, & benignae ex intempeſtivo carnium eſu. Quartae vero aegrotae hiſtoria eſt hujuſmodi. A die partus uſque ad ſeptimam puerpera carnibus ſemper uſa eſt, & quotidie e lecto ſurrexit; SEPTIMA *Hiſtoria 3.* *Hiſtoria 4.*

autem die febri corripitur. Hinc lochia imminuta. Nocte DECIMAE delirium; lochiorum ſuppreſſio; convulſiones. Obiit die proxima poſt alvum ſponte laxatam. Cibi copia, frigus ſuſceptum, atque hinc tranſpiratio cohibita cauſſam febri dedére; quae a principio exigua fuit cum pulſu parvo, malignarum inſtar. Lochiorum accedens ſuppreſſio exitium attulit. Num haec *gaſtrico-lochialis*

Hiſtoria 5. vocanda eſſet? Quinta in febrim incidit ex lochiis, & diarrhoea per adſtringentia temere uſurpata cohibitis: ſed utraque evacuatione revocata febris brevi deſiit. Fuit ergo *gaſtrico-lochialis benigna*. Verum paullo fuſius exponenda eſt ſextae aegrotantis hiſtoria.

Hiſtoria 6. Puerpera die a partu ALTERA cum ſe in pedes ſupra lectum erexiſſet, frigus ad pudenda admiſit. Hinc lochia continuo ſubſtitére ita, ut vix aliquid ſeroſi humoris ex utero ſtillare pergeret. TERTIA acceſſit febris, & dolor pleuriticus cum ſputo cruento. Quarta cuncta verae pleuritidis ſymptomata. Tunc ſanguinis unciae ſex e brachio detractae cum levamine, quod decem horas continuaſſe dicitur. At nocte recruduit dolor pleuriticus. Mane QUINTAE iterum ſanguis ad uncias quatuor e brachio miſſus. Dolor imminutus, & facilior reſpiratio. Remediis prolectus ſudor eſt. Dormivit. Sed poſt ſomnum pulſus invenitur frequentior, & languidior. Supervenere ſubſultus tendinum

cum delirio. Die QUINTA mors, viginti quatuor horis ab iterata phlebotomia. Dubium quodammodo videtur, num pleuritis gangraena terminata mortem ſola attulerit, an vero etiam metaſtaſis ad cerebrum aliqua eidem ſe adjunxerit. Illud omnino certum eſt, morbum fuiſſe pleuritidem ex lochiis repreſſis, atque aberrantibus, & propter humoris pravitatem, aut nimium retardatam ſanguinis miſſionem, cito in gangraenam tranſiiſſe.

* Febrem puerperalem ex morbido humorum apparatu, tempore graviditatis acquiſito natam deſcribit etiam RAYM. JO. FORTIS (*l. c.*) & docte, ut ſolet, commentatur. Narratio ſic habet: „ Mulier gravida tri„ geſimum annum agens, hepatis calidioris, gracilis „ habitus, & potius cacochymica, toto geſtationis tem„ pore fructibus, & aliis pravi ſucci eduliis uſa, tan„ dem nono menſe peperit filiam; &, purgationibus „ ſecundum rationem ſequutis, nihilominus tertia die, „ acuta febre correpta eſt cum hypochondriorum, & „ capitis doloribus, vigiliis, ſiti moleſta. Cum vero „ obſtetrix exiſtimaret febrem hanc fuiſſe lactis, cum „ tamen ſeptima praeterierit dies a partu, qua febris „ cum horroribus invaluit, adeo ut nocte elapſa deli„ raverit mulier, poſt diminutam lochiorum expurga„ tionem, mutata opinione, credidit, febrem aliunde „ provenire poſſe. Et ideo &c.“ In epicriſi vero ait: *putrida itaque cenſenda eſt, nec ex lochiorum retentione, verum potius a morboſo apparatu, ab humoribus cacochymicis, crudis, & utroque modo biliofis, a ſanguine alienis, in venoſo genere corruptis &c.* Ex apparatu etiam morboſo praecedente videtur in febrim incidiſſe illa apud Hippocratem Epicratis uxor, quae, cum inſtaret partus, duobus diebus ante partum rigore vehementer correpta fuit, tertio peperit filiam feliciter cum ceteris omnibus ſecundum rationem; ſecundo vero a partu die febris vehemens cum oris ventriculi dolore, & muliebrium

exacerbata eſt &c. *Epid. I. ſect. 3. Ægr. V.* Nec fortaſſe aliam originem habuit febris, quae prehendit Dromeadae conjugem ſecunda die, poſtquam filiam enixa eſſet, & alia omnia ſecundum rationem eveniſſent. *Epid. lib. 1. ſect. 3. Ægr. XI.*

§. CCCCLXXIII.

Obſervat. Whitei. Ab obſervationibus WILLISII tranſeo ad eas, quas WHITEUS enarravit ad calcem ſui opuſculi. Extant ibi quidem complures, ſed ex iis novem ſolum vere pertinent ad febrem puerperalem; nam prima, decima, duodecima, & reliquae ſequentes circa alios morbos verſantur. His igitur, uti a noſtro inſtituto alienis, praetermiſſis, incipiam mox a ſecunda, eamque in compendium redigam, ſic tamen, ut quae origini, & naturae morbi ſignificandae valent, minime omittantur; id quod etiam in ceteris deinceps recenſendis ad amuſſim praeſtabo. *Obſerv. II.* Mulieri *Obſerv. 1.* cuidam poſt facilem, naturalemque partum, & poſt adhibitum regimen nimis calidum ſine ulla aëris, in quo decumbebat, renovatione, & poſt obortos inde aſſiduos ſudores, ſupervénit diarrhoea cum torminibus ventris, & ſignis acidae cruditatis circa ventriculum: idque contigit die a partu QUINTA. Eadem die febris; lochia copioſa, ſed admodum foetentia; & lingua alba. Febris, diarrhoea, & tormina diu protrahuntur. Foetor ingens undique erumpit. Regimine refrigerante,

aëre cubiculi ſaepius renovato, ipecacuanha, & demum cortice peruviano curata eſt. Cauſſa autem fuit cacochylia primarum viarum cum putrida ſanguinis diſſolutione. Febris inde genita cur non dicenda erit *gaſtrico-colliquans*, ſive *gaſtrico-putrida? Obſerv.* III. *Obſerv.* 2. Cubiculum nimis occluſum, & calens. Lochia foetida. Die QUINTA dolores vehementes in imo ventre. Abdominis tumor, inflatio, tenſio, aucta ſenſibilitas; frequens dejiciendi deſiderium; teneſmus permoleſtus, egeſtiones paucae; pulſus creber; lingua alba; demum cibi faſtidium, vomitus, atque alvi profluvium. SEXTA primum lochia ſiſtuntur. Tum etiam lac in mammis minuitur. OCTAVA lac, & lochia redeunt, & febris deſinit. Cauſſa eadem cum priore, & idem morbi genus. *Obſervatio IV.* Frigus in partu ſuſceptum. *Obſerv.* 3. Die SECUNDA circa veſperam febris, & tormina ventris. TERTIA horror, calor, atque alvi excrementa compacta. QUINTA horror vehementior; alvi fluxus cum torminibus; dejectiones acres; calidae, exurentes. SEXTA alvi excretio copioſior; lochia pallent, & mammae detumeſcunt; non tamen lac omnino evanuit. SEPTIMA idem alvi profluvium. Febris minor. OCTAVA dejectiones rariores, parcioreſque. Hinc lac uberius in mammis. NONA morbi finis. Patet, febrem ex perſpiratione cohibita; & parva primarum viarum bilioſa colluvie ortam eſſe. Ita- *Obſerv.* 4.

que *gaſtrica pura*. *Obſerv. v.* exhibet hiſtoriam febris miliaris, ſive morbi ex miaſmate miliari cum cacochylia gaſtrica complicati, qui non puerperam, ſed utero gerentem juvenculam ſexto geſtationis menſe corripuit, unde abortum paſſa eſt. *Obſervat. VI.* oſtendit quantum poſſit regimen refrigerans, abſtinentia ab omni victu animali, & fructuum acefcentium uſus. His enim adjumentis *febris bilioſa ardens*, quae prope imminebat, valide propulſata eſt. *Obſervat. VII.* PRIMA a partu die circa veſperam horror, qui POSTERA etiam die redivit. TERTIA ingens vomitus, & diarrhoea cum dolore capitis, lumborum, ilium, & ea infimae partis abdominis tenſione, ut prae dolore non prateretur ſe tangi. QUARTA acceſſit ſitis, calorque. Pulſus erat celer, lingua alba, lac paucum, lochia ſuppreſſa. SEXTA ſolo regimine refrigerante, aëris puri, & recentis acceſſu, & vitato carnium jure febris cum omnibus ſymptomatibus deceſſit. Sic in ipſo ferme ortu repreſſa eſt febris, quam gaſtrica, & putris ſaburra excitaverat. *Obſerv. VIII* Magna haemorrhagia uteri ob placentam retentam. Quinque poſt horis ea manu chirurgi extracta eſt: hinc haemorrhagia illico ceſſavit. TERTIA primum horror; calor deinde; denique ſudor. SEPTIMA acceſſio ſimilis eodem ordine. NONA vomitus creber; nauſea; ſitis; cibi faſtidium; pulſus parvus, celerrimus; lingua ad latera

Obſerv. 5.

Obſerv. 6.

Obſerv. 7.

albicans, in medio fuſca, & ſicca. Aegra lactabat. Abdomen ita dolebat, ut tactum non ferret. Lochia ſatis copioſe fluebant, ſed putrida, & foetentia. A partu ad hanc uſque diem ex alvo nihil prodierat. Continuus lectuli calor, & fervidi potus uſus non modo eam adſtrictiorem reddiderat, verum etiam excrementa ad putreſcendum expeditiora, eoque magis, quod in paluſtri loco, atque obſoleta domuncula foemina haec ruri degebat. Curata eſt emeticis, & alvum laxantibus. Nulla hic lactis metaſtaſis accuſari potuit; nam ubera infanti porrigebantur. Neque lochiorum retentio, quia fluebant ſatis copioſe. Igitur potius faecum inteſtinalium copia, & putrida cacochylia. An aliquid etiam corrupti in utero? Longior placentae in eo mora, & ſubſequens lochiorum foetor ſuſpicionem non levem movet. Neque ab hac diſſimilis eſt *Obſervatio* IX. in qua eadem curatio morbum devicit. *Obſervat.* XI. Ex retenta per tres dies in utero placenta, ibique corrupta, febris putridiſſima cum puſtulis miliaribus orta eſt, quae die VIGESIMA SECUNDA a partu mulierem rapuit. *Obſerv.* 8. *Obſerv.* 9.

§. CCCCLXXIV.

Hae quidem obſervationes propoſito ſatis eſſe poſſent, niſi febri puerperali ſaepe, licet per epigeneſim, miliaria exanthemata *Gaſtelleriі Obſervationes.*

adjungerentur, ita ut tum febris iſta *miliaris puerperarum* appellari ſoleat. Itaque non me pigebit ſeptem alias hiſtorias, quas nuperrime GASTELLERIUS (*a*) edidit, ſuperioribus adjicere, quo melius varia hujuſce morbi origo, &

Ægra 1. natura expendatur. *Obſervatio* 1. Mane quaedam mulier peperit feliciter. Veſpere terrore repentino lochia ſuppreſſa. Hinc horror totius corporis, ſuffocatio, pectoris anguſtia. Nocte garrulitas; ſermo interciſus, dolor capitis, & lumborum; reſpiratio laborioſa; oculi rubri, ſcintillantes; pulſus durus, plenus, frequens; carotidum micatus validiores; cutis ardens, & latis maculis rubris notata; ſitis inexplebilis. Quae omnia partim terrori, partim calefacientibus, & vini potui, quibus ad diſcutiendum horrorem uſa eſt, accepta referri debebant. His acceſſit delirium ferox, & paullo poſt exanthemata etiam miliaria. Repetita ſanguinis miſſio opem tulit, ſic ut die *nona*, lochiis copioſe fluentibus, & mente omnino reſtituta, tres horas extra lectum ſine languore manere potuerit. Dubitari non poteſt, quin lochiis ſuppreſſis, & ſanguini vehementius, & copioſius ad caput irruenti tribuendum fuerit id febris genus, cui fortaſſe *phrenitidis lochialis* nomen non male conveniret.

§. CCCCLXXV.

Obſervat. II. Poſt partum undique facilem, & naturalem, lochia admodum parce fluxerunt. Hinc non ſatis bene habuit puerpera uſque ad diem XIV.*; imo ſine evidenti alia cauſſa nocte hujuſce diei correpta eſt acutiſſimis dolóribus imi ventris, quos comitabantur vomitus crebri, & vehementiſſimi. Mane poſtero alta voce conqueritur, atque ejulare cogitur. Pulſus erat parvus, tardus, & valde contractus; extrema frigida; urina ſuppreſſa; venter ſubtumidus, non tamen tactu indoleſcens; magna ſpirandi difficultas, & demum veſiculis miliaribus, quae jam ab aliquot diebus eruperant, totum corpus conſperſum. Nihil lactis in mammis a partu ad hanc uſque diem apparuit, nec ulla febris, quam *lacteam* dicunt, praeceſſerat. Sanguinis miſſione bis in pede inſtituta, potu diluente, ſubacido, balneo tepido totius corporis diu, & pluries adhibito, tartaro deinde emetico, quo multum purgata eſt, & demum lochiis revocatis, & abunde fluentibus brevi convaluit. *Colicam nephriticam* auctor eam vocavit. Probabilius tamen videtur, morbi cauſſam fuiſſe lochiorum parcitatem, atque aberrationem, ſaburramque inteſtinalem. *Ægra 2.*

* HIPPOCRATES *in* I. *epid. ſect. 3. ægrot. IV.* hiſtoriam puerperae, quae decima quarta die febri prehenſa

eſt, laconice, ut ſolet, ſed accuratiſſime refert. Quam, cum ſimilitudinem habeat quamdam cum modo expoſita, non erit inutile totam tranſcribere: *In Thaſo Philini uxorem, quæ filiam pepererat, quum purgatio ſecundum naturam facta eſſet, & alias leviter degeret,* DECIMA QUARTA *a partu die febris vehemens corripuit cum rigore. Ab initio vero cor* (id eſt ſcrobiculus cordis) *dolebat, & circa præcordium dextrum; muliebrium partium dolores: purgatio ceſſavit. Ubi vero glandem ſubdidiſſet, hæc quidem leviora facta ſunt. Capitis autem, colli, & lumborum dolores permanebant. Somni non aderant. Extremitates frigidæ. Siticuloſa erat; alvus combuſta, pauca egerebat. Urinæ tenues, ab initio decolores.* SEXTA DIE *ad noctem multum deliravit, & rurſus reſipiſcebat.* SEPTIMA *ſiticuloſa, feceſſus bilioſi, abunde colorati.* OCTAVA *ſuperriguit: febris acuta, convulſiones multæ cum dolore; multum delirabat. Glande ſubdita exurgebat, multaque cum fluxione bilioſa prodibant. Somni non aderant.* NONA *convulſiones.* DECIMA *parum reſipiſcebat.* UNDECIMA *dormivit; omnium recordata eſt. Statim autem rurſus deliravit. Urinam autem reddebat cum convulſionibus, acervatam; multam: illis autem parum admonentibus, craſſam albam, qualis eſt ex his, quæ ſubſiderunt, ubi multo tempore ſitæ, fuerint conturbatæ; non ſuſidebat, color, & craſſitudo talis, qualis eſt in urinis jumentorum. Talia mingebat, quæ & ego vidi. Circa* DECIMUM QUARTUM *diem palpitationes per totum corpus; ſermones multi; parum reſipiſcebat: verum ſtatim rurſus delirabat. Circa* DECIMUM SEPTIMUM *voce deſtituebatur.* VIGESIMA *mortua eſt.* Cl. MERCURIALIS in commentario ad hanc hiſtoriam putat, purgationem ſtatim a partu ſecundum naturam quidem factam fuiſſe, ſed ſubſequentibus diebus juſto parciorem, ſic ut non ſuffecerit. Ex ea itaque deficiente mulierem demum in febrim incidiſſe, quae cauſſam haberet inflammationem uteri, atque hepatis, a lochiis retentis, & aberrantibus profectam. Hemitritaeae ei nomen dedit. Verum non defuit bilioſorum humorum apparatus, ex quo febris iſta magnam partem derivari poſſet.

§. CCCCLXXVI.

Obſervatio III. Toto graviditatis tempore valetudo adverſa, prava victus ratio, febricula diuturna. Poſt partum lochia primum copioſa, deinde parca, & lenta*. Lac vix ullum, etſi ubera ab infante ſugerentur. Plerumque extra lectum Puerpera exſtitit, ſic ut lecti, aut cubiculi calor ei certe non nocuerit. Die DECIMA a partu aëri humido, licet brevi tempore, corpus expoſuit. Mox nocte inſequenti vehemens febris eam invaſit. Hinc lochia, quae adhuc ſtillabant, omnino ſupprimuntur. Die POSTERO omnia ingraveſcunt: pulſus parvus, durus, frequens, obſcurus, compreſſus; cutis ardens, quamvis aſſiduo madore perfuſa; parvis veſiculis cryſtallinis diſtincta; caput in latus revolutum; oculi ſqualidi; lingua arida; mammae flaccidae; reſpiratio anxia; ſubobſcurum delirium; difficilis loquéla; pectus oppreſſum; brachia huc illuc jactantur; & manus floccos conquirunt. Inter haec abdomen molle erat, & doloris expers. Pectori, & capiti egregie ſuccurrit ſanguinis e pede miſſio, qua pulſus etiam elatiores, majoreſque facti ſunt. Reliquam curationem perfecit purgatio, qua multa bilioſa, & putrida educta fuerunt, & ſudor largus, & lochiorum fluxus, qui brevi reverſus eſt. Sic paucos intra dies ſanitatem

Aegra 3.

omnibus numeris abſolutam conſecuta eſt, ſi lactis proventum excipias, qui nullo modo reſtitui potuit. Corpus pravis humoribus jamdiu ſcatebat *; neque lochiorum copia, aut alvi fluxu, aut ſudoribus poſt partum ſatis expurgatum eſt. Acceſſit ex aëre humido, & frigido inſenſibilis perſpirationis interceptio, qua febris illico mota eſt. Nec eſt, ut opinor, cur aliae cauſſae dubiae, aut incertae arguantur.

Febris a pravo humorum apparatu, & lochiis immi-nutis.

* Apud Hippocratem (epid. III. ſect. 3. aegr. 2.) extat hiſtoria puerperae, quae tempore geſtationis *febriculoſa* fuit, & poſt partum, *cum purgatio facta non eſſet, acuta, horrida febre tertia die* correpta eſt. Cauſſae fere eaedem fuerunt ac in modo expoſita, ſed graviores, & pernicioſiores, ita ut non modo diu febribus *continuis, acutis, horridis* cum peſſimis ſymptomatibus conflictata ſit, verum etiam poſt varias in melius, & pejus mutationes octogeſima tandem die obierit.

§. CCCCLXXVII.

Obſerv. IV. Sexta a partu die ita res ſe habebant: pulſus plenus, durus, frequens, inaequalis, lingua aſpera, & ſicca; cutis madida cum puſtulis ubique miliaribus albis; pectus non nihil impeditum; abdomen praeter modum diſtentum, & ſummopere tactum prae dolore refugiens; urinae paucae, & rubrae; alvus adſtricta, ſitis ingens; horrores, & acceſſiones crebrae in primis poſt febris lacteae invaſionem. Lochia primis diebus parca, tunc penitus deficientia, Caput

Ægr. 4.

tamen liberum. Lactis exigua in mammis ſecretio. Ex his accitus medicus conjecit, morbum principem eſſe uteri inflammationem. Itaque ſanguinem bis intra paucas horas ex brachio mittendum curavit, & potui ſerum lactis dedit. Hinc citiſſime abdomen detumuit, alvus laxata eſt, bilioſis multis dejectis; lochia iterum abunde fluxerunt, & omnia ad priſtinum ſecundae valetudinis ſtatum intra tres, vel quatuor dies redierunt. Non equidem hic diſceptabo, uteruſne ſolus, an etiam inteſtina inflammationis ſuſpicione laborarent; nec utrum alvina excrementa aliquid tam lochiis retardandis, ſiſtendiſque, quam febri inferendae contulerint, vel dumtaxat cum ea complicarentur. Sed id unum manifeſtum exiſtimo, ex lochiis ſuppreſſis, & alvo adſtricta febrem iſtam ortam eſſe.

Febris ab alvo adſtricta, & lochiis ſuppreſſis.

§. CCCCLXXVIII.

Obſerv. V. Lochia nimis cito imminuta. Lactea febris fuit admodum procelloſa. Nox intra tertium, & quartum a partu diem inſomnis cum ſumma anxietate, & delirio. QUARTA die mane omnia aliquantum remiſſa; veſperi vero exaſperata vehementer. Magnae tum querelae de dolore capitis lancinanti, & acutiſſimo, oculi mobiles valde, & coruſcantes; facilis ſine cauſſa riſus; lingua ſicca, & nigra; ſitis inexplebilis; pectus praeſoca-

Ægra 5.

tum; reſpiratio ſummopere impedita; mammae vacuae, & flaccidae; nullus lochiorum fluxus, venter mollis; cutis humida cum puſtulis miliaribus albis hic illic conſpicuis; pulſus valde plenus, intermittens, & creberrimus; & ſubinde mentis aberrationes. Omiſſa eſt ſanguinis miſſio, quae maxime neceſſaria videbatur. Hinc omnia in praeceps ruunt. Circa OCTAVAM diem fato ceſſit ex metaſtaſi ad cerebrum.

Phrenitis ex Lochiorum metaſtaſi.

§. CCCCLXXIX.

Obſerv. VI. Partus labores biduum continuati, nec niſi forcipe adjutus infans in lucem prodiit. Inter pariendi conatus febris acceſſit. Sex horis a partu lochia penitus ceſſant. Tempore febris lacteae omnia ingraveſcunt. Caput dolet atrociter cum pulſu duro, frequenti, contracto; venter & lumbi vehementi dolore torquentur. Facies livet; reſpiratio anxietatibus praecordiorum ſaepe intercipitur; calor cutis exurens eſt; abdomen tumet, tactus impatiens. Uteri moles praeter modum aucta amplius occupat ſpatium, quam cum gravidus eſſet. Laſſitudine languent membra. Nihil ex alvo egeritur. Examine inſtituto conſtitit, mulierem ab imperita obſtetrice plurimum in partu paſſam, vinoque, ut lochia promoverentur, abuſam fuiſſe. Regimine antiphlogiſtico, atque iteratis ſan-

Aegr. 6.

guinis miſſionibus primum aegrae ſubventum eſt, deinde ſaburra verminoſa, quae progrediente morbo ſe prodidit, opportune ſubducta, ſicque exanthemata miliaria, quae ſupervenerant, evanuére. Princeps morbus, ut auctoris verbis utar, utero inſedit, qui in graviditate, & multo magis in partu vehementer diſtentus, & vexatus fuit. Hinc inflammatio eum occupavit, ſed cum putrida tum primarum viarum, tum humorum omnium diatheſi complicata. Retenta lochia, alvus adſtricta, humorum corruptio cauſſas primarias ſuppeditarunt, quae febrim anomalam, & diuturnam, quadrageſima tantum die ex toto deſinentem* excitaverunt.

Uteri inflammatio complicata cum cacochylia, & diatheſi putrida.

* Digniſſimae ſunt, quae hic inſerantur binae hiſtoriae mulierum ex partu laborioſo vehementiſſima, & lethifera febre correptarum, quarum altera eſt duodecima *lib. 3. epid. ſect. 2.* apud Hippocratem, altera quarta decima ejuſd. libri *ſect. 3.* En primam: *Mulierem quae decumbebat in Mendacium foro, primum tunc enixam doloroſe maſculum, febris corripuit, Statim ab initio ſiticuloſa, anxia, cor dolebat, lingua arida, venter turbatus eſt tenuibus, paucis, non dormivit. Secunda die parum riguit, febris acuta, parum circa caput ſudavit frigidum. Tertia laborioſe ab alvo cruda, tenuia, multa prodierunt. Quarta riguit. Omnia exacerbata ſunt, Inſomnis. Quinta laborioſe tulit, ſexta per eadem. Ab alvo vero prodierunt liquida multa. Septima riguit, febris acuta, ſitis multa, jactatio. Circa veſperam frigidum ſudorem per totum ſudavit, frigiditas, extremitates frigidae non amplius recaleſcebant, & rurſus ad noctem riguit. Extremae partes non recaleſcebant; non dormivit, parum mente mota eſt, & rurſus brevi reſipuit. Octava circa meridiem recalefacta eſt; ſiticuloſa, ſoporoſa, faſtidioſa, ac nauſeabunda. Vomuit bilioſa. pauca, ſubflava. Noctem moleſte tulit, non dormivit. Urinam*

minxit multam acervatam inſcia. Nona remiſerunt omnia, ſoporoſa. Ad veſperam parum riguit. Vomuit pauca bilioſa. Decima rigor, febris exacerbata eſt, nihil dormivit. Mane multam urinam ſubſidentiam habentem minxit, extremitates recalefactæ ſunt. Undecima vomuit viroſa, bilioſa. Non ita longe poſtea ſuperriguit, & rurſus extremitates frigidæ. Ad veſperam ſudor, rigor. Vomuit multum, noctem laborioſe tranſegit. Duodecima vomuit multa, nigra, graveolentia; ſingultus multus, ſitis laborioſa. Decimatertia nigra, graveolentia multa vomuit, rigor. Circa meridiem voce deſtituta. Decima quarta, ſanguis per nares. Mortua eſt. Huic perpetuo alvus lubrica, horrida. Ætas circa annum decimum ſeptimum. GALENUS in hanc hiſtoriam nihil ſcitu dignum protulit; imo quid de cauſſis hujuſce pernicioſiſſimae febris, ejuſque natura, & nomine ſenſerit, ne verbum quidem fecit. Videtur tamen eam ardentibus adnumeraſſe. MERCURIALIS vero in commentario conjecturis tantum utitur, & valde inclinat ad ſuſpicandum, a lochiorum metaſtaſi ad ventriculum, atque inteſtina eſſe repetendam; fluxumque ventris colliquantem procreaſſe, genere autem horrificam, & *hemitritæam Galeni* fuiſſe. Utcunque ſit, probabile eſt non modo ex retentis, aberrantibuſque lochiis, verum etiam ex apparatu bilioſorum humorum natam eſſe, atque ad Tritaeophyas ardentes, malignas, colliquantes, putridas, in lipyriam deſinentes quamproxime acceſſiſſe. Fortaſſe uterus etiam ex laborioſo partu inflammationem paſſus eſt. Altera HIPPOCRATIS hiſtoria eſt hujuſmodi: *In Cyzico mulieri filias enixæ gemellas, & quæ difficulter pepererat, & non admodum purgata fuerat, primum quidem contigit febris horrida, acuta: capitis & colli gravitas cum dolore; vigil ab initio: taciturna autem, & triſtis, & non obſequens: urinæ tenues, & decolores: ſitibunda; anxioſa multum: alvus erratico modo turbata: & rurſus conſiſtens; ſexta ad noctem multa obloquebatur, nihil dormivit. Circa vero undecimam exiſtens furore correpta eſt: & rurſum ad mentem rediit: urinæ nigræ, tenues: & rurſum deficientes, oleoſæ, & alvus multis, tenuibus, turbulentis. Decimaquarta convulſiones multæ, extrema frigida; nihil amplius intelligebat, urinæ ſubſtiterunt. Decima ſexta ſine voce. Decima ſeptima mortua eſt, phrenitis.* GALENUS & MERCURIALIS hinc hiſtoriam exponentes non ſolum purga-

mentorum

mentorum defectum, uterique inflammationem ex laborioſo partu, verum etiam pravorum humorum in caput metaſtaſim cauſantur; unde phrenitica mulier occubuerit. Morbum vero Phrenitidem ipſe HIPPOCRATES appellavit.

§. CCCCLXXX.

Obſerv. VII. Moeror diuturnus, & prava victus ratio anteceſſit per totum geſtationis tempus. Hinc febricula duos menſes moleſta mulierem afflixit. Demum partus facilis. Lochiorum fluxus, & lactis ſecretio ſecundum naturam. Haec rite, obſervato etiam recto vitae regimine, ad octavam uſque diem. Sed tum repente ex filii convulſi intuitu gravi animi pathemate correpta eſt. Mox lochia ſupprimuntur. Veſperi febris inceſſit cum capitis dolore, ſiti, & calore; quae quotidie mane aliquantum remittebat, veſpere vero intendebatur. Oris ſapor depravatus, lingua lurida, moeror praegreſſus, & prava victus ratio, qua antea uſa erat, indicabant cacochyliam primarum viarum. His ſupervenére puſtulae miliares, ex pravis tum gaſtricis, tum venoſis humoribus procul dubio genitae. Curata eſt catharticis, quibus bilioſa, viſcida, putridiſſima dejecta ſunt cum cita febris, omniumque ſymptomatum ceſſatione. Fortaſſe his etiam factum eſt, ut lochiorum defectus ſuppleretur; nam lochia nullo modo revocari unquam potuerunt. Gaſtrica igitur ſaburra, & repentina lochiorum ſuppreſſio febrim ex-

Aegr. 7.

Febris gaſtrico-lochialis.

civit. Hinc mixta quodammodo febris *gaſtrico-lochialis* non inepte dici poſſet.

§. CCCCLXXXI.

Cauſſae manifeſtae complures.

Quas ſingulas obſervationes ſi quis ſine praejudicata opinione conſideraverit, atque ad cauſſas manifeſtas, ex quibus puerperae tot febribus, maliſque implicari ſolent, reſpexerit, cogetur, niſi inſaniverit, confiteri, illarum praecipuas, frequentioreſque non unas eſſe, ſed alias, atque alias, nimirum modo lochia retenta, ſuppreſſa, corrupta, aberrantia, modo placentam, aut ſecundinarum reliquias in utero relictas, & putreſcentes, modo pravum humorum antecedentem apparatum, modo cacochyliam putridam, aut bilioſam, aut cujuſque alterius generis primis viis inſidentem, aut copiam alvinarum foecum diu retentam, modo ſanguinis alkaleſcentiam, aut putridam liquationem, ſive haec ſit a calefaciente regimine, ſive a nimio lecti, & cubiculi calore, ſive ab aëre phlogiſticato, & mephitico, ſive quocunque putri miaſmate infecto, modo partum laborioſum, uterique offenſionem, modo etiam, ſed rarius, ſubitam lactis e mammis retroceſſionem, & metaſtaſim, aut ejuſdem jam corruptionem, aut aciditatem mora, & ſtagnatione adepti in ſanguinem refluxum, aut plures ex hiſce cauſſis ſimul junctas, & complica-

tas, quod frequentius eſt. Pro varietate vero cauſſarum, earumque noxia poteſtate, varia etiam febrium, & morborum genera neceſſario conſequi, nimirum, ut ſupra comperimus, modo hyſteritides, enteritides, pleuritides, peripneumonias, phrenitides; modo febres *gaſtricas acutas*; modo *gaſtrico-putridas*, vel *gaſtrico-lochiales*; vel etiam *lochiales* ſimplices, modo *tritæophyas bilioſas ardentes*, aut *colliquantes*, ſive *putridas*, atque ex his omnibus alias *benignas*, & *puras*; alias *malignas*, *pernicioſas*, & *complicatas*, hemitritaeique naturam ſaepe aemulantes. Prae ceteris vero crebrius occurrere *gaſtricas*, & *lochiales* ſimplices, aut ex his complicatas & coaleſcentes, ut *gaſtrico-lochiales*: & *gaſtrico-putridas*, vel *gaſtrico-inflammatorias*, nemo poterit inficiari.

Pro cauſſarum varietate differre febres puerperales.

§. CCCCLXXXII.

Hinc conſequitur, ſummo in errore verſari illos, qui vel lactis tantum retentionem, aut repulſionem, vel lochiorum aberrationem, vel uteri phlegmonen, vel putridam ſanguinis diatheſim, vel peculiarem aliam hujuſmodi cauſſam in febri puerperali accuſandam duxerunt; rectiſſime vero judicaſſe, qui cum Riverio, & Willisio modo unam, modo aliam, atque adeo multiplicem ejus originem ſtatuerunt. Quo fit etiam, ut non ſolum

Recte Riverius, & Willisius ſentiunt.

prognósis, sed curatio ipsa pro caussarum natura, aut complicatione variare plane debeat: quod a nuperioribus nequaquam satis animadversum videtur. Hi enim, prout praeconcepta opinione seducti sunt, vel prout epidemicam aliquam constitutionem, in qua puerperae eodem ferme morbo passim, aut multo magis in Nosocomiis aërem miasmatibus impurum habentibus conflictatae fuerunt, tantummodo observarunt, hoc, vel illud febrium genus puerperarum proprium esse, sibi persuaserunt, & suam quisque descriptionem, ut naturae, & veritati magis consentaneam, reliquis praetulerunt; unde intelligitur, cur jure Cl. Whiteus conquestus sit, vix duos auctores inveniri, qui in febri puerperali describenda consentiant, quamquam ipse concedat, unumquemque eorum id fideliter scripsisse, quod ipsis in medicinae exercitio observare contigerit.

Nuperiores decepti.

§. CCCCLXXXIII.

Quae hactenus exposita a nobis sunt, & successive ex aliorum observationibus *a posteriori*, quod ajunt, modeste deducta, sufficerent plane tum ad caussas, & naturam hujusmodi febrium cognoscendas, tum ad earumdem curationem opportune instituendam, sic ut supervacaneum prope esset ulterius in his aut indagandis, aut tradendis tempus impendere. At quoniam nuperi qui-

Morbus puerperis proprius.

dam ſcriptores, uti HULMIUS, LEAKE, WHITEUS, aliique puerperalem febrem pro peculiari morbo, puerperarum proprio, atque ab aliis omnibus morbis, quibus eae obnoxiae eſſe poſſunt, omnino diverſo habent, non omittam, ut ſupra (§. CCCCLIX.) pollicitus ſum, illius deſcriptionem tradere, cujuſmodi eam aut in Noſocomiis puerperarum, aut ſparſim, ſed epidemice puerperas infectantem (a) ipſi viderunt; ne quidquam hac ſuper re clinices ſtudioſis optandum ſuperſit; daboque operam, ut quae de ejus cauſſis, de prognoſticis ſignis, & de curandi ratione comperta ab illis, & praecepta ſunt, in unum contracta prae oculis cuique obverſentur.

(a) LEAKE, qui ſuum Tractatum anno 1772 primum, deinde ann. 1774 recuſum edidit, febrem hanc in Noſocomio Londinenſi WESTMINSTER, & per urbem etiam epidemice diffuſam, in primis menſe Januario an. 1769 itemque ann. 1770 & 1771 ſaevientem vidit. Plurimae tum puerperae, praeſertim Majo anni 1770, perierunt. Ideo aëris noxiam conſtitutionem cauſatus eſt. Similem malignam conſtitutionem obſervarunt quoque HULMIUS, & WHITEUS. JOHNSONIUS quoque (Art. obſtetric. p. 253) cognovit, hanc febrem ſpeciatim in Noſocomiis puerperarum deſaevire ſolitam, frequentioremque deprehendi, quia in iis aër miaſmatis putridis, quae ex aegrarum corporibus manant, diffunduntur, & lectulis, ſtragulis, parietibuſque adhaereſcunt, plus minus contaminatus, infectuſque eſſe conſuevit.

Descriptio morbi ex Neotericis.

§. CCCCLXXXIV.

Febris hæc quando, & quomodo invadit.

Vespere secundae, vel tertiae a partu diei vehementer, & plerumque repente puerperae horrescunt, diuque horror iste aut rigor eas tenet. Quandoque citius id incidit, quandoque serius, raro tamen quinta, aut sexta a partu die*. Horrorem comitantur capitis dolor, anxietates, nauseae, vomitus bilioſi, & virium prostratio (*a*). Horror, WHITEO referente (*b*), interdum revertitur more febrium intermittentium, sed erraticarum, & irregularium, donec brevi in continuam febris desinat remittentem, quotidianam, aut tertianam, sive simplicem, sive duplicem. In quibusdam, eodem teste, nullus horror praecedit febrem, sed ea paullatim aggreditur, & gradatim invalescit, mox sudoribus se prodens putridis, quos suspectos, pernicioſosque reddunt nauseae, vomitus porracei, & alvi fluxus. Horrori autem calor ingens** succedit. In pulsu magnam varietatem sive roboris, sive celeritatis notavit LEAKIUS. Plerumque intra minutum numerantur a 90 ad 137 micatus. Sed WHITEUS monet, ab initio pulsum parum a naturali recedere, esseque tantum paullo pleniorem, & velociorem; progrediente vero

Horror.

Nausea, Vomitus, Diarrhœa.

Calor.

Pulsus qualis?

malo fieri celerem, & parvum, cum anxietate, & oppreſſione praecordiorum, ſuſpiriis, dejecto animo, laſſitudine, & magna debilitate ***. Die ſecunda a febris ingreſſu aegrota queritur de dolore vehementi circa epigaſtrium, qui ad coſtas ſpurias, atque umbilicum protenditur; quin imo interdum ad ſcapulas uſque. Interea abdomen intumeſcit, & elevatur. Si haec abdominis tenſio diarrhoeae ceſſanti, & deſiſtenti ſupervenit, & ſimul regio epigaſtrica, & reliquae partes dolent, venterque attollitur, ſignum lethale eſt. Tunc vultus feritatem neſcio quam praeſefert, artus tremunt, genae rubent, labia coeruleo colore liveſcunt, pinnae narium diductae cernuntur. Quo in caſu nullum ab arte juvamen. Lochia interim rite fluere a LEAKIO dicuntur, quamquam id HULMIUS neget, &, ſi quando ſubſiſtant, non exinde maligniora ſymptomata inſurgere, nec delirium, nec ſigna hyſteritidis ulla apparere. Saepe lochia non minui, etiam WHITEUS affirmat; interdum tamen concedit, parciora eſſe, & quiquid extillat, valde foetere; fierique quandoque, ut omnino ſupprimantur ****. Lacte mammae in iis, quibus adſtitit LEAKIUS, turgebant ad mortem uſque; contra, ſi WHITEO credendum eſt, in aliquibus eae flacceſcunt; lac minuitur, & ſaepe, ſi malum trahitur, omnino evaneſcit; quamquam hoc non perpetuum eſſe, palam ipſe profi-

Dolor Epigaſtrii.

Abdomen tumidum.

Aſpectus ferox, tremor artuum, caeruleus color labiorum.

Lochia.

Lac in mammis.

teatur. Decolorari, ſin minus minui, hujuſmodi purgamenta viſa ſunt HULMIO, aliis contra negantibus. Ab eodem celebri viro ut pathognomonica ſigna habentur vehemens epigaſtrii cruciatus, febris cum ingenti horrore ſuccedens, & frontis plerumque dolor; quae ſymptomata mox a partu aggrediantur.

Pathognomonica ſigna.

* Interdum ante partum, aut in ipſo partu febrim hanc incipere, interdum etiam decimaquarta tantum die acceſſiſſe, hiſtoriae ſupra expoſitae evincunt.

(*a*) Pleraque ex LEAKII deſcriptione deprompta ſcito. (*b*) *L. c.*

** Horrorem excipit calor, & poſtea ſudor. WILLISIUS.

*** Quando acutiſſimus morbus eſt, ad ἀκμὴν die tertio, aut quarto pervenit. Tunc calor intenſior eſt, & *pulſus* vehemens, & citatus. WILLIS. Ingraveſcente morbo, & ad exitium tendente, fieri debilem, & inaequalem *pulſum*, idem concedit. *Vires* fere ſemper ſubito proſternuntur. *Id.*

**** Febre univerſo corpore expanſa, *lochia*, ſi non prius fuerint ſuppreſſa, ſupprimuntur, aut parciora fiunt. *Id.* Lochia in puerperali febre plerumque ſiſti, tradit RIVERIUS.

§. CCCCLXXXV.

Lingua illico, ut adnotat WHITEUS, alba eſt, & humida; ſed brevi cruſta contegitur mucoſa, aut exſiccatur, indureſcit, nigricat, aut etiam cruſta, qua obducebatur, in fuſcam commutatur. Similis fuſca materies, quae putridorum halituum erumpentium effectus creditur, dentibus etiam adhaeret, eoſque inquinat. Alimenta quaecunque, & quaecun-

Lingua qualis.

que potiones ut plurimum vomitu rejiciuntur, exceptis frigidis, atque acidulatis. Alvi dejectiones quandoque ita copiosae sunt, frequentes, & putridae, ut foetore totam domum inficiant, contagionemque in universam familiam diffundant. Alias aegrotae torquentur assiduo, & molesto tenesmo, crebroque mingendi pruritu, quem comitantur ventris dolores, & permolestae inflationes.* Dolent interim caput, dorsum, pectus, latera, coxendices, ilia, nec abest tussis, & spiritus difficultas. Post quamlibet egestionem plerumque sibi videntur relevari; sed paullatim incipiunt excrementa, urianeque contra voluntatem demitti; accedunt sudores colliquativi, singultus, convulsiones, & tandem mors ipsa, modo citius, modo serius. Plerumque dies undecima exitium affert, quamquam non desint exempla aliquarum, quae intra quatuor, & viginti horas vitam amiserint, aut ultra undecimam etiam diem produxerint. Urinae generatim saturatissimae ** perhibentur, quandoque tamen pallent, aut turbantur, cum filamentis quibusdam innatantibus. Nec rarum est, in primis ubi regimen, & medicamenta calefacientia adhibentur, aut sudoribus nimium promovendis indulgetur, peticulas erumpere ***, aut pustulas miliares albas, aut rubras, aut mixtas, quae primum circa collum, & pectus apparent, deinde per totum corpus disseminantur, &

Vomitus alimentorum.

Foetor dejectionum.

Tenesmus, & alia symptomata circa ventrem.

Dejectiones involuntariae.

Quae mortem antecedant.

Urinae.

Peticulae, & Miliaria.

novae prioribus ſubinde ſucceduht, donec vires exhauriantur. Nihil enim hujuſmodi eruptionibus aegrotantes levantur, cum ſymptomaticae eſſe ſoleant. Reapſe, addit WHITEUS, in hac febre nihil critici occurrit (*a*), niſi ſit diarrhoea.

Nihil critici praeter diarrhoeam.

* Circa ventrem mirae *inflationes* & *tenſiones* excitantur, quae paſſionem hyſtericam aemulantur. WILLIS.

** *Urina* craſſa, rubra. WILLIS.

*** Maculas in non nullis purpureas, aliaque malignitatem indicantia obſervavit quoque idem WILLISIUS.

(*a*) WILLISIUS id ante WHITEUM docuit; nam, inquit, dum calor intenſior, ſitis moleſta, pulſus vehemens, & citatus, vigiliae pertinaces, jactatio aſſidua, atque alia gravia ſymptomata urgent, & urina craſſa & rubra eſt, nunquam ulla criſis accidit, ſed paullo poſt metaſtaſis ad caput fit, unde cerebri, & nervorum functiones laeduntur, tendines ſubſiliunt, hyſteriſmi invaleſcunt, quandoque phrenitis accedit, delirium, ſtupor, aphonia ec.

§. CCCCLXXXVI.

Deſcriptio Cl. Le Roy.

Ab horum (§. CCCCLXXXIII.) deſcriptione non diſſentit Cl. LE ROY, qui breviſſime omnia complectens, multum, inquit, haec febris habet affinitatis cum aliis febribus ſymptomaticis puerperarum. Primis ſtatim a partu diebus corripit; raro ſerius quarto, aut quinto. Mammae molles, & flaccidae, ſed ſolitum volumen ſervant. Mox plerumque ſymptomata periculoſiſſima ſe exſerunt; nec ullum tam malignum exiſtit, quod aliquando eidem non ſuperveniat. Frequentiora ſunt

pulſus debilis, inaequalis, interdum durus, & vehemens, alvus liquida, lochia ſuppreſſa, abdomen tumidum reſonans, delirium, ſtupor, ſopor, tendinum ſubſultus, motus convulſivi capitis, oculorum, manuum, quandoque etiam epileptici, paralyſes, & ſaepiſſime ſigna inflammationis in viſceribus imi ventris, aut alicujus congeſtionis in pectore. Nec deſunt exanthemata * miliaria: quandoque, in quibuſdam praeſertim regionibus, aut tempeſtatibus, aut ſaltem ſub morbi finem, quando in mortem terminatur, erumpunt circa collum, & pectus exiguae phlyctaenae, caput aciculae aequantes, ſero limpido plenae, quae a minus attentis pro ſudoris guttulis accipi poſſunt. Rapidiſſime ſuum curſum perſolvit morbus, tantoque celerius, quo lethalior eſt.

* Non ideo febris iſta confundi debet cum *Novo morbo puerperarum* a GODOFRIDO WELSCHIO accuratiſſime deſcripto, qui Lipſiae anno 1655 epidemicus fuit, puerperis exitioſiſſimus. Nam in eo exanthemata miliaria omnibus communia erant, & primarium morbum conſtituebant, diverſum profecto ab exanthematis hiſce ſymptomaticis, aut epigenomenis, quae febri puerperali interdum ſuperveniunt, aut admiſcentur.

§. CCCCLXXXVII.

Quid ſectiones cadaverum HULMIO, & LEAKIO oſtenderint, ſupra (§. CCCCLXVIII.) jam retuli. Cum vero ibi generatim de iis actum ſit, liceat modo eas aliquanto diffuſius exponere, ut de puerperali febre neoterico-

rum, cujus hic peculiariter hiſtoria traditur, ſpeciatim differentem decet. Itaque HULMIUS uterum in hac febre illaeſum invenit, ſed inflammata inteſtina, & omentum, imo ſaepe gangraenoſa, & corrupta, atque in abdominis cavo pus, aut ichorem effluſum ex ſuppurato, & diſrupto omento. Omentum quoque LEAKIUS vidit vel penitus abſumptum, & corruptum, vel in pus lacti corrupto perſimile converſum, vel partim inflammatum, partim ſuppuratum: inteſtina extrinſecus inflammationis notas habentia: in abdominis cavo purulentam materiam ſero lactis affinem, atque aliam craſſiorem admixtam, quae lac coagulatum referebat. Fereque eadem, aut non abſimilia reperit THEOPHILUS DE MEZA (*a*), ſed praecipue adominis cavum pure plenum, & variam viſcerum in eo contentorum corruptionem. Is vero addit, praeter omentum, atque inteſtina, uterum quoque inflammatione tentatum inveniri. Non audet tamen definire, utrum inflammationes hujuſmodi, atque abſceſſus pro cauſſa febris, aut pro ejus effectis haberi debeant. At audentius negat WHITEUS, vitia, quae abdominis viſcera offerunt, cauſſam harum febrium eſſe, nec dubitat, quin illa vere ſint earumdem effecta. Quod ſatis comprobatum credit ex obſervationibus PRINGLII, CHICOYNEAVII, LINDII, & LECATI, ex quibus elúcet, in cadaveribus eorum omnium, qui *febre putrida maligna* oc-

Extiſpicio.

Dubitatio Mezae.

Whitei aſſertio.

cubuerunt, inteſtina, omentumque corrupta extitiſſe, quamvis certe, ut patet, eo in caſu nec inflammatio febrem efficeret, nec febris inflammatoriam diatheſim oſtentaret.

(a) Compend. Medic. Faſcic. I. *de febrib. cap. XXIV.*

§. CCCCLXXXVIII.

Nihilo tamen minus, ut jam innui, HULMIUS tanti facit memoratas cadaverum ſectiones, ut ſine ulla dubitatione *cauſſam proximam* febris puerperalis ponat in omenti, atque inteſtinorum inflammatione; *proëgumenam* vero in preſſione, quam hae partes ab utero gravido, & tumente patiuntur, unde ſanguinis circuitus in iis non modo retardetur, ſed etiam ſiſtatur; in quo cum pleriſque inflammationis naturam ſitam exiſtimat. Quaerit demum *procatarcticam*, ſive occaſionalem ejus cauſſam in iterata omenti, inteſtinorumque irritatione, & valido, reciprocoque affrictu, cui neceſſario ſubjiciuntur, dum uterus, muſculi abdominales, & diaphragma inter partus dolores, parturiendique conatus multimodis vim, actionemque ſuam exercent. Neque ab HULMIO in eo, quod ad *cauſſam proximam* attinet, quidquam diſſentit LEAKIUS; quoniam, ut jam diximus, eadem propemodum vitia in cadaveribus puerperarum deprehendit. Verum, ut prudentiſſime praeter ea, quae ſupra (§. CCCCLXIX.) contra

Cauſſa proxima, proëgumena, & procatarctica juxta Hulmium.

Objectiones.

hujuſmodi opinionem protulimus, animadvertit Whiteus, ſi res ita haberet, ſequeretur etiam, ut multo frequentius tempore graviditatis omentum, atque inteſtina hujuſmodi inflammationi obnoxia eſſent, & gravidae mulieres potius in febrim hanc inciderent, quam enixae, & poſt editum infantem, cum ſcilicet uterus vacuus, & detumeſcens non amplius memoratam preſſionem facit, liberamque ſanguinis per vicina viſcera trajectionem permittit; vel primiparae huic malo crebrius objicerentur, quam quae pluries pepererunt; dum tamen experientia contrarium commonſtrare poſſet. Nec porro, conceſſa Hulmiana pathologia, ſatis intelligitur, cur iſtud febris genus frequentius, funeſtiuſque in noſocomiis obſtetriciis, urbibuſque populoſioribus occurrat, quam in privatis, peculiaribuſque domibus, aut in pagis, aut ruri; cum tamen nemo ignoret, morbos inflammatorios ſaepius, & facilius vagari inter mulieres agreſtes, & ruricolas, quae duriori vitae generi, vehementioribuſque corporis exercitationibus deditae ſunt, quam inter illas, quae in urbibus majoribus degentes otio, & deſidia languere (*a*) ſolent. Demum ſi ab inflammatione omenti, atque inteſtinorum febris iſta vere naſceretur, cur, quaeſo, ſanguinis miſſio, quae alioquin inflammationis praecipuum, & fere unicum remedium eſt, in ea ab Hulmio, ſi non rejicitur, aegre tantummodo

admittitur? cur ab aliis non neceſſaria reputatur? cur etiam a quibuſdam, ut noxia reapſe reperta, damnatur? Cur puerperae, quibus in Noſocomio mammae exulcerabantur, obſervante LEAKIO, multo mitiori febre laborarunt, minuſque periclitatae fuerunt, ita ut nulla earum alvi profluvium perpeſſa ſit, aut vi morbi oppreſſa interierit? Cur in cadaveribus earum, quae ex hac puerperali febre mortuae ſunt, omentum aliquando illaeſum, intaminatumque apparuit, ut LEAKIUS ipſe, etſi id ſibi, ſuaeque ſententiae adverſari videret, ingenue tamen, & ſincere faſſus eſt?

(a) L. c. in poſtſcript.

§. CCCCLXXXIX.

Reliqua, quae a WHITEO, aliiſve de cauſſa proxima, & vera morbi natura excogitata ſunt, cum ſupra (§. CCCCLXIX. ad CCCCLXXII.) ſatis expoſita nobis videantur, modo non repetam, ne crambe recocta ſtomachum moveam. Non reticebo tamen, unumquemque pro ſuae opinionis ratione eas cauſſas remotas enumerare, quas ſibi magis favere crediderit. Sic HULMIUS nimios labores tempore geſtationis toleratos accuſat, utpote, niſi male ego interpretor, diatheſi inflammatoriae gignendae magis idoneos. Contra WHITEUS ea cuncta recenſet, *Cauſſa remota.*

quae alkaleſcentiam, aut putridam corruptionem promovent; cujuſmodi ſunt aër impurus, alimenta ex animali genere, potus calidus, calefacientia quaeque, aſſiduus in lecto decubitus, ſtragulorum multitudo, cubiculum anguſtum, atque occluſum, & calefactum nimis, regimen ſudoriferum, & præ ceteris liquorum vinoſorum, & rerum aromaticarum imprudens uſus, quo frigus, aut horror abigatur. His enim notum eſt, ſanguinis motum, & calorem augeri, ſudores prolici, & putredinem excitari, in qua intimam hujuſce febris naturam conſiſtere ipſe retur. Haſque cauſſas graviores, & pernicioſiores evadere exiſtimat, ſi violenta acceſſerit placentae extractio, ſi uterus immaturis conatibus, aut praepropera in ejus orificium manus introductione, aut laborioſo, & difficili partu vexatus fuerit, ſic ut inflammatione tentetur; ſi lochia accumulentur, reſtitent, & computreſcant, atque alia hujuſmodi concurrerint, quæ putredinem promoveant.

Prognoſis.

§. CCCCXC.

Quicunque tamen ſit de iſtis diſſenſus, quo in varias abeunt ſententias memorati ſcriptores; is non eos ita diviſit, quo minus cum veteribus omnes judicent, graviſſimum,

mum, & periculoſiſſimum hunc morbum eſſe. Nam recte dictum a RIVERIO, experientiaque confirmatum fatentur, prognoſim ejus haud differre a prognoſi aliarum febrium acutarum, niſi quod puerperalis haec ob virium a partu majorem debilitatem, & lochiorum interdum ſuppreſſionem, aliaque puerperarum incommoda multo acutior, & pernicioſior exiſtat, majuſque ut plurimum afferat periculum, quo citius a partu mulierem (*a*) corripuerit. Generatim ergo periculoſiſſima eſt. Si tamen inter initia rectum diaetae regimen inſtituatur, lochia rite fluant, aut cito revocentur, & apta curatio adhibita ſit, aliquando in ſalutem (*b*) finitur. Contra ſi febris jam proceſſerit, atque ab initio neglecta fuerit, timendum plane exitium eſt, eoque certius, quo puerpera, dum toto corpore fervet, crebrius rigoribus quibuſdam afficitur (*c*).

Non differt a prognoſi aliarum febrium.

Periculoſiſſima quando ſit.

(*a*) HULM. *l. c.* LE ROY *l. c.* (*b*) WILLIS *l. c.* (*c*) *Idem ib.*

§. CCCCXCI.

Speciatim malum exitum praedicunt dolor ventris acerbus; inflatio; ſpirandi difficultas; vigiliae; lingua arida, aſpera, & variegata; genarum lividus color; cruditas urinae; vomitus virides, aut nigri; pulſus celerrimus, atque humilis, ut vix pulſationes numerari queant; dejectiones involunta-

Signa pravi exitus.

riae; ſudores viſcidi, & frigidi, praecipue circa extremitates (*a*). VILLISIUS perniciosis hiſce ſignis adjicit quoque inquietudines, ſubitas corporis concuſſiones, aut tendinum ſubſultus, aurium tinnitum tertia die ſupervenientem, capitis quamdam, neſcio quam plenitudinem, de qua aegrae queruntur, praecordiorum oppreſſiones, pectoris pondus, reſpirationem impeditiorem, brevem, altam, crebram, ſuſpirioſam, orthopnoicam, anxiam, aitque, ſi pejores capitis, nervoſique generis affectus cum pulſu debili, inaequalique inſurgant, deſperatam rem eſſe. Inter infauſta, & funeſta ſigna a THEODORO DE MEZA (*b*) refertur, os, denteſque in decurſu ſordeſcere, dyſphagiam pati, peticulas, & miliaria non critica prodire, animo dejici, angi, mente aberrare, & ſpaſmis convelli.

(*a*) HULM. *ibid.* (*b*) *L. c. cap. 24. §. 255.*

§. CCCCXCII.

Signa fauſti exitus.

Bene ſperare jubent facilis in utrumque latus converſio; commodus, & tranquillus corporis poſitus; lingua humida, mollis, rubra; ſudores univerſales pulſui lentiori facto ſuccedentes; moderatus, & perennis lochiorum fluxus; urina turbida cum ſedimento flaveſcente, aut leviter rubro. Sed praecipue pulſus animadverſionem meretur. Is,

ſi ex celerrimo, qui in minuto temporis centum, & viginti octo, aut centum & triginta micatus edebat, ſenſim fiat rarior, tardior, & moderatior, optimum indicium praebet: contra, ſi pergit aeque vehemens eſſe, & frequens, & mutabilis, periculum ingens oſtendit. Imo licet alia ſymptomata videantur ceſſaſſe, ſi tamen pulſus perſiſtat valde frequens, & celer, & non remittat febris proportionate, haud fidendum ſane eſt; nam brevi ingraveſcere, atque exacerbari tunc omnia ſolent (*a*). Sin vero lochiorum fluxus, qui ſubſtiterat, revertatur, aut diarrhoea levans accedat, interdum ſpem aliquam facit (*b*). At diarrhoea ut ſalutaris & levans ſit, pulſum debet tardiorem, rariorem que efficere: alias noxia, periculoſa, & ſymptomatica eſt (*c*). Generatim quae primis diebus, ſecundo nempe, aut tertio, aut quarto prorumpit, ut advertit RIVERIUS, lethalis eſſe conſuevit; contra quae poſt ſeptimum, aut nonum lochiis deficientibus ſuccedit, plerumque utilis. Bonum etiam eſt, ventris cruciatus imminui, abdomen detumeſcere, & molliri, ſudores aequaliter calidos undique manare, reſpirationem liberiorem fieri, tendinum ſubſultus ſedari, atque aegram mente conſtare, & placidius morbum ſuſtinere.

(*a*) HULM. *l. c.* (*b*) WILLIS *l. c.* (*c*) HULMIUS *ibid.*

Curatio.

§. CCCCXCIII.

Quemadmodum de natura, & cauſſis febris puerperarum inter neotericos, ut oſtendimus, variae extant ſententiae; ſic non facile convenit inter eos, qua potiſſimum ratione curari debeat. Non levis in primis eſt eorum de ſanguinis miſſione altercatio. LEAKIUS, qui febrem hanc omenti, & inteſtinorum inflammationi tribuit, ut inflammatoriam tractandam eſſe docet, ſymptomata, ſi qua acceſſerint putridae naturae, a pure dumtaxat reſorpto permanare ratus. Quapropter copioſas ſanguinis miſſiones mature inſtitutas commendat tam praeſervandi, quam curandi conſilio, habita tamen pulſuum, & aegrotantis prudenti ratione. Contra WHITEUS, cui febris putridae omnino indolis iſta videtur, a phlebotomia religioſiſſime abſtinet. Media autem via ſe continet HULMIUS, qui nullam perpetuam legem hic ſtatui poſſe arbitratur. Nam etſi cum LEAKIO eam ab inflammatione omenti, atque inteſtinorum repetat, ſanguinis tamen miſſionem non ſemper neceſſariam, aut opportunam ducit. Itaque ſymptomatum conſiderationem maxime inculcat, & pro eorum varietate ut in aliis morbis, ſic etiam

Sanguinis miſſio.

in iſto deliberationem ineundam eſſe, exiſtimat. Hinc ad febris, & doloris magnitudinem, ad morbi ſtadium, ad ſanguinis fluxum, qui partum anteceſſit, aut ſubſequutus eſt, atque ad alia reſpicit hujuſmodi. Tunc autem ſanguinis miſſionem non reprobat, cum pulſus plenus, vehemens, & vibratus, aut dolores ventris, epigaſtrii, laterumve acerbiores, & lancinantes eam expoſcere videntur: ſed inter initia tantum, & parciori manu vult ſanguinem detrahi. Fortaſſe experientia eum docuit, in puerperis, quas curandas in noſocomiis, aut malignis quibuſdam conſtitutionibus ſuſcepit, non admodum ſalutarem fuiſſe phlebotomiam.

§. CCCCXCIV.

Pleriſque tamen ſaburra gaſtrica videtur primam indicationem exhibere; ideoque quam primum eam educi oportere, unanimi ferme conſenſu decernunt. Inchoant igitur ab enematibus, quae molliunt, alvumque laxant. Si haec non ſatis eam evocaverint, tranſeunt ad blanda eccoprotica, ſpeciatim ad ſalem catharticum amarum, multa aqua dilutum, ad oleum ſeminum *Ricini americani fructu racemoſo hiſpido* *, ad tartarum emeticum, aut vinum antimoniale, quod ex croco antimonii, ſive metallorum, & vino albo hiſpanico paratur. Expiatis primis viis, ſicque *Purgatio.*

ſedatis abdominis doloribus, diaphoreſi promovendae animum applicant. Id autem medicamentis moliuntur, quae nequaquam calefaciant, nec alvum adſtringant. Quare omnibus aliis praeferunt exiguas, & partitas doſes ipecacuanhae, aut tartari emetici, aut vini antimonii **, addito tantillo opii, ut minus inteſtina ad egerendum prorítent, magiſque adjuvent perſpirationem. WHITEO plurimum arridet ſpiritus Mindereri, qui egregie huic indicationi facit ſatis. Si vomitus excitetur, leniter eum promovere ſtudent potu largo & tepido ex diluto florum chamaemeli. His etiam interponere ſubinde non omittunt *mixturam ſalinam* RIVERII *** tamquam antiphlogiſticam, & diureticam, aut, ut aliis videtur, tamquam ad bilem viſcidam incidendam, emendandamque maxime accommodatam, putredinique obſiſtentem. Sed plerique hodie mixturam hanc in *actu effervescentiæ* propinandam volunt, ut *aëris fixi* erumpentis vis, quae antiſeptica valde eſt, non deſideretur. Valet etiam ſic propinata ad vomitum ipſum, quando pertinacius vexat, refrenandum; hinc non immerito *antiemetica* etiam appellatur. Praeterea potum commendant, qui temperet, diluat, & refrigeret (*a*); ſuadentque, ut puerpera faſcias, quibus ventrem conſtringere ſolent, diligenter vitet; lac infanti praebeat; in cubiculo amplo, & temperato de-

Mixtura ſalina Riverii.

Regimen dieteticum.

gat; aërem renovandum curet, ſed caute, ne frigus repente ſuſceptum noceat; munditiei quam maxime ſtudeat; frequenter reſideat, & cito, quoad fieri poteſt, e lecto ſurgat, ut lochia facilius deſcendant, nec mora putreſcant.

* LEAKIUS hujuſmodi oleum adhibet in hunc modum: ℞. *olei Ricini vitello ovi ſubacti unciam unam, Magneſiæ albæ drachmas duas, Mann. Calabrin. drachmas tres, aquæ hyſſopi uncias octo. M. dentur omni bihorio, aut trihorio duo, vel tria cochlearia.* Loco olei Ricini nos pari, ni fallor, emolumento uti poſſumus oleo ex amygdalis dulcibus, non rancidis ſine ignis ope expreſſo, aut oleo ſeminum lini recenti, aut olivarum optimae notae.

** LEAKIUS in eum finem utitur ſequenti formula: ℞. *Tartari emetici granum unum cum dimidio, Magneſiæ albæ drachmam unam. M. f. pulvis dividendus in ſex partes æquales; quarum una detur quovis horæ quadrante ex julapio, quod habet aquæ cinnamomi ſimplic., menthæ, vel aquæ commun. ana uncias quatuor, ſyrupi croci drachmas tres.* Quod ſi tartarus emeticus, etſi tam exigua doſi, nimis irritet, & alvum immodice ſolvat, *Julapio* addit ipſe *tincturæ thebaicæ*, ſive Laudani liquidi *guttulas quinque*; ſimulque ſuadet copioſum potum, quo ſudor a tartaro excitatus provide ſuſtineatur. Varium emeticorum uſum, qui fieri poteſt utiliter in compluribus morbis, vide ſis in *Diſſertatione inaugurali medica de eximio Ipecacuanhæ, nec non aliorum quorundam emeticorum refracta doſi exhibitorum uſu, quam in Academia Goëttingenſi defendit anno 1779.* CAROLUS ARNOLDUS MEYER *Hannoveranus*.

*** Mixtura ſalina Riverii conſtat ſale alkalino fixo abſynthii, & ſucco citri, aut limonum ad ſaturationem addito, aqua aliqua dilutis. Eidem, ut blandior, temperatiorque evadat, adjicere ſolet LEAKIUS ſperma ceti, & gummi arabicum. Poſt emeſim ea utitur ad bilem craſſam & viſcidam, quam in cyſti fellea cadaverum ſectione deprehenderat, emendandam, leniterque ſubducendam.

(*a*) WHITEUS laudat dilutum aliquod theiforme, aut decoctum tenue hordei, aut avenae, aut tamarindorum, aut herbarum pectoralium, aut ſerum lactis, aut ſimilem aliam potionem, ſed vix egelidam, aut interdum etiam frigidam.

§. CCCCXCV.

Symptomatum curatio.

Sic univerſim medentur morbo ſimplici. At ſi ſymptomata, cum quibus complicatur, graviter urgeant, peculiarem his quoque adhibent curationem. Saepe alvi fluxus, ut jam narravimus, cum hujuſmodi febre occurrit. Hunc HULMIUS ſalutarem pronuntiat, non ideo ſiſtendum. Imo ſi diluentibus copioſe ſumptis non ſatis abſtergi, repurgarique inteſtina videantur, emeticis, & eccoproticis, ut ſupra propoſitum eſt, ſordes excutere tentat; qua in re non diſſentientem habet LEAKIUM, qui eadem omnino probat, ubi ſcilicet bilis copia exuberet, aut corruptionem ſubierit. Is tamen prudenter animadvertit, ab eorum uſu, quoniam ventriculi, & inteſtinorum vis irritabilis, & ſenſibilitas aucta eſt, atque excedit, haſce partes jam irritatas nimium exaſperari; turbas, & ſpaſmos augeri; evacuationeſque immodicas reddi. Quam ob rem ſi alvi profluvium juſto copioſius evadat, ipſe ſuaſor eſt, ut clyſteribus demulcentibus, & ſimul medicamentis leniter diaphoreticis reprimatur. At ſi vires hujuſmodi evacuationibus dejiciantur, non dubitat ad ea, quae opium

habent, & adſtringunt, etiam confugere, ut cito alvus compreſſa conquieſcat. WHITEUS quoque, ſi inteſtina non ſatis repurgata videantur, diarrhoeamque idcirco protrahant, auctor eſt, ut ſalibus neutris diu inſiſtamus, aut his pro quavis doſi addamus ſemidrachmam pulveris radicis *colombo*. Laudat etiam exiguas rhabarbari doſes ad juſta intervalla datas. Sed ſi adſint irritationis tantum ſigna, tuto, & utiliter, dummodo delirium deſit, ad medicamenta, quae opium habent, properare aequum eſt, praeſertim ſi cuique opiati medicamenti doſi adjiciatur pauxillum Ipecacuanhae. Ubi autem LEAKIUS de putrida timet humorum liquatione, quam, ſuppuratione in viſceribus facta, demum ceteris malis ſuperaddi ex reſorpto pure exiſtimat, mature eidem, quaecunque ſit ejus cauſſa, obſiſtere nititur antiſepticis, & praecipue cortice peruviano omnium efficaciſſimo.

§. CCCCXCVI.

Non raro peripneumoniae metus oboritur. *In peripneumoniae metu.* Tunc cantharidum applicationem non nulli cum HULMIO proponunt. At, quoniam earum vis ſuſpecta quibuſdam in puerperis videtur, *ſinapiſmos* ſubſtituere ſatius judicat LEAKIUS. Quod ſi eo in caſu pulſus lan- *Veſicantia.* gueat, & putrida humorum diatheſis propius inſtet, cardiacorum uſum non praetermitten- *Cardiaca.*

dum cenſet. Dolori pleuritico, aut cuicumque alii pectus occupanti ſaepe ſemidrachmam pulveris *Polygalæ Virginianæ*, ſive *Senekæ* ter vel quater in die datam opitulari vidit Cl. WHITEUS. Doloribus ventris a flatibus, & a ſpaſmis ortis ſuccurrunt enematibus opportunis, & mixtura quadam, cui aliquid aſſae foetidae, & opii adjectum ſit. Si vero abdominis cruciatus praeſcriptae methodo non auſcultent, fomenta, & cataplaſmata ventri admovent, imo etiam amplum ex cantharidibus emplaſtrum. Lochiorum ſuppreſſionem, quia febri ſupervenire ſolet, pro ejus effectu habent; & reapſe, febre ceſſante, ea iterum profluunt. Sed ſupra patuit, non raro lochia ſuppreſſa cauſſam etiam eſſe. Sed inter ſymptomata, quae puerperas ab initio vehementer exagitant, fere proprium hujuſce febris eſt frigus, & horror, quandoque etiam rigor, ad horas aliquot eas affligens. Huic diſcutiendo nihil opportunius poſt ſanguinis miſſionem LEAKIO videtur, quam potu calido ſaepius uti, & veſicas aqua calente ſemiplenas axillis, & plantis pedum admovere. Interdum evenit, ut vomitus, & nauſea neque emeticis, neque aliis medicamentis etiam iterato adhibitis ſedentur. Jure tunc ſuſpicari licet, bilem aduc acrem, & corruptam in cauſſa eſſe, cur haec ſymptomata perſeverent. Quo in caſu ter, aut quater in die ſcrupulum, aut ſemidrachmam radicis *colum-*

Dolores ventris.

Lochia.

Horror.

bo, aut ejus extracti, aut aliquot cochlearia ejus diluti dari jubent, ut bilis vitiosa indoles emendetur. Verum si sola irritatio vomitum producat, paregoricis nihil praestantius esse perhibent. Morbo demum ad finem tendente non modo alvum apertam servandam praecipiunt, verum dandum potui dilutum florum chamaemeli cum elixirio vitrioli acido; & corticem peruvianum, ut corruptioni antiseptica sua vi obniitantur; dein corpus moderate exercendum, ut viscera paullatim firmentur.

Sub morbi finem quae conveniant?

§. CCCCXCVII.

Monet demum WHITEUS, signa, quae primis diebus inflammatoriam diathesim indicant, aut alicujus alicubi inflammationis suspicionem injiciunt, non diu perdurare, & mox commutari in ea, quae veram putridam naturam ostendunt. Quam ob caussam difficillime ipse inducitur, ut sanguinis missionem admittat, quemadmodum ex historiis aegrarum supra recensitis apparet; in quibus nunquam sanguinem mittendum curavit, sed utilius duxit regimine refrigerante, potu acidulato, atque antiseptico, victuque vegetabili febrem, ejusque symptomata paullatim coërcere. Morbus etiam ille, qui anno 1770. in Nosocomio sancti Marci Viennae puerperis omnibus infensissimus fuit (§. CCCCLXVIII.), ab initio pro inflammatorio habebatur, atque adeo

Whitei mentum.

ſanguinis miſſionibus, at infelici ſemper eventu, oppugnabatur. Erat autem natura putridus, nataeque ex eo inflammationes in gangraenam citiſſime deſinebant. Inflammationes vero hujuſmodi, manifeſto malignae, & putridae ſanguinis miſſionem nequaquam ferunt. Itaque morbo accuratius examinato, & recognito, ſuaſu Cl. SÖRCKII omitti coepta eſt ſanguinis miſſio, & ejus loco dari camphora ad magnam doſim cum cortice peruviano, itemque in clyſmatibus ad drachmam unam pro qualibet injectione cum drachmis duabus gummi arabici ſubacta, & deinde unciis octo aquae ſoluta adhiberi. Hac methodo antiſeptica plures, quam quadraginta ſervatae dicuntur.

Inflammationi putridae nocet ſanguinis miſſio.

§. CCCCXCVIII.

Jam vero ſi omnia, quae de *febre puerperali Neotericorum* fideliter expoſuimus, aequa lance expendantur, ſi ad bilem craſſam, & corruptam, quam in cyſti fellea ſectione demortuarum reperit LEAKIUS, ſi ad vomitus bilioſos, virides, porraceos, ad nauſeas, ad tormina, ad ventris inflationem, ad alvi fluxum, ad teneſmum, quibus puerperas hoc in morbo affligi tradunt, animus advertatur; & ſimul conſideremus, quibus auxiliis potiſſimum ſublevari, & cum ſanitate in gratiam redire ſoleant, videlicet emeticis, eccoproticis, bilem emendantibus, aceſcentibus,

Concluſio.

& antiputridis cujuſque generis: profecto concludendum erit, febrem hanc non novum, nec diſtinctum morbi genus eſſe, quod ſeorſum pertractari debeat, ſed ſpeciem quamdam *febris gaſtricæ acutæ* habendam eſſe, plus minus malignam, putridam, & complicatam; eamdemque curationem expoſcere, quam reliquae gaſtricae febres in primis malignae, & putridae; de quibus fuſius (§. CCCLXXIII.) actum eſt. Rem ita ſe habere, nuperrimae Cl. DOULCETI * obſervationes, de quarum veritate nemo dubitaverit, invictum nobis exhibent documentum.

Febris gaſtrica maligna eſt.

* Anno 1782. proxime elapſo cum febres puerperales in Noſocomio *Hôtel-Dieu* complures foeminas a partu corriperent, & cito necarent, quod ibi ſaepe accidit ob aërem fortaſſe noxiis aegrotantium halitibus contaminatum, ut in Noſocomiis crebro fieri ſolet, nec ratio ulla inveniretur, quae tantam morbi perniciem averteret, Cl. DOULCETUS utiliſſimam demum iis medendi methodum excogitavit, qua omnes, ut fertur, ſervatae ſunt deinceps. Nempe mox in ipſa morbi invaſione dabat grana quindecim radicis Ipecacuanhae in duas doſes diviſa, intervallo unius horae cum dimidia ſumendas. Repetebat remedium eadem doſi, & ratione mane poſtero, ſive imminuta eſſent ſymptomata, ſive non. Redibat ad idem medicamenti genus tertio, & etiam quarto, prout e re videbatur. Intervallis intermediis mixturam cochleatim porrigebat ex duabus unciis olei amigdalarum dulcium, una ſyrupi althaeae, & granis duobus kermes mineralis. Potui vero dabat liberaliter decoctum ſeminis lini, aut radicis ſcorzonerae ſyrupo althaeae edulcatum. Circa ſeptimam, vel octavam diem propinabat eccoproticum, idque iterabat deinceps, prout opus erat, ter, vel quater. *Vid. Journ. de Médéc. de Paris T. LVIII. p. 448.* Quae medendi ratio, ſi vere adeo feliciter ceſſit, ut perhibent Galli, nullibi magis convenientior videtur quam in febre gaſtrica acuta, ſive hanc a ſordibus

primarum viarum, ſive ab receptis, & deglutitis miaſmatibus venenatis natam volueris. Tota enim curatio eo ſpectat, ut quidquid noxii in ventriculo, atque inteſtinis inſidet, cito, & valide ejiciatur, acre omne obvolvatur, & ſpaſmi laxentur, quod facile cuiquam patet eam conſideranti. Nec quidquam obſtant ea, quae auctor de humore lacteo retento, & in cavum abdominis effuſo ſub caſei, & ſeri forma, ut ipſe ſibi ſuadet, & de peculiari Ipecacuanhae vaſa lymphatica roborandi facultate commentatur, ut hypotheſi praeconceptae ſubſerviat. Effuſiones enim hiſce perſimiles in abdomine etiam eorum, qui alvi fluxu, aut febre flava, aut alia maligna, & contagioſa perierunt, invenit Cl. LINDIUS; *Mémoir. ſur le fievr. & ſur la contagion p. 44. & p. 157. 158. 159. 160. &c.* Obſervationes autem iſtae non in foeminis, ſed in maribus habitae fuerunt. Videatur epiſtola noſtra ad Cl. Med. CURTIUM R. Poloniae Archiatrum, quae extat in Vol. VIII. *degli Avviſi ſopra la ſalute umana pag. 488.*

§. CCCCXCIX.

Febris puerperalis multiplex.

Verum non hac una puerperae laborant. Supra (§. CCCCLXXII. *& ſeqq.*) oſtenſum eſt, eas in febrem incidere ab uteri inflammatione, modo a lochiis ſuppreſſis, modo a lactis aberratione, & metaſtaſi, modo a bilioſo, aut pravo humorum apparatu, modo ab aëre putridis miaſmatis infecto, modo a perſpiratione cohibita, modo a retentis, corruptiſque in utero ſecundinis, modo a cacochylia gaſtrica, modo a pluribus hujuſmodi cauſſis ſimul junctis; ac proinde varia, multiplicia que febrium genera eſſe (§. CCCCLXXXI.), quibus illae perſaepe corripiuntur. Qui ergo omnia, quae *de febre lactea puerperarum* (§. CCCLVII.) & *de febre gaſtrica acuta* (§. CCCLXXIII.) & *de tertiana continua, &*

cauſo (§. CCCCXIX.) alibi tradita fuere, mente tenuerit; noverit etiam ſigna, quibus intelligat, quando ex una cauſſa, quando ex alia, quando uno genere febris, quando alio puerperae aegrotent, & qualis curatio ſingulis adhiberi debeat. *Curatio ideo varia.*

QUARTANA CONTINUA, SIVE TETARTOPHYA.

§. D.

Hoc nomine illud febrium remittentium genus deſignatur, in quo acceſſiones ſimiles, & ſibi in omnibus notis reſpondentes quarto quovis die tantum fiunt, nulla intermediis diebus ſubſequente apyrexia. Differt a quartanis intermittentibus, quod ſine frigore, horrore, aut rigore exacerbatur, atque invaleſcit, & citra ſudorem ſe ſe remittit, nec unquam pervenit ad integritatem. Rara adeo haec febris eſt, ut JOELI, medico ſeptuagenario, numquam eam videre contigerit (*a*). Plerumque diuturna, & periculoſa eſſe conſuevit; imo ſaepe, ut teſtatur SAUVAGESIUS (*b*), in mortem terminatur. Quandoque ex quartana intermittenti originem ducit. Ceterum ab iiſdem cauſſis videtur derivanda, a quibus reliquae continuae remittentes gignuntur. Neque equidem dubito, quin eiſdem omnino differentiis, quibus illae, ſubjiciatur. *Tetartophya ut differt a Quartana intermittenti.*

(*a*) CULLEN. *Gen. morb. ord.* 1. *Febr. ſect.* 1. *gen.* 2. *N. ad quart. contin.* 3. *ubi oper.* JOELIS *T.* V. allegatur.
(*b*) *Noſolog. cl.* 2. *ord.* 2. *gen. VIII.*

Tetartophya ſimplex Sauvageſii (*a*).

§. DI.

Deſcriptio. Quartanam continuam *ſimplicem* vocat SAUVAGESIUS (*a*) eam, quae *nullius viſceris ſpeciatim affecti ſigna præbet. Huic*, inquit, *calor obtuſus eſt, ſed acer, pulſus parvus, & tardus initio paroxiſmi, dein plenior, velocior, quam in quartana, expuitio frequens, temperamentum melancholicum: extenditur ad ſex ſeptimanas, niſi æſtiva ſit. Paroxyſmi ſunt typici citra frigus, & ſudorem; curatur aperientibus, incidentibus, antiſcorbuticis, præmiſſis generalibus*; nempe ſanguinis miſſione, émeſi, aut alvi ductione, prout aut *Curatio.* plethóra, aut diatheſis inflammatoria, aut gaſtrica cacochylia poſtulaverint. At in hujus quoque curatione multa eorum, quae ſupra pluribus in locis pro rerum, & cauſſarum ratione commendavimus, locum habere poterunt; & praecipue, ubi de generali febrium omnium curatione egimus, aut intermittentium particularem therapeuticen perſecuti ſumus.

§. DII.

§. DII.

Sed praeter *tetartophyam ſimplicem* non paucas alias ſpecies idem SAUVAGESIUS commemorat, quae tamen ab hoc febris genere omnino ſejungendae erant, uti ab eodem alieniſſimae. Nam primum *tetartophya ſplenalgica* (*a*), qua dicitur FERNELIUS occubuiſſe, non fuit *quartana continua*, ut perperam putavit, ſed acuta continua ſimpliciter, & , ni fallor , ſymptomatica , utpote quae ſplenitidis ſuppuratae comes erat, & die decima octava eum rapuit. A multis quidem annis FERNELIO lien intumuerat, & fortaſſe poſt quartanam intermittentem, qua jam pridem laboraverat, ſed morbus, quo tandem deceſſit, nec *intermittens*, nec *continua* quartana extitit, ut ex PLANTIO *in* FERNELII *vita* colligitur. Neque *tetartophya carotica*, quam ex WERLHOFIO quarto loco ibi (*b*) recenſet, ad hoc genus febris pertinet, cum ea, cujus meminit WERLHOFIUS (*c*), *intermittens* , & plerumque *tertiana* fuerit. Sub eadem ſpecie complexus etiam eſt idem SAUVAGESIUS febrem, quae in *obſervatione trigeſima nona libri tertii* a FORESTO refertur; ſed quartana ibidem deſcripta nec carotica, nec comatoſa eſt. Neque huc referri poteſt *tetartophya maligna* (*d*), quam ex MARCELLO DONATO (*e*), & HORSTIO (*f*) adducit, cum

Species quaedam a Sauvageſio conſtitutæ reprobantur.

utramque quartanam intermittentem, non continuam, fuiſſe, apud eoſdem videre eſt. Quae vero quinto loco *tetartophya ſemitertiana*, ſive *Hemitritæus major* Schenckii (*g*) ponitur, rectius ad febres complicatas, & proportionatas, quam ad quartanas continuas revocanda eſt.

(*a*) *Spec.* 2. (*b*) *Spec* 4. (*c*) *Obſerv. de febr. p.* 17. (*d*) *Spec.* 6. (*e*) *L.* 3. *cap.* 14. & *l.* 7. *c.* 6. (*f*) *L.* 1. *obſerv. XV.* (*g*) *Spec.* 5.

Tetartophya ſoporoſa.

§. DIII.

Aequiori jure *tetartophyæ* differentia haberi debet *quartana continua ſoporoſa* Caroli Pisonis (*a*), cujus deſcriptio haec eſt: *Ex quartanariis autem memini Nobilem virum Joannem de Reins D. de Brenecourt ante tres hyemes ſibi gratulantem, quod tempus rigoris, & acerbationis moleſtiſſimum cæteroqui, & graviſſimum ſine ſenſu tranſigeret: alto quippe ſopore* Vir *ſplendidus, eoque duodecim horarum, & amplius tenebatur, ſed indolentiam ab hac cauſa in malis rebus potius ponebam in febre, quæ ad apyrexiam non perveniret; & non temere: nam quinto circiter menſe ſoporem illum cum æterna nocte commutavit.* Huic paullo poſt ſubnectit aliam obſervationem haud diſſimilem *quarta-*

næ continuæ comatoſæ, quam *tetartophyam hepatalgicam*, quia cum hepatis phlegmone complicabatur, nominavit SAUVAGESIUS (*b*). En ejus hiſtoriam: *Poſtremo mihi ſubit in memoriam pene intermortuam febris quartanæ continuæ longe memorabilior cæteris hiſtoria, quæ in Ampliſſimo Præſide Michaële Bouveto ad hepatis phlegmonem ad annum vertentem exporrectam acceſſit, quartumque intra menſem ægrum confecit: principium enim cujuſque exacerbationis ſe pulſu admodum parvo, ſimulque raro, ut quandoque pluſculas horas penitus lateret, ſe ſe prodens comate ſupra modum gravi, niſi quando deliriis interturbaretur, & eo ut plurimum quindecim, & amplius horas continuo urgente fuit inſigne* (*c*). Inter utraſque iſtas obſervationes binae aliae apud eumdem extant quartanae ſoporoſae, quas ſilentio praeterire (*d*) ſatius duco, quia non ſatis liquet, intermittenteſne, an continuae eſſent, quam dubia pro certis afferre.

(*a*) *Select. obſerv. & conſil. de prætervis. hactenus &c. obſerv. 166. p. 492.* (*b*) *L. c. ſpec. 3.* (*c*) *L. c. obſerv. 169.* (*d*) *Obſerv. 167. & 168.*

§. DIV.

Quae curatio Quartanae continuae ſimplici opportuna ſit, jam paullo ante (§. DI.) indicavimus. Jam vero aliquid dicere opor- Curatio.

tet de ea, quam peculiare aliquod Symptoma, quocum complicata ſit, veluti ſopor, aut coma, requirere videatur. Si temperamentum, aetas, habitus, & vires ferant, primum ſanguis mittatur, deinde ſaburra primarum viarum melanagógo aliquo medicamento deturbetur, aut ſi habitu cachectico, & pituitoſo ſit aeger, hydragógo, ſed mitiori, & temperato. Poſtea ſucci herbarum recentium, uti cichorei, taraxaci, agrimoniae, fumariae, naſturtii aquatici; aut earum decocta, aut diluta propinentur, interpoſitis ad intervalla blandis eccoproticis, nec omiſſis veſicatoriis, cucurbitulis, ſinapiſmis, aliiſque revulſionum generibus, de quibus pluries jam mentionem fecimus. Soporem egregie etiam diſcutiunt volatilia, ut ſpiritus cornu cervi tam ſimplex, quam ſuccinatus, tinctura caſtorei, ſpiritus ſalis ammoniaci caute adhibitus. Verum ſi his non ceſſerit malum; ſopore perſeverante, & periodice redeunte, & diſcedente; non aliter curanda eſt, quam ſi intermitteret, cortice nimirum peruviano, cujus vim, & efficacitatem praeſtat experiri, quam aegrotantem incerto naturae conatui dumtaxat concredere.

PARS QUARTA.

DE FEBRIBUS CONTINUIS COMPOSITIS, SIVE PROPORTIONATIS.

§. DV.

In generali febrium diviſione de quarta quadam earum differentia (§. LXII.) mentio facta eſt, quae febres *compoſitas*, ſive, ut alii vocant, *proportionatas*, item *complexas*, aut *complicatas* comprehenderet. Abſoluta igitur *intermittentium*, & *continuarum* omnium tam *continentium*, quam *remittentium* recenſione, locus admonet, ut de *compoſitis* aliquid dicere non obliviſcar. *Compoſitas* autem hic voco eas febres, quae ex plurium generum diverſorum mixtione coaleſcunt, & quodammodo componuntur. Harum vero multiplex, & varia compoſitio, ſive complicatio eſſe poteſt, cujus praecipuas tantum differentias exponam; nam ſingulas, quae mente confingi poſſunt, perquirere non modo longum eſſet, ſed etiam ſupervacaneum, atque inutile. Prima igitur compoſitio eſt, quando febres intermittentes inter ſe commiſcentur; veluti quando quotidiana intermittens cum tertiana, aut quartana, aut quintana, aut aliis hujuſmodi in-

Triplex compoſitarum genus.

termittentibus implicatur *; aut etiam quando plures quotidianae, aut tertianae, aut quartanae una concurrunt, ut duplices, aut triplices, aut quadruplices fiant, quemadmodum alibi ſuo loco a nobis dictum eſt, cum de intermittentibus ex profeſſo ageretur. Altera compoſitio ſe ſiſtit, quando intermittentes cujuſvis generis complicantur cum febribus quomodocumque continuis, ſive hae continentes fuerint, ſive remittentes **. Tertiam demum faciunt febres continuae uniformes, ſive continentes cum continuis remittentibus conjunctae, uti quando ephemera, aut ſynochus ſimplex, aut putris, aut aliud quodvis continentium genus *** cum quotidiana, aut tertiana, aut quotidiana continua copulatur. Atque in his fere omnes febres, quas *compoſitas*, ſive *proportionatas* appellamus, contineri videntur. Reliquae vero, ſi quae ab auctoribus referuntur, quoniam confictae magis, aut ſubtilius excogitatae ſunt, ab ipſa natura, atque ab uſu ipſo rejiciuntur.

* Quando acceſſiones hujuſmodi intermittentium horis diverſis fiunt, ut ſingulae diſtingui poſſint, *complexae*, ſive compoſitae a GALENO dicuntur. Si vero acceſſiones diverſarum intermittentium in eamdem horam cadunt, ſic ut unam ferme acceſſionem efficiant, quia non facile diſcerni poſſunt, *confuſae* ab eodem vocantur. *De Febr. differ. lib. 2. cap. VII.*

** Cl. STÖRCKIUS ſaepe vidit quotidianam intermittentem, quae cum febre petechiali, & miliari complicabatur. Id in primis contigit menſe ſeptembri an. 1758. Quotidiana citam corticis adminiſtrationem poſtulabat, & ſic fugata intermittenti mitior evadebat, procedebatque

exanthematica febris. *Ann. medic. I. menſ. ſeptembr.* 1758. Idem in febribus vernalibus acutis obſervavit crebras horripilationes, quae morbum turbabant, & cortice peruviano ſedabantur. Hinc ſcripſit: *An tempore vernali diverſae febres intermittentes febribus acutis ſaepe junguntur, atque eas turbant? Lib. cit. menſ. Mart.* Ibidem *menſe Aprili* narrat, febres acutas die decima quarta in intermittentem quotidianam, aut tertianam deſinentes, a ſe viſas. Probabile eſt, intermittentes cum Synocho putri compoſitas tunc fuiſſe, qua abſoluta, intermittentes perſpicuae, & ſolitariae poſtea proſequerentur. Cl. MARTINUS GHISIUS, Medicus Cremonenſis, in proprio filiolo, qui ex angina ulceroſa epidemica laborabat, febrem acutam ſymptomaticam, ſive febrem continuam anginoſam cum tertiana ſubintrante, quam cortice peruviano ſuſtulit, complicatam obſervavit. *Lettere med. Lett* 2. *p.* 8. *Crem.* 1759.

*** GALENUS *(De different. febr. l.* I. *cap.* 10.) mulieris meminit, quae *hectica maraſmode* cum *quotidiana putrida* conjuncta laborabat. In *comment.* ad hunc locum MONTIUS docet, poſſe hecticam permiſceri cum febre cholerica, cum phlegmatica, cum melancholica, & cum ſanguinea, ſive Synocho, quemadmodum hae ipſae permiſceri inter ſe poſſunt, & revera interdum permiſcentur. Ibidem GALENUS tradit ſigna, quibus dignoſcantur hujuſmodi complicationes. Nec ſolum hectica cum putridis, verum cum ephemeris ipſis complicata interdum occurrere dicitur. *Ibid. l. c. p.* 385.

SEMITERTIANA, SIVE HEMITRITAEUS.

§. DVI.

Celebre apud Scriptores, & frequens eſt illud *compoſitarum* genus, quod Graeci *Hemitritaeum*, noſtri *Semitertianam* vocant. Hoc nomine comprehenditur febris continua, quae, etſi tertianae intermittentis, aut remittentis naturam, & morem redoleat, ab utraque *Galeni hemitritaeus qualis?*

tamen differt, quod dimidiam tantum levaminis, & remiſſionis partem prae illis experiatur. Deſcriptiones vero ejus adeo variant, ut modo neceſſe ſit ſingulis adjicere auctoris nomen, quo a reliquis opportune diſtinguantur. Galenus (*a*) duas peculiares notas, ſive proprietates vero *Hemitritæo* aſſignat, ut nimirum febris *continua* ſit, & ſimul *horrifica*. Si careat alterutra conditione, negat, *ſemitertianam* dici poſſe. Non ergo ex ejus ſententia duae intermittentes, quotidiana nempe, & tertiana una complicatae, ſemitertianam efficient, quia *continua* ſit, oportet; neque ex duabus continuis confici, & conſtare poterit, quia tunc *horrifica* eſſe nequit. Sed jam ad varias hemitritaei ſpecies deſcribendas progrediamur.

§ DVII.

Varie hemitritaei ſpecies.

Ut igitur hemitritaeus ſuis non careat proprietatibus, componi debet ex tertiana, & quotidiana, altera continua; intermittente altera; & praecipue ex tertiana intermittente, & quotidiana continua; aut etiam ex quotidiana intermittente, & tertiana continua, ſic ut alternis, ſive imparibus diebus binae fiant acceſſiones, vel una eaedem concurrant, & confundantur: paribus vero unica dumtaxat, ſed ſine ulla continuitatis intermiſſione. Prior *ſemitertiana* Galeni dici ſolet; poſte-

rior illa esse videtur, quae a RIVERIO secundo loco describitur, quaeque a TORTIO etiam in *semitertianarum* numerum cooptatur. A cl. viris SWIETENIO, atque HAENIO binae aliae species hemitritaei memorantur; quarum una fit ex tertiana accessiones adeo protractas habente, ut nullam, aut sane exiguam relinquant integritatem. Haec *Hemitritaeus* CELSI esse dicitur. Qui CELSI auctoritatem sequuntur, ad hanc febrem referunt tam ardentem periodicam, quam tertianam duplicem ex productis accessionibus, sive circuitibus continuam factam; de quibus alibi rectius a nobis dictum est. Altera vero conflatur ex febre *continua acuta*, & *tertiana intermittenti* commixtis. Hanc admittere videtur SENNERTUS, quando non absurdum existimat eas quoque febres appellare *semitertianas*, quae sua natura sunt tertianae intermittentes, sed cum inflammatione alicujus visceris conjunctae, a qua inflammatione febris continua symptomatica excitetur, sic ut ex utriusque mixtione quoddam *hemitritaei*, sive *semitertianae* genus exsurgat. Nec desunt qui *semitertianam* eam quoque febrim esse dicant, quae saepius, aut pluries intra Nychthemerum horrore, & frigore exacerbatur, nullum accessionum ordinem servans: ex quo ab aliis etiam *horrifica* nuncupatur.

Celsi semitertiana.

§. DVIII.

Celſi hemitritæus non eſt hujus loci.

Quod ſpectat ad CELSI *ſemitertianam*, ejuſque affines modo memoratas; ea vel ad tertianas *extenſas*, & *ſpurias*, vel ad *ſubintrantes*, aut *ſubcontinuas* TORTII, vel ad *Tritæophyas* referenda eſt, neque hic locum mereri videtur. Neque huc pertinet fortaſſe illa SENNERTI, quae ex continua ſymptomatica ab inflammatione alicujus viſceris, & ex intermittente coaleſcit; nam ad *comitatas perniciosas* TORTII revocanda plerumque eſt. Quae vero horrore pluries in die redeunte exacerbantur, rectius ad *Symptomaticas*, inflammatorias, hyſtericas, ſcorbuticas, ſuppuratorias, ulceroſaſque, vel ad *gaſtricas acutas*, putridas malignaſque ablegantur, in quibus ab acribus humoribus, aut malignis, putridiſque halitibus ſenſibiles, irritabileſque partes affectae, & vellicatae horrores illos ſpaſticos exſuſcitant. Reliquum igitur eſt, ut vere, & proprie *Hemitritæus* ſit ea febris, quae ex tertiana intermittente cum quotidiana continua, aut ex quotidiana intermittente cum tertiana continua componitur.

§. DIX.

Hemitritæus legitimus & illegitimus.

Legitimum, & verum, ſive exquiſitum hemitritaeum vocant, in quo tertianae, & quotidianae aequalis ratio eſt; nothum, ſive

illegitimum, in quo Symptomata tertianae, aut quotidianae manifeſtiora ſe produnt. Hinc hemitritaeus illegitimus duplex eſt, prout vel tertiana quotidianam, vel quotidiana tertianam gravitate, & magnitudine exſuperat. Si tertiana praevaleat, tota febris horridior eſt, & quandoque rigorem ſibi etiam adſciſcit. Tum quoque magis aeſtuat, & fervet, biliosique aliquid aut vomitu, aut alvi fluxu, aut ſudoribus excernit. Si quotidiana vero tertianam excedat, & ſuperet; frigus intenſius extremas afficit partes; rariores, minoreſque horrores incidunt; pulſus non valde efferuntur; acceſſio lentius increſcit, atque ad ſtatum tardius pertingit, nec admodum magna ſiti, nec ingenti calore moleſta eſſe ſolet. Alii *legitimum hemitritæum* dicunt eſſe acutum, & brevem; diuturnum & lentum alterum, ſive *nothum*. Prior a SCHENCKIO *hemitritæus major*, poſterior *minor* appellatur. Ad hoc febris genus revocanda eſt *Amphimerina hemitritæus* SAUVAGESII (*ſpec.* 7.), itemque *Amphimerina pſeudohemitritæus* ejuſdem (*ſpec.* 8.), nec non *Tetartophya ſemitertiana* SAUVAGESII (*ſpec.* 5.), utpote febres compoſitae, & complicatae, perperam Amphemerinis, & Tetartophyis adnumeratae.

Illegitimus duplex.

Hemitritaus major, & minor.

§. DX.

Semitertianae Swietenii.

Si quis velit etiam cum SWIETENIO, HAENIOQUE *ſemitertianæ*, ſive *hemitritæi* nomine appellare eam febrem, quae ex continua continenti acuta, uti Synocho ſimplici, aut putri, & tertiana intermittenti copulatis conſurgit; non ſane quidquam repugnavero, dummodo ille cogitet, concedatque hanc ſuam ſemitertianam a vero hemitritaeo GALENI non parum differre. Nam in vero hemitritaeo non modo continuitas febris, & horrifica natura attendenda eſt, verum etiam alternis diebus duplex acceſſio, unica vero intermediis, requiritur. Diagnóſis ex dictis facile patet. Quod ad prognóſim attinet, omnis ſemitertiana periculoſa eſt tam ratione continuitatis, & complicationis, quam ratione ſymptomatum, aut malignitatis, aut interiorum partium inflammationis, in quam ſaepe ipſa terminatur. Curatio vero omnis petenda eſt ex iis, quae de curatione febrium intermittentium, & continuarum remittentium alibi uberrime tradita, & praecepta fuerunt.

Diagnoſis.

Prognoſis.

PROPORTIONATA EX SYNOCHO ET INTERMITTENTI.

§. DXI.

Non ſemel, cum de Quotidianis, & Tertianis continuis ſupra ageremus, a nobis animadverſum fuit, ſaepe earum non nullas, etſi a principio continuas, progreſſu deinde, & ſenſim in intermittentes commutari; idque interdum fieri, quod febris compoſita, ſive proportionata eſſet, id eſt, ex continua, & ex intermittente junctis coalita. Priore enim deſinente, aut ſoluta, quid mirum, ſi altera ſuos circuitus manifeſtius obeat, veramque ſe intermittentem oſtendat? Hoc in primis ſaepiſſime accidit, cum febres intermittentes, ut alias docuimus, epidemice pervagantur, vel ſaltem morbum praedominantem, & ſtationarium efficiunt. Nam tum omnes fere morbi aliquid ſimilitudinis cum intermittentibus habent, vel quaecunque etiam aliae febres ſporadicae, aut intercurrentes cum intermittentibus ipſis complicantur. Sed nunquam id frequentius Clinicis occurrit, quam in vernalibus, atque aeſtivis febribus, aut autumnalibus citius ſolito, nempe menſe Julio (*a*) ingruentibus; quod pluries variis in regionibus, diverſiſque temporibus egomet ipſe obſervavi; nec puto quemquam ex cli-

Quando haec frequentior?

nicis esse posse, qui illud aliquando non observaverit.

(a) Swietenius *in Boerhaav.* §. 727.

§. DXII.

Descriptio. Febris autem ista jam ab initio continua est, incipitque a levi frigore, aut horrore, deinde invalescit, & cum symptomatibus ferme iisdem, quibus stipatur synochus simplex, aut putris, progreditur, continentis plerumque in modum, nisi quod aut quotidie, aut alternis diebus aliquanto ingravescat, vel vesperi, vel mane, & post aliquot horas mitescens, sudore aut madore exiguo oborto, ad solitum gradum, & tenorem, qui continentium proprius est, redeat. Saepe tamen primis diebus nulla hujusmodi incrementi, aut decrementi indicia, satis manifesta, aut distincta exhibet, nec ullo unquam aut frigore, aut horrore exacerbatur, sed vehemens & assidua tenet, donec exacto quatuor, vel septem ut plurimum dierum spatio, vel, quod summum est, undecim, vel quatuordecim dierum curriculo, paullatim continuitate illa uniformi deperdita, remittat primum periodice, deinde etiam desinat in quotidianam, aut tertianam intermittentem, quae modo cum frigore aut horrore, modo prorsus sine his suas accessiones repetat, statisque horis sudore, aut urina sedimentosa,

aut alvi fluxu, aut omnibus iſtis evacuationibus ſupervenientibus ſenſim ſolvatur, & decedat.

§. DXIII.

Signa diagnoſtica, ubi frigus deeſt.

Videtur ergo tum ſolum in intermittentem deſinere, cum ſynochus ſive ſimplex, ſive putris, cum qua complicatur, ſanguinis miſſionibus, alvi expiatione, diaeta, quiete, & diluentibus diſcuſſa fuerit. Quando vero nec frigus, nec horror acceſſiones antecedit, nec eas praemonſtrat; illud ſaltem evenit, quod ingruente paroxiſmo ſitire intenſius aeger ſoleat, de gravitate, & pondere circa epigaſtrium, & pectus conqueri, anxietatibus premi, dorſi, & artuum dolore quaſi contundi, nauſea, aut vomitu corripi, irrequietus eſſe, agrypnia cruciari; procedente vero ad augmentum febre, & his ſymptomatibus aliquantum remittentibus ſuccedat atrox cephalalgia, urens calor, faciei rubor, atque interdum delirium; quae tamen, inclinata acceſſione, ut dixi, evaneſcunt; laxatur cutis, molleſcit, ſudor erumpit, urinae craſſae, aut croceae prodeunt, mens reſipiſcit, & quies, aut ſomnus aliquis obrepit.

§. DXIV.

Quomodo differat a ſubcontinuis, a ſubintrantibus & hemitritaeis.

Attenta horum conſideratio, nota ſynochorum, & intermittentium febrium phaenome-

na, conſtitutio epidemica, anni tempus, aliaque hujuſmodi pluries alibi explicata ad diagnoſim facile ducunt. Diſtinguitur a *ſubcontinua* TORTII, quod ab initio nullo modo intermiſerit, nec ab intermittente in continuam migraverit: a *ſubintrante* vero, quod ejus continuitas primis ſaltem diebus magis uniformis ſit, neque ullo frigore, aut horrore, qui in ſubintrantibus deficere non ſolet, ingraveſcat. Iiſdem propemodum de cauſſis differt etiam a vera *ſemitertiana*. Plerumque periculi expers eſt, ſi rite curetur, neglecta, aut male curata in inflammatoriam alicujus viſceris, in ardentem, in malignam, pernicioſamque degenerat.

Curatio.

§. DXV.

S. miſſio & purgatio. Ab initio ſanguis mittatur, etiam iterato pro gradus, & ſymptomatum gravitate, atque ea omnia adminiſtrentur, quae uſui eſſe in Synocho ſimplici, & putri ſupra indicavimus. Si ſaburra bilioſa, aut gaſtrica ſuis ſignis ſe prodat, haec expurganda, ſimul ac febris impetus aliquantum reſederit, medicamento eccoproticó, & refrigerante. Interdum etiam emetico locus eſſe poteſt, in primis bilioſa colluvie primas vias infeſtante, aut tempeſtate anni, & regione, aut cauſſis remotis

remotis illud exigentibus. Quando jam ad intermiſſionem pervenerit; quid tum facto opus ſit, non attinet dicere, poſtquam praecipue de Intermittentium curatione tam generatim, quam ſpeciatim multis verbis pertractaverim. Summum praeſidium cuique erit peruvianus cortex, qui etiam, ubi febris nondum vere intermittens evaſerit, ſed continua remittens dumtaxat facta ſit, ut *ſubintrantis*, aut *communicantis*, ut vocant, aut *coalternæ* ſpeciem referat, quamquam ſine frigore, aut horrore exacerbetur, certiſſime eam debellare poterit; dummodo reliquas intermittentium notas, & proprietates acquiſiverit.

§. DXVI.

Quando non intermittit.

Interdum evenit, ut febris proportionata diutius trahatur, quin ad intermiſſionem pertingat, aut acceſſionibus irregularibus, atque anomalis continuitatem ſuam inſtauret, ita ut nullum ad typum adſtringatur. Tunc regularem reddi, atque ad intermittentis manifeſtae naturam reduci poſſe, non deſperant PRINGLIUS (*a*), & BUCHANIUS (*b*), ni ſanguinis miſſio, aut alvi purgatio id jam praeſtiterit, datis pluries in die ſalibus mediis, aut emetico dato, iteratove. Ille hunc in finem bis in die mixturam RIVERII, quae ſalis abſynthii habeat ſcrupulum, ſucci limonum ſemunciam, & ſacchari albi drachmam, propi-

Que intermiſſionem accelerent.

dam jubet, aut ejus loco, quarta, vel ſexta quaque hora, haurienda cochlearia quatuor ex alia ſimili mixtura, quae eſt hujuſmodi. ℞. *Sal abſynthii drachmam. Sol. in aqu. font. unciis decem; & inſtill. ſpirit. vitriol. q. s. ad ſaturat. deind. add. aquæ cinnam. ſpirituoſ. ſeſquiunciam, ſyrup. cortic. aurant. unciam.* Ac ſi, remittente acceſſione, ſudores deficiant, aut parcius, quam opus eſt, erumpant, eos promovere annititur ſpiritus Mindereri uncia, in duas, aut tres partes tributa, & potui addita. Alter vero, videlicet BUCHANIUS, vomitum ciet quindecim, aut viginti Ipecacuanhae granis, aut tartaro emetico magna aquae vi diluto, & parvis hauſtibus praebito, donec votis reſpondeat.

(*a*) *Malattie delle Armate P. 3. c. 4.* (*b*) *Médecin. Domeſtiq. T. 2. chap. XI. p. 215.*

§. DXVII.

Quae febres huc ſpectant.

Hujuſce generis videntur fuiſſe febres illae continuae remittentes, quas cortice peruviano ſanabiles literis prodidit MORTONUS (*a*); itemque illae malignae, & pernicioſae, quarum meminit LAPIUS, tamquam aëris, & ruris romani (*b*) propriarum, atque eidem remedio obtemperantium. Neque ab his valde differentem crediderim *febrim bilioſam*, ſive *remittentem* PRINGLII, de qua doctiſſime ipſe ſcripſit (*c*); ſicuti etiam illam alte-

ram, quam *remittentem* vocavit BUCHANIUS (*d*), febrem ſcilicet multiplicis naturae, & modo *regularem*, modo *irregularem*, ſaepe *bilioſæ*, aut *nervoſæ*, aut *putridæ* ſpeciem referentem, & facile in *inflammatoriam*, aut *malignam* mutabilem, ſi tamen hoc titulo cl. auctor multa, & varia febrium genera, ut ſuſpicor, in unum non congeſſerit, ſimulque conſarcinaverit. Poſſem equidem plures alias febres huc ſpectantes ex Scriptoribus commemorare, ſi res ipſa poſtularet, aut adducta exempla non ſufficere viderentur. At, cum neutrum ex his appareat, tempus jam eſt, ut, illis praeteritis, neglectiſque, non modo compoſitarum febrium, ſed ceterarum etiam univerſa tractatio hic finem faciat. Illud unum optandum remanet, ut ſtudium, laboremque noſtrum, quo omnia iſta collegimus, excuſſimus, digeſſimus & diſpoſuimus, par quoque fructus, iſque utinam uberrimus, conſequatur diſcipulorum. Utcunque tamen evenerit, auſui tamen, & conſilii rationi non deerit ſua laus. De Morbis demum exanthematicis febrilibus, qui proxime veniunt, dicam in volumine ſequenti.

(*a*) *De febr. exercit.* 2. (*b*) *Ragionamento contro la volg. opinion. di non poter venir a Roma nella ſtate p.* 23. 45. 47. *Rom.* 1749. (*c*) *L. c.* (*d*) *L. c.*

APPENDIX

Ad febres remittentes, quæ modo quotidianæ, modo tertianæ typum ſervant (*).

FEBRIS COLLIQUATIVA PRIMARIA, SIVE ESSENTIALIS.

§. DXVIII.

Quid colliquatio, & febris colliquativa?

Si quando corpus nimiis alvi, urinae, ſudoriſve evacuationibus extenuatur, atque emaceſcit, *colliquari* tunc illud dicitur, *febris* vero, ſi qua eſt, unaque concurrit, *colliquativa*, ſive *colliquans*. Corpus autem ſic colliqueſcit, quod ſanguis, & reliqui humores nimium ſoluti, & propemodum corrupti ſub varia evacuationum ſpecie undique effluunt.

Quot modis liquari corpus poſſit.

Id communiter a principio quodam heterogeneo, acri, fundente, alcalino, ſeptico, ſive putrefaciente fieri creditur. Sed non ſemper ab ejuſmodi cauſſa liquationis genus iſtud originem ducit. Interdum enim ſatis eſt, humores ſpontanea degeneratione ſic immutari, ut naturalem craſim, cohaerendique vim amittant, rareſcant, & disjecta elementorum mixtione fere corrumpantur; & ſolidas ſimul partes, in primis organa ſecretionibus, excretionibuſque dicata laxari, diduci, & prae-

ter naturae morem hiare, ut quidquid appellit, qua data porta, ruat.

(*) §. *CCCCXXXVI.*

§. DXIX.

Plerumque ad liquescendum, effluendumque omnia parata esse solent in morbis lentis, & diuturnis, potissimumque in iis, qui phthisim, tabemque subsequuntur. Interdum etiam in liquationem quam maxime inclinant morbi acuti, praesertim maligni, ardentes, aut putridi, ut passim, pluriesque adnotavimus. Speciatim vero traditum, animadversumque a nobis est, liquationem istam non raro in *Febre gastrica acuta* (*a*) deprehendi, quandoque *Tritæophyis biliosis*, sive *Tertianis continuis* (*b*), multoque frequentius *Causis* tam continentibus (*c*), quam periodicis (*d*) ipsam accedere; idque tum cognosci *ex supervenientibus die quarta crudis, liquidis, sinceris, spumosis, fœtidis, pinguibus, biliosisque dejectionibus nihil conferentibus, nec judicantibus; circa vero septimam urinis copiosioribus, in quibus liquata pinguedo supernatat, & demum ex subita totius corporis macie.* Verum, quoniam haec liquationum genera aliis morbis, aut febribus superveniunt, aut, ut rectius dicam, ab eisdem quodammodo profluunt, secundaria omnino a nobis habentur, ac proinde uti morbi

Quinam morbi huic colliquationi obnoxii?

Signa liquationis.

Liquationes secundariae.

ſymptoma, aut ſymptoma ſymptomatis conſideranda videntur, nec peculiarem tractationem requirunt.

(a) §. CCCCXXXVI. (b) §. CCCCXXI. (c) §. CCLXII. (d) CCCCXXII.

§. DXX.

Febres colliquativæ primariæ.

At praeter haſce colliquationes, febreſque colliquativas ſecundarias, quas modo (§. DXIX.) innui, dantur etiam primariae, ſive eſſentiales, quae nimirum nec ab aliis morbis, nec a febre ulla degenerata proficiſcuntur. Tales quippe vel ab initio ſe ſe offerunt Clinicis inter medendum, quamvis non ita facile primis ſaltem diebus internoſcantur, & ſaepe a multis cum ſecundariis, aut congeneribus, affinibuſque febribus confundi ſoleant. Has igitur non modo Neoterici, verum Antiquiores etiam obſervarunt, & *colliquativis febribus* nomen indiderunt, ut apud QUESNAEUM (*a*), JO. RAYMUND. FORTIS (*b*), MICHAELEM ETTMULLERUM (*c*), alioſque videre eſt. Speciem quamdam ego quidem *febris colliquativæ* pluries offendi, quae vere ad hoc genus (*) ſpectat, alvi fluxu ſpeciatim comitatam, cujus cauſſa pro gaſtrica, quae pariter cum alvi plerumque fluxu conjungitur, facile ſumi ſolet, eoque magis, quod ipſa quoque, uti *gaſtrica*, continua remittens ſit, quotidianae modo, modo tertianae periodum

Saepe cum gaſtricis confunduntur.

tenens. Attamen differt a gaſtrica, quod manifeſta cacochyliae ſigna non habeat; lingua non foedetur; neque os amareſcat; neque vomituritio, aut vomitus aegrum ita exerceat, ut in gaſtrica, in qua fomes febrilis primas vias occupat, nec ſanguinem ſubit, niſi ſecundario: dum contra in colliquativa ſanguini, reliquiſque humoribus primario inſidet, nec ad primas vias, ſive inteſtina fertur, niſi ſecundario. Utramque enim cauſſa colliquans, & corrumpens gignit, ut videtur, ſed diverſo in loco ſita, diverſoque modo agens. *Qua ratione differant.*

(*a*) *Febris colliquativa putrefaciens* Quesnaei, *Des Fievr. T. 2. p. 391.* (*b*) *Febris colliquativa* Jo. Raym. Fortis, *de febrib. &* Ettmulleri, *oper. T. 2. P. I. p. 337. Febris Tropica* Veterum, *Queſnæus l. c.*

(*) In prima hujus Libri editione ſciens, volenſque omiſi de Febre colliquativa hac verba facere, quamquam in academicis praelectionibus eam explicare conſueviſſem. Timui enim, ne quis rem ſupervacuam putaret, poſtquam de colliquatione humorum, & de febribus colliquativis pluribus in locis quodammodo jam actum eſſet, nec praetermiſſum, ubi de gaſtrica febre ſermonem habui, non omnem alvi fluxum, qui eam perſaepe comitatur, a gaſtrica colluvie, ſed interdum ab humorum pravorum e toto habitu ad inteſtina confluxu (§. CCCLXXIV.) pendere. Sed, re melius perpenſa, ſatius conſultiuſque duxi in hac altera editione peculiare de ea caput adjicere, ut quidquid attentior morborum obſervatio in medici commodum, eruditionemque protulit, a nemine deſideretur.

§. DXXI.

Inſuper non ſolum diſcrepant gaſtrica, & colliquativa inter ſe morbidi fomitis ſede, *Non ſolum ſede, ſed effectibus etiam differunt.*

verum etiam effectibus, & curationis modo. Nam etsi in ambabus liquidae dejectiones non absint, nec supprimi sine nocumento queant; hoc tamen interest discrimen, quod gastrica alvi ductionem & postulat, & bene sustinet, atque inde mitescit, minuitur, & brevi judicatur; in colliquativa vero alvum ducentia, nisi quam leniſſima fuerint, & cautiſſime adhibita, plurimum nocent, morbum nec minuunt, nec breviorem reddunt, imo vires, & corpus inducto immodico, profusoque fluxu exhauriunt. In illa quippe sordes, quae in intestinis stagnantes, ac putrescentes morbum faciunt, utiliter, & tuto purgatione egeruntur, sicque febris, subtracto fomite, minuatur necesse est: in hac contra quidquid sanguinis, reliquorumque humorum corrumpitur, & colliquatur, paullatim quidem magna ex parte in alvum descendit, debetque utique, ut noxium, & vitiatum expelli; sed non ideo causſa colliquans & corrumpens, quae in venis est, febremque efficit, quidquam decrescit, aut emendatur; nec quidquam de ejus gravitate, & duratione demitur; nisi postquam colliquatio finem attigerit; id quod sensim, & longo tantum spatio natura assequitur. Quod si in hac summa ad colliquescendum, putrescendumque humorum proclivitate purgantia improvide, inconsultoque dentur, ita dissolutionem augent, humoresque ex alvo immodice exprimunt, ut

evacuationes inde natae vix comprimi, continerique poſſint.

§. DXXII.

Praemonſtrata utriuſque febris differentia, reliquum eſt, ut colliquativam, qualem ut plurimum ſe Clinicis oſtendit, per ſuas notas deſcribam. Dixi ſupra, eam eſſe continuam remittentem, quotidianae, aut tertianae continuae ordinem ſervantem. Nunc addo, interdum, ſed raro, ardentis ſymptomata ſibi aſſumere, & ſua natura in longum trahi, hincque *tropicam* a Veteribus appellatam fuiſſe: quo maxime a gaſtrica iterum diſtinguitur, quae breviori tempore ſolet finiri. Initio febris colliquativa haec utplurimum non valde acuta eſt, nec vehemens, & paullatim, morbo progrediente, quando ſimplex, pura, & benigna eſt, mitior, & tolerabilior adhuc evadit. Pulſus in ea molles, crebri, & debiles plerumque inveniuntur. Ferequealvi fluxus cum ea jungitur, tenuis, foetidus, crudus, non admodum variegatus, pinguis, ſmegmatis ſoluti ſaepe ſimilis, concrementa quaedam, minuta, albicantia, ſaevi indurati inſtar, aut ſabuli craſſioris ſpecie ad fundum vaſis deponens, ſed ſine ſignis, ut paullo ante admonui, manifeſtae cacochyliae primarum viarum. Praeter alvi fluxum, quae ſolemnior, frequentiorque evacuatio mihi ſem-

Deſcribitur febris colliquativa, prout Clinicis ſe exhibet.

Pulſus.

Alvi fluxus.

Sudores.

per viſa eſt, non deſunt plerumque ſudores aſſidui, viſcidi, pinguiuſculi, foetidi, aliaeque diſſolutionis notae. Minimum vapor olidus, foetenſque e corpore emanat. Vires pro evacuationum frequentia, ac ratione magis, magiſque infirmantur. Ad urinas vero quod attinet, hae primis ſtatim diebus nec valde ſaturae ſunt, nec confuſae, nec turbidae; ſed nubeculam quamdam plerumque prae ſe ferunt, aut enaeorema exhibent rarum, divulſum, ſuſpenſumque, aut pellicula pingui in ſummitate operiuntur. Senſim deinde ſaturatiores fiunt, ex rubro obſcurae, & confuſae, ſedimentumque dimittunt ejuſdem coloris, vix cohaerens, & inaequale, quod demum furfuri, aut farinae ſimile evadit, aut in mucoſum, & viſcidum, variumque colore permutatur. Id ſaepe non totum matulae fundum petit, ſed partim ejus lateribus adhaereſcit, partim urinae ipſi intermiſcetur, ejuſque pelluciditatem obſcurat, & tollit. Cum primum tamen urinae redduntur, utplurimum clarae, & perſpicuae ſunt; paullo poſt vero, ſimul ac refrixerint, intime perturbantur, quia ſuccos cohaerere aptos frigus cogit, & condenſat. Subinde iterum clareſcunt, tenues, crudaeque factae, deinde iterum turbidae, & confuſae redeunt; ſicque varias vices toto morbi curſu ſubeunt. Interdum nihil horum accidit. Tanta quandoque eſt humorum attenuatio, ac ſolutio, ut cum urinis nihil com-

Vapor olidus.

Vires.

Urinae.

municetur, quod frigore accedente lenteſcere, & compingi iterum poſſit.

§. DXXIII.

Tanti vero urinarum inſpectio facienda hic eſt, ut nihil certius, evidentiuſque colliquationem praeſentem, aut abſolutam, & ad ſuum terminum perductam ſignificet. Nunquam enim ſanis revera ſimiles ſe oſtendunt, niſi colliquatione omnino finita; ita ut earum variatio, & frequens viciſſitudo certiſſimum indicium porrigat, morbum nondum ex toto deſiiſſe, etiamſi alvi fluxus, ſudoreſque penitus ſubſtiterint, & febris prorſus conquieviſſe videatur. Non nunquam enim, praeſertim quando morbus diu jam excucurrerit, febris ceſſat, quanquam colliquatio, & corruptio humorum ex toto nondum finem attigerit. Tunc, quoniam febris abeſt, & virium languor ſui rationem expoſcit, ſaepe maturius, quam decet, largior cibus conceditur; ſed male aegri rebus conſulitur, nam praepropera ejuſmodi cura febris illico reviviſcit. Igitur urinarum, & foecum alvinarum naturalis & conſtans conſtitutio, atque integritas expectanda eſt, ex qua ſola certo noſcitur, omnem liquationem extinctam, finitamque eſſe. Si contra in his aliquid praeter naturam adhuc ſupereſt, ſi excrementa liquida, aut mollia prodeunt, ſi urinae quodammodo turbantur, ſi malus

Urina certiſſimum colliquationis ſignum.

Interdum ceſſante febre non ceſſat colliquatio.

Qua ratione id cognoſcatur.

odor inde exhalat; liquationem adhucdum proſerpere, non dubitaveris.

§. DXXIV.

Morbi diuturnitas.

Longum eſſe morbum, praemonui. Enimvero ad triginta, aut quadraginta, imo ad ſexaginta dies, & ultra ſaepenumero protrahitur, ſic ut frequentius ad *acutos ex decidentia*, quod ajunt, pertineat, quam ad acutos ſimpliciter. Quibuſdam viſa eſt febris iſta ad plures menſes extendi. Sed tunc e chronicarum, lentarumque genere fuiſſe dicenda eſt. QUESNAEUS narrat, ſe eam vidiſſe adeo diutinam, ac contumacem, ut aegrum non reliquerit, niſi poſt ſex menſes exactos: quem demum macie prope confectum lacte aſinino reſtituit. Nec ſolum continuae remittentes, verum etiam intermittentes febres ipſae colliquativarum effecta edere, imo colliquativae interdum eſſe poſſunt. In quibuſdam febrium intermittentium conſtitutionibus, praeſertim pernicioſarum non raro evenit, ut iis correpti intra breve temporis intervallum ad ſummam maciem pervenerint. Id quidem fieri nequit, niſi ſoluta per vim fermenti febrilis univerſa pinguedine. Idem QUESNAEUS modo memoratus tertianae meminit intermittentis colliquativae, quae tres menſes perduravit. In hac certe colliquationis ratio mitior, & lentior fuiſſe videtur, quam in pernicioſis a me

Praeter continuas febres colliquativas, dantur etiam intermittentes tales.

obſervata, in quibus aegri poſt aliquot acceſſiones ſic extenuabantur, ut e febre per corticem domita convaleſcentes ſceleti potius, quam hominis formam, effigiemque referrent.

§. DXXV.

Hactenus colliquativam febrem benignam expoſui, nimirum nervorum affectionibus, ac ſpaſmis carentem; quo a maligna diſtinguendam QUESNAEUS autumat. Is enim etiam malignam ponit, dicitque eam eſſe, quae caput, nervoſque afficit; functiones animales potiſſimum laedit; ſpaſmos inducit, indeque lethales gangraenas, aut ſphacelos parit; aut pravo humore alicubi depoſito partes, in quas ipſe procubuit, ſenſu, ac vita repente exuit. Nec deſunt in hac ſpecie ſubſultus tendinum, motus convulſivi membrorum, inaequales pulſuum micatus, atque inordinati, capitis & pectoris dolores ſpaſtici, quos demum excipit mors. Pro varia vero acrimoniae colliquantis vi, & pro vario colliquationis gradu effecta etiam plus minus variari dicuntur, ita ut non modo humores, verum etiam ſolidae ipſae partes liquentur. In utraque vero, videlicet tam benigna, quam maligna colliquativa hujuſmodi febre videtur una, eademque cauſſa, gradu ſolum, & pravitate differens. Cl. Vir paullo ante laudatus, qui peculiari capite eam commentatus eſt, eo adducitur, ut

Deſcripta benigna hactenus.

Nunc de maligna.

In utraque una cauſſa, gradu tantum differens.

totus excretus fuerit: quemadmodum macies ſumma, & cita inſequens, dejectiones foetidae, & pingues, urinae oleoſae, ſudoreſque olidi, & craſſi, quibus febris comitatur, ſatis oſtendere videntur.

CURATIO.

§. DXXVI.

In benignae colliquantis febris (§. DXXV.) curatione duo maxime obſervanda ſunt, nempe ut quidquid quotidie corrumpitur, naturaeque alienum fit, e corpore excernatur, ne retentum cauſſam morbi, liquationemque intendat, & fomitis corrumpentis, liquantiſque acrimonia corrigatur. Primae indicationi in primis ſatisfaciunt ea, quae pravos humores ad inteſtina delatos cito, & blandiſſime educunt; uti ſunt ſerum lactis leviter tamarindis incoctum, aut aliud leviſſimum eccoproticum opportune, & quotidie propinatum, ſed prae ceteris crebri, & mites clyſteres; alteri vero diluentia, aceſcentia, acida, ſubauſtera, farinoſa, & involventia. Prudenti manu modo hoc, modo illud auxilii genus adhiberi debet, quouſque tota ſanguinis labes elota ſit. Nam ad rem maxime ſcripſit GORTERIUS (*a*); *Corrupti humores emendari nequeunt, neque omnes ſimul ejici; retenti in deteriorem corruptelam abeunt. Quare moderata evacuatio*

Indicationes in benigna.

Quibus ut ſatisfiat?

eſt facienda per conveniens organum, dum antiſepticis ulterior progreſſus prohibetur. Quae vero hac facultate praedita ſint, quaeque huc opportuna eſſe queant, non eſt, ut pluribus verbis explicetur, cum de his alibi jam ſatis, ſuperque actum ſit.

§. DXXVII.

In maligna ſur majus Periculum.

In maligna vero ſpecie, cum liquatio non ſolum liquidis, verum etiam ſolidis partibus vim inferat, majus periculum, imo certum fere exitium impendet. Pro varia autem partium ſolidarum paſſione varii quoque gradus morbi, & periculi conſequuntur, ita ut non defuerint, qui eam talia ſibi aſſumere poſſe epiphaenomena crediderint, quibus non modo malignae febris, verum etiam peſtilentis, & quidem ferociſſimae formam, & ſpeciem indueret. Quod ad ejus curationem attinet, haec fere perficitur iis, quibus benignam curandam tradidimus; hoc ſolo diſcrimine, quod antiſepticis acidis magis opus ſit, cautiuſque leniri alvus debeat. Periculum enim majus eſt, ne evacuationes levi negotio enormes excitentur, vitalemque vim omnem extinguant. Nervorum diſtentionibus, ſpaſmiſque iis occurrendum eſt, quae anodyna ſimul, & ſubacida facultate pollent, cujuſmodi ſunt ſal volatile ſuccini, ejuſque ſpiritus, ſal ſedativum HOMBERGII, ſal

Curatio fere eadem.

Spaſmis quo modo occurrendum.

volatile cornu cervi aceto ſaturatum, liquor anodynus mineralis Hoffmanni; liquor cornu cervi ſuccinatus, ſed cum praedominio acidi; & ſimilia. Quod ſi ſpaſmi vitales actiones inhibeant, aegrumque proſternant, anodinis, antiſpaſmodiciſque recenſitis adjicere oportet cardiaca, quae opium recipiunt, uti laudanum liquidum, theriaca, diaſcordium, mithridatium, & alia hujus generis. Neque tunc camphora aliena erit, maxime aceto ſoluta. Interea non omittenda ſunt blanda enemata, quae excrementa ex alvo leniter auferant. Dubitari poteſt, an veſicantia locum hic habeant ob timorem, ne diſſolutioni humorum augendae faveant. Quia vero extrorſum vim morbi deletricem avocare poſſunt, non omitti prorſus debent, in primis ubi & vitalis facultas languet, & ſtupor, & ſopor tenet, & vires omnes deficiunt. In caſu magis dubio epiſpaſtica ſine canthari-dibus tutiora erunt. Antiſepticis ſupra laudatis adnumeranda quoque ſunt corticis peruviani decoctum vitrioli ſpiritu acidulatum, & dilutum ſaturatius radicis Arnicae, quod a Collinio, Stollio, aliiſque medicis Vindobonenſibus ſummopere excellere aſſeritur. Sanguinis miſſio, ut patet, locum non habet generatim; &, ſi quando admittenda ſit, id protinus ab initio tantum erit, & cum vehementiſſima febris motu, & calore acrimoniam intendere, atque exaltare magis

Quando cardiaca anodynis addenda.

Enematum uſus continuandus.

Dubitatio de veſicantibus.

Epiſpaſtica tutiora.

Alia antiſeptica.

Sanguinis miſſio ubi conveniat.

Alimenta. poſſit. Alimenta ſint juſcula oryzae, avenae, hordei, horumque cremores, gelatinae vituli acido citri conditae, emulſa ſeminum melonum, amygdalarumque dulcium, poma aurantia, fructus acidiuſculi, pruna, fraga, ceraſa, pyra cocta, & ſimilia. *Potus.* Potui vero aqua frigida, & in majore humorum liquatione, & ſolidorum laxitate, & atonia etiam nivata dari poterit. *Aër qualis.* Aër cubiculi ſaepe renovetur, & ad frigidum inclinet; *Cautio.* cautione tamem adhibita, ne evacuationes intempeſtivius cohibitae metaſtaſes ad interiora lethales pariant.

0056692 74

Digitized by Google